

सूचना

केषुचित् स्थानेषु कार्यवाहकदोषात् 'वदासी' स्थाने 'वदासि' इत्यशुद्धिर्जाता अतस्तेषु तेषु स्थानेषु 'वदासि' स्थाने 'वदासी' इति वाचनीयम् । तथैव केषुचित् स्थानेषु वर्णनियोजकदोषात् 'ओ'कारस्थाने 'उ'कारेत्यशुद्धं जातं अत एतदपि विनोक्त्य वाचनीयम् । एवमन्या अपि काश्चनाशुद्ध्यः वर्णनियोजकदोषात् 'मनुष्यसहभूवो भ्रान्तयो दुर्निवारा' इति नियमेन च संजाता भवेयुस्ता अपि शोधनीया स्वभावसुन्दरैः सहदैः । अस्य सूत्रस्य भगवतः मूल पुस्तकं मुफादिकं चानुयोगाचार्यश्रीमद्भानुविजयगणिभिः संशोधितम् । अन्तिमसमये पंन्यासप्रवरश्रीमन्मेघविजयगणिभिरपि तदवलोकितमतस्तेषां पुरुषप्रवराणामुपकृतिस्वीकुर्महे ॥

न्यायाम्भोनिधिश्रीमद्विजयानन्दसूरीश्वरपादपङ्कजेभ्यो नमः

श्रीचन्द्रसूरिधिरचितवृत्तियुतं

श्रीनिरयावल्लिकासूत्रम् ॥

ॐ नमः श्रुतदेवतायै ॥ ते णं काले णं ते णं समए णं रायणिहे नामं नयरं होत्था, रिद्धि,

ॐ नमः श्रीशान्तिनाथदेवाय ॥ पार्श्वनाथं नमस्कृत्य, प्रायोऽन्यग्रन्थवीक्षिता । निरयावल्लिश्रुतस्कन्धे, व्याख्या काचित् प्रकाश्यते ॥१॥ तत्र निरयावल्लिकासूत्रोपाङ्गग्रन्थस्यार्थतो महावीरनिर्गतवचनमभिधित्सुराचार्यः सुधर्मस्वामी सूत्रकारः 'ते णं काले णं' इत्यादिग्रन्थं तावदाह-अत्र 'णं' वाक्यालङ्कारार्थः । तस्मिन् काले-ऽवसर्पिण्याश्चतुर्थभागलक्षणे तस्मिन् समये-तद्विशेषरूपे यस्मिन् तन्नगरं राजगृहाख्यं राजा च श्रेणिकाख्यः सुधर्मः(श्रीवर्धमानः)स्वामी च 'होत्थ' इति अभवत्-आसीदित्यर्थः । अवसर्पिणीत्वात्कालस्य वर्णकग्रन्थवर्णितविभूतियुक्तमिदानीं नास्ति । 'रिद्धि' इत्यनेन च नगरवर्णकः सूचितः, स च-"रिद्धि-स्थिमियसमिद्धं" भवनादिभिर्वृद्धिमुपगतं, भयवर्जितत्वेन स्थिरं, समृद्धं-धनधान्यादियुक्तं, ततः पदत्रयस्य कर्मधारयः । "पमुइयज्जजाणवयं" प्रमुदितः प्रमोदकारणवस्तूनां सद्भावात् जनानां-नगरवास्तव्यलोकाः जानपदाश्च-जनपदभवास्तत्रा-

(उत्तरपुरिच्छिमे दिसीभाए) गुणसिलए, चेइए, वन्नउ, असोगवरपायवे पुढविसिलापट्टए ते णं काले णं ते णं समए णं समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतवासी अज्जसुहम्ममे नामं अणगारे जातिसंपन्ने जहा केसि जाव

याताः सन्तो यस्मिन् तत् प्रमुदितजनजानपदम् । “उत्तानयणपेच्छणिज्जं” सौभाग्यातिशयात् उत्तानैः अनिमिषै नयनैः लोचनैः प्रेक्षणीयं यत्तत्तथा । “पासाइयं” चित्तप्रसत्तिकारि । “दरिसणिज्जं” यत् पश्यच्चक्षुः श्रमं न गच्छति । ‘अभिरूवं’ मनोज्ञरूपम् । “पडिरूवं” द्रष्टारं द्रष्टारं प्रति रूपं यस्य तत्तथेति । तस्मिन् “उत्तरपुरिच्छिमे दिसीभाए गुणसिलए नामं चेइए होत्था” चैत्यं-व्यन्तरायतनम् ‘वन्नओ’ ति चैत्यवर्णको वाच्यः-“चिराईए पुव्वपुरिसपन्नत्ते” चिरः-चिरकालः आदिः-निवेशो यस्य तत् चिरादिकम् अत एव पूर्वपुरुषैः-अतीतनरैः प्रज्ञप्तम्-उपादेयतया प्रकाशितं पूर्वपुरुषप्रज्ञप्तम् । “सच्छत्ते सज्जए सघंटे सपडागे कयवेयहीए” कृतवितर्दिकं-रचितवेदिकं “लाउल्लोइयमहिए” लाइयं-यद्भूमेऽश्लगणादिना उपलेपनम्, उल्लोइयं-कुड्यमालानां सेटिकादिभिः संस्पृष्टीकरणं, ततस्ताभ्यां महितमिव महितं पूजितं यत्तत्तथेति । तत्र च गुणशिल्पकचैत्ये अशोकवरपादपः समस्ति, “तस्स णं हेट्ठा खंधासन्ने, एत्थ णं महं एगे पुढविसिलापट्टए पन्नत्ते, चिक्खंभायामसुप्पमाणे आईणगरूयवूरनवणीयतूलफासे” आजिनकं-चर्ममयं वस्त्रं, रूतं-प्रतीतं, वूरो-वनस्पतिविशेषः, नवनीतं-ब्रक्षणं, तूलम्-अर्कतूलं, तद्धत्तं स्पर्शो यस्य स तथा, कोडर्थः ? कोमलस्पर्शयुक्तः । ‘पासाईए जाव पडिरूवे’ ति । ‘ते णं काले णं’ इत्यादि, ‘जाइसंपन्ने’ उत्तममातृकपक्षयुक्त इति बोद्धव्यम्, अन्यथा मातृकपक्षसंपन्नत्वं पुरुषमात्रस्यापि स्यात् इति नास्योत्कर्षः कश्चिदुक्तो भवेत्, उत्कर्षाभिधानार्थं चास्य विशेषणकलापोपादानं चिकीर्षितमिति । एवं “कुलसंपन्ने” नवरं कुलं-पैतृकः पक्षः । “बलसंपन्ने” बलं-संहननविशेषसमुत्थः प्राणः । ‘जहा केसि’ ति केसि (शि) वर्णको वाच्यः, स च “विणयसंपन्ने” लाघवं

१ वाच्यविशेषः इति वा पाठः

पंचहिं अणगारसरहिं सद्धिं संपरिवुडे पुव्वाणुपुण्विचरमाणे जेणेव रायगिहं नगरे जाव अहापडिरुवं उगाहं ओगिनिहत्ता संजमेणं जाव

द्रव्यतोऽल्पोपधित्वं भावतो गौरवत्रयत्यागः पभिः संपन्नो यः स तथा । “ओयंसी” ओजो-मानसोऽवष्टम्भः तस्मान् ओजस्वी, तेजः-शरीरप्रभा तस्मान् तेजस्वी, वचो-वचनं सौभाग्याद्युपेतं यस्यास्तीति वचस्वी, “जसंसी” यशस्वी-ख्यातिमान्, इह विशेषणचतुष्टयेऽपि अनुस्वारः प्राकृत्वात् । “जियकोहमाणमायालोभे” नवरं क्रोधादिजयः उदयप्राप्तक्रोधादिविफलीकरण-तोऽवसेयः । ‘जीवियासामरणभयविष्णुमुक्के’ जीवितस्य-प्राणधारणस्य आशा-याञ्छा मरणाच्च यद्भयं ताभ्यां विप्रमुक्तो जी-विताशामरणभयविप्रमुक्तः तदुभयोपेक्षक इत्यर्थः । ‘तवप्पहाणे’ तपसा प्रधानः-उत्तमः शेषमुनिजनानपेक्षया तपो वा प्रधानं यस्य स तपःप्रधानः । एवं गुणप्रधानोऽपि, नवरं गुणाः-संयमगुणाः । ‘करणचरणप्पहाणे’ चारित्र्यप्रधानः । ‘निग्गहप्पहाणे’ नियहो-अनाचारप्रवृत्तेर्निषेधनम् । ‘घोरवंभचेरवासी’ घोरं च तत् ब्रह्मचर्यं च अल्पसर्वदुःखेन यदनुचर्यते तस्मिन् घोर-ब्रह्मचर्यवासी । ‘उच्छूढसरीरे’ ‘उच्छूढं’ ति उज्झितमिव उज्झितं शरीरं तत्सत्कारं प्रप्ति निःस्पृहत्वात् (येन) स तथा । ‘चोहसपुव्वी चउनाणीवगण’ चतुर्ज्ञानीपयोगतः-केवलवर्जज्ञानयुक्तः । केसि(शि)गणधरो मतिश्रुतावधिज्ञानत्रयोपेत इति हृश्यम् । आचार्यः सुधर्मा पञ्चभिरनगरशतैः सार्ध-सह संपरिवृतः समन्तात्परिकलितः पूर्वानुपूर्व्या न पश्चानुपूर्व्या चेत्यर्थः क्रमेणेति हृदयं, चरन्-संचरन् । एतदेवाह-“गामाणुगामं दुइज्जमाणे” ति ग्रामानुग्रामश्च विवक्षितग्रामादनन्तरग्रामो ग्रा-मानुग्रामं तत् ब्रवन्-गच्छन्-एकस्माद् ग्रामादनन्तरग्राममनुलङ्घ्यन्नित्यर्थः, अनेनाप्रतिबद्धं विहारमाह । तत्राप्यौत्सुक्याभाव-माह-‘सुहंसुहेणं विहरमाणे’ सुखंसुखेन-शरीरखेदाभावेन संयमाऽऽवाधाभावेन च विहरन् ग्रामादिषु वा तिष्ठन् । ‘जेणेव’ ति यस्मिन्नेव देशे राजगृहं नगरं यस्मिन्नेव प्रदेशे गुणशिलकं चैन्यं तस्मिन्नेव प्रदेशे उपागच्छति, उपागत्य यथाप्रतिरूपं-यथोचितं मुनिजनस्य अवग्रहम्-आवासम् अवगृह्य-अनुज्ञापनापूर्वकं गृहीत्वा संयमेन तपसा चात्मानं भा-

विहरति । परिसा निगया । धम्मो कहिओ । परिसा पडिगया । ते णं काले णं ते णं सम्पणं अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स अंतेवासी जंबूणामं अणगारे समचउरंसंठाणसंठिण् जावसंखित्तविउलतेयलेस्से अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स अदूरसामंते उड्डंजाणू

धयन् विहरति-आस्ते स्म । 'परिसा निगय' त्ति परिपत्-श्रेणिकराजादिको लोकः निर्गता-निःसृता सुधर्मस्वामिचन्दनार्थम् । धर्मश्रवणानन्तरं "जामेव विसि पाउब्भूआ तामेव विसि पडिगय" त्ति यस्या दिशः सकाशात् प्रादुर्भूता-आगतेत्यर्थः तामेव दिशं प्रतिगता इति । तस्मिन् काले तस्मिन् समये आर्यसुधर्मणोऽन्तेयासी आर्यजम्बूनामाऽनगरः काश्यपगोत्रेण । 'सत्तुस्सेहे' सप्तहस्तोच्छ्रयः, 'समचउरंसंठाणसंठिण्' यावत्करणादिदं दृश्यं 'वज्जरिसहनारायसंघयणे कणगपुलगनिघसपम्हगोरे' कनकस्य-सुवर्णस्य 'पुलग' त्ति यः पुलको-लवः तस्य यो निकष-कषपट्टरेखालक्षणः तथा 'पम्हेति' पद्मगर्भः तद्वत् यो गौरः स तथा, वृद्धव्याख्या तु-कनकस्य न लोहादेर्यः पुलकः-सारो वर्णातिशयः तत्प्रधानो यो निकषो-रेखा तस्य यत् पक्ष्म-बहलत्वं तद्वद्यो गौरः स कनकपुलकनिकषपक्ष्मगौरः । तथा 'उग्गतवे' उग्रम्-अप्रधुष्यं तपोऽस्येति कृत्वा । 'तत्तवे' तत्तं-तापितं तपो येन स तप्ततपाः एवं तेन तपस्तप्तं येन कर्माणि संताप्य तेन तपसा स्वात्माऽपि तपोरूपः संतापित इति । तथा दीप्तं तपो यस्य स दीप्ततपाः, दीप्तं तु-हुताशन इव उवलत्तेजः कर्मघनदाहकत्वात् । 'उराले' उदारः-प्रधानः । 'घोरे'-निघृणः परीषहेन्द्रियकषायाख्यानां रिपूणां विनाशो कर्तव्ये । तथा 'घोरव्वप' घोराणि-अन्यैर्दुरनुचराणि व्रतानि यस्य स तथा । तथा घोरैस्तपोभिस्तपस्वी घोरतपस्वी । "संखित्तविउलतेयलेस्से" संक्षिप्ता-शरीरान्तर्निहीना विपुला-अनेकयोजनप्रमाणक्षेत्राश्रितवस्तुदहनसमर्था तेजोलेइया-विशिष्टतपोजन्यलब्धिविशेषप्रभावा तेजोलेइया (यस्य सः) एवं गुणविशिष्टो जम्बूस्वामी भगवान् आर्यसुधर्मणः स्थविरस्य "अदूरसामंते" स्ति दूरं-विप्रकर्षः सामन्तं-समीपम्, उभयोरभावोऽदूरसामन्तं (तस्मिन्) नातिदूरं नातिसमीपे उचिते देशे स्थित इत्यर्थः । कथं? 'उड्डंजाणू'

जाव विहरति । तए णं से भगवं जंबू जातसङ्गे जाव पज्जुवासमाणे एवं वयासि-उर्वगणं भंते ! समणे णं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पणत्ते ? एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं एवं उर्वगणं पंच वगा पक्कता, तं जहा—

शुद्धपृथिव्यासनवर्जनात् औपग्रहिकनिषयाभावाच्च उत्कटुकसासनः सन्नपदिश्यते ऊर्ध्वे जानुनी यस्य स ऊर्ध्वजानुः, अधःशि-
राः अधोमुखः नोर्ध्वे तिर्यग्वा निक्षिप्तदृष्टिः, किं तु नियतभूगनियमितदृष्टिरिति भावना । यावत्करणात् 'क्षणकोट्योवगण'
ध्यानमेव कोष्ठो ध्यानकोष्ठस्तमुपगतो ध्यानकोष्ठोपगतः, यथाहि-कोष्ठके धान्यं प्रक्षिप्तमधिप्रकीर्णं भवति एवं स भगवान्
धर्मध्यानकोष्ठमनुप्रविश्य इन्द्रियमनांस्यधिकृत्य संवृतात्मा भवतीति भावः । संयमेन-संधरेण तपसा ध्यानेन आत्मानं भा-
वयन्-वासयन् विहरति-तिष्ठति । 'तए णं से' इत्यादि, तत इत्यानन्तर्ये तस्माद् ध्यानादनन्तरं, णं इति वाक्यालङ्कारे, स
आर्यजम्बूनामा उत्तिष्ठतीति संबन्धः, किम्भूतः सन्नित्याह-'जायसङ्गे' इत्यादि जाता-प्रवृत्ता श्रद्धा-इच्छा यस्य प्रष्टुं स जा-
तश्रद्धः, यद्वा जाता श्रद्धा-इच्छा वक्ष्यमाणवस्तुतत्त्वपरिज्ञानं प्रति यस्य स जातश्रद्धः । तथा जातः संशयोऽस्येति जातसं-
शयः, तथा जातकुतूहलः-जातौत्सुक्य इत्यर्थः विश्वस्यापि वस्तुव्यतिकरस्याङ्गेषु भणनानुपाङ्गेषु कोऽन्योऽर्थो भगवताऽभि-
हितो भविष्यति? कथं च तमहमवभोत्स्ये? इति 'उट्ठाए उट्ठे' उत्थानमुत्था-ऊर्ध्वं वर्तनं तथा उत्तिष्ठति, उत्थाय च
'अज्जसुहम्मं थेरं तिकवुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेइ' इति त्रिः कृत्वः-त्रीन् वारान् आदक्षिणप्रदक्षिणां-दक्षिणपार्श्वद्वाराभ्य
परिभ्रमणतः (पुनः) दक्षिणपार्श्वप्राप्तिः आदक्षिणप्रदक्षिणा तां करोति-विदधाति, कृत्वा च वन्दते-वाचा स्तौति, नमस्य-
ति-कायेन प्रणमति, 'नच्चासन्ने नाइदरे' उचिते देशे इत्यर्थः । 'सुस्ससमाणे' श्रोतुमिच्छन् । 'नमंसमाणे' नमस्यन्-प्रण-
मन् । अभिमुखं 'पंजलिउट्ठे' कृतप्राञ्जलिः । विनयेन उक्तलक्षणेन 'पज्जुवासमाणे' पर्युपासनां विदधान एवं इति वक्ष्यमाण-
प्रकारं 'वदासि' इति अवादीत-भगवता उपाङ्गानां पञ्च वर्गाः प्रज्ञप्ताः, दर्शयित्वा पञ्च वर्गाः प्रज्ञप्ताः, दर्शयित्वा पञ्च वर्गाः प्रज्ञप्ताः, दर्शयित्वा

निरयावलियाओ ? कण्वडिसियाओ २ पुण्फियाओ ३ पुण्फचूलियाओ ४ वण्हिदसाओ ५ ! जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं उवंगणं पंच वग्गा पन्नत्ता तं जहा-निरयावलियाओ जाव वण्हिदसाओ पढमस्स णं भंते वग्गस्स उवंगणं निरयावलियाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं कइ अज्झयणा पन्नत्ता ? एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं उवंगणं पढमस्स वग्गस्स निरयावलियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, तं जहा-काले १ सुकाले २ महाकाले ३ कण्हे ४ सुकण्हे ५ तथा महाकण्हे ६ वीरकण्हे ७ य बोद्धव्वे रामकण्हे ८ तहेव य पिउसेणकण्हे ९ नवमे दसमे महासेणकण्हे १० उ । जइ णं भंते ! समणेणं जावसंपत्तेणं उवंगणं पढमस्स० निरयावलियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स निरयावलियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्टे पन्नत्ते ? एवं खलु जंबू । ते णं काले णं ते णं समए णं इहेव जंबुद्दीवे दीवे

“निरयावलियाओ कण्वडिसियाओ पुण्फियाओ पुण्फचूलियाओ वण्हिदसाओ” ति प्रथमवर्गो दशाध्ययनात्मकः प्रज्ञप्तः । अध्ययनदशकमेवाह-‘काले सुकाले’ इत्यादिना, मातृनामभिस्तदपत्त्यानां पुत्राणां नामानि, यथा काल्या अयमिति कालः कुमारः, एवं सुकाल्याः साहाकाल्याः कृष्णायाः सुकुष्णायाः महाकृष्णायाः वीरकृष्णायाः रामकृष्णायाः पितृसेनकृष्णायाः महासेनकृष्णायाः अयमित्येवं पुत्रनाम वाच्यम् । इह काल्या अपत्यमित्याद्यर्थे प्रत्ययो नोत्पाद्यः, काल्यादिशब्देऽपत्येऽर्थे पयण् प्राप्त्या कालसुकालादिनामसिद्धेः, एवं चाद्यः कालः १, तदनु सुकालः २, महाकालः ३, कृष्णः ४, सुकृष्णः ५, महाकृष्णः ६, वीरकृष्णः ७, रामकृष्णः ८, पितृसेनकृष्णः ९, महासेनकृष्णः १० दशमः । इत्येवं दशाध्ययनानि निरयावलिकानामके प्रथमवर्ग इति । ‘एवं खलु जंबू ते णं काले णं’ मित्यादि, ‘इहेव’ ति इहेव देशतः प्रत्यक्षासन्ने न पुनरसङ्ख्येयत्वाज्जम्बूद्वीपानामत्यन्नेति

भारहे वासे चंपा नामं नयरी होत्या, रिद्ध, पुन्नभदे चेइए, तत्थ णं चंपाए नयरीए सेणियस्स रत्तो पुत्ते चेळणाए देवीअसए
कूणिए नामं राया होत्या, महत्ता, तस्स णं कूणियस्स रत्तो पउमावई नामं देवी होत्या, सोमाल जाव विहरइ ।

भावः । भारते वर्षे-क्षेत्रे चम्पा एषा नगरी अभूत् । रिद्धेत्यनेन 'रिद्धत्थिमियसमिद्धे' त्यादि दृश्यं, व्याख्या तु प्राग्वत् ।
तत्रोत्तरपुर्वदिग्भागे पूर्णभद्रनामकं चैत्यं व्यन्तरायतनम् । 'कुणिए नामं राय' त्ति कूणिकनामा श्रेणिकराजपुत्रो राजा 'होत्य'
त्ति अभवत् । तद्वर्णको "महयाहिमवन्तमहन्तमलयमन्दरमहिदसारेत्यादि पसन्तडिबडमरं रज्जं पसाहेमाणे विहरइ" इत्येत-
दन्तः, तत्र महाहिमवानिव महान् शेषराजापेक्षया, तथा मलयः-पर्वतविशेषो, मन्दरो-मेरुः, महेन्द्रः-शक्रादिदेवराजः, त-
द्वत्सारः-प्रधानो यः स तथा । तथा प्रशान्तानि डिम्बानि-विघ्ना डमराणि च-राजकुमारादिकृता विड्वरा यस्मिन्स्तत्तथा
(राज्यं) प्रसाधयन्-पालयन् विहरति-आस्ते स्म । कूणिकदेव्याः पद्मावतीनामन्या वर्णको यथा-'सोमाल जाव विहरइ' या-
वत्करणादेवं दृश्यम् "सुकुमालपाणिपाया अहीनानि-अन्यनानि लक्षणतः स्वरूपतो वा पद्मापी-
न्द्रियाणि यस्मिन्स्तत् तथाविधं शरीरं यस्याः सा तथा । "लक्षणध्वंजणगुणोववेया" लक्षणानि-स्वस्तिकचक्रादीनि व्यञ्ज-
नानि-मधीतिलकादीनि तेषां यो गुणः-प्रशस्तता तेन उपपेता-युक्ता या सा तथा, उप अप इता इति शब्दत्रयस्य स्थाने
शकन्च्चादिदर्शनात् उपपेतेति स्यात् । "माणुम्माणप्यमाणपडिप्पुसुजायसव्वंगसुंदरंगी" तत्र मानं-जलद्रोणप्रमाणात्, कथं?
जलस्यातिभूते कुण्डे पुरुषे निवेशिते यज्जलं निःसरति तद्यदि द्रोणमानं भवति तदा स पुरुषो मानप्राप्त उच्यते, तथा
उन्मानम्-अर्धभारप्रमाणात्, कथं? तुलारोपितः पुरुषो यद्यर्धभारं तुलयति तदा स उन्मानप्राप्त उच्यते, प्रमाणं तु स्वाङ्ग-
लेनाद्योत्तरशतोच्छ्रायिता, ततश्च मानोन्मानप्रमाणैः प्रतिपूर्णानि-अन्यनानि सुजातानि सर्वाणि अङ्गानि-शिरःप्रभृतीनि यस्मिन्स्तत्
तथाविधं सुन्दरम् अङ्ग-शरीरं यस्याः सा तथा । "सत्तिसोमाकारकन्तपियदंसणा" इति शिवस्त्वसौम्याकारं कान्तं च-कमनीयम्
अत एव प्रियं ब्रह्मदृणां दर्शनं-रूपं यस्याः सा तथा । अत एव सुरूपा स्वरूपतः सा पद्मावती देवी 'कुणिपण सद्धि उरालाई

तत्थ णं चंपाए नयरीए सेणियस्स रत्तो भज्जा कूणियस्स रत्तो भज्जा सुल्लमाउया काली नामं देवी होत्था, सोमाल जाव जाव सुख्वा। तीसे णं कालीए देवीए पुत्ते काले नामं कुमारे होत्था, सोमाल जाव सुख्वा ।

भोगभोगाई भुंजमाणी विहरइ' भोगभोगान्-अतिशयवद्भोगान्। 'तत्थ णं' इत्यादि। 'सोमालपाणिपाया' इत्यादि पूर्ववद्वाच्यम्। अन्यच्च "कोमुइरयणियरविमलपडिपुत्तसोमवयणा" कौमुदीरजनीकरवत्-कार्तिकीचन्द्र इव विमलं प्रतिपूर्णं सौम्यं च वदनं यस्याः सा तथा। 'कुंडलुल्लिहियगंडलेहा' कुण्डलाभ्यामुल्लिखिता-वृष्टा गण्डलेखा-कपोलविरचितमृगमदादिरेखा यस्याः सा तथा। 'सिंगारागारचारुवेसा' शृङ्गारस्य-रसविशेषस्य अगारमिव अगारं तथा चारुः वैषी-नेपथ्यं यस्याः सा तथा ततः कर्मधारयः। 'काली नामं देवी' श्रेणिकस्य भार्या कूणिकस्य राजश्रुल्लजनी-लघुमाताऽभवत्। सा च काली "सेणियस्स रत्तो इहा" वह्लभा कान्ता काम्यत्वात् 'पिया' सदा प्रेमविषयत्वात्, 'मणुन्ना' सुन्दरत्वात् 'नामधिज्जा' प्रशस्तनामधेयव-तीत्यर्थः नाम वा धार्य-हृदि धरणीयं यस्याः सा तथा, 'वेसासिया' विश्वसनीयत्वात्, 'सम्मया' तत्कृतकार्यस्य संमत-त्वात् 'बहुमता' बहुशो बहुभ्यो वाऽन्येभ्यः सकाशात् बहुमता बहुमानपात्रं वा, 'अणुमया' विप्रियकरणस्यापि पश्चात्तम-ताऽनुमता। 'भंडकरंडकसमाणा' आभरणकरण्डकसमाना उपोदेयत्वात् सुरक्षितत्वाच्च। 'तेल्लकेला इव सुसंगोविया' तैलकेला सौराष्ट्रप्रसिद्धो मृन्मयस्तैलस्य भाजनविशेषः, स च भङ्गभयात् लोचनभयाच्च सुष्ठु सङ्गोप्यते, एवं साऽपि तथोच्यते। 'चेलापेडा इव सुसंपरिगहिया' वस्त्रमङ्गुषेवेत्यर्थः। 'सा काली देवी सेणिपण रत्ता सद्धि विउलाइं भोगभोगाई भुंजमाणा विहरइ'। कालनामा च तत्पुत्रः 'सोमालपाणिपाय' इत्यादि प्रागुक्तवर्णकोपेतो वाच्यः, यावत् 'पासाइए दरिणिज्जे अभिरूवे पडिरूवे' इति पर्यन्तः। सेणियस्स रत्तो इवे रयणा अट्टारसवंको हारो १ सेयणगे हत्थीए २। तत्थ किर सेणियस्स रत्तो जावइयं रज्जस्स मुल्लं तावइयं देवदिन्नहारस्स सेयणगस्स य गंधहत्थिस्स। तत्थ हारस्स उप्पत्ती पत्थावे कहिज्जिस्सइ। कूणियस्स य पत्थेव उप्पत्ती वित्थरेण भणिस्सइ, तत्कार्येण कालादीनां मरणसंभवात् आरम्भसङ्ग्रामतो नरकयोग्यकर्मोपचयविधानात्।

नवरं कूणिक्स्तदा कालादिदशकुमाराण्वितस्त्रम्पायां राज्यं चकार, सर्वेऽपि च ते द्योगुन्दुगदेवा इव कामभोगपरायणास्त्र-
यस्त्रिंशत्काला देवाः फुट्टमाणेहिं मुइंगमत्थपहिं वरतरूणिसप्पिणिहिपहिं नाढपहिं उवगिस्त्रमाणा भोग-
भोगाई भुंजमाणा विहरंति । हल्लविहल्लनामाणो कूणियस्स चिह्लणादेवीअंजाया दो भायरा अस्सेऽवि अत्थि । अहुणा हारस्स
उत्पत्ती भन्नइ-इत्थ सक्को सेणियस्स भगवंतं पइ निच्चलभत्तिस्स पसंसं करेइ । तओ सेडुयस्स जीषदेवो तब्भत्तिरंजिओ
सेणियस्स तुट्ठो संतो अट्टारसवकं हारं देइ, दोस्त्रि य वट्टगोलके देइ । सेणिएणं सो हारो चेह्लणाए दिस्सो पिय त्ति काडं,
वट्टदुगं सुनंदाए अभयमंतिजणणीए । ताए रुट्ठाए किं अहं चेडरूवं त्ति काऊण अच्छोडिया भग्गा, तत्थ एगम्मिं कुंडलजु-
यलं एगम्मि वत्थजुयलं तुट्ठाए गहियाणि । अन्नया अभओ सार्मि पुच्छइ—‘को अपच्छिमो रायरिसि’ त्ति । सार्मिणा उद्दा-
यिणो वागरिओ, अओ परं वद्धमउडा न पव्वयंति । ताहे अभएण रज्जं दिज्जमाणं न इच्छियं त्ति पच्छा सेणिओ चित्तेइ
‘कोणियस्स दिज्जिहि’ त्ति हल्लस्स हत्थी दिस्सो सेयणगो विहल्लस्स देवदिस्सो हारो, अभएण वि पव्वयंतेण सुनंदाए खोम-
जुयलं कुंडलजुयलं च हल्लविहल्लणं दिन्नाणि । महया विहवेण अभओ नियजणणीसमेओ पव्वइओ । सेणियस्स चेह्लणादेवी-
अंगसमुब्भूया तिन्नि पुत्ता कूणिओ हल्लविहल्ला य । कूणियस्स उत्पत्ती पत्थेव भणिस्सइ । कालीमहाकालीपमुहदेवीणं अन्नासि
तणया सेणियस्स बहवे पुत्ता कालपमुहा संति । अभयम्मि गहियव्वए अन्नया कोणिओ कालाईहिं दसहिं कुमारेहिं समं
मंतेइ—‘सेणियं सेच्छाविग्घकारयं बंधिता एक्कारसभाए रज्जं करेमो’ त्ति, तेहिं पडिस्सुयं, सेणिओ बद्धो, पुव्वन्हे अवन्हे
य कससयं दवावेइ सेणियस्स कूणिओ पुव्वभवे वेरियत्तेणेण चेह्लणाए कयाइ भोगं न देइ भत्तं वारियं पाणियं
न देइ । ताहे चेह्लणा कहऽवि कुम्मासे वालेहिं बंधित्ति सयारंवसुरं पवेसेइ । सा किर धोव्वइ सयवारो सुरा पाणियं
सव्वं होइ, तीए पहावेण सो वेयणं न वेपइ । अन्नया तस्स पडमावईदेवीए पुत्तो एवं पिओ अत्थि, मायाए सो भणिओ-

“दुरात्मन्! तव अगुली किमपि धर्मती पिया मुहे काऊण अत्थियाओ, इयरहा तुमं रोवंतो चेव चिट्ठेसु” । ताहे चित्तं मणागुवसंतं जायं मंप पिया एवं वसणं पाविओ, तस्स अधिई जाया, भुंजंतओ चेव उट्ठाय परसुहत्थगओ, अन्ने भणंति लोहदंडं गहाय, ‘नियलाणि भंजामि’ ति पहाविओ । रक्खवाल्लो नेहेण भणइ—‘एसो सो पावो लोहदंडं परसुं वा गहाय पइ’ ति । सेणिण्ण चित्तिं—‘न नज्जइ केण कुमारेण मारेहि?’ । तउ तालपुडंगं विसं खइयं । जाव पइ ताव मओ । सुट्ठयरं अधिई जाया । ताहे मयकिच्चं काऊण घरमागओ रज्जधुरामुक्कत्तीओ तं चेव चित्तं अच्छइ । एवं कालेण विसोगो जाओ । पुणरवि सयणआसणाईय पिइसंतिप दट्ठण अधिई होइ । तउ रायगिहाओ निगंतु चंपं रायहाणि करेइ । एवं चंपाप कूणिओ राया रज्जं करेइ नियगभायपमुहसयणसंजोगओ । इह निरयावलियासुयखंधे कूणिकवक्तव्यता आदाबुत्तिष्ठा । तत्साहाय्यकरणप्रवृत्तानां कालादीनां कुमारानां दशानामपि सङ्ग्रामे रथमुशालख्ये प्रभूतजनक्षयकरणेन नरकयोग्यकर्म्मोपार्जनसंपादनान्नरकगामितया ‘निरयाउ’ ति प्रथमाध्ययनस्य कालादिकुमारवक्तव्यताप्रतिबद्धस्य एतन्नाम । अथ रथमुशालख्यसङ्ग्रामस्योत्पत्तौ किं निबन्धनम् । अत्रोच्यते—एवं किलायं सङ्ग्रामः संजातः—चम्पायां कूणिको राजा राज्यं चकार । तस्य चानुजौ हल्लविहल्लाभिधानौ आतरौ पितृदत्तसेचनकाभिधाने गन्धहस्तिनि समारूढौ दिव्यकुण्डलदिव्यवसनदिव्यहारविभूषितौ विलसन्तौ हृष्ट्वा पद्मावत्यभिधाना कूणिकराजस्य भार्या कदाचिद्विहन्तिनोऽपहाराय तं कूणिकराजं प्रेरितवती—“कर्णविषलम्बकृतोऽतोऽयमेव कुमारो राजा तत्त्वतः, न त्वं, यस्येहशा विलासाः” । प्रज्ञाप्यमानाऽपि सा न कथञ्चिदस्यार्थस्योपरमति, तत्प्रेरितकूणिकराजेन तौ याचितौ । तौ च तद्ग्याह्वालां नगर्या स्वकीयमातामहस्य चेष्टकाभिधानस्य राज्ञोऽन्तिके सहस्तिकौ सान्तःपुरपरिचारितौ गतवन्तौ । कूणिकेन च दूतप्रेषणेन तौ याचितौ । न च तेन प्रेषितौ, कूणिकस्य तयोश्च तुल्यमातृकत्वात् । ततः कूणिकेन भणितं—‘यदि न प्रेषयसि तदा युद्धसज्जो भव’ । तेनापि

१ ‘तओ तुमए’ प्रत्यन्तरे.

तते णं से काले कुमारे अबया कयाइ तिहिं दंतीसहस्सेहिं तिहिं राहसहस्सेहिं तिहिं आससहस्सेहिं तिहिं मणुयकोडीहिं गरुडवूहे। एकारसमेणं खंडेणं कूणिणं

भणितम्—‘एष सज्जोऽस्मि’। ततः कूणिकेन सह कालादयो दश स्वीया भिन्नमातृका आतरो राजानश्चेदकेन सह सङ्ख्या-
माय याताः। तत्रैकैकस्य त्रीणि त्रीणि हस्तिनां सहस्राणि, एवं स्थानामभ्यानां च, मनुष्याणां च प्रत्येकं तिस्रस्तिस्रः
कोटयः। कूणिकस्याप्येवमेव। तत्र एकादशभागीकृतराज्यस्य कूणिकस्य कालादिभिः सह निजेन एकादशांशेन सङ्ग्रामे
काल उपगतः। एतमर्थं वक्तुमाह—‘तए णं से काले’ इत्यादिना। एनं च व्यतिकरं ज्ञात्वा चेदकेनाव्यष्टादश गणराजानो
भेलिताः, तेषां चेदकस्य च प्रत्येकमेवमेव हस्त्यादिवलपरिमाणं, ततो युद्धं संप्रलभम्। चेदकराजस्य तु प्रतिपन्नव्रतत्वेन
दिनमध्ये एकमेव शरं मुञ्चति अमेवमाणश्च सः। तत्र च कूणिकसैन्ये गरुडव्यूहः चेदकसैन्ये (च) सागरव्यूहो विरचितः।
ततश्च कूणिकस्य कालो दण्डनायको निजबलान्वितो युध्यमानस्तावद्गतो यावच्चेदकः, ततस्तेन एकशरनिर्घातिनासौ निपा-
तितः १। भग्नं च कूणिकबलम्, गते च द्वे अपि बले निजं निजमावासस्थानम्। द्वितीयेऽह्नि सुकालो नाम दण्डनायको
निजबलान्वितो युध्यमानस्तावद्गतो यावच्चेदकः, एवं सोऽप्येकः। रेण निपातितः २। एवं तृतीयेऽह्नि महाकालः, सोऽप्ये-
वम् ३। चतुर्थेऽह्नि कृष्णकुमारस्तथैव ४। पञ्चमे सुकृष्णः ५, षष्ठे महाकृष्णः ६, सप्तमे वीरकृष्णः ७, अष्टमे रामकृष्णः ८,
नवमे पितृसेनकृष्णः ९ दशमे पितृमहासेनकृष्णः १० चेदकेनैकशरेण निपातिताः। एवं दशसु दिवसेषु चेदकेन विना-
शिता दशापि कालादयः। एकादशे तु दिवसे चेदकजयार्थं देवताराधनाय कूणिकोऽष्टमभक्तं प्रजग्राह। ततः शक्रचमरा-
वागतौ। ततः शक्रो वभाषे—‘चेदकः श्राधक इत्यहं न तं प्रति प्रहरामि, नवरं भवन्तं संरक्षामि’। ततोऽसौ तद्रक्षार्थं
वज्रप्रतिरूपकमभेधकवचं कृतवान्। चमरस्तु द्वौ सङ्ग्रामौ विकुर्वितवान् महाशिलाकण्टकं रथमुशलं चेति। तत्र महाशि-

रन्ना सद्धिं रहमुसलं संगमं ओयाए । ततेणं तीसे कालीए देवीए अन्नदा कदाइ कुंडुबजागरियं जागरमाणीए अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था—एवं खलु ममं पुत्ते कालकुमारे तिहिं दंतिसहस्सेहिं जाव ओयाए । से मन्ने किं जतिस्सति ? नो जतिस्सति ? जीविस्सइ ? नो जीविस्सति ? पराजिणिस्सइ ? काले णं कुमारे णं अहं जीवमाणं पासिज्जा ? ओहयमण जाव झियाइ । ते णं काले णं ते णं समए णं समणे भगवं महावीरे समोसरिते । परिसा निगगया । तते णं तीसे कालीए देवीए इमीसे कहाए लद्धडाए समाणीए अयमेतारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था—

लेव कण्टको जीवितभेदकत्वान्महाशिलाकण्टकः । ततश्च यत्र तृणशूकादिनाऽप्यभिहतस्याश्वहस्त्यादेर्महाशिलाकण्टकेने-
वास्याहतस्य वेदना जायते, स सङ्ग्रामो महाशिलाकण्टक एवोच्यते । ‘रहमुसले’ ति यत्र रथो मुशलेन युक्तः परिधावन्
महाजनक्षयं कृतवान् अतो रथमुशलः । ‘ओयाए’ ति उपयातः—संप्राप्तः । ‘किं जइस्सइ’ ति जयश्लाघां प्राप्स्यति । परा
जेष्यते—अभिभविव्यति परसैन्यं परानभिभविष्यति उत नेति कालनामानं पुत्रं जीवन्तं ब्रक्ष्याम्यहं न वेत्येवम् उपहतो
मनःसंकल्पो युक्तायुक्तविवेचनं यस्याः सा उपहतमनःसंकल्पा । यावत्करणात् “करयलपलहत्थियमुही अट्टज्झाणोवगया
ओमंथियवयणनयणकमला” ओमंथियं—अधोमुखीकृतं वदनं च नयनकमले च यया सा तथा । ‘दीणविवन्नवयणा’ दीनस्येव
चिवर्णं वदनं यस्याः सा तथा । ‘झियाइ’ ति आर्तध्यानं ध्यायति, ‘मणेमाणसिपणं दुक्खेणं अभिभूया’ मनसि जातं मान-
सिकं मनस्येव यद्वर्तते मानसिक दुःखं वचनेनाप्रकाशितत्वात् तन्मनोमानसिकं तेन अबद्धिर्धर्तिनाऽभिभूता । ‘ते णं काले णं’
इत्यादि । ‘अयमेयारूवे’ ति अयमेतद्रूपो वक्ष्यमाणरूपः ‘अज्झत्थिए’ ति आध्यात्मिकः—आत्मविषयः चिन्तितः—स्मरणरूपः,
प्रार्थितः—लब्धुमाशंसितः, मनोगतः—मनस्येव वर्तते यो न बहिः प्रकाशितः, संकल्पो—विकल्पः, समुत्पन्नः—प्रादुर्भूतः । तमेवाह—

एवं खलु समणे भगवं० पुद्वाणुपुब्बि इहमागते जाव विहरति । तं महाफलं खलु तद्धारूवाणं जाव विउलस्स अट्टस्स गहण-
ताए, तं गच्छामि णं समणे जाव पज्जुवासामि । इमं च णं एयारूवं वागरणं पुच्छिस्सामि त्तिकट्टु-एवं संपेहेइ

‘एवमि’त्यादि । यावत्करणात् “पुद्वाणुपुब्बि चरमाणे गामाणुगामं दुइज्जमाणे इहभागाए इह संपत्ते इह समोसठे,
इहेव चंपाए नयरीए पुन्नभेइ चेइए अट्ठापडिरूवं उगह उगिगण्हत्ता संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ” ।
‘तं महाफलं खलु’ भो देवाणुत्पिया ! ‘तद्धारूवाणं’ अरहंताणं, भगवंताणं, नामगोयस्स-वि सवणयाए, किमंग पुण अभि-
गमणवंदणनमंसणपडिपुच्छणपज्जुवासणाए ! पगस्स वि आरियस्स धम्मियस्स सवणयाए, किमंग पुण ‘विउलस्स
अट्टस्स गहणयाए’ गच्छामि णं अहं ‘समणं’ भगवं महावीरं वंदामि नमसांमि सक्कारेमि सम्माणेमि कल्लाणं मंगलं
देवर्यं चेइयं ‘पज्जुवासामि,’ एवं नो पेच्चभवे हियाए सुहाए निस्सेयसाए आणुगामियसाए भविस्सइ ‘इमं च-णं
एयारूवं वागरणं पुच्छिस्सामि त्तिकट्टु एवं संपेहेति’ संपेक्षते-पर्यालोचयति, सुगमम्, नवरं ‘इहमागाए’ त्ति चम्पायां,
‘इह संपत्ते’ त्ति पूर्णभद्रे चैत्ये, ‘इह समोसठे’ त्ति साधूचितावग्रहे, एतदेवाह-इहेव चंपाए इत्यादि । ‘अट्ठापडिरूवं’
त्ति यथाप्रतिरूपम् उचितमित्यर्थः । ‘तं’ इति तस्मात्, ‘महाफलं’ त्ति महत्फलमायत्यां भवतीति गम्यं, ‘तद्धारूवाणं’
त्ति तत्प्रकारस्वभावानां-महाफलजननस्वभावानामित्यर्थः । ‘नामगोयस्स’ त्ति नाम्नो-याहच्छिक्कस्याभिधानस्य, गोत्रस्य-गु-
णनिष्पन्नस्य ‘सवणयाए’ त्ति श्रवणेन, ‘किमंग पुण’ त्ति किंपुनरिति पूर्वोक्तार्थस्य विशेषद्योतनार्थम् अङ्गेत्यामन्त्रणे, यद्वा
परिपूर्णं एवायं शब्दो विशेषणार्थः, अभिगमनं, वन्दनं-स्तुतिः, नमनं-प्रणमनं, प्रतिपृच्छनं-शरीरादिवाताप्रश्नं, पर्युपास-
नं-सेवा, तद्भावस्तत्ता तथा, एकस्यापि आर्यस्य आर्यप्रणेतृकत्वात् धार्मिकस्य धर्मप्रतिबद्धत्वात्, वन्दामि-वन्दे, स्तौमि,
नमस्यामि-प्रणमामि, सत्कारयामि-आदरं करोमि वस्त्रार्चनं वा, सन्मानयामि उचितप्रतिपत्त्येति । कल्याणं-कल्याणहेतुं,

संपेहिता कोडुविय पुरिसे सदावेति २ ता एवं वदासि खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! धम्मियं जाणण्वरं जुत्तमेव उवट्ठवेह,
उवट्ठवित्ता जाव पच्चप्पिणंति । तते णं सा काली देवी ण्हाया कयबलिकम्मा जाव अप्पमहग्घाभरणालंकियसरीरा बहूहिं
खुज्जाहिं जाव महत्तरगविंदपरिक्खित्ता अंतैउराओ निगच्छइ, निगच्छित्ता जेणेव वाहिरिया

मङ्गलं दुरितोपशमनहेतुं, देवं चैत्यमिव चैत्यं, पथुपासयामि-सेवे, एतत्, नोऽस्माकं, प्रेत्यभवे-जन्मान्तरे, हिताय पथयान्नवत्,
सुखाय-शर्मणे, क्षमाय-सङ्गतत्वाय, निःश्रेयसाय-मोक्षाय, आनुगामिकत्वाय-भवपरम्परासु सानुबन्धसुखाय, भविष्यति, इति
कृत्वा-इति हेतोः, संपेक्षते पर्यालोचयति, संप्रेक्ष्य चैवमवादीत्-शीघ्रमेव 'भो देवाणुप्पिया' ! धर्माय नियुक्त धार्मिकं,
यानप्रवरं, 'चाउग्घं असरहं' ति चतस्रो घण्टाः पृष्ठतोऽयतः पार्श्वतश्च लम्बमाना यस्य स चतुर्घण्टः, अश्वयुक्तो रथोऽश्वर-
थस्तमश्वरथं, युक्तमेवाश्वादिभिः, उपस्थापयत-प्रगुणीकुरुत, प्रगुणीकृत्य मम समर्पयत । 'ण्हाय' ति कृतमज्जना, स्नानानन्तरं
'कयबलिकम्म' ति स्वगृहे देवतानां कृतबलिकर्मा, 'कयकोउयमंगलपायच्छित्त' ति कृतानि कौतुकमङ्गलान्येव प्रायश्चि-
तानीव दुःस्वप्नादिव्यपोहायावश्यं कर्तव्यत्वात् प्रायश्चित्तानि यया सा तथा । तत्र कौतुकानि-मधीपुण्ड्रादीनि, मङ्गलादीनि-
सिद्धार्थदध्यक्षतदूर्वाङ्कुरादीनि, 'सुद्धप्पावेस्साइं वत्थाइं परिहिया' 'अप्पमहग्घाभरणालंकियसरीरा' (इति) सुगमम्, 'बहूहिं
खुज्जाहिं जावे' त्यादि, तत्र कुब्जिकाभिः-वक्रजङ्घाभिः, चिलातीभिः-अनार्यदेशोत्पन्नाभिः, वामनाभिः-ह्रस्वशरीराभिः, वट-
भाभिः-मडहकोष्ठाभिः, बर्बरीभिः-बर्बरदेशसंभवाभिः, बकुशिकाभिः यौनकाभिः पण्हकाभिः इसिनिकाभिः वासिनिकाभिः
लासिकाभिः लकुसिकाभिः द्रविडीभिः सिंहलीभिः बहुलीभिः मुसण्डीभिः शबरीभिः पारसीभिः
नानादेशाभिः-बहुविधानार्यदेशोत्पन्नाभिरित्यर्थः, विदेशस्तदीयदेशापेक्षया चम्पानगरी विदेशः तस्य परिमण्डिकाभिः,
'इंगियचित्थियपत्थियवियाणियाहिं' तत्र इङ्गितेन-नयनादिचेष्टाविशेषेण चिन्तितं च-परेण हृदि स्थापितं प्रार्थितं च-अभिल-

उवट्टाणसाला जेणेव धम्मिए जाणप्पवरे तेणेव उवागच्छइ, धम्मियं जाणप्पवरं दुरुहति २ नियगपरियालसंपरिबुडा चंपं नयरीं मज्झं मज्झेणं निगगच्छति २ जेणेव पुअभदे चेइए तेणेव उवागच्छइ २ छत्तादीए जावि धम्मियं जाणप्पवरं ठवेति २ धम्मियाओ जाणप्पवराओ पच्चोरुहति २ बहूहिं जाव खुज्जाहिं विंदपरिक्खत्ता जेणेव समणे भगवं [महावीरे] तेणेव उवागच्छति २ समणं भगवं [महावीरं] तियुत्तो वंदति ७ ठिया चैव सपरिवारा सुस्ससमाणा नमसमाणा अभिमुहा विणएणं पंजलिउडा पज्जुवा सति । तते णं समणे भगवं जाव कालीए देवीए तीसे य महतिमहालियाए धम्मकहा भाणियन्त्रा जाव समणोवासए वा समणोवासिया वा विहरमाणा आणाए आराहए भवति । तते णं सा काली देवी समणस्स भागवओ अंतियं धम्मं सोच्चा निसम्म जाव हियया समणं भगवं तियुत्तो जाव एवं वदासि-एवं खलु भंते मम पुत्ते कुमारे तिहिं दंतिसहस्सेहिं जाव रह-सुसलसंगमं ओयाते । से णं भंते किं जइस्सति ? नो जइस्सति ? जाव काले णं कुमारे अहं जीवमाणं पासिज्जा ? कालीति समणे भगवं कालिं देवि एवं वयासी-एवं खलु काली ! तव पुत्ते काले कुमारे तिहिं दंतिसहस्सेहिं जाव कूणिएणं रत्ना सद्धि-

चितं च विजानन्ति यास्तास्तथा ताभिः, स्वस्वदेशे यन्नेपध्यं परिधानादिरचना तद्वद्गृहीतो वेधो यकाभिस्तास्तथा ताभिः, निपुणनामधेयकुशला यास्तास्तथा ताभिः, अत एव विनीताभिः युक्तेति गम्यते, तथा चेदिकाचक्रवालेन अर्थात् स्वदेश-संभवेन वृन्देन परिक्षिता या सा तथा । 'उवट्टाणसाला' उपवेशनमण्डपः । 'दुरुहइ' आरोहति । यत्रैव श्रमणो भगवान् तत्रैवोपा-गता-संप्राप्ता, तदनु महावीरं त्रिःकृत्वो वन्दते-स्तुत्या, नमस्यति-प्रणमति, स्थिता चैव ऊर्ध्वस्थानेन, कृताञ्जलिपुटा अभिसंमुखा सती पर्युपास्ते । धर्मकथाश्रवणानन्तरं 'त्रिः कृत्वो' वन्दयित्वा (वन्दित्वा) एवमवादीत्- 'एवं खलु भंते' इत्यादि सुगमम् । अत्र कालीदेव्याः पुत्रः कालनामा कुमारो हस्तितुरगरथपदातिरूपनिजसैन्यपरिवृतः कूणिकराजनियुक्तश्चेटकराजेन सह

रहसुसलं संगमं संगामेमाणे हयमहियपवरवीरघातितनिवडितचिधञ्जयपडागे निरालोयातो दिसातो करेमाणे चेडगस्स रन्नो सपक्खं सपडिदिसिं रहेणं पडिरहं हव्वमागते। ततेणं से चेहए राया कालं कुमारं एज्जमाणं पासति, कालं एज्जमाणं पासित्ता आसुरुत्ते जाव मिसिमिसेमाणे धणुं परासुसति २ उंसुं परासुसइ २ वइसाहं टाणं ठाति २ आययक्कणायतं उंसुं करेति २ कालं कुमारं एगाहच्चं कूडाहच्चं जीवियाओ ववरोवेति। तं कालगते णं काली ! काले कुमारं नो वेव णं तुमं कालं कुमारं जीवमाणं

रथसुशलं सङ्ग्रामयन् सुभट्टैश्चेटकसत्कैर्यदस्य कृतं तदाह-‘हयमहियपवरवीरघाइयनिवडियचिधञ्जयपडागे’ (हतः) सैन्यस्य हतत्वात्, मथितो मानस्य मन्थनात्, प्रवरवीराः—सुभटा घातिताः—विनाशिता यस्य, तथा निपातिताश्चिह्नवज्राः—गरुडा-दिविह्नयुक्ताः कृतवः पताकाश्च यस्य स तथा, ततः पदचतुष्टयस्य कर्मधारयः। अत एव ‘निरालोयाओ दिसाओ करेमाणे’ ति निर्गेतालोका दिशः कुर्वन् चेटकराजः (स्य) ‘सपक्खं सपडिदिसिं’ ति सपक्षं-समानपार्श्वं समानघामेतरपार्श्वतया, सप्रति-दिक्-समानप्रतिदिक्तयाऽत्यर्थमभिमुख इत्यर्थः, अभिमुखागमने हि परस्परस्य समाविव दक्षिणवामपार्श्वौ भवतः, एवं चिदि-ज्ञापयति। इत्येवं स कालः चेटकराजस्य रथेन प्रतिस्थं ‘हव्वं’ शीघ्रम् आसन्नं-संमुखीनम् आगच्छन्तं दृष्ट्वा चेटकराजः तं प्रति ‘आसुरुत्ते’ रूढे कुविप चंडिक्किप ‘मिसिमिसेमाणे’ ति, तत्र आशु-शीघ्रं रूढः-क्रोधेन विमोहितो यः स आशुरुष्टः, आसुरं वा-असुरसत्कं कोपेन दारुणत्वात् उक्तं-भणितं यस्य स आसुरोक्तः, रूढो-रोपवान् ‘कुविप’ ति मनसा कोपवान्, चाण्डिक्रियतो-दारुणीभूतः ‘मिसिमिसेमाणे’ ति क्रोधज्वाल्या ज्वलन्, ‘तिवलियं भिउडि निडाले साहट्टु’ ति त्रिवलिकां भृकुटि-लोचनविकारविशेषं ललाटे संहृत्य-विधाय, धनुः परामृशति, बाणं परामृशति, विशाखस्थानेन तिष्ठति, ‘आययक्क-णायतं’ ति आकणीन्तं बाणमाकृष्य एगाहच्चं’ ति एकैयैवाहृत्या आहननं प्रहारो यत्र जीवितव्यपरोपणे तदेकाहृत्यं यथा भवति एवं, कथमित्याह-‘कूडाहच्चं’ कूटस्थेव-पाषाणमयमदामारण्यन्त्रस्थेव आहृत्या आहननं यत्र तत्कूटाहृत्यं, ‘भगवतोक्तेयं

पासिहिसि । तते णं सा काली देवी समणस्स भगवओ अंतियं एयमट्ठं सोच्चा निसग्गम महया पुत्तसोएणं अप्फुब्बा समाणी
 परसुनियत्ताविव चंपगलता धस चि धरणीतलंसि सव्वंभेहिं संनिवडिया । तते णं सा काली देवी सुहुत्तंतरेणं आसत्या समा-
 णी उट्ठाए उट्ठेति उट्ठित्ता समणं भगवं [महावीरं] वंदइ नमंसइ २ एवं वयासी-एवमेयं भंते ! तहमेयं भंते ! अवितहमेयं भंते !
 असंदिद्धमेयं भंते ! सच्चेणं एसमट्ठे से जहेतं तुब्भे वदह चिकटु समणं भगवं वंदइ नमंसइ २, तमेव धम्मियं जाणण्णवरं
 दुरुहति २ जामेव दिसं पाउब्भूया तामेव दिसं पडिगता । भंते चि भगवं गोयमे जाव वंदति नमंसति २ एवं वयासी-कालेणं
 भंते ! कुमारे तिहिं दंतिसहस्सेहिं जाव रहसुसलं संगामं संगामेमाणे वेदएणं रत्ता एगाहच्चं कूडाहच्चं जीवियाओ ववरोविते
 समणे कालमासे कालं किच्चा कहिं गते ? कहिं उववन्ने ? गोयमाति समणे भगवं गोयमं एवं वदासि-एवं खलु गोयमा !
 काले कुमारे तिहिं दंतिसहस्सेहिं जाव जीवियाओ ववरोदिते समणे कालमासे कालं किच्चा चउत्थीए पंकण्णभाए पुढवीए
 हेमांभे नरगे दससागरोवमठिइसु नेरइसु नेरइयत्ताए उववन्ने । कालेणं भंते ! कुमारे केरिसएहिं आरंभेहिं केरिसएहिं
 (समारंभेहिं केरिसएहिं) आरंभसमारंभेहिं केरिसएहिं भोगेहिं केरिसएहिं भागसंभोगेहिं केरिसेण वा
 असुभकडक्कम्मपम्भारेणं कालमासे कालं किच्चा चउत्थीए पंकण्णभाए पुढवीए जाव नेरइयत्ताए उववन्ने ? एवं खलु गोयमा !
 ते णं कालेणं ते णं समएणं रायगिहे नामं नयरे होत्था, रिद्धत्थिमियसमिद्धा । तत्थ णं रायगिहे नयरे सेणिए
 नामं राया होत्था, महया । तस्स णं सेणियस्स रत्तो नंदा नामं देवी होत्था, सोमाला जाव विहरति । तस्स णं सेणि-

व्याख्या, 'अप्फुण्णा समाणी' व्याप्ता सती । शेषं सुग्गमं यावत्

यस्स रत्नो नंदाए देवीए अत्तए अभए नामं कुमारे होत्था, सोमाले जाव सुखे सामं दंडे जहा चित्तो जाव रत्नधुराए चिंतए यावि होत्था । तस्स णं सेणियस्स रत्नो चेळणा नामं देवी होत्था, सोमाले जाव विहरइ । तते णं सा चिळणा देवी अन्नया कयाइं तंस्सितारिस्सयंस्सि वासधरंस्सि जाव सीहं सुग्गिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा, जहा पभावतो, जाव सुमिणयाढगा पडिचि- सज्जिता, जाव चिळणा सेवयणं पडिच्छित्ता जेणेव सए भवणे तेजेव अणुपविट्ठा । तते णं तीसे चेळणाए देवीए अन्नया कयाइं तिण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं अयमेयाखे दोहले पाउब्भूए-धन्नाओ णं ताओ अम्मयाओ जाव जम्मजोवियफले जाओ णं सेणियस्स रत्नो उदरवलीमंसेहिं सोल्लेहि य तल्लिएहि य भज्जितेहि य सुरं च जात्र पसन्नं च आसाएमाणीओ जाव परि- भाएमाणीओ दोहलं पविणेति । तते णं सा चेळणा देवी तंसि दोहलंसि अविणिज्जमाणंसि सुक्का भुक्खा निम्मंसा ओलुगा ओलुगसरीरा नित्तेया दीणविमणवयणा पंडुइतमुही ओमंथियनयणवयणकमला जहोचियं पुप्फवत्थंगं धमल्लालंकारं अपरि- भुंजमाणी करतलमलियव्व कमलमाला ओहतमणसंकप्पा जाव झियायति । तते णं तीसे चेळणाए देवीए अंगपडिया-

‘सोल्लेहि य’ ति एक्कैः ‘तल्लिएहि’ ति स्नेहेन एक्कैः, ‘भज्जिएहि’ अष्टैः ‘पसन्नं च’ ब्राह्मादिद्वयजन्यो मनःप्रसत्तिहेतुः ‘आसाएमाणीओ’ ति ईषत्स्वादयन्त्यो बहु च त्यजन्त्य इक्षुखण्डादेरिव, ‘परिभाएमाणीओ’ सर्वमुपभुञ्जानाः (परस्परं ददन्त्यः) ‘सुक्क’ ति शुष्केव शुष्काभा रुधिरक्षयात्, ‘भुक्ख’ ति भोजनाकरणतो बुभुक्षितेव, ‘निम्मंसा’ मांसोपचया- भावतः, ‘ओलुग’ ति अवरुणा-भग्नमनोवृत्तिः, ‘ओलुगसरीरा’ भग्नदेहा, निस्तेजा-गतकान्तिः दीना-विमनोवदना, पाण्डुकितमुखी-पाण्डुरीभूतवदना, ‘ओमंथिय’ ति अधोमुखीकृतं, उपहतमनःसङ्कल्पा-गतयुक्तायुक्ताविवेचना,

रियातो चेळणं देवि सुक्कं भुक्खं जाव झियायमाणीं पासंति, पासित्ता जेणेव सेणिए राया तेणेव उवागच्छंति, २ करतलपरिगहिंयं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु सेणियं रायं एवं वयासी-एवं खलु सामी ! चेळणा देवी न याणामो केणइ कारणेणं सुक्का भुक्खा जाव झियायति । तते णं से सेणिए राया तासिं अंगपडियारियाणं अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म तहेव संभंते समाणे जेणेव चेळणा देवी तेणेव उवागच्छइ २ चिळणं देविं सुक्कं भुक्खं जाव झियायमाणिं पासित्ता एवं वयासी-किन्नं तुमं देवाणुप्पिए ! सुक्का भुक्खा जाव झियायसि ? तते णं सा चेळणा देवी सेणियस्स रण्णो एयमट्ठं णो आढाति णो परिजाणाति तुसिणीया सचिद्धति । तते णं से सेणिए राया चिळणं देविं दोच्चं पि तच्चं पि एवं वया-सो-किं णं अहं देवाणुप्पिए ! एयमट्ठस्स नो अरिहे सवणयाए जं णं तुमं एयमट्ठं रहस्सीकरेसि ? तते णं सा चेळणा देवी सेणिएणं रत्ता दोच्चं पि तच्चं पि एवं वुत्ता समाणी सेणियं रायं एवं वयासी-णत्थि णं सामी ! से केति अट्ठे जस्स णं तुब्बे अजरिहा सवणयाए, नो चेव णं इमस्स अट्ठस्स सवणयाए, एवं खलु सामी ! ममं तस्स ओरालस्स जाव महासुमिणस्स तिण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं अयमेयाख्वे दोहले पाउब्भूए धन्नातो णं तातो अम्मयाओ जाओ णं तुब्बं उदरवल्लिमंसेहिं सोल्लेएहि य जाव दोहलं विणेंति । तते णं अहं सामी ! तंसि दोहलंसि अविणिज्जमाणी सुक्का भुक्खा जाव झियायामि । तते णं से

‘ करयल० कट्टु’ ति ‘ करयलपरिगहिंये दसनहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु सेणियं रायं एवं वयासी ’ स्पष्टम् । एतमर्थं नाद्रियते-अत्रार्थे आदरं न कुरुते, न परिजानीते-नाभ्युपगच्छति, कृतमौना तिष्ठति । ‘ धन्नाओ णं कयलक्खणाओ णं सुलद्धे णं तासिं जम्मजीवियफले ’ ‘ अविणिज्जमाणंसि ’ ति अपूर्यमाणे

सेणिणं राया वेल्लणं देवि एवं वदसि-मा नं तुमं देवाणुप्पिणं ! ओहय० जाव झियायहि, अहं नं तथा जत्तिहामि जहा नं तव दोहलस्स संपत्ती भविस्सतीतिकट्ठु चिल्लणं देवि ताहि इट्ठाहिं कंताहिं पियाहिं मणुन्नाहिं मणामाहिं ओरालाहिं कल्लाणाहिं सिवाहिं धन्नाहिं मंगल्लाहिं मियमधुरसस्सिरीयाहिं वग्गूहिं समासासेति, चिल्लणाए देवीए अंतियातो पडिनिक्खमति २ जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव सीहासणे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सीहासणवरंसि पुरत्थाभिमुहे निसीयति, तस्स दोहलस्स संपत्तिनिमित्तं वहुहिं आएहिं उवाएहिं य उप्पत्तियाए य वेणइयाए य कम्मियाहिं य पारिणामियाहिं य परिणामेमाणे २ तस्स दोहलस्स आयं वा उवायं वा ठिइं वा अविंदमाणे ओहयमणसंकप्पे जाव झियायति । इमं च नं अभए कुमारे ण्हाए जाव सरीरे, सयाओ गिहाओ पडिनिक्खमति २ जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव सेणिणं राया तेणेव उवागच्छति, सेणियं रायं ओहय० जाव झियायमाणं पासति २ एवं वदासी-अन्नया नं तातो ! तुब्भे ममं पासित्ता हट्ठ जाव हियया भवह, किन्नं तातो ! अज्ज तुब्भे ओहय० जाव झियायह ? तं जइ नं अहं तातो ! एयमट्ठस्स अरिहे सवणयाए तो नं तुब्भे मम एयमट्ठं जहाभूतमवितहं असंदिद्धं परिकहेह, जा नं अहं तस्स अट्ठस्स अंतगमणं करेमि । तते नं से सेणिणं राया अभयं कुमारं एवं वदसि-णत्थि नं पुत्ता ! से केइ अट्ठे जस्स नं तुमं अणरिहे सवणयाए, एवं खल्ल पुत्ता ! तव खुल्लमाउयाए वेल्लणाए देवीए तस्स ओरालस्स जाव महासुमिणस्स तिण्हं मासाणं वहुपडिपुन्नाणं जाव जाओ नं मम उदरवलीमंसेहिं सोल्लेहि

‘जत्तिहामि’ त्ति यत्तिब्बे, ‘इट्ठाहिं’ इट्ठाहीत्यादीनां व्याख्या प्राग्विहोक्ता । ‘उवट्ठाणसाला’ आस्थानमण्डपः । ‘ठिइं वा’ स्थानं ‘अविंदमाणे’ अलभमानः । अंतगमनं-पारगमनं तत्संपादनेन ।

य जाव दोहलं विणेति । तते नं सा चिछणा देवी तंसि दोहलंसि अविणिज्जमाणंसि सुक्का जाव झियाति । तते नं अहं पुत्ता !
 तस्स दोहलस्स संपत्तिनिमित्तं बहुहिं आपहि य जाव ठितिं वा अविदमाणे ओहयं जाव झियामि । तए नं से अभए कुमारे
 सेणियं रायं एवं वंदांसि-मा नं तातो ! तुम्हे ओहयं जाव झियाहं, अहं नं तह जत्तिहामि, जहा नं मम चुल्लमाडयाए
 चिछणाए देवीए तस्स दोहलस्स संपत्ती भविस्सतीतिकट्टु सेणियं रायं ताहिं इडाहिं जाव वग्गुहिं समासासेति २ जेणेव सए
 गिहे तेणेव उवागच्छइ २ अन्विभतरए रहस्सितए ठाणिल्ले पुरिसे सद्दावेति २ एवं वयासी-गच्छह नं तुम्हे देवाणुप्पिया !
 सूणातो अल्लं मंसं रुहिरं वत्थिपुडगं च गिण्हह । तते नं ते ठाणिल्ला पुरिसा अभएणं कुमारेणं एवं बुत्ता समाणा हट्ठं कर-
 तलं जाव पडिसुणेत्ता अभयस्स कुमारस्स अंतियाओ पडिनिक्खमंति २ जेणेव सूणा तेणेव उवागच्छइ, अल्लं मंसं रुहिरं
 वत्थिपुडगं च गिण्हंति २ जेणेव अभए कुमारे तेणेव उवा ० २ करतलं तं अल्लं मंसं रुहिरं वत्थिपुडगं च उवणेति । तते
 नं से अभए कुमारे तं अल्लं मंसं रुहिरं कप्पणिकप्पियं (अप्पकप्पियं) करेति २ जेणेव सेणिए राया तेणेव उवा ० २ सेणियं
 रायं रहस्सिगयं सयणिज्जंसि उत्ताणयं निवज्जावेति २ सेणियस्स उदरवलीसु तं अल्लं मंसं रुहिरं विरवेति २ वत्थिपुडणं
 वेहेति २ सवन्तीकरणेणं करेति २ चेळणं देविं उप्पि पासादे अवलोयणवरगयं ठवावेति २ चेळणाए देवीए अहे सपक्खं सपडिदिसिं
 सेणियं रायं सयणिज्जंसि उत्ताणयं निवज्जावेति, सेणियस्स रत्तो उदरवलिंसाइ कप्पणिकप्पियाइं करेति २ से य भायणंसि

'सूणाओ' घातस्थानात् । 'वत्थिपुडगं' उदरान्तर्बर्त्ती प्रदेशः । अप्पकप्पियं आत्मसमीपस्थम् । सपक्खं-समानपाश्वं समन्वा-
 मेतरपाश्वंतया । सप्रतिदिक्-समानप्रतिद्विक्तया अत्यर्थमभिमुख इत्यर्थः, अभिमुखावस्थानेन हि परस्परस्य समावेश

पक्खिवति । तते णं से सेणिए राया अलियमुच्छिद्यं करोति २ मुहुत्तरेणं अन्नमन्नेणं सद्धिं संलवमाणे चिट्ठति । तते णं से अभयकुमारे सेणियस्स रत्तो उदरवल्लिमसाइं गिण्हेति २ जेणेव चिल्लणा देवी तेणेव उवागच्छइ २ चेळणाए देवीए उवणेति । तते णं सा चिल्लणा सेणियस्स रत्तो तेहिं उदरवल्लिमसेहिं सोल्लेहिं जाव दाहलं विणेति । तते णं सा चिल्लणा देवी संपुण्णदोहला एवं संमाणियदोहला विच्छिन्नदोहला तं गब्भं सुहंसुहेणं परिवहति । तते णं तीसे चेळणाए देवीए अन्नया कयाइ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि अयमेयारूवे जाव समुप्पज्जित्था-जइ ताव इमेणं दारएणं गब्भगएणं वेव पिउणो उदरवल्लिमसाणि खाइयाणि तं सेयं खलु मए एयं गब्भं साडित्तए वा पाडित्तए वा विद्धंसित्तए वा एवं संपेहेति २ तं गब्भं बहूहिं गब्भसाडणेहि य गब्भपाडणेहि य गब्भगालणेहि य गब्भविद्धंसणेहि य इच्छति साडित्तए वा पाडित्तए वा गालित्तए वा विद्धंसित्तए वा, नो चेव णं से गब्भे सडति वा पडति वा गलति वा विद्धंसति वा । तते णं सा चिल्लणा देवी तं गब्भं जाहे नो संचाएति बहूहिं गब्भसाडएहि य जाव गब्भपाड(विद्धंस)णेहि य साडित्तए वा जाव विद्धंसित्तए वा, ताहे संता तंता परितंता निव्विन्ना समाणा अकामिया अवसवसा अट्टवसट्टुदुहदा तं गब्भं परिवहति । तते णं सा चिल्लणा देवी

दक्षिणधामपार्श्वे भवतः, एवं विदिशावपि । 'अयमेयारूवे' अब्भत्थिए पत्थिए मणोगए संकप्पे समुप्पज्जित्था । सातनं पातनं गालनं विध्वंसनमिति कल्लुं संप्रधारयति, उदरान्तर्बर्तितः ओषधीः सातनम्-उदराद्वहिकरणं, पातनं-गालनं रुधिरादितया कृत्वा, विध्वंसनं सर्वगर्भपरिशादनेन, न च शाटनायवस्था अस्य भवन्ति । 'संता तंता परितंता' इत्येकार्थाः खेदवाचका एते ध्वनयः । 'अट्टवसट्टुदुहदा' (आर्तेवशं-आर्तेध्यानवशतामृता-गता दुःस्वास्ता च या सा) उच्चाभिराक्रोशनभिः

नवहं मासाणं बहुपाडपुणाणं जाव सोमालं सुखं दारयं पयाया । तते णं तीसे चेळणाए देवीए इमे एतारूवे जाव समुप्प-
ज्जित्था-जइ ताव इमेणं दारएणं गब्भगएणं चेव पिउणो उदरवल्लिमंसाइं खाइयाइं, तं न नज्जइ णं एस दारए संवड्डमाणे अम्हं
कुलस्स अंतकरे भविस्सति, तं सेयं खलु अम्हं एयं दारगं एगंते उकुरुडियाए उज्झावित्तए एवं संपेहेति २ दासचेडिं सद्देवेति
२ एवं वयासी-गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिए एयं दारगं एगंते उकुरुडियाए उज्झाहि । तते णं सा दासचेडी चेळणाए देवीए एवं
बुत्ता समाणी करतल० जाव कट्टु चिळणाए देवीए एतमट्टं विणएणं पडिमुणेति २ तं दारगं करतलपुडेणं गिण्हति, जेणेव
असोगवणिया तेणेव उवा० २ तं दारगं एगंते उकुरुडियाए उज्झाति । तते णं तेणं दारएणं एगंते उकुरुडियाए उज्झतेणं
समाणेणं सा असोगवणिया उज्जोविता यावि होत्था । तते णं से सेणिए राया इमीसे कहाए लद्धट्टे समाणे जेणेव असोगव-
णिया तेणेव उवा० २ तं दारगं एगंते उकुरुडियाए उज्झयं पासेति २ आसुरुत्ते जाव मिसिमिसेमाणे तं दारगं करतलपुडेणं
गिण्हति २ जेणेव चिळणा देवी तेणेव उवा० २ चेळणं देविं उच्चावयाहिं आओसणाहिं आओसति २ उच्चावयाहिं निब्भच्छ-
णाहिं निब्भच्छेति २ एवं उच्चंसणाहिं उच्चंसेति २ एवं वयासी-किस्स णं तुमं मम पुत्तं एगंते उकुरुडियाए उज्झावेसि त्तिकट्टु
चेळणं देविं उच्चावयसवहसावितं करेति २ एवं वयासी-तुमं णं देवाणुप्पिए ! एयं दारगं अणुपुव्वेणं सारक्खमाणी संगोवेमाणी
संवड्डेहि । तते णं सा चेळणा देवी सेणिएणं रत्ता एवं बुत्ता समाणी लज्जिया विलिया विट्ठा करतलपरिगहियं सेणियस्स
रत्तो विणएणं एयमट्टं पडिमुणेति २ तं दारगं अणुपुव्वेणं सारक्खमाणी संगोवेमाणी संवेड्डेति । तते णं तस्स दारगस्स एगंते

आक्रोशो निर्भत्सेना उच्चर्बणा (एते समानार्थाः) । 'लज्जिया विलिया विट्ठा' (एतेऽपि समानार्थाः) ।

उकुरुडियाए उज्जिज्जमाणस्स अगंगुलियाए कुक्कुडपिच्छएणं दूमिया यावि होत्या, अभिक्खणं अभिक्खणं पूयं च सोणियं च अभिनिस्सवेति । तते णं से दारए वेदणाभिभूए समणे महता सदेणं आरसति । तते णं सेणिए राया तस्स दारगस्स आरसितसहं सोच्चा निसम्म जेणेव से दारए तेणेव उवा० २ तं दारगं करतलपुडेणं गिण्हइ २ तं अगंगुलियं आसयंसि पक्खिवति २ पूइ च सोणियं च आसएणं आसुसति । तते णं से दारए निब्बुए निब्बेदणे तुसिणीए संचिद्धइ, जाहे वि य णं से दारए वेदणाए अभिभूते समणे महता सदेणं आरसति ताहे वि य णं सेणिए राया जेणेव से दारए तेणेव उवा० २ तं दारगं करतलपुडेणं गिण्हति तं चेव जाव निब्बेयणे तुसिणीए संचिद्धइ । तते णं तस्स दारगस्स अम्मापियरो ततिए दिवसे चंदसूरदंसणियं करेति जाव संपत्ते बारसाहे दिवसे अयमेयाख्वं गुणनिष्फन्नं नामधिज्जं करेति, जहा णं अम्हं इमस्स दारगस्स एगंते उकुरुडियाए उज्जिज्जमाणस्स अंगुलिया कुक्कुडपिच्छएणं दूमिया, तं होउ णं अम्हं इमस्स दारगस्स नामधेज्जं कूणिए । तते णं तस्स दारगस्स अम्मापियरो नामधिज्जं करेति कूणिय त्ति । तते णं तस्स कूणियस्स आणुपुण्वेणं ठितिवडियं च जहा मेहस्स जाव उण्णि पासायवरगए विहरति । अट्टओ दाओ । तते णं तस्स कूणियस्स कुमारस्स अन्नदा पुण्वरत्ता० जाव समुपज्जित्था-एवं खलु अहं सेणियस्स रत्नो वाधाएणं नो संचाएमि सयमेव रज्जसिं करेमाणे पालेमाणे विहरित्तए, तं सेयं मय खलु सेणियं रायं नियलंबधणं करेत्ता अप्पाणं महता रायाभिसेएणं अभिसिंचावित्तए त्तिकहु एवं संपेहेति २ सेणियस्स रत्नो अंतराणि य छिड्डाणि य विरहाणि य पडिजागरमाणे विहरति । तते णं से कूणिए कुमारे सेणियस्स रत्नो स्थितिपतितां-कुलक्रमायातं पुत्रजन्मानुष्ठानम् । 'अंतराणि-य' अथसरान्, छिद्राणि-अल्पपरिचारादीनि, विरहो-विजननत्वम् ।

अंतरं वा जाव मम्मं वा अलभमाणे अन्नदा कयाइ कालादीए दस कुमारे नियघरे सहावेति २ एवं वदासि-एवं खलु देवाणुप्पिया ! अम्हे सेणियस्स रत्तो वाघाएणं नो संचाएमो सयमेव रज्जसिरिं करेमाणा पालेमाणा विहरित्तए, तं सेयं देवाणुप्पिया ! अम्हं सेणियं रायं नियलंबधणं करेत्ता रज्जं च रट्ठं च बलं च वाहणं च कोसं च कोट्टागारं च जणवयं च एक्कारसभाए विरिंचित्ता सयमेव रज्जसिरिं करेमाणाणं पालेमाणाणं जाव विहरित्तए । तते णं ते कालादीया दस कुमारा कूणियस्स कुमारस्स एयमट्ठं विणएणं पडिसुणेंति । तते णं से कूणिए कुमारे अन्नदा कदाइ सेणियस्स रत्तो अंतरं जाणति २ सेणियं रायं नियलंबधणं करेति २ अप्पाणं महता रायाभिसेएणं अभिसिंचावेति । तते णं से कूणिए कुमारे राजा जाते महता महता० । तते णं से कूणिए राया अन्नदा कदाइ न्हाए जाव सवालंकारविभूसिए चेच्छणाए देवीए पायवंदए हवमागच्छति । तते णं से कूणिए राया चेच्छणं देविं ओहय० जाव श्रियायमाणिं पासति २ चेच्छणाए देवीए पायगहणं करेति २ चेच्छणं देविं एवं वदासि-किं णं अम्मो ! तुम्हं न तुट्ठी वा न ऊसए वा न हरिसे वा नाणंदे वा ? जं णं अहं सयमेव रज्जसिरिं जाव विहरामि । तते णं सा चेच्छणा देवी कूणियं रायं एवं वयासि-कहणं पुत्ता ! ममं तुट्ठी वा उस्सए वा हरिसे वा आणंदे वा भविस्सति ? जं नं तुमं सेणियं रायं पियं देवयं गुरुजणं अच्चंतनेहाणुरागरत्तं नियलंबधणं करि-त्ता अप्पाणं महता रायाभिसेएणं अभिसिंचावेसि । तते णं से कूणिए राया चिच्छणं देविं एवं वदासि-घातेउकामे णं अ-म्मो ! मम सेणिए राया, एवं मारेतुं बंधितुं निच्छुभिउकामए णं अम्मो ! ममं सेणिए राया, तं कहन्नं अम्मो ममं सेणिए

तुष्टिः उत्सवः हर्षः आनन्दः प्रमोदार्थी पते शब्दाः । ' मम घातेउकामे णं ' घातयितुकामः णं वाक्यालङ्कारे मां श्रेणि को राजा ' घातनं मारणं बन्धनं निच्छुभणं ' एते परामवसूचका ह्यनयः ।

राया अचंतनेहारुरागरत्ते ? तते णं सा चेछणा देवी कूणियं कुमारं एवं वदासि-एवं खलु पुत्ता ! तुमंसि ममं गन्धे
आभूते समाने तिण्हं मासाणं बहुपडिपुन्नाणं ममं अयमेयाख्वे दोहले पाउब्भूते-धन्नातो णं तातो अम्मयातो जाव अंगप-
डिचारियाओ निरवसेसं भाणियव्वं जाव जाहे वि य णं तुमं वेयणाए अभिभूते महता जाव तुसिणीए संचिद्धसि, एवं खलु
तव पुत्ता ! सेणिए राया अचंतनेहारुरागरत्ते । तते णं से कूणिए राया चेछणाए देवीए अंतिए एयमहं सोच्चा निसम्म,
चिछणं देवि एवं वदासि-दुहु णं अम्मो ! मए कयं, सेणियं रायं पियं देवयं गुरुजणं अचंतनेहारुणरागरत्तं नियलबंधणं
करंतेणं, तं गच्छामि णं सेणियस्स रत्तो सयमेव नियलानि छिंदाभि त्तिकहु परसुहत्थगतं जेणेव चारगसाला तेणेव पहा-
रित्थगमणाए । तते णं सेणिए राया कूणियं कुमारं पासति २ एवं वयासि-एस णं कूणिए कुमारे
अपत्थियपत्थिए जाव सिरिहिरिपरिवज्जिए परसुहत्थगए इह हवमागच्छति, तं न नज्जइ णं ममं केणइ कुमारेणं मारिरस-
तीत्तिकहु भीए जाव संजायमए तालपुडगं विसं आसगंसि पक्खिवइ । तते णं से सेणिए राया तालपुडगविसं आसगंसि
पक्खित्ते समाने सुहुत्तरेणं परिणाममाणंसि निष्पाणे निच्चिट्ठे जीवविण्णज्जे ओइन्ने । तते णं से कूणिए कुमारे जेणेव चार-
गसाला तेणेव उवागए २ सेणियं रायं निष्पाणं निच्चिट्ठं जीवविण्णज्जं ओइन्नं पासति २ महता पितिसोएणं अप्फुण्णे
समाने परसुनियत्ते विव चंपगवरपादवे धस त्ति धरणीतलंसि सव्वेगेहिं संनिवडिए । तते णं से कूणिए कुमारे सुहुत्तरेणं

निष्पाणः—निर्गतप्राणः, निश्चेष्टः जीवितचिप्रजडः प्राणापहारसूचकाः पते । अवतीर्णो—भूमौ पतितः । ‘ अप्फुण्णे ’
व्याप्तः सन् ।

आसत्ये समणे रोयमाणे, कंदमाणे, सोयमाणे, विलवमाणे एवं वदासि—अहो णं मए अयन्नेणं अपुन्नेणं अकयपुन्नेणं दुहुकयं
 सेणियं रायं पियं देवयं अच्चंतेनेहाणुरागरत्तं नियलंबणं करंतेणं मम मूलागं चेव णं सेणिए राया कालगते त्ति
 कहु ईसरतलवर जाव संधिवालसद्धिं संपरिवुडे रोयमाणे ३ महया इड्डिसक्कारसमुदएणं सेणियस्स रत्तो नीहरणं करेति,
 वहुइं लोइयाइं मयक्किचाइं करेति । तते णं से कूणिए कुमारे एतेणं महया मणोमाणसिएणं दुक्खेणं अभिभूते समणे अनदा
 कदाइ अंतैउरपरियालसंपरिवुडे सभंडमत्तोवकरणमाताए रायगिहातो पडिनिकस्वमति, जेणेव चंपा नगरी तेणेव उवाग-
 च्छइ, तत्थ वि णं विपुलभोगसमितिसमन्नाए, कालेणं अप्पसोए जाए यावि होत्था । तते णं से कूणिए राया अनया
 कयाइ कालादीए दस कुमारे सदावेति २ रज्जं च जाव जणवयं च एक्कारसभाए विरिंचति २ सयमेव रज्जसिरिं करेमाणे
 पालेमाणे विहरति । तत्थ णं चंपाए नगरीए सेणियस्स रत्तो पुत्ते चेळ्ळणाए देवीए अत्तए कूणियस्स रत्तो सहोयरे कणी-
 यसे भाया वेहळे नामं कुमारे होत्था सोमाले जाव सुखे । तते णं तस्स वेहळस्स कुमारस्स सेणिएणं रत्ता जीवंतएणं चेव
 सेयणए गंधहत्थी अट्टारसवंके हारे पुव्वदिन्ने । तए णं से वेहळे कुमारे सेयणएणं गंधहत्थिणा अंतैउरपरियालसंपरिवुडे चंपं
 नगरिं मज्झं मज्झेणं निगच्छइ २ अभिक्खणं २ गंगं महानइं मज्जणयं ओयरइ । तते णं सेयणए गंधहत्थी देवीओ

‘रोयमाणे त्ति’ रुदन् ‘कंदमाणे’ वैकलवं कुर्वन् ‘सोयमाणे’ शोकं कुर्वन् ‘विलवमाणे’ विलापान् कुर्वन् । ‘नीहरणं’ ति
 परोक्षस्य यन्निर्गमादि कार्यम् । ‘मणोमाणसिएणं’ ति मनसि जातं मानसिकं मनस्येव यद्वर्तते वचनेनाप्रकाशितत्वात् तत्
 मनोमानसिकं तेन अवहिर्वर्तिना अभिभूतः । ‘अंतैउरपरियालसंपरिवुडे’ । ‘चंपं’ नगरिं मज्झं मज्झेणं’ इत्यादि वाच्यम् ।

सौंडाए गिणहति २ अप्पेगइयाओ पुट्टे ठवेति, अप्पेगइयाओ खंधे ठवेति, एवं अप्पे० कुंभे ठवेति, अप्पे० सीसे ठवेति, अप्पे० दंतमुसले ठवेति, अप्पे० सौंडाए गहाय उड्डं वेहासं उव्विहइ, अप्पे० सौंडागयाओ अंदोलावेति, अप्पेगइया दंतंतरेसु नीणेति, अप्पे० सीभरेणं ण्हाणेति, अप्पेगइयाओ अणेगेहिं कीलावणेहिं कीलावेति । तते णं चंपाए नयरीए सिधाडगतिगचउक्कचरमहापहपेसु बहुजणो अन्नमन्नसस एवमाइक्खइ जाव पखुवेति-एवं खलु देवाणु-
प्पिया ! वेहल्ले कुमारं सेयणएणं गंधहत्थिणा अंतउरं तं वेव जाव णेगेहिं कीलावणएहिं कीलावेति, तं एस णं वेहल्ले कुमारं रज्जसिरिफलं पच्चणुब्भवमाणे विहरति, नो कूणिए राया । तते णं तीसे पउमावईए देवीए इमीसे कहाए लद्धट्ठाए समाणीते अयमेयारुवे जाव समुप्पज्जित्था, एवं खलु वेहल्ले कुमारं सेयणएणं गंधहत्थिणा जाव अणेगेहिं कीलावणएहिं कीलावेति, तं एस णं वेहल्ले कुमारं रज्जसिरिफलं पच्चणुब्भवमाणे विहरति, नो कूणिए राया, तं किं अम्मं रज्जेण वा जाव जणवएण वा जइ णं अम्मं सेयणगे गंधहत्थी नत्थि ? तं सेयं खलु ममं कूणियं रायं एयमट्ठं विन्नवित्तए त्ति-
कटु एवं संपेहेति २ जेणेव कूणिए राया तेणेव उवा० २ करतल जाव एवं वयासि-एवं खलु सामी वेहल्ले कुमारं सेयण-
एण गंधहत्थिणा जाव अणेगेहिं कीलावणाहिं कीलावेति, तं किण्हं सामी अम्मं रज्जेण वा जाव जणवएण वा जति णं अम्मं सेयणए गंधहत्थी नत्थि ? तए णं से कूणिए राया पउमावईए देवीए एयमट्ठं नो आढाति नो परिजाणति तुसिणीए संचि-
ट्ठति । तते णं सा पउमावई देवी अभिक्खणं २ कूणियं रायं एयमट्ठं विन्नवेइ । तते णं से कूणिए राया पउमावईए देवीए अभिक्खणं २ एयमट्ठं विन्नविज्जमाणे अन्नया कयाइ वेहल्लं कुमारं सदावेति २ सेयणं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं

जायति । तते णं से वेहल्ले कुमारे कूणियं रायं एवं वयासि-एवं खलु सामी सेणिएणं रन्ना जीवतेणं चेव सेयणए गंधहत्थी अट्टारसवंके य हारे दिन्ने, तं जइ णं सामी ! तुब्भे ममं रज्जरस य (जणवयस्स य) अद्धं दलह तो णं अहं तुब्भं सेयणयं गंधहत्थिं अट्टारसवंकं च हारं दलयामि । तते णं से कूणिए राया वेहल्लस्स कुमारस्स एयमद्धं नो आढाति नो परिजाणइ अभिक्खणं २ सेयणगं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं जायति । तए णं तरस्स वेहल्लस्स कुमारस्स कूणिएणं रन्ना अभिक्ख- णं २ सेयणगं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं एवं अक्खिविउकामेणं उद्दालेउकामेणं ममं कूणिए राया सेयणगं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं तं जाव ताव ममं कूणिए राया सेयणगं गंधहत्थिं अट्टारसवंकं च हारं गहाय अंतैउरपरिया- लसंपरिवुडस्स सभंडमत्तोवकरणमाताए चंपातो नयरीतो पडिनिक्खमिच्चा वेसालीए नयरीए अज्जगं चेडयं रायं उवसंप- ज्जित्ताणं विहरित्तए, एवं संपेहेति २ कूणियस्स रन्नो अंतराणि जाव पडिजागरमाणे २ विहरति । तते णं से वेहल्ले कुमारे अननदा कदाइ कूणियस्स रन्नो अंतरं जाणति सेयणगं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं गहाय अंतैउरपरियालसंपरिवुडे स- भंडमत्तोवकरणमायाए चंपाओ नयरीतो पडिनिक्खमति २ जेणेव वेसाली नगरी तेणेव उवागच्छति, वेसालीए नगरीए अज्जगं चेडयं उवसंपज्जित्ता णं विहरति । तते णं से कूणिए राया इमीसे कहाए लद्धेइ समणे एवं खलु वेहल्ले कुमारे ममं

‘अक्खिविउकामेणं’ ति स्वीकर्तुंकामेन, एतदेव स्पष्टयति-‘गिण्हउकामेणं’ इत्यादिना । ‘तं जाव ताव न उद्दालेइ ताव ममं कूणिए राया’ इत्यादि सुगमम् । ‘अज्जगं’ ति मातामहम् । ‘संपेहेति’ पर्यालोचयति । ‘अंतराणि’ छिद्राणि प्रति- जाग्रत्-परिभावयन् विचरति-आस्ते । ‘अंतरं’ प्रविरलमनुष्यादिकम् ।

असंविदितेणं सेयणं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं गहाय अंतेउपरियालसंपरिवुडे जाव अज्जयं वेडयं रायं उवसंपज्जित्ता णं विहरति, तं सेयं खलु ममं सेयणं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं दूतं पेसित्तए, एवं संपेहेति २ दूतं सदावेति २ एवं वयासि-गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिया ! वेसालिं नगरं, तत्थ णं तुमं ममं अज्जं चेडगं रायं करतल० वद्धावेत्ता एवं वयासि-एवं, खलु सामी ! कूणिए राया विन्नवेति, एस णं वेहल्ले कुमारं कूणियस्स रन्नो असंविदितेणं सेयणं अट्टारसवंकं हारं (च) गहाय हवमागतं, तए णं तुब्भे सामी ! कूणियं रायं अणुगिण्हमाणा सेअणं अट्टारसवंकं च हारं कूणियस्स रन्नो पच्चपिणह, वेहल्ले कुमारं (च) पेसेह । तते णं से दूए कूणिए० करतल० जाव पडिमुणित्ता जेणेव सते गिहे तेणेव उवा० २ जहा चित्तो जाव वद्धावित्ता एवं वयासि-एवं खलु सामी ! कूणिए राया विन्नवेह-एस णं वेहल्ले कुमारं तेहव भाणियवं जाव वेहल्ले कुमारं पेसेह । तते णं से चेडए राया तं दूयं एवं वयासि-जह चेव णं देवाणुप्पिया ! कूणिए राया सेणियस्स रन्नो पुत्ते चेळ्ळणाए देवीए अत्तए ममं नत्तुए तेहव णं वेहल्ले वि कुमारं सेणियस्स रन्नो पुत्ते चेळ्ळणाए देवीए अत्तए मम नत्तुए, सेणिएणं रन्ना जीवतेणं चेव वेहल्लस्स कुमारस्स सेयणं गंधहत्थी अट्टारसवंकं हारं पुवविदिद्धे, तं जइ णं कूणिए राया वेहल्लस्स रज्जस्स य जणवयस्स य अद्धं दलयति तो णं सेयणं अट्टारसवंकं हारं च कूणियस्स रन्नो पच्चप्पिणामि, वेहल्लं च कुमारं

‘ असंविदितेणं ’ ति असंप्रति (असंविदितेन) । हन्वं ति शीघ्रम् । ‘ जहा चित्तो ’ ति राजप्रभ्रीये द्वितीयोपाङ्गे यथा श्वेतम्बीनगर्याश्चित्रो नाम दूतः प्रदेशिराजप्रेषितः श्रावस्त्यां नगर्यां जितशत्रुसमीपे स्वगृहान्निर्गत्य गतः तथाऽयमपि । कोणिकनामा राजा यथा एवं विहल्लकुमारोऽपि ।

पेसेमि। तं दूर्य सक्कारेति संभाणेति पडिविसज्जेति । तते णं से दूते चेडएणं रत्ता पडिविसज्जिए समाने जेणेव चाउग्घंटे आसरहे तेणेव उवागच्छइ २ चाउग्घंटं आसरहं दुरुहति, वेसालिं नगरिं मज्झं मज्झेणं निगगच्छइ २ सुभेहिं वसहीहिं पायरासेहिं जाव वद्धावित्ता एवं वदासि—(एवं खलु सामी !) चेडए राया आणवेति—जह चैव णं कूणिए राया सेणियस्स रत्तो पुत्ते चेळणाए देवीए अत्तए मम नत्तए तं चैव भाणियव्वं जाव वेहल्लं च कुमारं पेसेमि, तं न देति णं सामी ! चेडए राया सेयणं अट्टारसवकं हारं (च), वेहल्लं (च) नो पेसेति । तते णं से कूणिए राया दुच्चं पि दूर्य सद्दावित्ता एवं वयासी—गच्छह णं तुमं देवाणु० ! वेसालिं नगरिं, तत्थ णं तुमं मम अज्जगं चेडगं रायं जाव एवं वयासि—एवं खलु सामी ! कूणिए राया विन्नेव—जाणि काणि रयणाणि समुप्पज्जंति सद्दाणि ताणि रायकुलगामीणि, सेणियस्स रत्तो रज्जसिरिं करेमाणस्स पालेमाणस्स दुवे रयणा समुप्पन्ना, तं जहा—सेयणए गंधहत्थी, अट्टारसवकं हारे, तन्नं तुब्भे सामी ! रायकुलपरंपरागयं ठिइयं अलोवेमाणा सेयणं गंधहत्थिं अट्टारसवकं च हारं कूणियस्स रत्तो पच्चप्पिणह वेहल्लं कुमारं पेसेह । तते णं से दूते कूणियस्स रत्तो तहेव जाव वद्धावित्ता एवं वयासि—एवं खलु सामी ! कूणिए राया विन्नेव—जाणि काणि त्ति जाव वेहल्लं कुमारं पेसेह । तते णं से चेडए राया तं दूर्य एवं वयासि—जह चैव णं देवाणुप्पिया ! कूणिए राया सेणियस्स रत्तो पुत्ते चिल्लणाए देवीए अत्तए

‘चाउग्घंटं’ ति चत्तस्रो घण्टाश्चतसृष्वपि दिक्षु अवलम्बिता यस्य स चतुर्घण्टो रथः । ‘सुभेहिं वसहीहिं पायरासेहिं’ ति प्रातराशः आदित्योदयादावाद्यप्रहरद्वयसमयवर्ती—भोजनकालः निवासश्च—निवसनभूभागः तौ द्वावपि सुखहेतुकौ । न पीडाकारिणौ ताभ्यां संप्राप्तौ नगर्यां दृष्टश्चेत्क(कोणिक)राजः ‘जयविजयणं वद्धावित्ता एवं’ दुतो यदधादीत्तद्दर्शयति—‘एवं खलु सामी’त्यादिना । ‘अलोवेमाण’ ति एवं परंपरागतां प्रीतिमलोपयन्तः ।

जहा पढमं जाव वेहल्लं च कुमारं पेसेमि, तं दूतं रुक्कारेति संमाणेति पडिविसज्जेति । तते णं से दूते जाव कूणियस्स रत्नो वद्धावित्ता एवं वयासि-वेडए राया आणवेति-जह चैव णं देवाणुप्पया ! कूणिए राया सेणियस्स रत्नो पुत्ते चिल्लणाए देवीए अत्तए जाव वेहल्लं कुमारं पेसेमि, तं न देति णं सामी ! चेडए राया सेयणं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं, वेहल्लं कुमारं नो पेसेति । तते णं से कूणिए राया तस्स दूयस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म आसुरुत्ते २ जाव मिसिमिसेमाणे तच्चं दूतं सद्देवेति २ एवं वयासि-गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिया ! वेसालीए नयरीए चेडगस्स रत्नो वामेणं पादेणं पायपीढं अक्कमाहि अक्कमित्ता कुंतगेणं लेहं पणावेहि २ आसुरुत्ते जाव मिसिमिसेमाणे तिवलियं भिडाडं निडाले साहड्डु चेडगं रायं एवं वयासि-हं भो चेडग-राया ! अपत्थियपत्थिया ! दुरंत जाव परिवज्जित्ता एस णं कूणिए राया आणवेइ-पच्चप्पिणाहि णं कूणियस्स रत्नो सेयणं अट्टारसवंकं च हारं वेहल्लं च कुमारं पेसेहि, अहव जुद्धसज्जो चिद्धाहि, एस णं कूणिए राया सबले सवाहणे सखंधावारे णं जुद्धसज्जे इह हवमागच्छति । तते णं से दूते करतल० तहेव जाव जेणेव चेडए राया तेणेव उवा० २ करतल० जाव वद्धा० २ एवं वयासि-एस णं सामी ! ममं विणयपडिवत्ती, इयाणिं कूणियस्स रत्नो आणत्ति चेडगस्स रत्नो वामेणं पाएणं पादपीढं

‘जहा पढमं’ ति रज्जस्स य जणवयस्स य अद्धं कोणियराया जइ वेहल्लस्स देइ तोऽहं सेयणं अट्टारसवंकं च हारं कूणि-यस्स पच्चप्पिणामि, वेहल्लं च कुमारं पेसेमि, न अब्रह्मा । तदनु द्वितीयदूतस्य समीपे एनमर्थं श्रुत्वा कोणिकराज ‘आसुरुत्ते’ इत्येतावद्रूप(ताकोप)वशसंपन्नः । यदसौ तृतीयदूतप्रेषणेन कारयति भाणयति च तदाह-‘एवं वयासी’त्यादिना हस्तिद्वार-समर्पणकुमारप्रेषणस्वरूपं यदि न करोषि तदा जुद्धसज्जो भवेति दूतः प्राह । इमेणं कारणेणं ति तुल्यताऽत्र कसंबन्धेन(?) ।

अकमति २ आसुरुते कुंतणेण लेहं पणावेति तं चेव सवलखंभावारं णं इह हवमागच्छति । तते णं से चेडए राया तस्स दूयस्स अंतिए एयमंठं सोच्चा निसम्म आसुरुते जाव साहदु एवं वयासि-न अप्पिणा-मि णं कुणियस्स रत्तो सेयणं अट्टार-सवंकं हारं, वेहल्लं च कुमारं नो पेसेमि, एस णं जुद्धसज्जे चिद्धामि । तं दूयं असक्कारियं असंमाणितं अवदारेणं निच्छुहावेइ । तते णं से कूणिए राया तस्स दूतस्स अंतिए एयमंठं सोच्चा णिसम्म आसुरुते कालादीए दस कुमारे सदावेइ २ एवं वयासी एवं खलु देवाणुप्पिया ! वेहल्ले कुमारे ममं असंविदितेणं सेयणं गंधहत्थि अट्टारसवंकं अंतेउरं सभंइ च गहाय चंपातो निक्खमति २ वेसालिं अज्जं जाव उवसंपज्जित्ताणं विहरति । तते णं मए सेयणगस्स गंधहत्थिस्स अट्टारसवंकं अट्टाए दूया पेसिया, ते य चेडएण रणा इमेणं कारणेणं पडिसेहिता अदुत्तरं च णं ममं तच्चे दूते असक्कारिते अवदारेणं निच्छुहावेति तं सेयं खलु देवाणुप्पिया ! अमं चेडगस्स रत्तो जुत्तं गिणिहत्तए । तए णं कालाईया दस कुमारा कूणियस्स रत्तो एयमंठं विणएणं पडिसुण्णति । तते णं से कूणिए राया कालादीते दस कुमारे एवं वयासि-गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! सएसु सएसु रत्तेसु पत्तेयं पहाया जाव पायच्छित्ता हत्थियंथवरगया पत्तेयं पत्तेयं तिहिं दंतिसहस्सेहिं एवं तिहिं रहसह-स्सेहिं तिहिं आससहस्सेहिं तिहिं मणुस्सकोडीहिं सद्धिं संपरिवुडा सव्विदीए जाव रवेणं सतेहिंरतो नगरेहिंतो पडिनि-क्खमह २ ममं अंतियं पाउब्भवह । तते णं ते कालाईया दस कुमारा कोणियस्स रत्तो एयमंठं सोच्चा सएसु सएसु रत्तेसु

दूतद्वयं कोणिकं राजप्रेषितं निषेधितं, तृतीयदूतस्तु असत्कारितोऽपद्वारेण निष्कासितः । ततो यात्रां सङ्ग्रामयात्रां गृहीतु-
मुद्यता वयमिति । 'तते णं से कूणिए राया' कालादीन् प्रति भणितवान् । तेऽपि च दशापि तद्वचो विनयेन प्रतिशृण्वन्ति ।
'एवं वयासि' ति एवमवादीतान् प्रति-गच्छत यूयं स्वराज्येषु निजनिजसामग्र्या संनह्य समागन्तव्यं मम समीपे ।

पत्तयं २ ण्हाया जाव तिहिं मणुस्सकोडीहिं सद्धिं संपरिवुडा सविड्ढीए जाव रवेणं सएहिं २ तो नगरेहिं तो पडिनिक्ख-
मंति, जेणेव अंगा जणवए जेणेव चंपा नगरी जेणेव कूणिए राया तेणेव उवागता करतलं जाव वद्धावेति । तते णं से
कूणिए राया कोडुंविण्णपुरिसे सद्दावेति २ एवं वयासि-खिण्णमेव भो देवाणुप्पिया ! आभिसेक्कं हत्थिरयणं पडिक्कण्णह,
हयगयरहचातुरंगिणिं सेणं संताहेह, ममं एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह, जाव पच्चप्पिणंति । तते णं से कूणिए राया जेणेव
मज्जणघरे तेणेव उवागच्छइ जाव पडिनिगच्छित्ता जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला जाव नरवई दुल्लहे । तते णं से कूणिए
राया तिहिं दंतिसहस्सेहिं जाव रवेणं चंपं नगरिं मज्झं मज्झेणं निगच्छति २ जेणेव कालादीया दस कुमारा तेणेव उवा-
गच्छइ २ कालाइएहिं दसहिं कुमारेहिं सद्धिं एगतो मेलायंति । तते णं से कूणिए राया तेत्तीसाए दंतिसहस्सेहिं तेत्तीसाए
आससहस्सेहिं तेत्तीसाए रहसहस्सेहिं तेत्तीसाए मणुस्सकोडीहिं सद्धिं संपरिवुडे सविड्ढीए जाव रवेणं सुभेहिं वसहीपाय-
रासेहिं नातिविगिट्ठेहिं अंतरावासेहिं वसमाणे २ अंगजणवयस्स मज्झं मज्झेणं जेणेव विदिहे जणवते जेणेव वेसाली नगरी
तेणेव पहरित्थगमणाते । तते णं से वेडए राया इमीसे कहाए लद्धहे समणे नवमल्लई नवलेच्छई कासीकोसलका अट्टारस वि
गणरायाणो सद्दावेति २ एवं वयासी-एवं खलु देवाणुप्पिया ! वेहल्ले कुमारे कूणियस्स रत्नो असंविदितेणं सेयणं अट्टारसवंकं
च हारं गहाय इहं हवमागते, तते णं कूणिएणं सेयणगस्स अट्टारसवंकस्स य अट्टाए तओ दूया पेसिया, ते य मए इमेणं

तदनु कूणिक्कोडभिषेकाहं हस्तिरत्नं निजमनुष्यैरुपस्थापयति-प्रगुणीकारयति, प्रतिकल्पयतेति पाठे सत्राहवन्तं कुरुतेत्यात्रां
प्रयच्छति । 'तओ दूय' इति त्रयो दूताः कोणिकेन प्रेषिताः ।

कारणेणं पडिसेहिया । तते णं से कूणिए ममं एयमटं अपडिसुणमाणे चाउरंगिणीए सेणाए सद्धिं संपरिवुडे जुञ्झसज्जे इहं
हवमागच्छति, तं किन्तु देवाणुप्पिया ! सेयणं अट्टारसवंकं (य) कूणियस्स रत्नो पच्चप्पिणामो ? वेहल्लं कुमारं पेसेमो ?
उदाहु जुञ्झत्था ? तते णं नवमल्लई नवलेच्छती कासीकोसलगा अट्टारस वि गणरायाणो चेडगं रायं एवं वदासि-न एयं
सामी ! जुत्तं वा पत्तं वा रायसरिसं वा जन्नं सेयणं अट्टारसवंकं कूणियस्स रत्नो पच्चप्पिणज्जति, वेहल्ले य कुमारं
सरणागते पेसिज्जति, तं जइ णं कूणिए राया चाउरंगिणीए सेणाए सद्धिं संपरिवुडे जुञ्झसज्जे इहं हवमागच्छति, तते णं
अमहे कूणिएणं रण्णा सद्धिं जुञ्झामो । तते णं से चेडए राया ते नवमल्लई नवलेच्छई कासीकोसलगा अट्टारस वि गणरा-
याणो एवं वदासी-जइ णं देवाणुप्पिया ! तुब्भे कूणिएणं रत्ना सद्धिं जुञ्झह, तं गच्छह णं देवाणुप्पिया ! सतेसु २ रत्नेसु
ण्हाया जहा कालादीया जाव जएणं विजएणं वद्धावैति । तते णं से चेडए राया कोडुवियपुरिसे सदावैति सदावित्ता एवं
वयासि-आभिसेकं जहा कूणिए जाव दुल्ले । तते णं से चेडए राया तिहिं दंतिसहस्सेहिं जहा कूणिए जाव वेसालिं नगरिं
मज्झं मज्झेणं निगच्छति २ जेणेव ते नवमल्लई नवलेच्छती कासीकोसलगा अट्टारस वि गणरायाणो तेणेव उवागच्छति ।
तते णं से चेडए राया सत्तावन्नाए दंतिसहस्सेहिं सत्तावन्नाए रहसहस्सेहिं सत्तावन्नाए मणुस्सको-
डीएहिं सद्धिं संपरिवुडे सविट्ठीए जाव रवेणं सुभेहिं वसहीहिं पातरासेहिं नातिविगिट्ठेहिं अंतरेहिं वसमाणे २ विदेहं जणवयं
मज्झं मज्झेणं जेणेव देसपंते तेणेव उवा० २ खंधावारनिवेसणं करेति २ कूणियं रायं पडिवालेमाणे जुञ्झसज्जे चिट्ठइ । तते-णं
से कूणिए राया सविट्ठीए जाव रवेणं जेणेव देसपंते तेणेव उवा० चेडयस्स रत्नो जोयणंतरियं खंधावारनिवेसं करेति । तते णं से

दोन्नि वि रायाणो रणभूमि सज्जावैति २ रणभूमिं जयंति । तते णं से कूणिए तेत्तीसाए दंतिसहस्सेहि जाव मणुस्सकोडीहि गरुलवूहं रएइ, रइत्ता गरुलवूहेणं रहमुसलं संगमं उवायाते । तते णं से चेडए राया सत्तावन्नाए दंतिसहस्सेहि जाव सत्तावन्नाए मणुस्सकोडीहिं सगडवूहं रएइ, रइत्ता सगडवूहेणं रहमुसलं संगमं उवायाते । तते णं ते दोण्हि वि राईणं अणीया सन्नद्ध जाव गहियाउहपरणा मंगतितेहि फलतेहि निकट्ठाहिं असीहिं अंसागएहिं तोणेहिं सजीवेहिं धणूहिं समुक्खित्तेहिं शरेहिं समुल्लालि-
ताहिं डावाहिं ओसारियाहिं उरुधंदाहिं छिप्पत्तरेणं वज्जमाणेणं महया उक्किट्ठसीहनायवोलकलकरेणं समुद्धरभूयं पिव करेमाणा सव्विड्डीए जाव रवेणं हयगया हयगएहिं गयगया गयगतेहिं रहगया रहगतेहिं पायत्तिया पायत्तिएहिं अन्नमन्नेहिं सद्धिं संपलगा याविहोत्था । तते णं ते दोण्ह वि रायाणं अणिया णियगसामीसासणाणुरत्ता महता जणक्खयं जणवहं जणप्पमदं जणसंवट्ठकप्पं नच्चतक्रवंधवारभीमं रुहिरकहमं करेमाणा अन्नमन्नेणं सद्धिं जुज्झंति । तते णं सेकाले कुमारं तिहिं दंतिसहस्सेहिं जाव मणुस्सकोडीहिं गरुलवूहेणं एक्कारसमेणं खंधेणं कूणिएणं रण्णा सद्धिं रहमुसलं संगमं संगामेमाणे हयमहित जहा भगवता कालीए देवीए परिकहियं जाव जीवियाओ ववरोवेति । तं एयं खलु गोयमा ! काले कुमारं एरिसएहिं आरंभेहिं जाव एरिसएणं असुभकडक्कम्मपब्भारेणं कालमासे कालं किच्चा चउत्थीए पंकप्पभाए पुढवीए हेमाभे नरए नेरइयत्ताए उववन्ने । काले णं भंते ! कुमारं चउत्थीए पुढव ए अणंतरं उवट्ठिच्चा कहिं गच्छहिंति ? कहिं उववज्जिहिंति ? गोयमा ! महाविदेहे

‘मंगतिपहि’ति हस्तपाशितैः फलकादिभिः, ‘तोणेहिं’ति इषुधिभिः, ‘सजीवेहिं’ति सप्रत्यञ्चैः धनुभिः, नृत्यद्भिः कवन्धैः वारैश्च हस्तच्युतैः भीमं-रौद्रम् । शेषं सर्वं सुगमम्

वासे जाई कुलाई भवति अड्डाई जहा दढप्पइन्नो जाव सिज्झिहिति बुज्झिहिति भाव अंतं काहिति । तं एवं खलु जंबू !
समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं निरयावलियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते ॥

॥ पढमं अज्झयणं सम्मत्तं ॥ १ ॥

जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं निरयावलियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते अज्झय-
णस्स निरयावलियाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं के अट्ठे पन्नत्ते ? एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं चंपा
नामं नगरी होत्था । पुन्नभइ चेइए । कोणिए राया । पउमार्वाई देवी । तत्थ णं चंपाए नयरीए सेणियस्स रन्नो भज्जा
कोणियस्स रन्नो खुल्लाडया सुकाली नामं देवी होत्था, सुकुमाला । तीसे णं सुकालीए देवीए पुत्ते सुकाले नामं कुमारं
होत्था, सुकुमाले । तते णं से सुकाले कुमारं अन्नया कयाति तिहिं दंतिसहस्सेहिं जहा कालो कुमारो निरवसेसं तं चैव
जाव महाविदेहे वासे अंतं काहिति ॥ २ ॥

एवं सेसा वि अट्ठ अज्झयणा नेयवा पढमसरिसा, णवरं मायातो सरिसणामाओ ॥ १० ॥

॥ निरयावलियातो सम्मत्तातो । निक्खेवो सर्वेसि भाणियवो तथा ॥

॥ पढमो वग्गो सम्मत्तो ॥

॥ इति निरयावलिकाख्योपाङ्गव्याख्या ॥

कप्पवडिंसिया २

जति णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवंगणं पढमस्स वग्गस्स निरयावलियाणं अयमहे पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते ! वग्गस्स कप्पवडिंसियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं कइ अज्झयणा पन्नत्ता ? एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं कप्पवडिंसियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, तं जहा-पउमे ? भदे ३ सुभदे ४ पउमभदे ५ पउमसेणे ६ पउमगुम्मे ७ नल्लिणिगुम्मे ८ आणंदे ९ नंदणे १० । जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं कप्पवडिंसियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स कप्पवडिंसियाणं समणेणं भगवया जाव के अहे पन्नत्ते ? एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं चंपा नामं नयरी होत्था । पुन्नभदे चेइए । कूणिए राया । पउमावई देवी । तत्थ णं चंपाए नगरीए सेणियस्स रत्तो भज्जा कूणियस्स रत्तो चुल्लमाउया काली नामं देवी होत्था, सुकुमाला । तीसे णं कालीए देवीए पुत्ते काले नामं कुमारे होत्था, सुकुमाले । तस्स णं कालस्स कुमारस्स पउमावई नामं देवी होत्था, सोमाला जाव विहरति । तते णं सा पउमावई देवी अन्नया कयाई तंसि तारिसंगंसि वासधरंसि अर्बिभतरतो सचित्तकम्मे जाव सोहं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा, एवं जम्मणं जहा महावलस्स, जाव नामधिज्जं, जम्हा णं अम्हं इमे दारए कालस्स कुमारस्स पुत्ते पउमावईए देवीए अत्तए तं होउ णं अम्हं इमस्स दारगस्स नामधिज्जं पउमे पउमे, सेसं जहा महव्वलस्स अट्ठओ दातो जाव उर्णि पासायवरगते विहरति । सामी समोसरिए । परिसा निगया । कूणिते निगते । पउमे वि जहा महव्वले निगते तहेव अम्मापिति आपुच्छणा जाव

पवइए अणगारे जाए जाव गुत्तबंभयारी । तते णं से पउमे अणगारे समणस्स भगवओ महावीरस्स तहारूवाणं थेराणं
अंतिए सामाइयमादियाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ, अहिज्जित्ता बहूहिं चउत्थछट्ठम जाव विहरति । तते णं से पउमे
अणगारे तेणं ओरालेणं जहा मेहो तेहव धम्मजागरिया चित्ता एवं जहेव मेहो तेहव समणं भगवं आपुच्छित्ता विउले जाव
पाओवगते समाणे तहारूवं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्कारस अंगाइं, बहुपडिपुण्णाइं पंच वासाइं सामन्नपरियाए, मा-
सियाए संलेहणाए सट्ठिं भत्ताइं आणुपुवीए कालगते, थेरा ओत्तिन्ना भगवं गोयमं पुच्छइ, सामी कहेइ जाव सट्ठिं भत्ताइं
अगसणाए छेदिता आलोइय० उडूं चंदिमसोहम्मे कप्पे देवत्ताए उववन्ने दो सागराइं । से णं भंते ! पउमे देवे तातो देव-
लोगातो आउक्खएणं पुच्छा, गोयमा ! महाविदेहे वासे जहा दहपइन्नो जाव अंतं काहिति । तं एवं खलु जंबू ! समणे णं
जाव संपत्तेणं कप्पवडिंसियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमेट्ठे पन्नत्ते त्ति वेमि ॥ १ ॥

जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं कप्पवडिंसियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमेट्ठे पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते !
अज्झयणस्स के अट्ठे पणत्ते ? एवं खलु जंबू तेणं कालेणं २ चंपा नाम नगरी होत्था, पुन्नभइ चेइए, कूणिए राया, पउ-
मावई देवी । तत्थ णं चंपाए नयरीए सेणियस्स रत्तो भज्जा कोणियस्स रत्तो चुल्लमाउया सुकाली नामं देवी होत्था ।
तीसे णं सुकालीए पुत्ते सुकाले नामं कुमारे । तस्स णं सुकालस्स कुमारस्स महापउमा नामं देवी होत्था, सुकुमाला । तते णं
सा महापउमा देवी अन्नदा कयाइं तंसि तारिसंगंसि एवं तेहव महापउमे नामं दारते, जाव सिद्धिहि त्ति, नवरं ईसाणे
कप्पे उववाओ उक्कोसट्ठिईओ, तं एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं० । एवं मेसा वि अट्ठ नेयवा । मातातो

सरिसनामाओ । कालादीनां दसण्हं पुत्ता आणुपुवीए—

दोण्हं च पंच चत्तारि, तिण्हं च होति तिन्नेव । दोण्हं च दोष्णि वासा, सेणियनत्तूण परिंयातो ॥ १ ॥
उववातो आणुपुवीते, पहमो सोहम्मो, वितितो ईसाणे, ततितो सणकुमारे, चउत्थो माहिंदे,

श्रेणिकनत्तूणां-पौत्राणां कालमहाकालाद्यङ्गजानां क्रमेण व्रतपर्यायाभिधायिका 'दोण्हं च पंच' इत्यादिगाथा, अस्या अर्थः—
दससु मध्ये द्वयोरुपराद्योः कालसुकालसत्कयोः पुत्रयोर्व्रतपर्यायः पञ्च वर्षाणि, त्रयाणां चत्वारि, त्रयाणां त्रीणि, द्वयोर्द्वे-द्वे
वर्षे व्रतपर्यायः । तत्राद्यस्य यः पुत्र पञ्चनामा स कामान् परित्यज्य भगवतो महावीरस्य समीपे गृहीतव्रत एकादशाङ्गधारी
भूत्वाऽत्युग्रं बहु चतुर्थषष्ठाष्टमादिकं तपःकर्म कृत्वाऽतीव शरीरेण कृशीभूतश्चिन्तां कृतवान्-यावदस्ति मे बलवीर्याद्विज्ञा-
किस्तावद्भगवन्तमनुज्ञाप्य भगवदनुज्ञया मम पादपोषणमनं कर्तुं श्रेय इति तथैवासौ समनुतिष्ठति, ततोऽसौ पञ्चवर्षव्रत-
पालनपरो मासिक्या संलेखनया कालगतः सौधर्मं देवत्वेनोत्पन्नो द्विसागरोपमस्थितिकस्ततश्च्युत्वा महाविदेह उत्पद्य
सेत्स्यते(ति) इति कल्पावतंसकोत्पन्नस्य प्रथममध्ययनम् १ । एवं सुकालसत्कमहापद्मदेव्याः पुत्रस्य महापद्मस्यापीयमेव
वक्तव्यता, स भगवत्समीपे गृहीतव्रतः पञ्चवर्षव्रतपर्यायपालनपर एकादशाङ्गधारी चतुर्थषष्ठाष्टमादि बहु तपःकर्म कृत्वा
ईशानकल्पे देवः समुत्पन्नो द्विसागरोपमस्थितिकः सोऽपि ततश्च्युतो महाविदेहे सेत्स्यतीति द्वितीयमध्ययनम् २ । तृतीये
महाकालसत्कपुत्रवक्तव्यता, चतुर्थे कृष्णकुमारसत्कपुत्रस्य, पञ्चमे सुकृष्णसत्कपुत्रस्य वक्तव्यता इत्येवं त्रयोऽप्येते वर्षचतु-
ष्टयव्रतपर्यायपरिपालनपरा अभूवन् । एवं तृतीयो महाकालाङ्गश्चतुर्वर्षव्रतपर्यायः सनत्कुमारे उत्कृष्टस्थितिको देवो भूत्वा
सप्त सागरोपमाणायुरनुपाल्य ततश्च्युतो महाविदेहे सेत्स्यतीति (तृतीयमध्ययनम् । चतुर्थे कृष्णकुमारात्मजश्चतुर्वर्षव्रतप-
र्यायः माहेन्द्रकल्पे देवो भूत्वा सप्त सागरोपमाणायुरनुपाल्य ततश्च्युतो महाविदेहे सेत्स्यतीति) चतुर्थमध्ययनम् ४ ।

पंचमओ बंभलोए, छट्टो लंतए, सत्तमओ महासुक्के, अष्टमओ सहस्सारं, नवमओ पाणतै, दसमओ अच्चुए । सवत्य उक्कोस-
ठिई भाणियवा, महाविदेहे सिद्धे ॥ १० ॥

कथपवडिसियाओ संमताओ । वितितो वगो दस अज्झयणा ॥ २ ॥

॥ वीओ वगो सम्मत्तो ॥

पञ्चमः सुकृष्णसत्कपुत्रो वर्षचतुष्टयं व्रतपर्यायं परिपाल्य ब्रह्मलोके पञ्चमकल्पे दश सागरानुत्कृष्टमायुरनुपाल्य ततश्च्युतो
महाविदेहे सेत्स्यतीति पञ्चममध्ययनम् ५ । षष्ठाध्ययने महाकृष्णसत्कपुत्रस्य वक्तव्यता, सप्तमे वीरकृष्णसत्कपुत्रस्य,
अष्टमे रामकृष्णसत्कपुत्रस्य वक्तव्यता । तत्र त्रयोऽप्येते वर्षत्रयव्रतपर्यायपरिपालनपरा अभूवन् । एवं च महाकृष्णाङ्गो
वर्षत्रयपर्यायाह्वान्तकल्पे षष्ठे उत्पद्य चतुर्दशसागरोपमाण्युत्कृष्टस्थितिकमायुरनुपाल्य ततश्च्युत महाविदेहे सेत्स्यतीति
षष्ठमध्ययनम् ६ । वीरकृष्णाङ्गः सप्तमः वर्षत्रयं व्रतपर्यायं परिपाल्य महाशुक्ले सप्तमे कल्पे समुत्पद्य सप्तदश सागरा-
ण्यायुरनुपाल्य ततश्च्युतो विदेहे सेत्स्यतीति सप्तममध्ययनम् ७ । रामकृष्णाङ्गोऽष्टमो वर्षत्रयं व्रतपर्यायं परिपाल्य
सप्तमारेऽष्टमे कल्पेऽष्टादश सागराण्यायुरनुपाल्य ततश्च्युतो विदेहे सेत्स्यतीति अष्टममध्ययनम् ८ । पितृसेनकृष्णाङ्गो
नवमो वर्षत्रयव्रतपर्यायपरिपालनं कृत्वा प्राणतदेवल्लोके दशमे उत्पद्य एकोनविंशति सागरोपमाण्ययुरनुपाल्य ततश्च्युतो
विदेहे सेत्स्यतीति नवममध्ययनम् ९ । महासेनकृष्णाङ्गश्च दशमो वर्षद्वयव्रतपर्यायपालनपरोऽनशनादिविधिनाऽच्युते
द्वादशे देवल्लोके समुत्पद्य द्वाविंशतिसागरोपमाण्ययुरनुपाल्य ततश्च्युतो महाविदेहे सेत्स्यतीति दशममध्ययनम् १० ।
इत्येवं कल्पावतंसकदेचप्रतिवद्धग्रन्थपद्धतिः कल्पावतंसिकेत्युच्यते । ता एताः परिसमाप्ताः द्वितीयवर्गश्च २ ॥

जति णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवंगाणं दोच्चस्स कण्ववडिंसियाणं अयमहे पन्नत्ते, तच्चस्स णं भंते वग्गस्स उवंगाणं पुष्पियाणं के अहे पणत्ते ? एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं उवंगाणं तच्चस्स वग्गस्स पुष्पियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, तं जहा—“ चंदे सरे सुक्के, बहुपुत्तिय पुन्नमाणिभदे य । दत्ते सिवे वलेया, अणाहिण्णं चैव बोधेवे ॥ १ ॥ ” जइ णं भंते समणेणं जाव संपत्तेणं पुष्पियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स पुष्पियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अहे पन्नत्ते ? एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नायं नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, तेणं कालेणं २ सामी समोसहे, परिसा निगया । तेणं कालेणं २ चंदे जोइसिंदे जोइसराया चंदवडिंसए विमाणे सभाए सुहम्माए चंदंसि सीहासणंसि चडहिं सामाणियसाहस्सीहिं जाव विहरति । इमं च णं केवलकपं जंबुहीवं दीवं विउलेणं ओहिणा आभोएमाणे २ पासति, पासित्ता समणं भगवं महावीरं जहा सूरियाभे आभिओगं देवं सदावित्ता जाव सुरिंदाभिगमणजोगं करेत्ता तमाणत्तियं पच्चप्पिणंति । सूतरा धंटा, जाव विउवणा, नवरं (जाणविमाणं) जोयणसहस्सविच्छिन्नं

अथ तृतीयवर्गोऽपि दशाध्ययनात्मकः ‘निकखेवओ’ त्ति निगमनवाक्यं यथा ‘एवं खलु जंबू समणेणं भगवया महावीरेणं आइगरेणं इत्यादि जाव सिद्धिगइनामधेयं ठाणं संपाविउकामेणं तइयवगे वग्ग(पढमअज्झ)यणस्स पुष्पिया-भिहाणस्स अयमहे पन्नत्ते’ एवमुत्तरेष्वप्यध्ययनेषु सूशुकवहुपुत्रिकादिषु निगमनं वाच्यं तत्तदभिलापेन । ‘केवलकपं’ ति केवलः—परिपूर्णः स चासौ कल्पश्च केवलकल्पः—स्वकार्यकरणसमर्थः केवलकल्पः तं स्वगुणेन संपूर्णमित्यर्थः ।

अद्धतेवद्विजोयणसमूसियं महिदज्जतो पणुवीसं जोयणमूसितो सेसं जहा सूरियाभस्स जाव आगतो नट्टविही तहेव पडि-
गतो । भंते त्ति भगवं गोयमे समणं भगवं भंते पुच्छा कूडागारसालासरीरं अणुपविद्धा पुवभवो एवं खलु गोयमा ! तेणं
कालेणं २ सावत्थी नाम नयरी होत्था, कोट्टए चेइए, तत्थ णं सावत्थीए नयरीए अंगती नामं गाहावती होत्था, अडे
जाव अपरिभूते । तते णं से अंगती गाहावती सावत्थीए नयरीए बहूणं नगरनिगमं जहा आणंदो । तेणं कालेणं २
पासे णं अरहा पुरिसादाणीए आदिकरे जहा महावीरो नबुस्सेहे सोलसेहिं समणसाहस्सीहिं अट्ठीतीसा जाव कोट्टते समो-
सडे, परिसा निगया । तते णं से अंगती गाहावती इमीसे कहाए लद्धे समणे हट्ठे जहा कत्तिओ सेट्ठी तथा निगच्छति

‘कूडागारसालादिट्ठतो’ त्ति कस्मिच्चिदुत्सवे कस्मिच्चिन्नगरे बहिर्भागप्रदेशे महती देशिकलोकवसनयोग्या शाला-गृह-
विशेषः समस्ति । तत्रोत्सवे रममाणस्य लोकस्य मेघवृष्टिर्भवितुमारब्धा, ततस्तद्भयेन त्रस्तबहुजनस्तस्यां शालायां प्रविष्टः,
एवमयमपि देवविरचितो लोकः प्रचुरः स्वकार्यं नाट्यकरणं तत्संहृत्यानन्तरं स्वकीयं देवशरीरमेवानुप्रविष्टः इत्ययं शा-
लाहृष्टान्तार्थः । ‘अडे जाव’ त्ति अडे दित्ते वित्ते विच्छिन्नविउलभवणसयणासणजाणवाहणाइन्ने बहुधणवहुजायरूवे आ-
ओगपओगसंपउत्ते विच्छङ्खियपउरभत्तपाणे बहुदासीदासगोमहिसणवेलगप्पभूए इति यावच्छब्दसंगृहीतम् । ‘जहा आणंदो’
त्ति उपासकदशाद्रोक्तः श्रावक आनन्दनामा, स च बहूणं ईसरतलवरमांडं वियकोडुं वियनगरनिगमसेट्ठिसत्थवाहाणं बहुसु
कज्जेसु य कारणेसु य मंतेसु य कुंडुंवेसु य निच्छिपसु य ववहारेसु य आपुच्छणिज्जे पडिपुच्छणिज्जे सन्वकज्जवट्टाप
सयस्स वि य णं कुंडुंवस्स मेढीभूए होत्था । ‘पुरिसादानीय’ त्ति पुरुषैरादीयते पुरुषादानीयः । नवहस्तोच्छयः-नवह-
स्तोच्चः । अट्ठीतीसाए अज्जियासहस्सेहिं संपरिवुडे इति यावत्करणात् दृश्यम् । हट्ठतुट्ठचित्तमाणंदिप इत्यादि वाच्यम् ।

जाव पञ्जुवासति, धम्मं सोच्चा निसम्म जं नवरं देवाणुप्पिया ! जेदुत्तं कुंडुवे ठावेमि । तते णं अहं देवाणुप्पियाणं जाव पव्वयामि, जहा गंगदत्तो तहा पव्वतिते जाव गुत्तवंभयारी । तते णं से अंगती अणगारे पासस्स अरहतो तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाई एक्कारस अंगाई अहिज्जति २ बहूहि चउत्थ जाव भावेमाणो बहूई वासाई सामन्नपरियागं पाउणति २ अद्धमासियाए संलेहणाए तीसं भत्ताई अणसणाए छेदिता विराहियसामन्ने कालमासे कालं किच्चा चंदवडिंसए विमाणे उववाते सभाते देवसयणिज्जंसिं देवदूसंतरिए चंदे जोइसिंदत्ताए उववन्ने । तते णं से चंदे जोइसिंदे जोइसिराया अहुणोवन्ने

देवाणुप्पियाण अंतिए पव्वयामि । यथा गङ्गदत्तो भगवत्यङ्कोक्तः, स हि किंपाकफलोवमं मुणिय विसयसोक्खं जलबुब्बु-
यसमाणं कुसग्गविदुचंचलं जीवियं च नाऊणमधुवं चइत्ता हिरणं विपुलधणकणगरयणमणिमोत्तियसंखसिलप्पवालरत्तरयण-
माइयं विच्छडइत्ता दाणं दाइयाणं परिभाइत्ता आगाराओ पव्वइओ जहा तहा अंगई वि गिहनायगो परिच्छ-
इय सव्वं पव्वइओ जाओ य पंचसमिओ तिगुत्तो अममो अकिंचणो गुत्तिदिओ गुत्तवंभयारी इत्येवं यावच्छब्दात् इदं दृश्यम् ।
चउत्थछट्ठमदसमदुवालसमासद्धमासखणेहिं अप्पाणं भावेमाणे बहूई वासाई सामन्नपरियागं पाउणइ । ‘विराहियसामन्ने’
त्ति श्रामण्यं-व्रतं, तद्विराधना चात्र न मूलगुणविषया, किं तूत्तरगुणविषया, उत्तरगुणाश्च पिण्डविशुद्ध्यादयः, तत्र कदा-
चित् द्विचन्वारिंशदोषविशुद्धाहारस्य ग्रहणं न कृतं कारणं विनाऽपि, वालगलानादिकारणेऽशुद्धमपि गृह्णन्न दोषवानिति,
पिण्डस्याशुद्धतादौ विराधितश्रमणता ईयादिसमित्यादिशोधनेऽनादरः कृतः, अभिग्रहाश्च गृहीताः कदाचिद्भ्रमा भवन्तीति
शुण्ठ्यादिसन्निधिपरिभोगमङ्गशलनपादक्षालनादि च कृतवानित्यादिप्रकारेण सम्यगपालने व्रतविराधनेति, सा च नालो-
चिता गुरुसमीपे इत्यनालोचितातिचारो मृत्वा कृतानशनीऽपि ज्योतिष्केन्द्रे चन्द्ररूपतयोत्पन्नः ।

समाणे पंचविहाए पज्जत्तीए पज्जत्तीभावं गच्छइ, तं जहा-आहारपज्जत्तीए, सरीरपज्जत्तीए, इंदियपज्जत्तीए, सासोसासपज्जत्तीए, भासा(मण)पज्जत्तीए । चंदस्स णं भंते ! जोइसिंदस्स जोइसरन्नो केवइयं कालं ठिती पन्नत्ता ? गोयमा ! पलिओवमं वाससयसइस्समब्भियं । एवं खलु गोयमा ! चंदस्स जाव जोतिसरन्नो सा दिवा देविड्ढी । चंदे णं भंते ! जोइसिंदे जोइ-सिराया ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? गोयमा ! महाविदेहे वासे सिज्जिहिति । एवं खलु जंबू समणेणं० निक्खेवओ ॥ १ ॥

जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव पुत्थियाणं पढमस्स अज्झयणस्स जाव अयमठ्ठे पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते ! अज्झयणस्स पुत्थियाणं समणेणं भगवता जाव संपत्तेणं के अठ्ठे पन्नत्ते ? एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नामं, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, समोसरणं, जहा चंदो तहा सूरुओ जाव नट्टविहिं उवदंसित्ता पडिगतो । पुबभवपुच्छा, सावत्थी नगरी, सुपतिठ्ठे नामं गाहावई होत्था, अट्ठु, जहेव अंगती जाव विहरति, पासो समोसढो, जहा अंगती तहेव पवइए, तहेव विराहियसामन्ने जाव महाविदेहे वासे सिज्जिहिति जाव अंतं०, खलु जंबू ! समणेणं० निक्खेवओ ॥ २ ॥

जइ णं भंते ! समणेणं भगवता जाव संपत्तेणं उक्खेवओ भाणियवो, रायगिहे नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया,

‘ निक्खेवओ ’ त्ति निगमनं, तच्च प्रागुपदर्शितम् ॥ तच्चे अज्झयणे शुक्रवक्तव्यताऽभिधीयते—‘ उक्खेवओ ’ त्ति उत्क्षेपः—प्रारम्भवाक्यं, यथा-जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं दोच्चस्स अज्झयणस्स पुत्थियाणं अयमठ्ठे पन्नत्ते, तच्चस्स णं अज्झयणस्स भंते ! पुत्थियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अठ्ठे पन्नत्ते ? एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नगरे इत्यादि ।

सामी समोसहे, परिसा निगया । तेणं कालेणं २ सुके महणहे सुक्कवडिसए विमाणे सुक्कंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणि-
यसाहस्सीहिं जहेव चंदो तहेव आगओ, नइविहिं उवदंसित्ता पडिगतो, भंते त्ति कूडागारसाला । पुवभवपुच्छा । एवं खलु
गोयमा ! तेणं कालेणं २ वाणारसी नामं नयरी होत्था । तत्थ णं वाणारसीए नयरीए सोमिले नामं माहणे परिक्सति,
अडे जाव अपरिभूते रिउवेय जाव सुपरिनिद्धिते । पासे० समोसहे । परिसा पज्जुवासति । तए णं तस्स सोमिलस्स माह-
णस्स इमीसे कहाए लद्धट्ठस्स समाणस्स इमे एताखे अज्झत्थिए-एवं पासे अरहा पुरिसादाणीए पुवाणुपुविं जाव अंवसा-
लवणे विहरति । तं गच्छामि णं पासस्स अरहतो अंतिए पाउभवामि । इमाइ च णं एयाख्वाइ अट्ठाइ हेऊइ

। 'तहेवागओ' ति रायगिहे सामिसमीवे । 'रिउव्वेय जाव' इति ऋग्वेदयजुर्वेदसामवेदाथर्वणवेदानाम् इतिहासपञ्च-
मानाम् इतिहासः-पुराणं, निर्घण्टषष्ठानां-निर्घण्टो-नामकोशः, साङ्गोपाङ्गानाम् अङ्गानि-शिक्षादीनि उपाङ्गानि-तदुक्तप्र-
पञ्चनपराः प्रबन्धाः, सरहस्यानाम्-पेदम्पर्ययुक्तानां धारकः-प्रवर्तकः वारकः-अशुद्धपाठनिषेधकः पारगः-पारगामि पड-
ङ्गवित्, षष्ठितन्त्र-कापिलीयशास्त्रं षडङ्गवेदकत्वमेव व्यनक्ति, सङ्ख्यानै-गणितस्कन्धे शिक्षाकल्पे-
शिक्षायामक्षरस्वरूपनिरूपके शास्त्रे कल्पे-तथाविधसमाचारप्रतिपादके व्याकरणे-शब्दलक्षणे छन्दसि-गद्यपद्यवचनलक्षण-
निरुक्तप्रतिपादके ज्योतिषामयने-ज्योतिःशास्त्रे अन्येषु च ब्राह्मणकेषु शास्त्रेषु सुपरिनिष्ठितः सोमिलनामा ब्राह्मणः स च
पार्थ्वजिनागमं श्रुत्वा कुतूहलवशाज्जिनसमीपं गतः सन् 'इमाइ च णं' इति इमान्-एतद्रूपान् 'अट्ठाइ' ति अर्थान् अर्थ-
मानत्वादिधिगम्यमानत्वादित्यर्थः । 'हेऊइ' ति हेतून् अन्तर्धर्तित्यास्तदीयज्ञानसंपदो गमकान्, 'पसिणाइ' ति यात्रायाप-
नीयादीन् प्रश्नान् पृच्छन्मानत्वात्, 'कारणाइ' ति कारणानि-विवक्षितार्थनिश्चयजनकानि व्याकरणानि-प्रत्युत्तरतया
व्याक्रियमाणत्वादेवामिति, 'पुच्छिस्सामि' ति प्रश्नयिष्ये इति कृत्वा

जहा पण्णत्तीए । सोमिलो निग्गतो खंडियविहुणो जात्र एवं वयासि-जत्ता ते भंते ! जवणिज्जं चं ते ! पुच्छा सरिसवया
मासा कुलत्था एगे भवं जात्र संबुद्धे सावगधम्मं पडिवज्जित्ता पडिगते । तते णं पासे णं अरहा अण्णया कदायि वाणार-
निर्गतः । 'खंडियविहुणो' ति छात्ररहितः, गत्वा च भगवत्समीप एवमवादीत्- 'जसा ते भंते ! जवणिज्जं चं ते !' इति प्रश्नः,
तथा सरिसवया मासा कुलत्था एते भोजपण एगे भवं दुवे भवं इति च एतेषां च यात्रादिपदानामगमिकगम्भीरार्थत्वेन भग-
वति तदर्थपरिज्ञानसंभावयताऽपत्राजनार्थं प्रश्नः कृत इति 'सरिसवय' ति एकत्र सहश्रवणसः अन्यत्र सर्षपाः-सिद्धार्थकाः,
'मास' ति एकत्र माषो-दशार्थगुञ्जामानः सुवर्णादिविषयः अन्यत्र माषो-धान्यविशेषः उडद इति लोके रूढः, 'कुलस्थ'
ति एकत्र कुले तिष्ठन्ति इति कुलस्थाः, अन्यत्र कुलस्था-धान्यविशेषः । सरिसवयादिपदप्रश्नश्च च्छलग्रहणेनोपहासार्थं कृतः
इति, 'एगे भवं' ति एको भवान् इत्येकत्वाभ्युपगमे आत्मनः कृते भगवता श्रोत्रादिविज्ञानानामवयवानां चात्मनोऽनेकश
उपलब्ध्या एकत्वं दूषयिष्यामीति बुद्ध्या पर्यनुयोगो द्विजेन कृतः यावच्छब्दात् 'दुवे भवं' ति गृह्यते द्वौ भवान् इति
च द्वित्वाभ्युपगमेऽहमेकत्वविशिष्टस्यार्थस्य द्वित्वविरोधेन द्वित्वं दूषयिष्यामीति बुद्ध्या पर्यनुयोगो विहितः । अत्र भगवान्
स्याद्वादपक्षं निखिलदोषगोचरातिक्रान्तमवलम्ब्योत्तरमदायि (मदित)-एकोऽप्यहं, कथं ? ब्रव्यार्थतया जीवद्रव्यस्यैकत्वात्
न तु प्रदेशार्थतया (प्रदेशार्थतया) द्वनेकत्वात्, ममेत्यवादीनामेकत्वोपलंभो न बाधकः, ज्ञानदर्शनार्थतया कदाचित् द्वित्व-
मपि न विरुद्धमित्यत उक्तं द्वावप्यहं, किं चैकस्यापि स्वभावभेदेनानेकधात्वं इत्यते, तथाहि-एको हि देवदत्तादि पुरुष एकदेव
तत्तदपेक्षया पितृत्वपुत्रत्वभ्रातृव्यत्वमातुलत्वभागिनेयत्वादीननेकान् स्वभावान् लभते । 'तद्वा अक्खप अव्वप' निच्चे अवट्ठिप्प
आय' ति यथा जीवद्रव्यस्यैकत्वादिकस्तथा प्रदेशार्थतयाऽसङ्ख्येयप्रदेशतामाश्रित्याक्षयः, सर्वथा प्रदेशानां क्षयाभावात्,
तथाऽन्ययः कियतामपि व्ययत्वाभावात्, असङ्ख्येयप्रदेशता हि न कदाचनाव्यपैति, अतो व्यवस्थिततत्त्वान्नित्यताऽभ्यु-
पगमेऽपि न कश्चिदोपः, इत्येवं भगवताऽभिहिते तेनापृष्टेऽप्यात्मस्वरूपे तद्बोधार्थं, व्यवच्छिन्नसंशयः संजातसम्यक्त्वः
'दुवालसविहं सावगधम्मं' पडिवज्जिता

सीओ नगरीओ अंबसालवणातो चेइयाओ पडिनिक्खमति २ बहिया जणवयविहारं विहरति । तते णं से सोमिले माहणे अण्णदाकदायि असाहुदंसणेण य अपज्जुवासणताए य मिच्छत्तपज्जवेहिं, परिवड्डमाणेहिं २ सम्मतपज्जवेहिं परिहायमाणेहिं मिच्छत्तं च पडिवन्ने । तते णं तस्स सोमिलस्स माहणस्स अण्णदा कदायि पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुंबजागरियं जागरमाणस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था—एवं खलु अहं वाणारसीए नयरीए सोमिले नामं माहणे अच्चंतमाहणकुलपसूए । तते णं मए वयाइं चिण्णाइं वेदा य अहीया दारा आहूया पुत्ता जणिता इड्ढीओ संमाणीओ पसुवथा कया जेद्वा दक्खिणा दिन्ना अतिही पूजिता अग्गीहूया जूया निक्खत्ता, तं सेयं खलु ममं इदाणि कल्लं जाव जलंते वाणारसीए नयरीए बहिया बहवे अंबारामा रोवावित्तए, एवं माडलिंगा बिह्ला कविह्ला चिंचा पुष्फारामा रोवावित्तए, एवं संपहेति संपेहिता कल्लं जाव जलंते वाणारसीए नयरीए बहिया अंबारामे य जाव पुष्फारामे य रोवावेति । तते णं

सट्ठाणमुवगओ सोमिलमाहणो ' असाहुदंसणेण ' ति असाधवः—कुदर्शनेनो भागवततापसादयः तद्दर्शनेन साधूनां च—सुश्रमणानामदर्शनेन तत्र तेषां देशान्तरविहरणेनादर्शनतः, अत एवापर्युपासनतस्तदभावात्, अतो मिथ्यात्वपुद्गलास्तस्य प्रवर्धमानतां गता सम्यक्त्वपुद्गलाश्चापचीयमानास्त एवैभिः कारणैर्मिथ्यात्वं गतः, तदुक्तम्—“ मइमेया पुब्बो-गाहसंसग्गीए य अभिनिवेसेणं चउहा खलु मिच्छत्तं, साहुणंदंसणेणहवा ॥ १ ॥ ” अतो अत्र असाहुदंसणेणं इत्युक्तम् । ‘ अज्झत्थिए जाव ’ ति आध्यात्मिकः—आत्मविषयः चिन्तितः—स्मरणरूपः प्रार्थितः—लघुमाशंसितः मनोगतो—मनस्येव वर्तते, यो न बहिः प्रकाशितः सङ्कल्पो—विकल्पः समुत्पन्नः—प्रादुर्भूतः, तमेवाह—एवमित्यादि ‘ वयाइं चिण्णाइं ’ व्रतानि-नियमास्ते च शौचसंतोषतपःस्वाध्यायादीनां प्रणिधानानि वेदाध्ययनादि कृतं च, ततो ममेदानीं लौकिकधर्मस्थानाचर-णयाऽरामारोपणं कर्तुं श्रेयः तेन वृक्षारोपणमिति, अत एवाह—‘ अंबारामे य ’ इत्यादि ।

बहवे अंवारामा य जाव पुप्फारामा य अणुपुवेणं सारक्खिज्जमाणा संगोविज्जमाणा संवड्डिज्जमाणा आरामा जाता किंहा
किंहाभासा जाव रम्मा महामेहानिकुरंबभूता पत्तिया पुप्फिया फलिया हरियगरेरिज्जमाणसिरिया अतीव २ उवसोभेमाणा
२ चिट्ठंति । तते णं तस्स सोमिलस्स माहणस्स अण्णदा कदायि पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुंबजागरियं जागरमाणस्स
अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था-एवं खलु अहं वाणारसीए णयरीए सोमिले नामं माहणे अच्चंतमाहणकुलप्पसूते,
तते णं मए वयाइं चिण्णाइं जाव जूवा णिक्खित्ता, तते णं मए वाणारसीए नयरीए बह्वे अंवारामा जाव पुप्फारामा
य रोवाविया, तं सेयं खलु ममं इदार्णि कल्लं जाव जलंते सुबहुं लोहकडाहकडुच्छुयं तं वियं तावसभंडं घडावित्ता विउलं
असणं पाणं खाइमं साइमं मित्ताइ० आमंतित्ता तं मित्तनाइणियग० विउलेणं असण जाव सम्माणित्ता तस्सेव मित्त जाव जेट्टुत्तं
कुडुंबे ठावेत्ता तं मित्तनाइ जाव आपुच्छित्ता सुबहुं लोहकडाहकडुच्छुयं तं वियतावसभंडगं गहाय जे इमे गंगाकूला वाणपत्था
तावसा भवंति, तं जहा-होत्तिया पोत्तिया कोत्तिया जंनती सडूती घालती हुंबउट्टा दंतुक्खलिया उम्मज्जगा सम्मज्जगा

कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए जलंते सूरिए इत्यादि वाच्यम् । “ मित्तनाइणियगसंवधिपरियणं पि य आमंतित्ता विउ-
लेणं असणपाणखाइमसाइमेणं भोयावित्ता सम्माणित्ता ” इति अत्र मित्राणि-सुहृदः ज्ञातयः-समानजातयः निजक्राः-
पितृव्यादयः संवन्धिनः-श्वशुरपुत्रादयः परिजनो-दासीदासादि. तमामंडय विपुलेन भोजनादिना भोजयित्वा सत्कारयि-
त्वा वस्त्रादिभिः संमानयित्वा गुणोत्कीर्तनतः ज्येष्ठपुत्रं कुटुम्बे स्थापयित्वाऽधिपतित्वेन गृहीतलोहकटाहाद्युपकरणः ।
'वाणपत्थ' इति वने भवा वानी प्रस्थानं प्रस्था-अवस्थितिः वानी प्रस्था येषां ते वानप्रस्थाः अथवा 'ब्रह्मचारी गृहस्थश्च,
वानप्रस्थो यतिस्तथा ।' इति चत्वारो लोकप्रतीता आश्रमाः, एतेषां च तृतीयाश्रमवर्तिनो वानप्रस्थाः, 'होत्ति य' इति
अग्निहोतृकाः, 'पोत्तिय' इति वस्त्रधारिणः, कोत्तिया जन्नइं सडूइं घालइं हुंबउट्टा दंतुक्खलिया उम्मज्जगा सम्मज्जगा

निमज्जगा संपक्खालगां दक्खिणकूला उत्तरकूला संखधमा मियलुद्धया हत्थितावसा उद्दंडा दिसापोक्खिणो वक्कासिणो विलवासिणो जलवासिणो रुक्खमूलिया अंबुभक्खिणो सेवालभक्खिणो मूलाहारा कंदाहारा तथाहारा पत्ताहारा पुप्फाहारा फलाहारा वीयाहारा परिसडियंकंदमूलतयपत्तपुप्फफलाहारा जलाभिसेयकटिणगायभूता आयावणाहिं

निमज्जगा संपक्खालगा दक्खिणकूलो उत्तरकूलगा संखधमा कूलधमा मियलुद्धया हत्थितावसा उद्दंडगा दिसापोक्खिणो वक्कासिणो विलवासिणो जलवासिणो रुक्खमूलिया अंबुभक्खिणो वायुभक्खिणो सेवालभक्खिणो मूलाहारा कंदाहारा तथाहारा पत्ताहारा पुप्फाहारा फलाहारा वीयाहारा परिसडियंकंदमूलतयपत्तपुप्फफलाहारा जलाभिसेयकटिणगाय आयावणाहिं पंचगीतावेहिं इंगालसोल्लियं कंदुसोल्लियं । तत्र 'कोत्तिय' ति भूमिद्यायिनः, 'जन्नइ' ति यज्ञयाजिनः, 'सड्डइ' ति श्राद्धाः 'घालइ' ति गृहीतभाण्डाः, 'हुंयउट्ट' ति हुंडिकाश्रमणाः, 'दतुक्खलिय' ति फलभोजिनः 'उम्मज्जग' ति उन्मज्जनमात्रेण ये स्नान्ति 'सम्मज्जग' ति उन्मज्जनस्यैवासकृत्करणेन ये स्नान्ति, 'निमज्जग' ति स्नानार्थं ये निमग्ना एव क्षणं तिष्ठन्ति, 'संपक्खालगा' ति मृत्तिकावर्षणपूर्वकं येऽङ्गं क्षालयन्ति, 'दक्खिणकूलग' ति यैर्गङ्गादक्षिणकूल एव वस्तव्यम्, 'उत्तरकूलग' ति उक्तविपरीताः, 'संखधम' ति शङ्खं धमात्वा ये जेमन्ति यद्यन्यः कोऽपि नागच्छति, 'कूलधमग' ति ये कुले स्थित्वा शब्दं कृत्वा भुञ्जते, 'मियलुद्धय' ति प्रतीता एव, 'हत्थितावस' ति ये हस्तिनं मारयित्वा तैर्नैव बहुकालं भोजनतो यापयन्ति, 'उद्दंडग' ति ऊर्ध्वकृतदण्डा ये संचरन्ति, 'दिसापोक्खिणो' ति उदकेन दिशः प्रोक्ष्य ये फलपुष्पादि समुच्चिन्वन्ति, 'वक्कासिणो' ति वल्कलवाससः, 'विलवासिणो' ति व्यक्तम्, पाठान्तरे 'वेलवासिणो' ति समुद्रवैलावासिनः, 'जलवासिणो' ति जलनिषणा एवासते, शेषाः प्रतीताः नवरं, 'जलाभिसेयकटिणगाय' ति ये स्नात्वा न भुञ्जते स्नात्वा स्नात्वा पाण्डुरीभूतगात्रा इति वृद्धाः क्वचित् 'जलाभिसेयकटिणगायभूय' ति हस्यते तत्र जलाभिषेककठिनगात्रभूताः प्राप्ता ये ते तथा,

पंचगतीतवेहिं इंगालसोछियं कंदुसोछियं पिव अपाणं करेमाणा विहरंति । तस्य णं जे ते दिसापोकखिया तावसा तेसिं
अतिए दिसापोकखियात्ताए पवइत्तए पवयिते वि य. णं समाणे इमं एयारूवं अभिगहं अभिगिन्हिस्सामि—कप्पति मे
जावज्जीवाए छट्ठं छट्ठं णं अणिकखित्तेणं दिसांचक्कवालेणं तवोकम्मणेणं उड्डं वाहातो पगिज्झिय २ सूरभिमुहस्स आतावण-
भूमीए आतावमाणस्स विहरत्तए ति कंदु एवं संपेहेइ २ कच्छे जात्र जलत्ते सुबहुं लोह जाव दिसापोकखियातावसत्ताए
पवइए २ वि य णं समाणे इमं एयारूवं अभिगहं जाव अभिगिन्हित्ता पढमं छट्ठकखमणं उवसंपज्जितो णं विहरति । तते
णं सोमिले माहणे रिसी पढमछट्ठकखमणपारणंसि आयावणभूमीए पक्खोरुहति २ वागलवत्थनियत्थे जेणेव सए उडए
तेणेव उवा० २ किंढिणंसंकाइयं गेहति २ पुरच्छिमं दिसिं पुक्खेति, पुरच्छिमाए दिसाए सोमे महाराया पत्थाणे पत्थियं
अभिरक्खउ सोमिलमाहणंरिसिं अभि० २ जाणि य तस्य कंदाणि य मूलाणि य तयाणि य पत्ताणि य पुप्फाणि य

‘इंगालसोछियं’ ति अङ्गारैरिव पक्वम्, ‘कंदुसोछियं’ ति कन्दुपक्वमिवेति । ‘दिसाचक्कवालपणं तवोकम्मणे’ ति एकत्र
पारणके पूर्वस्यां दिशि यानि फलादीनि तान्याहृत्य भुङ्क्ते, द्वितीये तु दक्षिणस्यामित्येवं दिक्चक्रवालेन तत्र तपःकर्मणि
पारणककरणं तत्तपःकर्म दिक्चक्रवालमुच्यतेतेन तपःकर्मणेति । ‘वागलवत्थनियत्थे’ स्ति वलकलं-वलकः तस्येदं बालकलं
तद्वत्त्वं निवसितं येन स बालकलवत्त्वनिवसितः । ‘उडए’ स्ति उटजः-तापसाश्रमगृहम् । ‘किंढिणं’ स्ति वंशमयस्तापसभाज-
नविशेषः ततश्च तयोः सांकायिकं-भारोद्वहन्यन्त्रं किंढिणसांकायिकम् । ‘महाराय’ स्ति लोकपालः । ‘पत्थाणे पत्थियं’
ति प्रस्थाने परलोकसाधनमार्गे प्रस्थितं-प्रवृत्तं फलाद्याहरणार्थं, गमने वा प्रवृत्तम् । सोमिलद्विजऋषिम् ।

फलाणि य वीयाणि य हरियाणि ताणि अणुजाणउ चि कट्टु पुरच्छिभं दिसं पसरति २ जाणि य तत्थ कंदाणि य जाव हरियाणि य तां गेण्हति किट्ठिणसंकाइयं भरेति २ दब्भे य कुसे य पत्तामोडं च समिहा कट्ठाणि य गेण्हति २ जेणेव सए उडए तेणेव उवा० २ किट्ठिणसंकाइयं उवेति २ वेदिं वडुति २ उवलेवणसंमज्जणं करेति २ दब्भकलसहत्यगते जेणेव गंगा महानदी तेणेव उवा० २ गंगं महानदीं ओगाहति २ जलमज्जणं करेति २ जलकिडुं करेति २ जलाभिसेयं करेति २ आयंते चोक्खे परमसुइभूए देवपिउकयकज्जे दब्भकलसहत्यगते गंगानो महानदीओ पच्चुत्तरति जेणेव सते उडए तेणेव उवा० २ दब्भे य कुसे य वालुयाए य वेदिं रएति २ सरयं करेति २ अरणिं करेति २ अरणिं महेति २ अग्निं पाडेति २ अग्निं संयुक्केति २ समिहा कट्ठाणि पक्खिवति २ अग्निं उज्जालेति २ “अग्निस्स दाहिणे पासे सत्तंगाइं समादहे ।”

‘दब्भे य’ चि समूलान् ‘कुसे य’ दर्भानेव निर्मूलान् । ‘पत्तामोडं च’ चि तरुशाखामोडितपत्राणि । ‘समिहाउ’ चि, समिधः काष्ठिकाः, वेइ वडुइ’ चि वेदिकां देवार्चनस्थानं वर्धनी-बहुकारिका तां प्रयुक्ते इति वर्धयति-प्रमार्जयतीत्यर्थः । ‘उवलेवणसंमज्जणं’ तु (ति) जलेन संमार्जनं वा शोधनम् । ‘दब्भकलसहत्यगए’ चि दर्भश्च कलशकश्च हस्ते गता यस्य स तथा, ‘दब्भकलसा हत्यगए’ चि क्वचित्पाठः तत्र दर्भेण सहगतो यः कलशकः स हस्तगतो यस्य स तथा । ‘जलमज्जणं’ चि जलेन बहिःशुद्धिमात्रम् । ‘जलकीडं’ चि देहशुद्ध्यावपि जलेनाभिरतिम् । ‘जलाभिसेयं’ चि जलक्षालनम् । ‘आयंते’ चि जलस्पशति । ‘चोक्खे’ चि अशुचिप्रव्यापगमात् किमुक्तं भयति ? ‘परमसुइभूए’ चि । देवपिउकयकज्जे ’ चि देवानां पितॄणां च कृतं कार्यं जलञ्जलिदानं येन स तथा । ‘सरयणं अरणिं महेइ’ चि शरकेण-निर्मन्थकापेन अरणि-निर्मन्थनीयकाष्ठं मथ्नाति-घर्षयति । अग्निस्स दाहिणे इत्यादि सार्धश्लोकः तद्यथाशब्दवर्जं, तत्र च ‘सत्तंगाइं समादहे’ चि सप्ताङ्गानि समादधाति-सन्निधापयति ।

तं जहा—“सकथं वक्कलं ठाणं सिज्झं भंडं कमंडलुं । दंडदारं तहप्याणं अह ताइं समादहे ॥” मधुणाय घण य तंदुलेहि य अग्गि हुणइ, चरं साधेति २ बलि वइस्सदेवं करेति २ अतिहिपूयं करेति २ तओ पच्छा अप्पणा आहारं आहारेति । तते णं सोमिले माहणरिसी दोच्चं छट्ठवखमणपारणंसि तं चेव सवं भाणियवं जाव आहारं आहारेति, नवरं इमं नाणत्तं—दाहिणाए दिसाए जमे महाराया पत्थाणे भत्थियं अभिरक्खउ सोमिलं माहणरिसि जाणि य तत्थ कंदाणि य जाव अणुजाणउ त्ति कट्टु दाहिणं दिसिं पसरति । एवं पच्चत्थिमे णं वरुणे महाराया जाव पच्चत्थियं दिसिं पसरति । उत्तरे णं वेसमणे महाराया जाव उत्तरं दिसिं पसरति । पुव्वदिसागमेणं चत्तारि वि दिसाओ भाणियद्वाओ जाव आहारं आहारेति । तते णं तस्स सोमिलमाहणरिसिस्स अणया कयायि पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि अणिच्च जागरियं जागरमाणस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पजित्था—एवं खलु अहं वाणारसीए नगरीए सोमिले नामं माहणरिसी अच्चं नमाहणकुलपसूए, तते णं मए वयाइं चिण्णाइं जाव जूवा निक्खित्ता । तते णं मम वाणारसीए जाव पुफारामा य जाव रोविता । तते णं मए सुबहुलोह जाव घडावित्ता जाव जेट्ठपुत्तं ठावित्ता जाव जेट्ठपुत्तं आपुच्छित्ता सुबहुलोह जाव गहाय मुंहे जाव पवइए वि य णं समाने छट्ठं छट्ठेणं

सकथं १ वल्कलं २ स्थानं ३ शय्याभाण्डं ४ कमण्डलुं ५ दण्डदारं ६ तथात्मानमिति ७ । तत्र सकथं—तत्समयप्रसिद्ध उपकरणविशेषः, स्थानं—ज्योतिःस्थानम् पात्रस्थानं वा, शय्याभाण्डं—शय्योपकरणं, कमण्डलुः—कुण्डिका, दण्डदार—दण्डकः, आत्मा प्रतीतः । ‘चरं साहेति’ त्ति चरुः—भाजनविशेषः तत्र पच्यमानं द्रव्यमपि चरुरेव तं चरं बलिमित्यर्थः साधयति रन्धयति । ‘बलिं वइस्सदेवं करेइ’ त्ति बलिना वैश्वानरं पूजयतीत्यर्थः । ‘अतिहिपूयं करेइ’ त्ति अतिथेः—आगन्तुकस्य पूजां करोतीति ‘जाव गहा’ कट्टुच्छुयंतं वियभायणं गहाय दिसापोकखयतावसत्तए पवइए प्रव्रजितेऽपि प्रव्रजितेऽपि विद्वाः प्रे-

जाव विहरति । तं सेयं खलु ममं इयाणि कल्लं पादु जाव जलंते बहवे तावसे दिट्ठा भट्टे य पुव्वसंगतिए य परियायसंगतिए अ आपुच्छित्ता आसमंसंसियाणि य बहूइं सत्तसयाइं अणुमाणइत्ता वागलवत्थनियत्थस्स कट्ठिणसंकाइयगहितसंभंडोवकरणस्स कट्ठमुदाए मुहं बंधित्ता उत्तरदिसाए उत्तराभिमुहस्स महपत्थाणं पत्थावेइत्तए एवं संपेहेति २ कल्लं जाव जलंते बहवे तावसें य दिट्ठा भट्टे य पुव्वसंगतिते य तं चेव जाव कट्ठमुदाए मुहं बंधति, बंधित्ता अयमेतारूवं अभिगहं अभिगिण्हति जत्थेव णं अम्हं जलंसि वा एवं थलंसि वा दुगंसि वा निन्नंसि वा पव्वतंसि वा विसमंसि वा गड्ढाए वा दरीए वा पक्खलिज्ज वा पक्खलिज्ज वा नो खलु मे कप्पति पच्चुट्ठित्ते त्ति कट्ठु अयमेतारूवं अभिगहं अभिगिण्हति, उत्तराए दिसाए उत्तराभिमुह पत्थाणं (महपत्थाणं) पत्थिए से सोमिले माहणरिसी पुवावरण्हकालसमयंसि जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागते, असोगवरपायवस्स अहे कट्ठिणसंकाइयं ठवेति २ वेदिं वड्डेइ २ उवलेवणसंमज्जणं करेति २ दब्बकलसहत्थगते जेणेव गंगा महानई जहा सिवो जाव गंगातो महानईओ पच्चुत्तरइ, जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवा० २ दब्बेहि य कुसेहि य वालुयाए वेदि रतेति, रत्तिच्चा ससगं करेति २

क्षितत्वादिविधिं च कृत्वा पारणादिकमाचरितवान् । इदानीं च इदं मम श्रेयः कर्तुं, तदेवाह-‘जाव जलंते’ सूरिए हृष्टान् आभाषितान् आपृच्छव, बहूनि सत्त्वशतानि समनुमान्य संभाष्य, गृहीतनिजभाण्डोपकरणस्योत्तरदिग्भिमुखं गन्तुं मम युज्यते इति संप्रेक्ष्यते चेत्तसि । ‘कट्ठमुदाए मुहं बंधित्ता’ यथा काष्ठं काष्ठमयः पुत्तलको न भाषते एवं सोऽपि मौनावलम्बी जातः यद्वा मुखरन्ध्राच्छादकं काष्ठखण्डमुभयपार्श्वेच्छिद्रद्वयप्रेषितदवरकान्वितं मुखबन्धनं काष्ठमुद्रा तथा मुखं बध्नाति । जलस्थलादीनि सुगमानि, एतेषु स्थानेषु स्खलितस्य प्रतिपतितस्य वा न तत उत्थातुं मम कल्पते । महाप्रस्थानं पदं ति मरणकालभावि कर्तुं ततः प्रस्थितः-कर्तुमारब्धः । ‘पुवावरण्हकालसमयंसि’ स्ति पाश्चात्यापराण्हकालसमयः-दिनस्य चतुर्थप्रहरलक्षणः ।

जाव बलिं वहस्सदेवं करेति २ कट्टमुद्दाए सुहं बंधति तुसिणीए संचिद्धति । तते णं तस्स सोमिलमाहरिसिस्स पुव्वरत्ता-
 वरत्तकालसमयंसि एगे देवे अंतियं पाउब्भूते । तते णं से देवे सोमिलं माहणं एवं वयासि—हं भो सोमिलमाहणा ! पव्वइया
 दुपव्वइतं ते । तते णं से सोमिले तस्स देवस्स दोच्चं पि तच्चं पि एयमट्ठं नो आढाति नो परिजाणइ जाव तुसिणीए सं-
 चिद्धति । तते णं से देवे सोमिलेणं माहरिसिणा अणाढाइज्जमाणे जामेव दिसिं पाउब्भूते तामेव जाव पडिगते । तते णं
 से सोमिले कल्लं जाव जलंते वागलवत्थनियत्थे कढिणसंकाइयं गहियगिहोत्तभंडोवकरणे कट्टमुद्दाए सुहं बंधति २ उत्तराभि-
 मुहे संपत्थिते । तते णं से सोमिले वितियदिवसम्मि पुव्वावरण्हकालसमयंसि जेणेव सत्तिवन्ने अहे कढिणसंकाइयं ठवेति
 २ वेत्तिं वड्डेति २ जहा असोगवरपायवे जाव अग्गि हुणति, कट्टमुद्दाए सुहं बंधति, तुसिणीए संचिद्धति । तते णं तस्स
 सोमिलस्स पुव्वरत्त/वरत्तकालसमयंसि एगे देवे अंतियं पाउब्भूए । तते णं से देवे अंतिलिक्खपडिवन्ने जहा असोगवरपायवे
 जाव पडिगते । तते णं से सोमिले कल्लं जाव जलंते वागलवत्थनियत्थे कढिणसंकाइयं गेण्हति २ कट्टमुद्दाए सुहं बंधति २
 उत्तरदिसाए उत्तराभिमुहे संपत्थिते । तते णं से सोमिले ततियदिवसम्मि पुव्वावरण्हकालसमयंसि जेणेव असोगवरपायवे
 तेजेव उवा० २ असोगवरपायवस्स अहे कढिणसंकाइयं ठवेति, वेत्तिं वड्डेति जाव गंगं महानइं पच्चुत्तरति २ जेणेव असो-
 गवरपायवे तेजेव उवा० २ वेत्तिं रएति २ कट्टमुद्दाए सुहं बंधति २ तुसिणीए संचिद्धति । तते णं तस्स सोमिलस्स पुव्वर-
 त्तावरत्तकाले एगे देवे अंतियं पाउ० तं चेव भणति जाव पडिगते । तते णं से सोमिले जाव जलंते वागलवत्थनियत्थे

‘पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि’ ति पूर्वरात्रो-रात्रेः पूर्वभागः, अपररात्रो-रात्रेः पश्चिमभागः तल्लक्षणो यः कालसमयः—काल-
 रूपसमयः स तथा तत्र रात्रिमध्यान्हे (मध्यरात्रे) इत्यर्थः । अन्तिकं-समीपं, प्राडुर्भूतः । इत ऊर्ध्वं सर्वं निगदसिद्धं जाय

कठिणसंकाश्यं जाव कट्टमुद्दाए सुहं वंधति २ उत्तराए दिसाए उत्तराए संपत्थिए । तते णं से सोमिले चउत्थदिवसपुद्दावर
रह्कालसमयंसि जेणेव वडपायवे तेणेव उवागते वडपायवरस अहे किठिणं संठवेति २ वेइं वड्डेति उवलेवणसंमज्जणं करेति
जाव कट्टमुद्दाए सुहं वंधति, तुसिणीए संचिद्धति । तते णं तरस सोमिलस पुद्दरत्तावरत्तकाले एगे देवे अंतियं पाउ० तं
चेव भणति जाव पडिगते । तते णं से सोमिले जाव जलंते वागलवत्थनियत्थे किठिणसंकायियं जाव कट्टमुद्दाए सुहं
बंधति, उत्तराए उत्तराभिमुहे संपत्थिये । तते णं से सोमिले पंचमदिवसग्गिम पुद्दावरह्कालसमयंसि जेणेव उंवरपायवे उंवर-
पायवरस अहे किठिणसंकाश्यं ठवेति, वेइं वड्डेति जाव कट्टमुद्दाए सुहं वंधति जाव तुसिणीए संचिद्धति । तते णं तरस
सोमिलमाहणस्स पुद्दरत्तावरत्तकाले एगे देवे जाव एवं वयासि-हं भो सोमिला ! पवइया दुप्पवइयं ते पढमं भणति तहेव
तुसिणीए संचिद्धति, देवो दोच्चं पि तच्चं पि वदति सोमिला ! पवइया दुप्पवइयं ते । तए णं से सोमिले तेणं देवेणं दोच्चं
पि तच्चं पि एवं वुत्ते समाने तं देवं एवं वयासि-कहणं देवाणुप्पिया ! मम दुप्पवइतं ? । तते णं से देवे सोमिलं माहणं एवं
वयासि-एवं खलु देवाणुप्पिया ! तुमं पासस्स अरहओ पुरिसादाणियस्स अंतियं पंचाणुवए सत्त सिक्खावए दुवालसविहे
सावगधम्मं पडिवन्ने, तए णं तव अण्णदा कदाइ पुद्दरत्त० कुंडुब० जाव पुद्दचित्तितं देवो उच्चारंति जाव जेणेव असोगवरपा-
यवे तेणेव उवा० २ कठिणसंकाश्यं जाव तुसिणीए संचिद्धति । तते णं पुद्दरत्तावरत्तकाले तव अंतियं पाउब्भवामि हं भो
सोमिला ! पवइया दुप्पवत्तियं ते तह चेव देवो नियवयणं भणति जाव पंचमदिवसग्गिम पुद्दावरह्कालसमयंसि जेणेव
उंवरवरपायवे तेणेव उवागते किठिणसंकाश्यं ठवेहि वेदिं वड्डेति उवलेवणं संमज्जणं करेति २ कट्टमुद्दाए सुहं वंधति, वंधित्ता

तुसणीए संचिठसि, तं एवं खलु देवाणुप्पिया ! तव दुप्पवयितं । तते णं से सोमिले तं देवं वयासि—(कहणं देवाणुप्पिया ! मम सुप्पवइतं ? तते णं से देवे सोमिलं एवं वयासि)—जइ णं तुमं देवाणुप्पिया ! इयाणि पुच्चपडिवण्णाइं पंच अणुवयाइं सयमेव उवसंपज्जिता णं विहरसि, तो णं तुज्झ इदाणि सुपच्चइयं भविज्जा । तते णं से देवे सोमिलं वंदति नमंसति २ जाभेव दिसिं पाउब्भूते जाव पडिगते । तते णं सोमिले माहणरिसी तेणं देवेणं एवं वुत्ते समाणे पुच्चपडिवन्नाइं पंच अणुवयाइं सयमेव उवसंपज्जिता णं विहरति । तते णं से सोमिले बहूहिं चउत्थल्लड्डमजावमासद्धमासखमणेहिं विचित्तेहिं तवोवहाणेहिं अप्पाणं भावेमाणे बहूइं वासाइं समणोवासगपरियागं पाउणति २ अद्धमासियाए संलेहणाए अत्ताणं झूसेति २ तीसं भत्ताइं अणसणाए छेइति २ चा तस्स ठाणस्स अणालोइयपडिक्कते विराहियसमत्ते कालमासे कालं किच्चा सुक्कवडिस्सए विमाणं उववातसभाए देवसयणिज्जंसि जाव तोगाहणाए सुक्कमहग्गहत्ताए उववन्ने । तते णं से सुक्के महग्गहे अहुणीववन्ने समाणे जाव भासामणपज्ज-त्तीए । एवं खलु गीयमा ! सुक्केणं महग्गहेणं सा दिव्वा जाव अभिसमन्नागए एगं पलिओवमडिती । सुक्के णं भंते महग्गहे ततो देवलोगाओ आउक्खए कहिं ग० ? गीयमा ! महाविदेहे वासे सिज्झिहति । एवं खलु जंबू ! समणेणं० निक्खेवओ ॥ ३ ॥

बहुपुत्तिकज्झयणं ४—जइ णं भंते उक्खेवओ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायणिहे नामं नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, सामी समोसडे, परिसा निग्गया । तेणं कालेणं २ बहुपुत्तिया देवी सोहम्मो कप्पे बहुपुत्तिए विनाणे सभाए सुहम्माए

निक्खेवओ स्ति । नवरं विराधितसम्यक्त्वः । अनालोचिताप्रतिक्रान्तः । शुक्रग्रहदेवतया उत्पन्नः ॥

बहुपुत्तियाध्ययने ' उक्खेवओ ' स्ति उत्क्षेपः—प्रारम्भवाक्यं, यथा—जइ णं भंते समणेणं सिद्धिगइनामधेयं ठाणं संपाविउ-कामेणं तच्चवग्गस्स पुत्तिफयाणं तइयज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते, चउत्थस्स णं अज्झयणस्स पुत्तिफयाणं के अट्ठे पण्णत्ते ?

बहुपुत्तियंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं चउहिं महत्तरियाहिं जहा सुवरियाभे जाव भुंजमाणी विहरइ, इमं च णं केवलकप्पं जंबुदीवं दीवं विउलेणं ओहिणा आभोएमाणी २ पासति २ समणं भगवं महावीरं जहा सुवरियाभो जाव णमंसित्ता सीहासणवरंसि पुरच्छाभिमुहा सन्निसन्ना । आभियोगा जहा सुवरियाभस्स, सुसरा घंटा, आभियोगियं देवं सदावेइ, जाणविमाणं जोयणसहस्सविच्छिण्णं, जाणविमाणवणओ, जाव उत्तरिल्लेणं निज्जाणमगेणं जोयणसाहस्सिएहिं विगहेहिं आगता जहा सुवरियाभे, धम्मकहा सम्मत्ता । तते णं सा बहुपुत्तिया देवी दाहिणं भुयं पसारेइ देवकुमारणं अट्टसयं, देवकुमारियाण य वामाओ भुयाओ १०८, तयाणंतरं च णं बहवे दारगा य दारियाओ य डिंभए य डिंभियाओ य विउवइ, नट्टविहिं जहा सुवरियाभो उवदं-सित्ता पडिगते । भंते ति भयवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसति कूडागारसाला बहुपुत्तियाए णं भंते देवीए सा दिव्वा देविड्डी पुच्छा जाव अभिसमणणागता । एवं खलु गोयमा ! तेणं कालेणं २ वाणारसी नामं नगरी, अंबसालवणे चेइए । तत्थ णं वाणारसीए नगरीए भदे नामं सत्थवाहे होत्था, अडे अपरिभूते । तस्स णं भदस्स य सुभद्दा नामं भारिया सुकुमाला वंझा

पतस्स ' दिव्वा देविड्डी पुच्छ ' ति, किण्हं लद्धा-केन हेतुनोपाजिता ? किण्णा पत्ता-केन हेतुना प्राप्ता उपाजिता-सती प्राप्तिमुपगता ? किण्णा भिसमणणागय ' ति प्राप्ताऽपि सती केन हेतुनाऽऽभिमुख्येन सांगत्येन च उपाजनस्य च पश्चा-द्वोग्यतामुपगतेति ? एवं पृष्टे सत्याह- ' एवं खलु ' इत्यादि । वाणारस्यां भद्रनामा सार्थवाहोऽमृत । ' अडे ' इत्यादि अडे दित्ते वित्ते विच्छिण्णविउलभणसयणासजाणवाहणाइण्णे बहुधणजाइआययणआओगपओगसंपउत्ते विच्छडियपउर-भत्तपाणे बहुदासीदासगोमहिसगवेलकप्पभूय बहुजणस्स अपरिभूय, सुगमान्येतानि, नवरं आढयः-ऋद्ध्या परिपूर्णः, दत्तः-दर्पवान्, वित्तो-विख्यातः । भद्रसार्थवाहस्य भार्या सुभद्दा सुकुमाला । ' वंझ ' ति अपत्यफलापेक्षया निष्फला,

अवियाउरी जाणुकोपरमाता याविहोत्या । तते णं तीसे सुभद्दए सत्यवाहीए अन्नया कथाइ पुवरत्तावरत्तकाले कुटुंबजागरियं इमेयारूवे जाव संकल्पे समुत्पज्जित्या-एवं खलु अहं भद्देणं सत्यवाहेणं सद्धिं विउलाई भोगभोगाईं भुंजमाणी विहरामि; नो वेव णं अहं दारगं वा दारियं वा पयामि, तं धन्नाओ णं ताओ अग्गमाओ जाव सुलद्धे णं तासिं अम्मगाणं मणुयजम्मजीवितफले, जासिं मन्ने नियकुच्छिसंभूयगाईं थणदुद्धलुद्धगाईं महुरसमुल्लावगाणि मंजुल(मम्मण)प्पजंपिताणि थणमूलकत्तवेदसभागं अभिसरमाणगाणि पण्हयंति, पुणो य कोमलकमलोवमेहिं हत्थेहिं गिण्हिऊणं उच्छङ्गनिवेसियाणि देति, समुल्लावए सुमुहुरे पुणो पुणो मम्मण (मंजुल)

‘अवियाउरि’-ति प्रसवानन्तरमपत्यमरणेनापि फलतो वन्ध्या भवति अत उच्यते-अवियाउरि ति अविजननशीलाऽप-
 त्यानाम्, अत एवाह-जानुकूर्पराणामेव माता-जननी जानुकूर्परमाता, एतान्येव शरीरांशभूतानि तस्याः स्तनौ स्पृशन्ति
 नापत्यमित्यर्थः, अथवा जानुकूर्पराण्येव मात्रा परप्राणादिसाहाय्यसमर्थः उत्सङ्गनिवेशनीयो वा परिकरो यस्याः न पुत्रलक्षणः
 स जानुकूर्परमात्रः । ‘इमेयारूवे’ ति इद्वैवं वृत्त्यर्थः-“अयमेयारूवे अज्झत्थिए चित्तए पत्थिए मणोगए संकल्पे समुत्पज्जित्या”
 तत्रायम् एतद्रूपः आध्यात्मिकः-सात्माश्रितः चिन्तितः-स्मरणरूपः मनोगतो-मनोविकाररूपः संकल्पो-विकल्पः समुत्पन्नः ।
 ‘धन्नाओ णं ताओ’ इत्यादि धन्या-धनमर्हन्ति लप्स्यन्ते वा यास्ता धन्याः इति यासामित्यपेक्षया, अम्बाः-स्त्रियः पुण्याः-पवित्राः
 कृतपुण्याः-कृतसुकृताः कृतार्थाः-कृतप्रयोजनाः कृतलक्षणाः-सफलीकृतलक्षणाः । ‘सुलद्धे णं तासिं अम्मगाणं मणुयजम्मजीविय-
 फले’ सुलब्धं च तासां मनुजजन्म जीवितफलं च । ‘जासिं’ ति यासां मन्ये इति वितर्काथो निपातः । निजकुक्षिसंभूतानि डिम्भ-
 रूपाणीत्यर्थः । स्तनदुग्धे लुब्धानि यानि तानि तथा । मधुराः समुल्लापा येवां तानि तथा । मन्मनम्-अव्यक्तमीपहृलितं प्रज-
 लिप्तं येषां तानि तथा । स्तनमूलात् कक्षादेशभागमभिसरन्ति मुग्धकानि-अव्यक्तविज्ञानानि भवन्ति । पण्हयंति-दुग्धं पिबन्ति ।
 पुनरपि कोमलकमलोपमाम्यां हस्ताभ्यां गृहीत्वा उत्सङ्गे निवेशितानि सन्ति । ददति समुल्लापकान्, पुनः पुनः मञ्जुल-

एवमपि अहं न अधुना अपुण्णा अकयपुण्णा एत्तो एगमवि न पत्ता ओहय० जाव क्षियाइ । तेणं कालेणं २ सुद्धतातो णं अज्जातो इरियासमितातो भासा समितातो एसणासमितातो आयाणभंडमत्तनिकेवणासमितातो उच्चारपासवणखेलजल्लसिंघाणपारिद्धावणासमियातो मणगुत्तीओ वयगुत्तीओ कायगुत्तीओ शुचिंदियाओ शुचवंभयारिणीओ बहुस्सुयाओ बहुपरियारातो पुष्पाणुपुष्पिं चरमाणीओ गामाणुगामं दूइज्जमाणीओ जेणेव वाणारसी नगरी तेणेव उवागयाता, उवागच्छिता अहापडिख्वं उगगं २ संजमेणं तवसा विहरति । तते णं तासिं सुवयाणं अज्जाणं एगे संचाडए वाणारसो नगरीए उच्चनीयमज्झमाइं कुलाइं घरसमुदाणस्स भिक्खवारियाए अडमाणे भद्दस्स सत्थवाहस्स गिहं अणुपविह । तते णं सुभद्दा सत्थवाहीतातो अज्जातो एज्जमाणीओ पासति २ हह० खिप्पामेव आसणाओ अब्भुट्ठेति २ सत्तट्ठपयाइं अणुगच्छइ २ वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता विउलेणं असणपाणखाइम-साइमेणं पडिलाभित्ता एवं वयासि-एवं खलु अहं अज्जाओ ! भदेणं सत्थवाहेणं सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणी विहरामि,

प्रभणितान् मञ्जुलं-मधुरं प्रभणितं-भणतिर्येषु ते तथा तान्, इह सुमधुरानित्यभिधाय यन्मञ्जुलप्रभणितानित्युक्तं तत्पुनरुक्तमपि न दुष्टं संभ्रमभणितत्वादस्येति । 'एत्तो' ति विभक्तिपरिणामादेवाम्-उक्तविशेषणवतां डिम्भानां मध्यादेकतरमपि अन्यतरविशेषणमपि डिम्भं न प्राप्ता इत्युपहतमनःसङ्कल्पा भूमिगतदृष्टिका करतलपर्यस्तितमुखी ध्यायति । अथानन्तरं यत्संपन्नं तदाह- 'तेणं कालेण' भित्त्यादि । गृहेषु समुदानं-भिक्षाटनं गृहसमुदानं भिक्षं, तन्निमित्तमटनम् । साध्वीसंघाटको भद्रसार्थवाहगृहमनुप्रविष्टः । तद्वार्यां चेतसि चिन्तितवती (एवं वयासि) यथा-विपुलान्-समृद्धान् भोगान् भोगभोगान्-अतिशयवतः शब्दादीन् उपभुञ्जाना विहरामि-तिष्ठामि

नो चेव णं अहं दारगं वा दारियं वा पयापि, तं धन्नाओ णं ताओ अम्मगाओ जाव एत्तो एगमवि न पत्ता, तं तुब्भे अज्जाओ ! बहुणा-
यातो बहुपडियातो बहुणि गामागरनगर जाव सण्णिवेसाइं आहिंढ्ह, बहूणं राईसरतलवर जाव सत्यवाहपभित्तीणं गिहाइं अणु-
पविसह, अत्थि से केति कहिं चि विज्जापओए वा मंतणओए वा वमणं वा विरेयणं वा बत्थिकम्मं वा ओसहे वा भेसज्जे वा उवलद्धे
जेणं अहं दारगं वा दारियं वा पयाएज्जा ? तते णं ताओ अज्जाओ सुभइं सत्यवाहिं एवं वयासी-अम्हे णं देवाणुप्पिए ! समणी-
ओ निगंथीओ इरियासमियाओ जाव गुत्तवंभचारीओ, नो खलु कप्पति अम्हं एयमंठु कण्णेहिं विणिसामित्तए, किमंग पुण
उद्धिसित्तए वा समायरित्तए वा अम्हे णं देवाणुप्पिए ! णवरं तव विचित्तं केवलपणत्तं धम्मं परिकहेमो । तते णं सुभद्दा सत्थ-
वाही तासिं अज्जाणं अंतिए धम्मं सोच्चा निसम्म हद्धुद्धा तातो अज्जातो तिसुत्तो वंदति नमंसति एवं वदासी-सद्दहामि णं अ-
ज्जाओ ! निगंथं पावयणं पत्तियापि रोएमि णं अज्जाओ निगंथीओ ! एवमेयं तहमेयं अवितहमेयं जाव सावगधम्मं पडिवज्जाए ।

केवलं तथापि डिम्भादिकं न प्रजन्ये-न जनितवती अहं, केवलं ता एव स्त्रियो धन्या यासां पुत्रादि संपद्यत इति खेदपरायणा
' हवति ' (उहं वर्ते) । तव त्रायं यूयं किमपि जानीध्वे न वेति ? यद्विषये परिक्षानं संभावयति तदेव विद्यामन्त्रप्रयोगादिकं वक्तु-
माह । केवलप्रज्ञप्रज्ञधर्मश्च-“ जीवदय सच्चयणं, परधणपरिवज्जाणं सुसीलं च । खंती पंचिन्द्रियनिगहो य धम्मस्स मूलाइं ॥१॥ ”
इत्यादिकः । ' एवमेयं ' ति एवमेतदिति साध्वीवचने प्रत्या (त्या) विष्करणम् । एतदेव स्फुटयति-‘ तहमेयं भंते ! ’ तथैवैतद्यथा
भगवत्यः प्रतिपादयन्ति यदेतद्युगं वदथ तथैवैतत् । ‘ अवितहमेयं ’ ति सत्यमेतदित्यर्थः । ‘ असंदिग्धमेयं ’ ति संवेदव-
र्जितमेतत् । एतान्येकार्थान्यत्यादरप्रदर्शनायोगानि सत्योऽयमर्थो यद्ययं वदथ इत्युक्त्वा वदन्ते-योगिभः स्तौति, नैमस्यति
कायेन प्रणमति, वंदित्ता नमस्सित्ता सावगधम्मं पडिवज्जाइ देवगुरुधर्मप्रतिपत्तिं कुरुते ।

अहासुहं देवा० ! मा पडिबन्धे । तते नं सा सुभदा सत्य० तासिं अज्जाणं अंतिए जाव पडिबज्जति २ तातो अज्जातो वंदइ नमंसइ पडिबिसज्जति । तते नं सुभदा सत्य० समणोवासिया जाया जाव विहरति । तते नं तीसे सुभदाए समणोवासियाए अण्णदा कदापि पुव्वरत्त० कुटुंब० अयमैया० जाव समुप्पज्जित्या-एवं खलु अहं [सु] भदेणं सत्य० विउलाइं भोगभोगाइं जाव विहरामि, नो चैव नं अहं दारगं वा २, तं सेयं खलु ममं कल्लं पा० जाव जलंतं भद्दस्स आपुच्छित्ता सुवयाणं अज्जाणं अंतिए अज्जा भवित्ता अगाराओ जाव पवइत्तए, एवं संपेहेति २ चा कल्ले जेणेव भदे सत्यवाहे तेणेव उवागते, करतलं० एवं वयासी-एवं खलु अहं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं सज्जि बहूइं वासाइं विउलाइं भोग जाव विहरामि, नो चैव नं दारगं वा दारियं वा पयामि, तं इच्छामि नं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं अणुण्णाया समाणी सुवयाणं अज्जाणं जाव पवइत्तए । तते नं से भदे सत्यवाहे सुभदं सत्य० एवं वदासी-मा नं तुमं देवाणुप्पिया ! इदाणिं मुंडा जाव पवयाहि, भुंजाहि ताव देवाणुप्पिए ! मए सज्जि विउलाइं भोगभोगाइं, ततो पच्छा भुत्तभोई सुवयाणं अज्जाणं जाव पवयाहि । तते नं सुभदा सत्य० भद्दस्स एयगट्ठं नो आढाति नो परिजाणति दुच्चं पि तच्चं पि भदा सत्य० एवं वदासी-इच्छामि नं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं अब्भणुण्णाया समाणी जाव पवइत्तए । तते नं से भदे स० जाहे नो संचाएति बहूहिं आघवणाहि य एवं पन्नवणाहि य सणवणा० विणवणाहि य

यथासुखं देवानुप्पिये ! अत्रार्थं मा प्रतिबन्धं-प्रतिघातरूपं प्रमादं मा कृथाः । ‘आघवणाहि य’ ति आख्यापनाभिश्च सामान्यतः प्रतिपादनैः । ‘पणवणाहि य’ ति प्रज्ञापनाभिश्च-विशेषतः कथनैः । ‘सणवणाहि य’ ति संज्ञापनाभिश्च-संबोधनाभिः । ‘विन्नवणाहि य’ ति विज्ञापनाभिश्च-विज्ञातिकाभिः संप्रणयप्रार्थनैः । चकाराः समुच्चयार्थाः ।

आधवित्तए वा जाव विणवित्तए वा ताहे अकामते। वेव सुभदाए निक्खमणं अणुमणित्था । तते णं से भद्दे स० विउलं
 असणं ४ उधक्खवावेति, मित्तनाति० ततो पच्छा भोयणवेलाए जाव मित्तनाति० सक्कारेति सम्माणेति, सुभदं सत्य०
 ण्हायं जाव पायच्छित्तं सद्वालंकारविभूसियं पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं दुखेति । ततो सा सुभदा सत्य० मित्तनाइ
 जाव संबंधिसंपरिखुडा सविड्डीए जाव रवेणं वाणारसीनगरीए मज्झं मज्झेणं जेणेव सुवयाणं अज्जाणं उवस्सए तेणेव
 उवा० २ पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं उवेति, सुभदं सत्यवाहिं सीयातो पच्चोखेति । तते णं भद्दे सत्यवाहे सुभदं
 सत्यवाहिं पुरतो काउं जेणेव सुवया अज्जा तेणेव उवा २ सुवयाओ अज्जाओ वंदति नमंसति २ एवं वदासी-
 एवं खलु देवाणुप्पिया सुभदा सत्यवाही ममं भारिया इहा कंता जाव मा णं वातिता पित्तिया सिंभिया सन्निवातिया
 विविहा रोयातंका फुसंतु, एस णं देवाणुप्पिया ! संसारभउद्धिगा भीया जम्मणमरणं, देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडा भविता
 जाव पवथाति, तं एयं अहं देवाणुप्पियाणं सीसिणिभिवखं दलयामि, पडिच्छंतु णं देवाणुप्पिया ! सीसिणीभिवखं ।
 अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिक्खं । तते णं सा सुभदा स० सुवयाहिं अज्जाहिं एवं बुत्ता समाणी इहा २ सयमेव
 आभरणमल्लालंकारं ओसुयइ २ सयमेव पंचमुट्ठियं लोयं करेति २ जेणेव सुवयातो अज्जाओ तेणेव उवा २ सुवयाओ

'आधवित्तए' ति आख्यातुं वा प्रज्ञापयितुं वा संज्ञापयितुं वा विज्ञापयितुं वा न शक्नोतीति प्रक्रमः सुभद्रां भार्या व्रतग्रहणा-
 न्नियेषधयितुं 'ताहे' इति तदा 'अकामए चेव' अनिच्छन्नेव सार्थवाहो निष्क्रमणं-व्रतग्रहणोत्सवं अनुमनितवान् (अनु-
 मतवान्) इति । किं बहुना ? मुंडा भविता अगाराओ अणगारियं पव्वइति । इत उद्धृष्टं सुगमम् ।

अज्जाओ तिव्वुत्तो आयाहिणयाहिणेणं वंदइ नमंसइ २ एवं वदासी-आलिच्चे णं भंते । जहा देवाणंदा तहा पवइता जाव अज्जा जाया जाव गुत्तवंभयारिणी । तते णं सा सुभद्दा अज्जा अनदा कदायि बहुजणस्स चेडरूवे संमुच्छित्ता जाव अज्झोववण्णा अब्भंगणं च उव्वहणं च फासुयपाणं च अलत्तगं च कंकणाणि य अंजणं च वण्णगं च चुण्णगं च खेल्लुगाणि य खज्जल्लुगाणि य खीरं च पुफ्फाणि य गवेसति, गवेसित्ता बहुजणस्स दारए वा दारिया वा २ कुमारे य कुमारियाते य २ डिंभए य डिंभियाओ य अप्पेगितियाओ अब्भंगेति, अप्पेगइयाओ उव्वहेत्ति, एवं अप्पे० फासुयपाणएणं ण्हावेत्ति, अप्पे० पाए रयति, अप्पे० उट्टेरयति, अप्पे० अच्छीणि अंजेत्ति, अप्पे० उसुए करेत्ति, अप्पे० तिलए करेत्ति, अप्पे० दिगिंदलए करेत्ति अप्पे० पंतियाओ करेत्ति अप्पे० छिज्जाइ करेत्ति अप्पेगइया वन्नएणं समालभइ अप्पे० चुन्नएणं समालभइ अप्पे० खेल्लुगाइं दलयति अप्पे० खज्जल्लुगाइं दलयति अप्पे० खीरभोगेणं भुंजावेत्ति अप्पे० पुफ्फाइं ओसुयइ अप्पे० पादेसु ठवेत्ति अप्पे० जंघासु करेइ एवं ऊरुसु उच्छंगे कडीए पिट्ठे उरसि खंधे सीसे अ करतलपुडेणं गहाय हलउलेमाणी २ आगयमाणी २ परिहायमाणी २ पुत्तपिवासं च धूयपिवासं च नत्तिपिवासं च पच्चणुब्भवमाणी विहरति । तते णं तातो सुव्वयातो अज्जाओ सुभइं अज्जं एवं वयासी-अमहे णं देवाणुप्पिए ! समणीओ निगंथीओ इरियासमियातो जाव गुत्तवंभचारिणीओ नो खल्लु अमहं कणपति जातककम्मं करिच्चाए, तुमं च णं देवाणु० बहुजणस्स चेडरूवेसु मुच्छिया जाव अज्झोववण्णा अब्भंगणं जाव नत्तिपिवासं वा पच्चणुब्भवमाणी विहरसि, तं णं तुमं देवाणुप्पिया एयस्स ठाणस्स आलोएहि जाव पच्छित्तं पडिवज्जाहि । तते णं सा सुभद्दा अज्जा सुव्वयाणं अज्जाणं एयमहं नो आढाति नो परिजाणति, अणाढायमाणी अपरि-

जाणमाणी विहरति । तते णं तातो समणीओ निगंथीओ सुभदं अज्जं हीलेंति निंदंति खिसंति गरहंति अभिक्खणं २
 एयमट्ठं निवारेंति । तते णं तीसे सुभदाए अज्जाए समणीहिं निगंथीहिं हीलज्जमाणीए जाव अभिक्खणं २ एयमट्ठं नि-
 वारिज्जमाणीए अयमेयारुवे अज्जत्थिए जाव समुप्पज्जित्था-जया णं अहं अगरवासं वसामि तया णं अहं अप्पवसा,
 जप्पभिइं च णं अहं मुंढा भवित्ता आगाराओ अणगारियं पव्वइत्ता तप्पभिइं च णं अहं परवसा, पुर्वि च समणीओ नि-
 गंथीओ आदेति परिजार्णेति, इयार्णि नो आहाइंति नो परिजार्णंति, तं सेयं खलु मे कल्लं जाव जलेंते सुवयाणं अज्जा-
 णं अंतियाओ पडिनिक्खमित्ता पाडियकं उवस्सयं उवस्संपज्जित्ता णं विहरित्तए, एवं संपेहेति २ कल्लं जाव जलेंते सुवयाणं
 अज्जाणं अंतियातो पडिनिक्खमेति २ पाडियकं उवस्सयं उवस्संपज्जित्ता णं विहरति । तते णं सा सुभदा अज्जा अज्जाहिं
 अणोहइत्थिया अणिवारिता सच्छंदमती बहुजणस्स देइस्संदेसु मुच्छिता जाव अर्धंगणं च जाव नत्तिपिवासं च पच्चशुब्भवमाणी
 विहरति । तते णं सा सुभदा अज्जा पासत्था पासत्थविहारी एवं ओसणा० कुसीला० संसत्ता संसत्तविहारी अहाच्छंदा
 अहाच्छंदविहारी वहुइं वासाइं सामन्नपरियाणं पाउणति २ अद्धमासियाए संलेहणाए अत्ताणं तोसं भत्ताइं २ अणसणे
 छेदित्ता २ तस्स ठाणस्स अ णालोइयपडिक्कंता कालमासे कालं किच्चा सोहमे कपे वहुपुत्तियाविमाणे उववायसभाए देवसय-
 णिज्जंसि देवदूसंतरिया अंगुलस्स असेखेज्जभागमेत्ताए ओगाहणाए वहुपुत्तियदेवित्ताए उववण्णा, तेणं सा बहुपुत्तिया देवी

'जाव पाडियकं उवस्सयं' ति सुत्रतार्थिकोपाश्रयात् पृथक् विभिन्नमुपाश्रयं प्रतिपद्य विचरति-आस्ते । 'अज्जाहिं अणोह-
 इत्थिय' ति यो बलाद्गस्तादौ गृहीत्वा प्रवर्तमानं निवारयति सोऽपघट्टिकः तदभावादनपघट्टिका, अनिवारिता-निषेधकरहि-
 ता, अतएव स्वच्छन्दमतिका । ज्ञानादीनां पार्श्वे तिष्ठतीति पार्श्वस्था इत्यादि सुप्रतीतम् ।

अहुणोववन्नमित्ता समानी पंचविहाए पज्जत्तीए जाव भासामणपज्जत्तीए । एवं खलु गोयमा ! बहुपुत्तियाए देवीए सा दिव्वा देविही जाव अभिस्समणागता । से केणहेणं भंते ! एवं बुच्चइ बहुपुत्तिया देवी २ ? गोयमा ! बहुपुत्तिया णं देवी णं जाहे जाहे सक्कस्स देविंदस्स देवरणो उवत्थाणियणं करेइ ताहे २ बहवे दारए य दारियाए य डिंभए य डिंभियातो य विउ-द्यइ २ जेणेव सक्के देविंदे देवराया तेणेव उवा० २ सक्कस्स देविंदस्स देवरणो दिव्वं देविइं दिव्वं देवज्जुइं दिव्वं देवाणुभागं उवदंसेति, से तेणहेणं गोयमा ! एवं बुच्चति बहुपुत्तिया देवी २ । बहुपुत्तियाणं भंते ! देवीणं केवइयं कालं ठितिं पणत्ता ? गोयमा ! चत्तारि पलिओवमाइं ठिई पणत्ता । बहुपुत्तिया णं भंते ! देवी तातो देवलोगाओ आउवखाणं ठितिक्खाणं भ-ववखाणं अणंतरं चयं चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ? गोयमा ! इहेव जंनुदीवे दीवे भारहे वासे विज्जगि-रिपायमूले विभेलसंनिवेसे माहणकुलंसि दारियत्ताए पचायाहिति । तते णं तीसे दारियाए अम्मापियरो एक्कारसमे दिवसे वि-तिक्कंते जाव वारसेहिं दिवसेहिं वितिक्कंतेहिं अयमेयाख्वं नामधिज्जं करेति-होऊ णं अमहं इमीसे दारियाए नामधिज्जं सोमा । तते णं सोमा उम्मुक्कवालभावा विण्णतपरिणयमेत्ता जोवणगमणुपत्ता ख्वेण य जोवणेण य लावणेण य उक्किट्ठा उक्किट्ठसरीरा जाव भविस्ससति । तते णं तं सोमं दारियं अम्मापियरो उम्मुक्कवालभावं विण्णयपरिणयमित्ते जोवणगमणुपत्ता पडिक्खविणं सुक्केणं

‘उवत्थाणियं करेइ’ त्तिउपस्थानं-प्रत्यासत्तिगमनं तत्र प्रेक्षणकरणाय यदाविधत्ते । ‘दिव्वं देविइं’ ति देवद्धिः-परिवा-रादिसंपत्, देवद्युतिः-शरीराभरणादीनां दीप्तिर्योगः, देवानुभागः-अद्भुतवैक्रियशरीरादिशक्तियोगः, तदेतत्सर्वं दर्शयति-। ‘विन्नयपरिणयमेत्त’ ति विज्ञका परिणतमात्रोपभोगेषु अत एव यौवनोद्गममनुग्राप्ता । ‘ख्वेण य’ ति रूपम्-आकृतिः यौवनं-तारुण्यं लावण्यं चेह स्पृहणीयता, चकारात् गुणग्रहः गुणाश्च मृदुत्वौदार्यादयः, पतैरुत्कृष्टा-उत्कर्षवती शेषस्त्रीभ्यः, अत एव उत्कृष्टमनोहरशरीरा चापि भविष्यति । ‘विन्नयपरिणयमित्ते पडिक्खविणं सुक्केणं’ ति प्रतिकुजितं-प्रतिभाषितं

पडिरूवणं नियगस्स भायणिज्जस्स रट्ठकूडयस्स भारियत्ताए दलयिस्सति । सा णं तस्स भारिया भविस्सति इट्ठा कंता जाव भंडकरंडगसमाणा तिल्लकेला इव सुसंगोविआ चेलपेला(डा) इव सुसंपरिहिता रयणकरंडगतो विव सुसारक्खिया सुसंगोचिता माणंसीयं जाव विविहा रोयातंका फुसंतु । तते णं सा सोमा माहणी रट्ठकूडेणं सद्धि विडलाइं भोग-भोगाईं भुंजमाणी संवच्छरे २ जुयलगं पयायमाणी सोलसेहिं संवच्छरेहिं बत्तीसं दारगरूवे पयाति । तते णं सा सोमा माहणी तेहिं बहूहिं दारगेहि य दारियाहि य कुमारएहि य डिभएहि य डिभियाहि य अप्पेगइएहि उत्ताण-सेज्जएहि य अप्पेगइएहि य थणियाएहि य अप्पेगइएहि पीहगपाएहि अप्पे० परंगणएहि अप्पेगइएहि परक्कममाणेहिं अप्पेगइएहिं पक्खोलणएहिं अप्पे० थणं मगममाणेहिं अप्पे० खीरं मगममाणेहिं अप्पे० खिल्लणयं मगममाणेहिं अप्पेगइएहिं खज्जगं मगममाणेहिं अप्पे० कूरं मगममाणेहिं पाणिंयं मगममाणेहिं हसमाणेहिं रुसमाणेहिं अक्कोसमाणेहिं हणमाणेहिं हम्ममाणेहिं

यत् शुक्लं ब्रव्यं तेन कृत्वा प्रभूतमपि वाञ्छितं देयद्रव्यं दत्त्वा प्रभूताभरणादिभूषितं कृत्वाऽनुकूलेन विनयेन प्रियभाषण-तया भवद्योग्येयमित्यादिना 'इट्ठा' वल्लभा, 'कंता' कमनीयत्वात्, 'पिया' सदा प्रेमविषयत्वात्, 'मणुणा' सुन्दरत्वात्, एवं 'सम्मया अणुमया' इत्यादि दृश्यम् । आभरणकरण्डकसमानोपादेयत्वादिना । तैलकेला सौराष्ट्रप्रसिद्धो मृन्मयस्तैलस्य भाजनविशेषः, स च भङ्गभयाल्लोठनभयाच्च सुष्ठु संगोप्यते एवं साऽपि तथोच्यते । 'चेलपेडा इवे'ति वस्त्रमञ्जूषेवेत्यर्थः । 'रयणकरंडग' इति इन्द्रनीलादिरत्नाश्रयः सुसंरक्षितः सुसंगोपितश्च क्रियते । 'जुयलगं' दारकदारिकादिरूपं प्रजनितवती । पुत्रकैः पुत्रिकाभिश्च वर्षदशकादिप्रमाणतः कुमारकुमारिकादिव्यपदेशभाक्त्वं डिम्भडिम्भिकाश्च लघुतरतया प्रोच्यन्ते । अप्येके केचन 'परंगणेहि'ति नृत्यद्भिः । 'परक्कममाणेहि'ति उल्लयद्भिः । 'पक्खोलणएहि'ति प्रस्वलद्भिः । 'हसद्भिः, रुष्यद्भिः,

विष्पलायमाणेहिं अणुगम्भमाणेहिं रोवमाणेहिं कंदमाणेहिं विलवमाणेहिं कूचमाणेहिं निदायमाणेहिं पलवमा-
णेहिं दंढमाणेहिं वममाणेहिं छेरमाणेहिं सुत्तमाणेहिं मुत्तपुरीसवमियसुलित्तोवलित्ता मइलवसणपुवड (दुब्बला) जाव अइसु-
वीभच्छा परमदुगंधा नो संचाएइ रट्ठकूडेणं सद्धिं विडलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणी विहरित्तए । तते णं से सोमाए माहणीए
अणया कयाइ पुवरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुंदजागरियं जागरमाणीए अयमेयारूवे जाव समुपज्जित्था-एवं खल्ल अहं इमेहिं
वहूहिं दारगेहिय जाव डिभियाहिय अप्पेगइहिं उत्ताणसेज्जएहिय जाव अप्पेगइहिं सुत्तमाणेहिं दुज्जाएहिं दुज्जम्मएहिं हय-
विष्पहयभगेहिं एगप्पहारपडिएहिं जेणं मुत्तपुरीसवमियसुलित्तोवलित्ता जाव परमदुडिभंगंधा नो संचाएमि रट्ठकूडेण सद्धिं जाव
भुंजमाणी विहरित्तए । तं धन्नाओ णं ताओ अरमयाओ जाव जीवियफले जाओ णं वंझाओ अवियाउरीओ जाणुकोप्परमायाओ
सुरभिसुगंधधियाओ विडलाइं माणुरसगाइ भोगभोगाइं भुंजमाणीओ विहरति, अहं णं अधन्ना अपुण्णा अकयपुण्णा नो
संचाएमि रट्ठकूडेण सद्धिं विडलाइं जाव विहरित्तए । तेणं कालेणं २ दुव्वयाओ नाम अज्जाओ इरियासमियाओ जाव बहुपरि-
वाराओ पुवाणुपुविं जेणेव विभेले सनिदेसे अहापडिरूवं ओगहं जाव विहरति । तते णं तासिं सुवयाणं अज्जाणं एगे संघाडए
विभेले सनिवेसे उच्चनीय जाव अडमाणे रट्ठकूडस्स गिहं अणुपविट्ठे । तते णं सा सोमा माहणी ताओ अज्जाओ एज्जमाणीओ

‘उक्कूचमाणेहिं’ ति वृहच्छब्दैः पूकुर्वद्भिः । ‘पुव्वड (दुब्बल)’ ति दुर्वला । ‘पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि’ ति पूर्व-
रात्रश्चासावपररात्रश्चेति पूर्वरात्रापररात्रः स एव कालसमयः कालविशेषस्तस्मिन् रात्रेः पञ्चिमे भाग इत्यर्थः । अयमेतद्रूपः
आध्यात्मिकः-आत्माश्रितः, चिन्तितः-स्मरणरूपः, प्रार्थितः-अभिलाषरूपः मनोविकाररूपः संकल्पो-विकल्पः समुत्पन्नः ।

१ दवमाणेहिं अ, हममाणेहिं क, हदमाणेहिं. च । २ सुत्तमाणेहिं. प्र०

पासति २ हृद० खिप्पामेव आसणाओ अब्भुट्ठेति २ सत्तट्ठपयाइ अणुगच्छति २ वंदइ, नमंसइ, विडलेणं असण ४ पडि-
 लाभित्ता एवं वयासी-एवं खलु अहं अज्जाओ रट्ठकूडेणं सद्धिं विडलाइ जाव संवच्छरे २ जुगलं पयामि, सोलसहिं संवच्छ-
 रेहिं वत्तीसं दारगरूवे पयाया, तते णं अहं तेहिं बहूहिं दारएहि य जाव डिभियाहि य अपेगतिएहि उत्ताणसिज्जाएहि जाव
 सुत्तमाणेहिं दुज्जातेहिं जाव नो संचाएमि विहरत्तए, तमिच्छाणि णं अज्जाओ तुमहं अंतिए धम्मं निसामित्तए । तते णं तातो
 अज्जातो सोमाते माहणीए विचित्तं जाव केवलपणत्तं धम्मं परिकहेति । तते णं सा सोमा माहणी तासिं अज्जाणं अंतिए
 धम्मं सोचा निसम्म हट्ठ जाव हियया तातो अज्जाओ वंदइ नमंसइ २ चा एवं वयासी-सहहामि णं अज्जाओ ! निगंथं
 पावयणं जाव अब्भुट्ठेमि णं अज्जातो निगंथं पावयणं एवमेयं अज्जातो जाव से जहेयं तुब्भे वयह जं नवरं अज्जातो !
 रट्ठकूडे आपुच्छामि । तते णं अहं देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडा जाव पवयामि । अहासुहं देवाणुप्पिए ! मा पडिवंयं । तते
 णं सा सोमा माहणी तातो अज्जातो वंदइ नमंसइ २ चा पडिविसज्जेति । तते णं सा सोमा माहणी जेणेव रट्ठकूडे तेणेव
 उवागता करतल एवं वयासी-एवं खलु मए देवाणुप्पिया ! अज्जाणं अंतिए धम्मं निसंते से वि य णं धम्मं इच्छते
 जाव अभिरुचित्ते, तते णं अहं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं अब्भणुन्नाया सुवयाणं अज्जाणं जाव पवइत्तए । तते णं से रट्ठकूडे
 सोमं माहणि एवं वयासी-मा णं तुमं देवाणुप्पिए ! इदाणि मुंडा भविता जाव पवयाहि, भुंजाहि ताव देवाणुप्पिए ! मए
 सद्धिं विडलाइ भोगभोगाइ, ततो पच्छा भुत्तभोइ सुवयाणं अज्जाणं अंतिए मुंडा जाव पवयाहि । तते णं सा सोमा मा-
 हणी रट्ठकूडस्स एयमहं पडिसुणेति । तते णं सा सोमा माहणी ण्हाया जाव सरीरा वेडियाचक्कवालपरिक्किणा साओ गि-
 हाओ पडिनिक्खमति २ विभेलं संनिवेसं मज्झं मज्झेणं जेणेव सुवयाणं अज्जाणं उवस्सए तेणेव उवा० २ सुवयाओ अज्जाओ

वंदइ नमंसइ पज्जुवासइ । तते णं ताओ सुवयाओ अज्जाओ सोमाए माहणीए विचित्तं केवलपणत्तं धम्मं परिकहेति जहा जीवा वज्जति । तते णं सा सोमा माहणी सुवयाणं अज्जाणं अंतिए जाव दुवालसविहं सावगधम्मं पडिवज्जइ २ सुवयाओ अज्जाओ वंदइ नमंसइ २ ता जामेव दिसि पाउब्भूआ तामेव दिसं पडिगता । तते णं सा सोमा माहणी समणोवासिया जाया अभिगत जाव अप्पाणं भावेमाणी विहरंति । तते णं ताओ सुवयाओ अज्जाओ अण्णदा कदायि पुवाणु० जाव विहरंति । पडिनिक्खमंति, वहिया जणवयविहारं विहरंति । तते णं ताओ सुवयाओ अज्जाओ अण्णदा कदायि पुवाणु० जाव विहरंति । तते णं सा सोमा माहणी इमीसे कहाए लद्धट्ठा समाणी हट्ठा ण्हाया तहेव निगया जाव वंदइ नमंसइ २ धम्मं सोच्चा जाव नवरं रट्ठकूडं आपुच्छामि, तते णं पवयामि । अहासुहं० । तते णं सा सोमा माहणी सुवयं अज्जं वंदइ नमंसइ २ सुवयाणं अंतियाओ पडिनिक्खमइ २ जेजेव सए गिहे जेजेव रट्ठकूडे तेजेव उवा० २ करतलपरिणह० तहेव आपुच्छइ जाव पवइत्तए । अहासुहं देवानुप्पिए ! मा पडिवंधं । तते णं रट्ठकूडे विउलं असणं तहेव जाव पुवभवे सुभदा जाव अज्जा जाता, इरियासमिता जाव गुत्तवंभयारीणी । तते णं सा सोमा अज्जा सुवयाणं अज्जाणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एकारस अंगाइं अहिज्जइ २ बहूहिं छट्ठम(दसम)दुवालस जाव भावेमाणी बहूइं वासाइं सामणपरियाणं पाउणति २ मासियाए संलेहणाए सट्ठि भत्ताइं अणसणाए छेदिता आलोइयपडिक्कंता समाहिपत्ता कालमासे कालं किच्चा सकस्स देविदस्स देवरणो सामाणियदेवत्ताए उववज्जिहिति, तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं दोसागरोवमाइं विइं पणत्ता, तत्थ णं सोमस्स वि देवस्स दोसागरोवमाइं विइं पणत्ता । से णं भंते सोमे देवे तंतो देवलोगाओ आउक्खएणं जाव चयं चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ? गोयमा ! महा-विदेहे वासे जाव अंतं काहिति । एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं अयमट्ठे पणत्ते ॥-४ ॥

जइ णं भंते ! समणेणं भगवया उक्खेवओ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नामं नगरे, गुणसिलए चेइए,
सेणिए राया, सामी समोसरिते, परिसा निगया, तेणं कालेणं २ पुण्णभद्दे देवे सोहम्मो कणे पुण्णभद्दे विमाणे सभाए
सुहम्माए पुण्णभद्दंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जहा सूरियाओ जाव बत्तीसत्तिविहं नट्टविहिं उवदंसित्ता
जामेव दिसिं पाउब्भते तामेव दिसिं पडिगते कूडागारसाला पुव्वभवपुच्छा एवं गोयमा ! तेणं कालेणं २ इहेव जंबुदीवे
दीवे भारहे वासे मणि वइया नामं नगरी होत्था रिद्ध, चंदो, ताराइणे चेइए, तत्थ णं मणिवइयाए नगरीए पुण्णभद्दे नामं
गाहावई परिवसति अट्टे । तेणं कालेणं २ थेरा भगवंतो जातिसंपणा जाव जीवियासमरणभयविप्पमुक्का बहुसुया बहुप-
रियारो पुवाणुपुविं जाव समोसढा, परिसा निगया । तते णं से पुण्णभद्दे गाहावई इमीसे कहाए लद्धेट्ठे समणे इट्ठ जाव
पण्णत्तीए गंगदत्ते तेहव निगच्छई जाव निक्खंतो जाव शुत्तवंचारी । तते णं से पुण्णभद्दे अणगारे भगवंताणं अंतिए
सामाइयमादियाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ २ वहुहिं चउत्थछट्ठम जाव भावित्ता वहुइं वासाइं सामणपरियाणं पाउणति २
मासियाए संलेहणाए सट्ठि भत्ताइं अणसणाए छट्ठित्ता आलोइयपडिक्कते समाहिपत्ते कालभासे कालं किच्चा सोहम्मो कणे
पुण्णभद्दे विमाणे उववातसभाते देवसयणिज्जंसि जाव भासामणपज्जत्तीए । एवं खलु गोयमा ! पुण्णभद्देणं देवेणं सा दिव्वा
देविड्डी जाव अभिसमणागता । पुण्णभद्दस्स णं भंते ! देवस्स केवइयं कालं ठिई पण्णत्ता ? गोयमा ! दोसागरोवमाइं
ठिई पण्णत्ता । पुण्णभद्देणं भंते ! देवे तातो देवलोगातो जाव कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ? गोयमा ! महाविदेहे
वासे सिज्झिहिति जाव अंतं काहिति ! एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवता जाव संपत्तेणं निक्खेवओ ॥ ५ ॥

जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उक्खेवओ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नगरे, गुणसिलए

चेइए, सेणिए राया, सामी समोसरिते । तेणं कालेणं २ माणिभदे देवे सभाए सुहम्माए माणिभदंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जहा पुण्णभदो तहेव आगमणं, नट्टविही, पुव्वभवपुच्छा, मणिवई नगरी, माणिभदे गाहावई थेराणं अंतिए पव्वज्जा एक्कारस अंगाई अहिज्जति, बहूई वासाई परियातो मासिया संलेहणा सट्ठिं भत्ताई माणिभदे विमाणे उववातो, दोसागरोवमाई ठिई, महाविदेहे वासे सिञ्जिहिति । एवं खलु जंबू ! निक्खेवओ ॥ ६ ॥

एवं दत्ते ७ सिवे ८ बले ९ अणादिते १० सवे जहा पुण्णभदे देवे । सवेसिं दोसागरोवमाई ठिती । विमाणा देवसरिसनामा । पुव्वभवे दत्ते चंदणाणामए, सिवे महिलाए, बलो हत्थिणपुरे नगरे, अणादिते काकंदिते, चेइयाई जहा संगहणीए ॥

॥ ततिओ वगो सम्मत्तो ॥

इह ग्रन्थे प्रथमवर्गो दशाध्ययनात्मको निरयावलियाख्यनामकः । द्वितीयवर्गो दशाध्ययनात्मकः, तत्र च कल्पावतंसिका इत्याख्या अध्ययनानाम् । तृतीयवर्गोऽपि दशाध्ययनात्मकः, पुष्पिकाशब्दाभिधेयानि च तान्यध्ययनानि, तत्राद्ये चन्द्रज्योतिष्केन्द्रवक्तव्यता १ । द्वितीयाध्ययने सूर्यवक्तव्यता २ । तृतीये शुक्रमहाग्रहवक्तव्यता ३ । चतुर्थाध्ययने बहुपुत्रिकादेवीवक्तव्यता ४ । पञ्चमेऽध्ययने पूर्णभद्रवक्तव्यता ५ । षष्ठे माणिभद्रदेववक्तव्यता ६ । सप्तमे प्राग्भविकचन्दनानगरीं दत्तनामकदेवस्य द्विसागरोपमस्थितिकस्य वक्तव्यता ७ । अष्टमे शिवगृहपति (तेः) मिथिलावास्तव्यस्य देवत्वेनोत्पन्नस्य द्विसागरोपमस्थितिकस्य वक्तव्यता ८ । नवमे हस्तिनापुरवास्तव्यस्य द्विसागरोपमायुष्कतयोत्पन्नस्य देवस्य बलनामकस्य वक्तव्यता ९ । दशमाध्ययनेऽणादियगृहपतेः काकन्दीनगरीवास्तव्यस्य द्विसागरोपमायुष्कतयोत्पन्नस्य देवस्य वक्तव्यता १० । इति तृतीयवर्गध्ययनानि ॥ ३ ॥

जइ णं भंते समणेण भगवता उक्खेवओ जाव दस अज्झयणा पणत्ता । तं जहा—“सिरि—हिरि—धिति—कित्ति (त्ती)ओ बुद्धि (द्धी) लच्छी य होइ बोधवा । इलादेवी सुरादेवी, रसदेवी गंधदेवी य ॥१॥” जइ णं भंते समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवंगणं चउत्थस्स वगस्स पुष्पचूलाणं दस अज्झयणा पणत्ता । पढमस्स णं भंते उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नगरे गुणसिलए चेइए सेणिए राया सामी समोसढे, परिसा निगया । तेणं कालेणं २ सिरिदेवी सोहस्से कप्पे सिरिविहिसए विमाणे सभाए सुहम्माए सिरिसि सीहाणसणंसि चउहिं सामाणिअसाहस्सेहिं चउहिं महत्तरियाहिं सपरिवा-
राहिं जहा बहुपुत्तिया जाव नइविहिं उवदंसित्ता पडिगता । नवरं दारियाओ नत्थि । पुवभवपुच्छा । एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नगरे गुणसिलए चेइए जियसत्तू राया । तत्थ णं रायगिहे नगरे सुदंसणी नामं गाहावई परिवसत्ति, अदे । तस्स णं सुदंसणस्स गाहावइस्स पिया नामं भारिया होत्था सोमाला । तस्स णं सुदंसणस्स धूया पियाए गाहावतिणीए अत्तिया भूया नामं दारिया होत्था बुड्डा बुड्डुकुमारी जुण्णा जुण्णकुमारी पडितपुत्तथणी वर [ग] परिवज्जिया (पक्खेज्जिया)

चतुर्थवर्गोऽपि वृक्षाध्ययनात्मकः श्रीहीधृतिकीर्तिबुद्धिलक्ष्मीइलादेवीसुरादेवीरसदेवीगन्धदेवीतिवक्तव्यताप्रतिबद्धाध्ययन-
नामकः । तत्र श्रीदेवी सौधर्मकलोत्पन्ना भगवतो महावीरस्य नाट्यविधिं दारकविकुर्वण्या प्रदर्श्य स्वस्थानं जगाम । प्राग्भवे राजगृहे सुदर्शनगृहपतेः प्रियाया भार्याया अङ्गजा भूतानाम्नी अभवत् । न केनापि परिणीता । पतितपुतस्तनी जाता ।
, वैर [ग-पक्खेज्जिया] परिवज्जिया वरपितृप्रत्नेदिता भर्त्राऽपरिणीताऽमृत । सुगमं सर्वं यावच्चतुर्थवर्गसमाप्तिः ॥

१ वरगपरिवज्जिया, बहुज्वावर्षेण इत्यते । २ वरगपक्खेज्जिया, इत्यते बहुज्वावर्षेण ।

यावि होत्या । तेणं कोलेणं २ पासे अरहा पुरिसादाणीए जाव नवरयणीए, वणओ सो चेव, समोसरणं, परिसा नि-
गया । तते णं सा भूया दारिया इमीसे कहाए लद्धद्वासमाणी हट्टुद्धा जेणेव अम्मापियरो तेणेव उवा० २ एवं वदासी-
एवं खलु अम्मताओ पासे अरहा पुरिसादाणीए पुद्धानुपुर्विं चरमाणे जाव देवगणपरिवुडे विहरति, तं इच्छामो णं अम्म-
याओ तुब्भेहिं अब्भणुणाया समाणी पासस्त अरहओ पुरिसादाणीयस्स पायवंदियागमित्तए । अहासुहं देवाणुप्पिया मा
पडिबंधं । तते णं सा भूया दारिया ण्हाया जाव सरीरा चेडीचक्कवालपरिकिणा साओ गिहाओ पडिनिक्खमति २ जेणेव
बाहिरिया उवट्ठाणसाला तेणेव उवा० २ धम्मियं जाणप्पवरं दुरुद्धा । तते णं सा भूया दारिया निययपरिवारपरिवुडा
रायगिहं नगरं मज्झं मज्झेणं निगच्छति २ जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव उवा० २ छत्तादीए तित्थकरातिसए पासति,
धम्मियाओ जाणप्पवरा ओ पच्चोरुभित्ता चेडीचक्कवालपरिकिणा जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीए तेणेव उवा० २ तिववु-
त्तो जाव पज्जुवासति । तते णं पासे अरहा पुरिसादाणीए भूयाए दारियाए तीसे महइ० धम्मकहाए धम्मं० सोच्चा णिसम्म हट्ट०
वंदति २ एवं वदासी-सद्धहामि णं भंते निगंथं पावयणं जाव अब्भुद्धेमि णं भंते निगंथं पावयणं से जहे तं तुब्भे वदह जं,
नवरं देवाणुप्पिय ! अम्मापियरो आपुच्छामि । तते णं अहं जाव पवइत्तए । अहासुहं देवाणुप्पिया ! तते णं सा भूया
दारिया तमेव धम्मियं जाणप्पवरं जाव दुरुहति २ जेणेव रायगिहे नगरे तेणेव उवागता, रायगिहं नगरं मज्झं मज्झेणं जेणेव
सए गिहे तेणेव उवागता, रहाओ पच्चोरुहित्ता जेणेव अम्मापितरो तेणेव उवागता, करतल० जहा जमाली आपुच्छति ।
अहासुहं देवाणुप्पिए ! तते णं से सुदंसणे गाहावई विउलं असणं ४ उवक्खवावेति, मित्तनाति आमंतेति २ जाव जिमिय

शुचुत्तरकाले सूर्द्धभूते निक्खमणमाणिता कोडुबिय पुरिसे सद्दावेति २ एवं वदासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! भूयादारि-
 याए पुरिससहस्सवाहिणीयं सीयं उवट्ठवेह २ जाव पच्चप्पिणह । तते णं ते जाव पच्चप्पिणंति । तते णं से सुदंसणे
 गाहावई भूयं दारियं ण्हायं जाव विभूसियसरीरं पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं दुरुहति २ मित्तनाति० जाव रवेणं रायगिहं
 नगरं मज्झं मज्झेणं जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव उवागते, छत्ताईए तित्थयरातिसए पासति २ सीयं ठावेति २ भूयं दारियं
 सीयाओ पच्चोस्तेति २ । तते णं तं भूयं दारियं अम्मापियरो पुरतो काउं जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीए तेणेव
 उवागते, तिखुत्तो वंदति नमंसति २ एवं वदासी-एवं खलु देवाणुप्पिया ! भूया दारिया अम्हं एगा धूया इट्ठा, एस णं
 देवाणुप्पिया ! संसारभउव्विगा भीया जाव देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडा जाव पवयाति २ तं एयं णं देवाणुप्पिया ! सिस्सिणि-
 भिक्खं दलयति, पडिच्छंतु णं देवाणुप्पिया ! सिस्सिणीभिक्खं । अहामुहं देवाणु० । तते णं सा भूता दारिया पासेणं
 अरहा० एवं बुत्तासमाणी हट्ठा उत्तरपुरिच्छिं सयमेव आभरणमल्लालंकारं उम्भुयइ, जहा देवानंदा पुप्फचूलाणं अंतिए
 जाव गुत्तवंभयारिणी । तते णं सा भूता अज्जा अण्णदा कदाइ सरीरपाओसिया जाया यावि होत्था, अभिक्खणं २ हत्थे
 धोवति, पादे धोवति एवं सीसं धोवति, मुहं धोवति, थणंगंतराई धोवति, कक्खंतराई धोवति, गुज्झंतराई धोवति, जत्थ जत्थ
 वि य णं ठाणं वा सिज्जं वा निसिहिं वा चेतेति तत्थ तत्थ वि य णं पुद्दामेव पाणएणं अब्भुक्खेति । ततो पच्छा ठाणं
 वा सिज्जं वा निसिहिं वा चेतेति । तते णं तातो पुप्फचूलातो अज्जातो भूयं अज्जं एवं वदासी-अम्हं णं देवाणुप्पिए

समणीओ निगंयीओ इरियासमियाओ जाव गुत्तंभचारिणीओ, नो खलु कप्पति अम्हं सरीरपाओसियाणं होत्तए, तुमं च णं देवाणुप्पिए सरीरपाओसीया अभिवखणं २ हत्थे धोवसि जाव निसीहियं चेतेहि, तं णं तुमं देवाणुप्पिए एयस्स ठाणस्स आलोएहि त्ति, सेसं जहा सुभदाए जाव पाडियक्कं उवस्सयं उवसंपज्जित्ता णं विहरति । तते णं सा भूता अज्जा अणाहट्ठिया अणिवारिया सच्छंदमई अभिवखणं २ हत्थे धोवति जाव चेतेति । तते णं सा भूया अज्जा बहूहि चउत्थछट्ठं वहूई वासाई सामणपरियाणं पाउणित्ता तरस ठाणरस अणालोइयपडिक्कंता कालमासे कालं किच्चा सोहम्मं कप्पे सिरिवडिंसए विमाणे उववायसभाए देवसयणिलजंसि जाव तोगाहणाए सिरिदेविच्चाए उववणा पंचविहाए पज्जत्तीए भासामणपज्जत्तीए पज्जत्ता । एवं खलु गोयमा ! सिरिए देवीए एसा दिव्वा देविड्डी लद्धा पत्ता, ठिई एगं पलिओवमं । सिरिणं भंते देवी जाव कहिं गच्छिहिति ? महाविदेहे वासे सिज्झिहिति । एवं खलु जंबू ! निखेवओ । एवं सेसाण वि नवणं भाणियवं, सरिसनामा विमाणा सोहम्मं कप्पे पुव्वभवे नगरवेइयपियमादीणं, अप्पणो य नामादी जहा संगहणीए, सव्वा पासस्स अंतिए निक्खंता । तातो पुप्फचूलाणं सिस्सिणीयातो सरीरपाओसियाओ सव्वाओ अणंतरं चयं चइत्ता महाविदेहे वासे सिज्झिहिति ॥

॥ चउत्थवग्गो सम्मत्तो ॥

वह्निदसा ५.

जइ णं भंते उवखेवओ० उवंगणं चउत्थस्स वग्गस्स पुण्णचूलाणं अयमेद्वे पणत्ते, पंचमस्स णं भंते । वग्गस्स उवंगणं वन्हिदसाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं के अहे पणत्ते ? एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव दुवालस अज्झयणा पणत्ता, तं जहा—“ निसिहे ? माअनि २ वह ३ वह ४ पगता ५ जुत्ती ६ दसरहे ७ दहरहे ८ य । महाधणू ९ सत्तधणू १० दसधणू ११ नामे सयधणू १२ य ॥ १ ॥ ” जइ णं भंते ! समणेणं जाव दुवालस अज्झयणा पणत्ता, पढमस्स णं भंते ! उवखेवओ । एव खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ वारवई नामं नगरी होत्था दुवालसजोयणायामा जाव पच्चवखं देवलोयभूया पासादीया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा । तीसे णं बारवईए नगरीए वहिया उत्तरपुर-च्छिमे दिसीभाए एत्थ णं रेवए नामं पद्यए होत्था, तुंगे गगणतलमणुलिहंतसिहरे नाणाविहस्सवखगुच्छगुम्मलतावल्ली-परिगताभिरामे हंसमियमयूरकोंचसारसक्रान्मयणसालाकोइलकुलोवेत्ते तटकडगवियरउब्भरपवालसिहरपउरे अच्छरगण-देवसंघविज्जाहरमिहुणसंनिचिन्ने निद्वत्थणए दसारवरवीरपुरिसतेलोक्कवलवगाणं सोमे सुभए पियदंसणे सुखे पासादीए जाव पडिरूवे । तरस णं रेवयगरस पद्यरस अदूरसांते एत्थ णं नंदणवणे नामं उज्जाणे होत्था, सब्बोउयपुण्ण जाव

पञ्चमवर्गे वह्निदशाभिधाने द्वादशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि निसिहे इत्यादीनि । प्रायः सर्वोऽपि सुगमः पञ्चमवर्गः, नवरं

दरिसणिज्जे । तत्थ णं नंदणवणे उज्जाणे सुरप्पियस्स जक्खस्स जक्खायतणे होत्था चिराईए जाव बहुजणो आगम्म अच्चेति सुरप्पियं जक्खाययणं । से णं सुरप्पिए जक्खाययणे एणेणं महता वणसंडेणं सवओ समंता संपरिक्खित्ते जहा पुण्णभद्दे जाव सिलावट्ठते । तत्थ णं वारवईए नयरीए कण्हे नामं वासुदेवे राया होत्था जाव पसासेमाणे विहरति । से णं तत्थ समुद्धविजयपामोक्खाणं दस्सण्हं दसाराणं, वलदेवपामोक्खाणं पंचण्हं महावीराणं, उग्गसेणपामोक्खाणं सोलसण्हं राईसाहस्सीणं, पज्जुणपामोक्खाणं अद्धुट्ठाणं कुमारकोडीणं, संवपामोक्खाणं सट्ठीए दुद्धंतसाहस्सीणं, वीरसेणपामोक्खाणं एकवीसाए वीरसाहस्सीणं, रुप्पिणपामोक्खाणं सोलसण्हं देवीसाहस्सीणं, अणंगसेणापामोक्खाणं अणेगाणं गणियासाहस्सीणं, अण्णेसिं च वहूणं राईसर जाव सत्थवाहप्पभिईणं वेयड्डुगिरिसागरमेरागस्स दाहिणड्डुभरहस्स ओहेवच्चं जाव विहरति । तत्थ णं वारवईए नयरीए बलदेवे नामं राया होत्था, महया जाव रज्जं पसासेमाणे विहरति । तस्स णं वलदेवस्स रण्णे रेवई नामं देवी होत्था सोमाला जाव विहरति । तते णं सा रेवती देवी अण्णदा कदाइ तंसि तारिसंगंसि सयणिज्जंसि जावु सीहं सुमिणे पासित्ता णं०, एवं सुमिणंदंसणपरिकहणं, कलातो जहा महावलस्स, पंनासतो दातो पज्जासरायकण्णगाणं एग्गदिवसेणं पाणिं० नवरं निसट्ठे नामं जाव उप्पिं पासादं विहरति । तेणं कालेणं २ अरहा अरिदुनेमी आदिकरे दसधणूइ वण्णतो जाव समोसरिते, परिसा निगया । तते णं से कण्हे वासुदेवे इमीसे कहाए लद्धट्ठे

‘चिराईए’ ति चिरः-चिरकाल आदिनिवेशो यस्य तच्चिरादिकम् । ‘महय’ ति ‘महया हिमवंतमलयमंदरमहिंदसारे’ इत्यादि दृश्यम्, तत्र महाहिमवदादयः पर्वतास्तद्वत्सारः प्रधानो यः ।

समाणे हंढतो एतो य कुंडुबियपुरिसे सद्दावेति २ एवं वदासी-खिप्पामेव देवाणुप्पिया ! सभाए सुहम्माए
सामुदाणियं भेरिं तालेहि । तते णं से कुंडुबियपुरिसे जाव पडिमुणित्ता जेणेव सभाए सुहम्माए सामुदाणिया भेरी
तेणेव उवा० २ तं सामुदाणियं भेरिं महता २ सद्देणं तालेति । तते णं तीसे सामुदाणियाए भेरीए महता २ सद्देण
तालियाए समाणीए समुद्धविजयपामोक्खा दस दसारा देवीओ उण भाणियद्वाओ जाव अणंगसेणापामोक्खा अणेगा
गणिया सहस्सा अन्ने य वहवे राईसर जाव सत्थवाहण्णभित्तो ष्हाया जाव पायच्छित्तां सवालंकारविभूसिया जहा-
विभवइड्डिसकारसमुदणं अप्पेगइया हयगया जाव पुरिसवगुरापारिक्खित्ता जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव उवा० २ करतल०
कण्हं वासुदेवं जणं विजएणं वद्धावेति । तते णं से कणहे वासुदेवे कोडुबियपुरिसे एवं वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया !
आभिसेक्कहत्थि कण्हेह हयगयरहपत्तर जाव पच्चप्पिणंति । तते णं से कणहे वासुदेवे मज्जणवरं जाव दुक्खे अट्ठमंगलगा
जहा कूणिए सेयवरचामरेहि उद्धवमाणेहि २ समुद्धविजयपामोक्खेहि दस्सहिं दसारेहिं जाव सत्थवाहण्णभित्तीहिं
सद्धिं संपरिबुडे सद्धिडीए जाव रवेणं वारवइं नगरिं मज्झं मज्झेणं सेसं जहा कूणिओ जाव पज्जुन्नासइ । तते णं
तरस्स निसदस्स कुमारस्स उप्पि पासायवरगयस्स तं महता जण सद्धं च जहा जमालो जाव धम्मं सोच्चा निसम्म
वंदइ नमंसइ २ एवं वदासी-सद्दहामि णं भंते निगंथं पावयणं जहा चित्तो जाव सावगधम्मं पडिवज्जति २
पडिगते । तेणं कालेणं २ अरहा अरिदुत्तेमिस्स अंतवासी वरदत्ते नामं अणगारे उराले जाव विहरति । ततेणं से वरदत्ते

अणगारे निसढं कुमारं पासति २ जातसद्धे जाव पञ्जुवासमाणे एवं वयासी-अहो णं भंते ! निसढे कुमारे इहे इट्ठरूवे कंते कंतरूवे एवं पिए मणुन्नए मणामे मणामरूवे सोमे सोमरूवे पियंदसणे सुखे, निसढे णं भंते ! कुमारे णं अयमेयारूवे माणुयइड्डी किणा लद्धा किणा पत्ता पुच्छा जहा सुरियाभरस, एवं खलु वरदत्ता ! तेणं कालेणं २ इहेव जंबुद्वीवे २ भारहे वासे रोहीडए नामं नगरे होत्था, रिद्ध, मेहवन्ने उज्जाणे मणिदत्तरस जवखरस जवखाययणे । तत्थ णं रोहीडए नगरे महब्बले नामं राया, पउमावई नामं देवी, अन्नया कदाइ तंसि तारिसगंसि सयणिजंसि सीहं सुमिणे, एवं जम्मणं भाणियधं जहा महब्बलस्स, नवरं वीरंगतो नामं वत्तीसतो दातो वत्तासाए रायवरकन्नमाणं पाणिं जाव ओगिज्जमाणे २ पाउसवरिसारत्तरयहेमंतगिम्हवसंते छपि उऊ जहाविभवे समणे २ इट्ठं सद्ध जाव विहरति । तेणं कालेणं २ सिद्धत्था नाम आयरिया जातिसंपन्ना जहा केसी, नवरं बहुस्सुया बहुपरिवारा जेणेव रोहीडए नगरे जेणेव मेहवन्ने उज्जाणे जेणेव मणिदत्तरस जवखरस जवखाययणे तेणेव उवागते, अहापडिखं जाव विहरति, परिसा निग्गया । तते णं तस्स वारंग- तस्स कुमारस्स उर्पि पासाथवरगतस्स त महता जणसद्धं च जहा जमाली निग्गतो धम्मं सोच्चा जं नवरं देवाणुप्पिया ! अम्मपियरो आपुच्छामि जहा जमाली तहेव निवखंतो जाव अणगारे जाते जाव गुत्तवंभयारी । तते णं से वीरंगते अणगारे सिद्धत्थाणं आयरियाणं अंतिए सामाइयमादियाइ जाव एक्कारस अंगाइ अहिज्जति २ बहूइ जाव चउत्थ जाव अप्पाणं भावेमाणे बहुपडिपुणाइ पणयालीसवासाइ सामन्नपरियायं पाउणत्ता दोमासियाए संलेहणाए अत्ताणं झसित्ता सवीसं भत्तसयं अणसणाए छेदित्ता आलोइय समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा वंभलोए कप्पे मणोरसे विमाणे देवत्ताए

उववने। तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं दससागरोवमाइं ठिई पन्नत्ता। तत्थ णं वीरंगयरस देवस्स दससागरोवमाइं ठिई पणत्ता।
 से णं वीरंगते देवे तानो देवलोगाओ आउवखएणं जाव अणंतरं चयं चइत्ता इहेव बारवईए नयरीए बलदेवस्स रत्तो रेवईए देवीए
 कुच्छिसि पुत्तत्ताए उववन्ने। तते णं सा रेवतो देवी तंसि तारिसगंसि सयणिजंसि सुमिणदंसणं जाव उप्पि पासायवरगतं
 विहरति। तं एवं खलु वरदत्ता ! निसदेणं कुमारेणं अयमेयारूवे ओराले मणुइड्डी लद्धा ३। पभू णं भंते ! निसदे कुमारे
 देवाणुप्पियाणं अंतिए जाव पवइत्तए ? हंता पभू ! से एवं भंते भंते ! इइ वरदत्ते अणगारे जाव अप्पाणं भवेमाणे विहरति।
 तते णं अरहा अरिद्धनेमी अण्णदा कदाइ वारवतीओ नगरीओ जाव वहिया जणवय विहारं विहरति, निसदे कुमारे
 समणोवासए जाए अभिगतजीवाजीवे जाव विहरति। तते णं से निसदे कुमारे अण्णया कयाइ जेणेव पोसहसाला तेणेव
 उवा० २ जाव दब्भसंथारोवगते विहरति। तते णं तरस निसदहस्स कुमारस्स पुद्दरत्तावरत्त० धम्मजागरियं जागरमाणस्स
 इमेयारूवे अज्झत्थिए०-धन्ना णं ते गामागर जाव संनिवेसा जत्थ णं अरहा अरिद्धनेमी विहरति, धन्ना णं ते राईसर जाव
 सत्थवाहप्पभित्तिओ जे णं अरिद्धनेमी वंदति नमंसति जाव पज्जुवासति, जति णं अरहा अरिद्धनेमी पुद्धानुपुविं नंदणवणे
 विहरेज्जा तेणं अहं अरहं अरिद्धनेमिं वंदिज्जा जाव पज्जुवासिज्जा। तते णं अरहा अरिद्धनेमी निसदहस्स कुमा-
 रस्स अयमेयारूवं अज्झत्थियं जाव वियाणिच्चा अट्टारसहिं समणसहरसेहिं जाव नंदणवणे उज्जाणे, परिसा नि-
 गगया, तते णं निसदे कुमारे इमीसे कहाए लद्धेहे समणे हट्ठ० चाउग्घटेणं आसरहेणं निगगते, जहा जमाली, जाव

अस्मापिथरो आपुच्छित्ता पद्यिते, अणगारे जाते जाव गुत्तबंभयारी । तते णं से निसहे अणगारे अरहतो अरिट्ठनेमिसस तहारुवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जति २ बहूइं चउत्थछह जाव विचित्तेहिं तवोकम्मेहिं अत्थाणं भावेमाणे बहुपडिपुण्णाइं नव वासाइं सामणपरियाणं पाउणति वायालीसं भत्ताइं अणसणाए छेदेति, आलोइय- पडिक्कने समाहिपत्ते आपुपुवीए कालगते । तते णं से वरदत्ते अणगारे निसहं अणगारं कालगतं जाणित्ता जेणेव अरहा अरिट्ठनेमी तेणेव उवा० २ जाव एवं वयासी-एवं खलु देवाणुप्पियाणं अंतेवासी निसहे नामं अणगारे पगतिभइए जाव विणीए से णं भंते ! निसहे अणगारे कालमासे कालं किच्चा कहिं गते ? कहिं उववण्णे ? वरदत्तादि अरहा अरिट्ठनेमी वरदत्ते अणगारं एवं वयासी-एवं खलु वरदत्ता ममं अंतेवासी निसहे नामं अणगारं पगइभइ जाव विणीए ममं तहारुवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जित्ता बहुपडिपुण्णाइं नव वासाइं सामणपरियाणं पाउणित्ता वायालीसं भत्ताइं अणसणाए छेदेत्ता आलोइयपडिक्कते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा उडुं चंदिमसूरि- यगहनक्खत्ततारारुवाणं सोहम्मीसाण जाव अच्चुते तिणिण य अट्टारसुत्तरे गेविज्जविमाणे वाससते वीतीवत्तिच्चा सवट्ठसि- द्धविमाणे देवत्ताए उववण्णे । तत्थ णं देवाणं तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिई पणत्ता । से णं भंते ! निसहे देवे तातो देवलोगओ आउक्खएणं भवक्खएणं ठिइक्खएणं अणंतरे चयं चइत्ता कहि गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ? वरदत्ता !

वायालीस भत्ताइ ति दिनानि २१ परिहृत्यानशतया । ‘निसहे ताओ देवलोगओ आउक्खएणं’ ति आयुर्दलिकनिर्जरेणेन, ‘भवक्खएणं’ ति देवभवनिबन्धनभूतकर्मणां गत्यादीनां निर्जरेणेन, स्थितिक्षेयेण-आयुःकर्मणः स्थितेर्वेदनेन, ‘अनंतरे चयं चइत्त’ ति देवभवसंबन्धिनं चयं-शरीरं त्यक्त्वा, यद्वा न्यवनं कृत्वा क यास्यति ? गतोऽपि क्वोत्पत्स्यते ?

इहेव जंबुदीवे २ महाविदेहे वासे उन्नाते नगरे विसुद्धपिइवंसे रायकुले पुत्ताए पच्चायाहिति । तते णं से उम्मुक्कबालभावे विण्णयपरिणयमित्ते जोवणगमणुप्पत्ते तहारूवाणं थेराणं अंतिए केवलबोहिं बुज्झत्ता अगाराओ अणगारियं पवडिजहिति । से णं तत्थ अणगारे भविस्सति । इरियासमिते जाव गुत्तवंभयारी । से णं तत्थ बहूइ चउत्थछट्ठमदसमदुवालसेहिं मासद्ध-मासखमणेहिं विचित्तेहिं तवोकम्मेहिं अप्पाणं भावेमाणे बहूइ वासाइं सामणपरियागं पाउणिस्सति २ मासियाए संलेहणाए अत्ताणं झूसिहिति २ सट्ठि भत्ताइं अणसणाए छेदिहिति । जस्सट्ठाए कीरति णग्गभावे मुंडभावे अण्हाणए जाव अदंनवणए अच्छत्तए अणोवाहणाए फलहसेज्जा कट्ठसेज्जा केसलोए वंभवेरवासे परधरपवेसे पिंदवाउलक्खावलद्धे उच्चावया य गाम-कंटया अहियासिज्जति, तमट्ठं आराहेति, आराहिता चरिमेहिं उस्सासनिस्सासेहिं सिज्झिहिति बुज्झिहिति जाव सव्वदु-क्खाणं अंतं काहिति २ । एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महा० जाव निक्खेवआ । एवं सेसा विं एक्कारस अज्झयणा नेयवा संगहणी अणुसारेण अहीणमइरित्त एक्कारससु वि ॥

॥ पंचमो वग्गो सम्मत्तो ॥

‘सिज्झिहिति’ सेत्थयति निष्ठितार्थतया, भोत्थयते केवलालोकेन, मोक्षयते सकलकर्मादौः, परिनिर्वास्यति-स्वस्थो भविष्यति सकलकर्मकृतविकाशविरुद्धितया, तात्पर्यार्थिमाह-सर्वदुःखानामन्तं करिष्यति ॥

निरयावलियासुयखंधो सम्मत्तो । संमत्ताणि उवंगाणि । निरयावलिया उवंगे णं एगो सुयखंधो पंच वग्गा पंचसु दि-
वसेसु उद्दिस्संति, तत्थ चउसु वग्गेसु दस दस उद्देसगा, पंचमवग्गे नारस उद्देसगा । निरयावलियासुयखंधो सम्मत्तो ।
निरयावलियासुत्तं सम्मत्तं ॥ ग्रंथाग्रं ११०० ॥

इति श्रीश्रीचन्द्रसूरिविरचितं निरयावलिकाश्रुतस्कन्धविवरणं समाप्तमिति । श्रीरस्तु ॥ ग्रन्थाग्रम् ६०० ॥

॥ श्रीनिरयावलिकासूत्रं सवृत्तिकं समाप्तम् ॥

श्री पूर्वाचार्यप्रणीत-

निर्यावलिका सूत्र.

(मूळ अने मूळना तथा टीकाना अर्थसहित)

गुरुणीजीश्री लाभश्रीजीनी शुभ प्रेरणाथी

छपावी प्रसिद्ध करनार-

श्री जैनधर्म प्रसारक सभा—भावनगर.

वीर संवत २४६०]

[विक्रम संवत १९९०

मुद्रक—शाह गुलाबचंद लल्लुभाई, श्री महोदय प्रीन्टींग प्रेस, दाणापीठ—भावनगर

निर्यावलिका सूत्रनी अंदरना पांच वर्गनी अनुक्रमणिका.

१ वर्ग पहेलो (कप्पिया) १० अध्ययन.	१
२ वर्ग बीजो (कप्पवडिसिया) १० अध्ययन.	५०
३ वर्ग त्रीजो (पुफिया) १० अध्ययन.	५६
४ वर्ग चोधो (पुफचूलिया) १० अध्ययन.	१०४
५ वर्ग पांचमो (वन्दिइसा) १२ अध्ययन.	११०

પ્રસ્તાવના.

આ નિરયાવલિકા નામનું ઉપાંગ પાંચ ઉપાંગના સમૂહરૂપ છે. ગણધરમહારાજાવિરચિત ૧૧ અંગ અથવા દ્વાદશાંગી પછી તેમાંના એકાદ અંશને લઈને ગુંથેલા સૂત્રને ઉપાંગ કહેવામાં આવે છે. બાર અંગની જેમ ઉપાંગ પણ ૧૨ છે. તેમાં પ્રથમ ઉવવાઈ ૧, રાયપ-સેળી ૨, જીવાજીવાભિગમ ૩, પત્રવળા ૪, જંબૂદ્વીપપત્રત્તિ ૫, સૂરપત્રત્તિ ૬, ચંદ્રપત્રત્તિ ૭, ત્યારપછીના પાંચ ઉપાંગ જેનાં નામ કપ્પિયા ૧, કપ્પવડિસિયા ૨, પુષ્પિયા ૩, પુષ્પચૂલિયા ૪ ને વન્દિહસા ૫ એ પ્રમાણે છે. તેમું મેલું નામ નિરયાવલિકા છે. એમાં પાંચેનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ સૂત્ર છપાવતાં રાજનગરસ્થ શ્રી વીરસમાન્તની છપાવેલી શ્રી ચંદ્રસૂરિવિરચિત ટીકા-યુક્ત નિરયાવલિકાનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે.

નિરયાવલિકા એવું નામ તો 'હરી' રીતે તેના પાંચ વર્ગો પૈકી પહેલા વર્ગ કપ્પિયાને જ લાગુ પડે છે, કારણ કે તે પહેલા વર્ગની અંદર શ્રેણિક રાજાના પુત્ર અને કોણિકના નાના ભાઈ કાઠ વિગેરે દશે કુમારના દશ અધ્યયનો છે કે જે ચેટક રાજા સાથેના યુદ્ધમાં ચેટક રાજાના 'એકેક બાળથી મરણ પામીને નરકે ગયા છે તેનો અધિકાર છે; તેથી તેને નિરય એટલે નરકે જનારની આવલિકા એટલે શ્રેણીરૂપ કહી શકાય તેમ છે. ત્યારપછીના ૪ વર્ગોમાં તો સ્વર્ગે ગયેલાઓના જ અધિકાર હોવાથી તે વર્ગોને એ નામ લાગુ પડી શકતું નથી પરંતુ પ્રવાહથી એ નામ કહેવાતું આવ્યું છે.

આ સૂત્રની શરૂઆત એ રીતે કરવામાં આવી છે કે-રાજગૃહી નગરીની વહાર ગુણશીલ નામના યક્ષના ચૈત્યવાળા ઉદ્યાનમાં

સુધર્માસ્વામી પધાર્યા. અશોકવૃક્ષ નીચે એક પૃથ્વીશિલાપટ્ટ ઉપર ત્રીરાજ્યા, તે સ્થવર સાંભળીને રાજગૃહીમાંથી શ્રેણિક રાજા વિગેરે પર્વદા વંદન કરવા આવી. સુધર્માસ્વામીએ ધર્મોપદેશ આપ્યો, તે સાંભળીને પર્વદા પાછી સ્વસ્થાને ગઈ. ત્યારપછી સુધર્માસ્વામીના અંતેવાસી જંબૂ નામના અળગારે વિનયપૂર્વક વંદના-નમસ્કાર કરીને પૂછ્યું કે-‘હે સ્વામી ! શ્રમણભગવંત મહાવીરસ્વામીએ સાત ઉપાંગો પછીના નિરયાવલિકા ઉપાંગનો શું અર્થ કહ્યો છે ?’ સુધર્માસ્વામીએ કહ્યું કે-‘એ ઉપાંગના નિરયાવલિયા, કપ્પવર્ડિસિયા, પુષ્પિયા, પુષ્પચૂલિયા ને વન્હિદસા આ નામના પાંચ વર્ગ કહ્યા છે.’

જંબૂ અળગારે ફરીને પૂછ્યું કે-‘તે પાંચ વર્ગમાંહેના પહેલા નિરયાવલિકા નામના વર્ગમાં કેટલા અધ્યયનો કહ્યા છે ?’ સુધર્માસ્વામીએ કહ્યું કે-‘પહેલા વર્ગના કાઠ ૧, સુકાઠ ૨, મહાકાઠ ૩, કૃષ્ણ ૪, સુકૃષ્ણ ૫, મહાકૃષ્ણ ૬, વીરકૃષ્ણ ૭, રામકૃષ્ણ ૮, પિતૃસેનકૃષ્ણ ૯ અને મહાસેનકૃષ્ણ ૧૦ એ નામના દશ અધ્યયનો કહ્યા છે.’ આ દશે કુમારના નામ તેમની માતાને અનુસરતા છે એટલે કાલીનો પુત્ર કાલ, સુકાલીનો પુત્ર સુકાલ વિગેરે. આ દશે શ્રેણિક રાજાની રાણીઓ ચેહ્ણાથી નાની છે.

ત્યારપછી જંબૂ અળગાર ‘પહેલા અધ્યયનમાં ભગવંતે શું ભાવ કહ્યો છે ?’ એમ પૂછે છે. તેનો ઉત્તર સુધર્માસ્વામી આપે છે ત્યાંથી હૃક્ષીકતની શરૂઆત થાય છે.

ચંપાનગરીમાં કોણિક નામે રાજા હતો, તેને પદ્માવતી નામે રાણી હતી. તેના આગ્રહથી કોણિકે ‘પોતાનો અન્યાય છે’ એમ જાણ્યા છતાં તેના નાના ભાઈ ચેહ્ણાના જ પુત્ર હલ્લ-વિહલ્લને તેના પિતાએ આપેલ સેવનક હસ્તી અને અઢાર સેરનો હાર માગ્યો. તેમણે આપવાની ના પાડી. પછી કોણિક આગ્રહથી તે વંતે વાના લઈ લેશે એવા ભયથી તે વંતે કુમાર ચેટક રાજા-પોતાના માતામહેને

शरणे गया. कोणिके आ वात जाणी एटले त्यां दूत मोकली चेटक राजापासे ते वे वस्तुसहित हल्ल-विहल्लेने पाछा मोकली देवानी मागणी करी. चेटक राजाए न्यायपूर्वक जवाब आप्यो के- 'तारी जेम ए पण मारी पुत्रीना ज पुत्र छे. ते मारे शरणे आवेला छे तेने हुं तने सोंपी शकुं नहीं, तेम राज्यनो भाग आप्या विना तारा पिताए आपेल वे वस्तुनी मागणी करवी ते पण अयोग्य छे तेथी ते मोकली शकाय नहीं.' आ उत्तर कोणिकने न रुचवाथी छेवटे तेणे चेडाराजाने युद्ध माटे तैयार रहेवा कहेवराव्युं अने पोताना नाना १० भाइओ कालकुमार विगेरेनी साथे युद्ध करवा गयो. चेटक राजासाथेना युद्धमां उपर जणावी गया प्रमाणे दश दिवसे दशे भाइओ मराणा.

अहीं कालकुमारनी माताने भगवंत महावीरस्वामी त्यां पधारतां रात्रिए एवो संकल्प थयो के- 'काले सवारे प्रभुपासे जइने हुं मारा पुत्रसंबंधी खबर पूछुं के तेने हुं जीवतो पाछो आवेलो जोइश के नहीं ?' तेणे बीजे दिवसे प्रभुपासे जइने ते प्रमाणे पूछ्युं. प्रभुए तेना मरण पाम्यानी हकीकत कही तेथी ते शोकग्रस्त थइ गइ अने स्वस्थाने गइ. त्यारपछी गौतमस्वामीए पूछ्युं के- 'हे स्वामी ! ते कालकुमार मरण पामीने क्यां गयो ?' प्रभुए कहुं के- 'चोथी पंकप्रभा नरकमां दश सागरोपमने आउखे उत्पन्न थयो छे.' त्यारपछी 'तेणे आबुं पापकर्म क्यारे क्युं के जेथी ते चोथी नरके गयो ?' एम पूछतां प्रभुए श्रणिक राजानो ने कोणिकनो कोणिकना चेष्टणाना गर्भमां आववाथी मांडीने सविस्तर वृत्तांत कह्यो. छेवट श्रणिक राजाने छूटा करवा माटे कुहाडो लइने जतां प्राणनाशनो भय लागवाथी श्रणिक राजा ताळपुट विपना प्रयोगथी मरण पाम्या. त्यारपछी कोणिक राजाने थयेल शोक निवृत्त थतां हल्ल-विहल्लपासे हार ने हाथी मागवानी शुरुआत थाय छे. तेने परिणामे चेटक राजा

સાથે યુદ્ધ થાય છે અને તેમાં પ્રથમ કાલકુમાર યુદ્ધની શરૂઆત કરે છે. તે યુદ્ધમાં કરેલા અનેક જીવોના સંહારથી વાંધેલા કર્મવડે તે ચોથી નરકે ગયેલ છે. ' એમ ઉત્તર આપ્યો. ' નરકમાંથી નીકળીને તે ક્યાં ઉત્પન્ન થશે ? ' એમ પૂછતાં ' નરકમાંથી નીકળી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય થઈ ચારિત્ર ગ્રહણ કરી મોક્ષે જશે ' એમ ભગવંતે ઉત્તર આપ્યો. આ ચરિત્ર ઘણું વિસ્તારે કહેલ હોવાથી કાલકુમારનું પહેલું અધ્યયન ૪૯મા પાનાની પહેલી પુંઠીમાં પૂર્ણ થાય છે.

ત્યારપછીના વીજા નવ અધ્યયનમાં સુકાલકુમાર વિગેરે પૂર્વે નામ આપેલા છે તે નવ કુમારોના અધિકાર વધુ સંક્ષેપમાં આપી પ્રથમ અધ્યયનની ભલામણ કરી છે. એ નવ કુમારો પળ ચેતક રાજાના વાળથી મૃત્યુ પામી ચોથી નરકે દશ સાગરોપમને આડેલે ઉત્પન્ન થયા છે અને ત્યાંથી નીકળી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય થઈ મોક્ષે જવાના છે. આ પ્રમાણે કહીને પહેલો વર્ગ પાના ૫૦ માની પહેલી પુંઠીમાં પૂર્ણ કરેલ છે.

૨ કપ્પવાડિંસિયા-દ્વિતીય વર્ગ

આ વીજા વર્ગમાં પળ દશ અધ્યયનો પદ્મ ૧, મહાપદ્મ ૨, ભદ્ર ૩, સુભદ્ર ૪, પદ્મભદ્ર ૫, પદ્મસેન ૬, પદ્મગુલ્મ ૭, નલિનીગુલ્મ ૮, આનંદ ૯ અને નંદન ૧૦ નામના છે. તેમાં પહેલો પદ્મકુમાર શ્રેણિક રાજાની રાણી કાલીના પુત્ર કાલકુમારની રાણી પદ્માવતીનો પુત્ર છે. તેને આઠ સ્ત્રીસાથે પરણાવવામાં આવ્યો. મહાવીરસ્વામી ત્યાં સમોસરતાં તે વંદન કરવા ગયો. દેશના સાંભળી પ્રતિવોધ પામ્યો અને માતાપિતાની આજ્ઞા લઈને તેણે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. પછી ઉપવાસ, છટ્ટ, અઠમાદિ અનેક પ્રકારની તપસ્યા કરી, પાંચ વર્ષનો ચારિત્રપર્યાય પાઠી પ્રમુની આજ્ઞા લઈ વિપુલાચક્ર ઉપર જઈને અણસળ કર્યું. એક માસનું અણસળ પાઠી કાઢ સમયે કાઢ

કરીને પહેલા સૌધર્મકલ્પમાં વે સાગરોપમને આયુષ દેવ થયા. ત્યાંથી ત્ર્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય થઈ ચારિત્ર લઈને મોક્ષે જશે. એ પ્રમાણે પ્રથમ અધ્યયન પાના ૫૩ ની પહેલી પુંઠી ઉપર પૂર્ણ થાય છે.

ત્રીજો સુકાલી રાણીના પુત્ર સુકાલકુમારનો પુત્ર મહાપદ્મકુમાર નામે થયો. તે ચારિત્ર લઈ કાઠ કરીને ત્રીજા દેવલોકમાં ઉત્કૃષ્ટ આયુષ ઉત્પન્ન થયો.

ત્રીજો કુમાર ત્રીજા દેવલોકમાં, ચોથો ચોથા દેવલોકમાં, પાંચમો પાંચમા દેવલોકમાં, છઠ્ઠો છઠ્ઠા દેવલોકમાં, સાતમો સાતમા દેવલોકમાં, આઠમો આઠમા દેવલોકમાં, નવમો નવમા દેવલોકમાં ને દશમો દશમા દેવલોકમાં ઉત્કૃષ્ટ આવેલે દેવ થાય છે, એ દશેના નામ ઉપર કહી ગયા પ્રમાણે કાલી વિગેરે દશે રાણીના પુત્ર કાલકુમાર વિગેરેના આ વર્ગમાં પ્રારંભમાં કહ્યા પ્રમાણે તેના પુત્ર તરીકે સમજવા. તે દશે સ્વર્ગમાંથી ત્ર્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય થઈ ચારિત્ર લઈને મોક્ષે જશે.

આ પ્રમાણે સંક્ષેપમાં ત્રીજો વર્ગ પાના ૫૬ ની પહેલી પુંઠી ઉપર પૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે.

૩ પુષ્કિયા-તૃતીય વર્ગ.

આ વર્ગના પાંચ દશ અધ્યયનો ચંદ્ર ૧, સૂર્ય ૨, શુક્ર ૩, બુધપુત્રિકા ૪, પૂર્ણિમા ૫, મણિમદ્ર ૬, દક્ષ ૭, શિવ ૮, બલ ૯ અને અણાદિય ૧૦ નામના કહેલા છે.

પહેલા અધ્યયનમાં જ્યોતિષીમાં ચંદ્રાવતંસક વિમાનમાં જ્યોતિષીના ઇંદ્ર તરીકે ઉત્પન્ન થયેલા ચંદ્રેન્દ્રનો અધિકાર છે. તે ચંદ્રેન્દ્ર અવધિજ્ઞાનવડે જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં જોતાં મહાવીરસ્વામી ભગવંતને રાજગૃહીની બહાર ગુણશીલવનમાં સમવસરેલા જાણી સૂર્યોભ-

દેવની જેમ સર્વશક્તિવડે આવે છે અને નાટ્યવિધિ બતાવીને પોતાને સ્થાનકે જાય છે. ત્યારપછી ગૌતમસ્વામીએ તેનો પૂર્વભવ પૂછતાં પ્રભુ તેના પૂર્વભવનું વૃત્તાંત કહે છે. તે પૂર્વભવમાં સાવત્થી નગરીમાં અંગતિ નામે વ્યવહારી હતો. તેણે પાર્શ્વનાથ પ્રભુપાસે દીક્ષા લીધી હતી. ત્યારપછી છઠ્ઠ, અઠ્ઠમાદિ અનેક પ્રકારના તપ કરી કાંઈક વિરાધનાવડે કાઢ કરીને ચંદ્રેન્દ્રપણે ઉત્પન્ન થયેલ છે. તેની સ્થિતિ એક પલ્લોપમ ને એક લાલ વર્પની છે. તે ત્યાંથી ય્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ મોક્ષે જશે. इति प्रथम अध्ययन.

વીજા અધ્યયનમાં સૂર્યેન્દ્રનો અધિકાર છે. તે પૂર્વભવમાં સાવત્થી નગરીમાં સુપ્રતિષ્ઠ નામે ગાથાપતિ હતો. તેણે પળ પાર્શ્વપ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી હતી તે કાંઈક વિરાધનાથી સૂર્યેન્દ્ર થયો છે. તેનું આયુષ્ય એક પલ્લોપમ ને ૧૦૦૦ વર્ષનું છે. બાકી અધિકાર પ્રથમ અધ્યયન પ્રમાણે સમજવો. ત્રીજા અધ્યયનમાં શુક્રનો અધિકાર છે. તે પૂર્વભવમાં સોમિલ નામે બ્રાહ્મણ હતો. તે વિદ્વાન્ હતો. ત્યાં પાર્શ્વપ્રભુ પધારતાં તે વંદન કરવા ગયો. તેણે પાર્શ્વપ્રભુને કેટલાક પ્રશ્નો પૂછ્યાં. તેના યથેષ્ટ ઉત્તર મળતાં એને ઉપદેશ લાગ્યો. તેણે શ્રાવકધર્મ અંગીકાર કર્યો. ત્યારપછી મુનિવિગેરેના પરિચયનો અભાવ થતાં તે પાછો મિથ્યાત્વી બની ગયો. તેણે અનેક પ્રકારની મિથ્યાત્વીની કરણી કરી. તે સૂત્ર ને ટીકામાં વિસ્તારથી બતાવેલ છે. પ્રાંતે એક દેવે મધ્યરાત્રિએ પ્રગટ થઈને કહ્યું કે—‘ હે સોમિલ બ્રાહ્મણ ! તારી આ પ્રવ્રજ્યા દુષ્ટ છે—દોષવાળી છે—મિથ્યા છે. ’ સોમિલે તે સાંભળ્યું, પણ ગણકાર્યું નહીં—તેનો આદર કર્યો નહીં અને પોતાની મિથ્યાત્વની કરણીમાં પ્રવર્ત્યો. દેવે દરરોજ મધ્યરાત્રીએ એ પ્રમાણે કહ્યા કર્યું. પાંચમે દિવસે સોમિલે તેને પૂછ્યું કે—‘ મારી પ્રવ્રજ્યા કેવી રીતે દુષ્ટ પ્રવ્રજ્યા છે ? ’ ત્યારે તે દેવે કહ્યું કે—‘ તે પાર્શ્વપ્રભુ પાસે શ્રાવકધર્મ સ્વીકાર્યો હતો છતાં સમકિતીના પરિચયના અભાવથી તું મિથ્યાત્વી બની ગયો છે, તેથી તારી દુષ્ટ પ્રવ્રજ્યા છે. ’ સોમિલે પૂછ્યું કે—‘ હે દેવ ! ત્યારે હવે

મારી સુગ્રવજ્યા કેમ થાય ? 'દેવે કહ્યું કે-તું પાછો શ્રાવકધર્મ અંગીકાર કર અને પાંચ અણુવ્રતનું સેવન કર.' તેણે તે પ્રમાણે કર્યું, અનેક પ્રકારનો તપ તપ્યો, શ્રાવકધર્મ પાલ્યો, પરંતુ પૂર્વનો મિથ્યાભાવ આઠોવ્યા વિના કાઢ કરીને તે શુક્રાવંતસક વિમાનમાં શુક્ર ગ્રહપણે ઉત્પન્ન થયો. તેણે પ્રમુ પાસે આવી નાટક કર્યું. ત્યાં તેની એક પલ્લોપમની સ્થિતિ છે. તે ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ મોક્ષે જશે. इति तृतीयं अध्ययनम्.

ચોથા અધ્યયનમાં સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયેલી બહુપુત્રિકા નામે અપરિગૃહીતા દેવીનો અધિકાર છે. તે ઉત્પન્ન થયા બાદ પ્રમુ પાસે આવી, દેશના સાંભળી, નાટક દેખાડીને સ્વસ્થાને ગઈ. ગૌતમસ્વામીએ તેનો પૂર્વભવ પૂછ્યો. ભગવંતે કહ્યું કે-“તે દેવી બાણરસી નગરીમાં ભદ્ર સાર્થવાહની સુભદ્રા નામની સ્ત્રી હતી. તેને સંતતિ થઈ નહીં તેથી તે વહુ દુઃખ ધરવા લાગી. અન્યદા ત્યાં સુવ્રતા નામે સાધ્વી પધાર્યા. તે ઘરે આવતાં તેને ભાવપૂર્વક આહારપાણી વહોરાવીને સુભદ્રાએ પુત્રપ્રાપ્તિનો ઉપાય પૂછ્યો. સાધ્વીએ તે વાત સાંભળવાનો પળ પોતામો આચાર નથી એમ કહ્યું અને શ્રાવકધર્મની પ્રરૂપણા કરી. સુભદ્રાએ શ્રાવકધર્મ અંગીકાર કર્યો. ત્યારપછી કેટલાક વર્ષ ગયા બાદ તેને વિચાર થયો કે-‘મને સતતિ તો થઈ નહીં, તો હવે હું ચારિત્ર અંગીકાર કરું.’ પછી તેણે સાર્થવાહની આજ્ઞા મેળવીને સુવ્રતા સાધ્વી ત્યાં પધારતાં તેની પાસે દીક્ષા લીધી. અમુક કાલ ગયા પછી તેના મનમાં બાલકો પ્રત્યેનો પ્રેમ ઉદ્ભવ્યો, તેથી તે અનેક બાલકોની શરીરશુશ્રૂષા વિગેરે કરવા લાગી. ગુરુણીએ શિશ્વામળ આપીને કહ્યું કે-‘આ આપણો આચાર નથી માટે તજી દે.’ સુભદ્રા સાધ્વીને તે હિતશિક્ષા ન રુચી તેથી તે જુદા ઉપાશ્રયમાં જડેને રહી. પછી તો નિઃશંકપણે બાલકોની પરિચર્યા કરવા લાગી. પ્રાંતે અળસળ કરી, ઘણા વર્ષ ચારિત્રપર્યાય પાઢી, તેમાં કરેલી વિરાધનાને આઠોવ્યા વિના

કાલ કરીને સૌધર્મ દેવલોકમાં ચાર પત્યોપમને આડેલે દેવી થઈ છે. ”

‘ હવે દેવીપણામાંથી ચ્યવીને ક્યાં જશે ? ’ મ્મ પૂછતાં પ્રમુદ કહ્યું કે—‘ તે જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં વિભેલ નગરમાં વ્રાહ્મણ-પુત્રી સોમા નામે થશે. તેને ત્યાંના રાષ્ટ્રકૂટ સાથે પરણાવશે. તેના સમાગમથી તેને સોઠ વર્ષમાં ૩૨ પુત્ર-પુત્રીઓ થશે. તેની પરિચર્યા કરતાં તે અત્યંત કંટાળી જશે તેથી પુત્ર-પુત્રીવિનાની સ્ત્રીઓને તે ધન્ય માનશે. અન્યદા ત્યાં સુવ્રતા નામના સાધ્વી પધારશે. તેને આહારપાણીવડે પડિલામીને તે પોતાનો કંટાળો નિવેદન કરી ધર્મ સાંભળવાની ઇચ્છા વતાવશે, તેથી સાધ્વી જૈનધર્મ સંભળાવશે. તેને તે ધર્મ રુચવાથી સાધ્વીને કહેશે કે—‘ મને આ ધર્મ રુચ્યો છે તેથી હું રાષ્ટ્રકૂટની આજ્ઞા મેઢવીને ચારિત્ર લેવા ડચ્છું છું. ’ ગુરુણી ધર્મકાર્યમાં પ્રમાદ ન કરવાનું કહી ઉપાશ્રવે આવશે. સોમા રાષ્ટ્રકૂટની આજ્ઞા માગશે. રાષ્ટ્રકૂટ હમણા થોડા વર્ષ ઘરમાં રહી સુલે ભોગ ભોગવી પછી દીક્ષા લેવા કહેશે. સોમા તેનો સ્વીકાર કરી સાધ્વીજી પાસે જઈ ફરી ધર્મોપદેશ સાંભળી શ્રાવકધર્મ સ્વીકારશે. ત્યારવાદ ફરીને સાધ્વી ત્યાં પધારતાં રાષ્ટ્રકૂટની આજ્ઞા મેઢવી ચારિત્ર ગ્રહણ કરશે. તે ભવમાં નિરતિચાર ચારિત્ર પાઠી સંલેખના કરી મૃત્યુ પામીને પહેલા દેવલોકમાં વે સાગરોપમને આડેલે સૌધર્મદ્રનો સોમ નામે સામાનિક દેવ થશે. ત્યાંથી સ્થિતિશ્વે ચ્યવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્યપણે ઉત્પન્ન થઈ ચારિત્ર ગ્રહણ કરી મોક્ષે જશે. इति चतुर्थं अध्ययनम्.

પાંચમા અધ્યયનમાં પ્રથમ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયેલા પૂર્ણભદ્ર વિમાનના સ્વામી પૂર્ણભદ્ર દેવનો અધિકાર છે. તે ઉત્પન્ન થઈ, પ્રમુ પાસે આવી, નાટ્યવિધિ દેલાડી સ્વસ્થાને લાય છે. ગૌતમસ્વામી તેનો પૂર્વભવ પૂછે છે. પ્રમુ કહે છે કે—‘ જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં મણિવતી નગરીમાં પૂર્ણભદ્ર નામે ગાથાપતિ હતો. ત્યાં સ્થવિર ભગવંત પધારતાં તે વંદન કરવા ગયો. દેશના સાંભળી પ્રતિવોધ પામી

ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. અણસણ કરીને પ્રથમ દેવલોકમાં વે સાગરોપમને આડે દેવપણે ઉત્પન્ન થયો છે. ત્યારપછી આગામી સ્થિતિ પૂછતાં પ્રમુ કહે છે કે—‘ ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહમાં ઉત્પન્ન થઈ મોક્ષે જશે. ’

છટ્ટા અધ્યયનમાં પૂર્ણભદ્રની જેવા જ મણિભદ્ર દેવનો અધિકાર છે. તે પૂર્વભવમાં મણિવતી નગરીમાં મણિભદ્ર નામે ગાથાપતિ હતો. તે સ્થવિર ભગવંત પાસે ચારિત્ર લઈ અણસણ કરીને પ્રથમ દેવલોકે વે સાગરોપમના આડે દેવપણે ઉત્પન્ન થયેલ છે. ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહમાં મનુષ્ય થઈ સિદ્ધિ પામશે.

આ પ્રમાણે સાતમો દત્ત ચંદના નગરીમાં, આઠમો શિવ મિથિલા નગરીમાં, નવમો બલ હસ્તિનાપુરમાં અને દશમો અનાદિત કાંકંડીમાં પૂર્વભવે ગૃહપતિ હતા. ત્યાં ચારિત્ર લઈને પહેલે દેવલોકે વે સાગરોપમને આડે તે તે નામના દેવ થયા અને ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય થઈ ચારિત્ર લઈને મોક્ષે જશે.

આ પ્રમાણે ત્રીજો વર્ગ સંપૂર્ણ.

૪ પુષ્પાનૂલા—ચતુર્થ વર્ગ.

ચોથા વર્ગમાં દશ અધ્યયનો શ્રી ૧, હ્રી ૨, ઘૃતિ ૩, કીર્તિ ૪, બુદ્ધિ ૫, લક્ષ્મી ૬, ઇલાદેવી ૭, સુરાદેવી ૮, રસદેવી ૯ અને ગન્ધદેવી ૧૦ નામના છે.

તેમાં પહેલા અધ્યયનમાં શ્રીદેવી સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઈ પ્રમુ પાસે આવી નાટ્યવિધિ દેખાડીને પાછી જતાં ગૌતમસ્વામીએ તેનો પૂર્વભવ પૂછ્યો. ભગવંત કહે છે કે—‘ તે પૂર્વભવે રાજગૃહનગરમાં સુદર્શન ગૃહપતિની ભૂતા નામે પુત્રી હતી. તેને કોઈ પરણું નહીં તેથી તે મોટી ઉંમર સુધી કુમારી રહી. અન્યદા ત્યાં પાર્શ્વપ્રમુ સમવસર્યા. પર્વદા વંદન કરવા નીકળી. ભૂતા પળ ગઈ. દેશના

સાંભળી પ્રતિબોધ પામી. પછી પોતાના પિતાની આજ્ઞા લઈ તેને ચારિત્ર લીધું. પ્રભુએ પુષ્પચૂલા સાધ્વીને સોંપી. ચારિત્ર પાઠતાં અન્યદા તે શરીરની શુશ્રૂષા કરનારી થઈ, તેની તેવી પ્રવૃત્તિ વધી પડવાથી પુષ્પચૂલા ગુરુણીએ તેને કહ્યું કે—‘ આપણને સાધ્વીને આ પ્રમાણે વર્તવું યોગ્ય નથી માટે આ પ્રવૃત્તિ બંધ કરી આલોચન લ્યો. ’ આ શિક્ષા તેને પસંદ ન પડતાં તે જૂદા ઉપાશ્રયમાં જઈને રહી. પછી તો નિઃશંકપણે વિશેષે શરીરપરિચર્યા કરવા લાગી યાવત્ ઘણા વર્ષ ચારિત્ર પાઠી વિરાધના સ્થાનને આલોચ્યા શિવાય કાઠ કરી પ્રથમ દેવલોકમાં એક પલ્લોપમને આડે શ્રીદેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ છે. ” આગામી ભવસંબંધી પૂછતાં ‘ તે ત્યાંથી ચ્યવીને મહાવિદેહમાં ઉત્પન્ન થઈ મોક્ષે જશે ’ એમ કહ્યું. આ પ્રમાણે પ્રથમ અધ્યયનનો સંબંધ સંપૂર્ણ.

ઉપર પ્રમાણે વાકીની નવ દેવીઓના નવ અધ્યયનો પણ સમજવા. તે વધી પૂર્વભવે પુષ્પચૂલા સાધ્વીની શિષ્યાઓ થઈ હતી. તે શરીરપરિચર્યાવડે ચારિત્ર વિરાધીને પ્રથમ દેવલોકમાં એક પલ્લોપમને આડે દેવીઓ થઈ છે. તે વધીએ પ્રભુ પાસે આવી નાટક દેખાડ્યું છે અને તે ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ મોક્ષે જનાર છે. આ પ્રમાણે દશ અધ્યયનવાળો ચોથો વર્ગ સંપૂર્ણ.

૫ વનિહદસા—પંચમવર્ગ.

આ વર્ગમાં બાર અધ્યયનો. ૧ નિષધ, ૨ અનિય, ૩ વહ, ૪ વેહલ, ૫ પ્રગતિ, ૬ જુત્તિ, ૭ દશરથ, ૮ દુહરથ, ૯ મહાધનુ, ૧૦ સપ્તધનુ, ૧૧ દગધનુ અને ૧૨ શતધનુ નામના છે.

પ્રથમ અધ્યયનમાં નિષધકુમારનો અધિકાર છે. દ્વારાવતી નગરીમાં નંદન નામના ઉદ્યાનમાં સુરપ્રિય યક્ષનું આયતન છે. તેની ઘણા લોકો પૂજા કરે છે. ત્યાં કૃષ્ણ વાસુદેવ રાજા છે, તેનો વહોલો પરિવાર છે. તે ત્રણ खंडનું આધિપત્ય ધરાવે છે. તેમના બંધુ

બઢદેવ રાજા પળ ત્યાં જ વસે છે. તેને રેવતી નામે રાણી છે. તેને નિષધકુમાર નામે પુત્ર થયો છે. યૌવનવય પામતાં ૫૦ રાજકુમારી સાથે તેને પરણાવ્યો છે. તે વિષયસુખ સેવે છે. અન્યદા ત્યાં નેમિનાથસ્વામી પધાર્યો. પર્ષદા વાંદવા નીકઢી. કુળ વાસુદેવ પળ સર્વે પરિવાર ને સર્વે ઋદ્ધિ સાથે વાંદવા આઢ્યા. દેશના સાંભલીને સર્વે સ્વસ્થાને ગયા. આ સ્વર નિષધકુમારને પડતાં તે પ્રસુને વંદન કરવા આવ્યો. દેશના સાંભઢી પ્રતિવોધ પામ્યો. શ્રાવકધર્મ અંગીકાર કરીને તે સ્વસ્થાને આવ્યો.

વરદત્ત નામના નેમિનાથ પ્રસુના મુલ્ય ગળધર તેને જોઈને પ્રસન્નતાવાઢા થયા. તેમણે પ્રસુને પૂછ્યું કે—‘આ નિષધકુમારે મનુલ્ય સંવંધી આવી ઋદ્ધિ શી રીતે મેઢવી ?’ પ્રસુ કહે છે કે—‘આ જંબૂદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્રમાં રોહિડ નગરમાં મહાબઢ નામના રાજાનો તે વીરાંગદ નામે પુત્ર હતો. સાંસારિક સુલ્ભ ભોગવતો હતો. અન્યદા ત્યાં સિદ્ધાર્થ નામે આચાર્ય પધાર્યો. પર્ષદા વાંદવા નીકઢી. વીરાંગદ કુમાર પળ વંદન કરવા ગયો. દેશના સાંભઢી પ્રતિવોધ પામ્યો. માતાપિતાની આજ્ઞા મેઢવી ચારિત્ર લીધું. નિરતિચાર ચારિત્ર પાઢી પાંચમા બ્રહ્મ દેવલોકમાં દશ સાગરોપમને આડલે દેવ થયો. ત્યાંથી ત્યવીને અહીં બઢદેવનો પુત્ર થયો છે. પર્વભવે કરેલા ચારિત્રના આરાધનથી તે આવી ઋદ્ધિ પામ્યો છે.’ પઢી વરદત્ત ગળધરે પૂછ્યું કે—‘તે આપની પાસે ચારિત્ર લેવા સમર્થ થશે ?’ પ્રસુ હા કહી. ત્યાંથી વિહાર કરી અન્યદા ફરીને પ્રસુ ત્યાં પધાર્યો. નિષધકુમાર વંદન કરવા આવ્યો. દેશના સાંભઢી, પ્રતિવોધ પામી, માતાપિતાની આજ્ઞા લઈ, પ્રસુ પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. નિરતિચાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર પાઢી નવ વર્ષના દીક્ષા-પર્યાયમાં અનેક પ્રકારના તપ કરી પ્રાંતે ૨૧ દિવસનું અળસળ પાઢીને કાઢ કરી સર્વોર્થસિદ્ધ વિમાને ૩૩ સાગરોપમને આડલે દેવપણે ઉત્પન્ન થયા.

વરદત્ત ગણધરે ‘ત્યાંથી ચ્યવીને તે ક્યાં જશે ?’ એમ પૂછતાં નેમિનાથ પ્રસુએ કહ્યું કે ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્યપણે ઉત્પન્ન થઈ ચારિત્ર અંગીકાર કરી સિદ્ધિસુખને પામશે. ’

આ પ્રમાણે વાકીના અગ્યારે કુમારના અધ્યયનો જાણવા. અહીં સૂત્રમાં બહુ જ સંક્ષેપ કર્યો છે. તેના પૂર્વભવના નામ, માતા-પિતાના નામ વિગેરે સંગ્રહણી અનુસારે જાણવા લેવે છે પરંતુ કઈ સંગ્રહણી તે સમજાતું નથી. આ બારે બઢદેવના કુમાર પૂર્વભવે ચારિત્ર પાઠી પાંચમે દેવલોકે દેવ થઈ બઢદેવના પુત્ર થયા. તે વધા નેમિનાથ પ્રસુ પાસે ચારિત્ર લઈ સર્વોર્થસિદ્ધિ વિમાનમાં દેવ થયા. ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય થઈ ચારિત્ર લઈને સિદ્ધિસુખ પામશે. આ પ્રમાણે સમજવું. અહીં વાર અધ્યયન સાથે પાંચમો વર્ગ સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી નિરયાવલિકા સૂત્ર પાળ અહીં સમાપ્ત થાય છે.

અંકદ્વર સારાંશ.

આ સૂત્રના નિરયાવલિકા નામસંબંધી પ્રથમ પ્રારંભમાં લખેલ છે. હવે તેના પેટાના વર્ગોના નામસંબંધી વિચાર કરતાં પ્રથમ વર્ગનું નામ કપિપયા છે. તે નામ આ સૂત્રમાં તો વાંચવામાં આવ્યું નથી પરંતુ અન્યત્ર વાર ઉપાંગના નામોમાં ઘણે સ્થાનકે આવે છે. તે નામનો હેતુ સમજાતો નથી. આ વર્ગના દશ અધ્યયનમાં કાલકુમાર વિગેરે દશ શ્રેણિક પુત્રો નરકે ગયા છે તેનો અધિકાર છે.

વીજા વર્ગમાં દશ રાજપુત્રોનો અધિકાર છે. તે કાલકુમાર વિગેરે દશ શ્રેણિકપુત્રો જે નરકે ગયા છે તેના પુત્રો છે. તે વધા વીર-પ્રસુ પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કરી અનુક્રમે પહેલે, બીજે, ત્રીજે, ચોથે, પાંચમે, છઠ્ઠે, સાતમે, આઠમે, દશમે ને વારમે દેવલોકે દેવ થાય છે. ત્યાંથી ચ્યવીને મોક્ષે જનારા છે. આ વર્ગનું નામ કપ્પવહિસિયા છે, તે તો દશે કુમાર દેવલોકમાં ગયેલાનો અધિ-

કાર હોવાથી પાડવામાં આવેલું સંભવે છે.

ત્રીજા વર્ગમાં ચંદ્ર, સૂર્ય, શુક્ર, બહુપત્રિકા વિગેરેના દશ અધ્યયનો છે. તેમાં નવ દેવ થયેલા છે ને એક દેવી થયેલ છે. આ વર્ગનું નામ પુષ્પિયા પાડવાનું કારણ પણ લક્ષમાં આવતું નથી. આ દેવી ને દેવ બધા વીરપ્રસુ પાસે આવીને નાટ્યવિધિ દેखाડી ગયેલ છે.

ચોથા વર્ગમાં શ્રી, હ્રી વિગેરે દશ દેવીઓનો અધિકાર છે. તે દશે પ્રસુ પાસે આવી નાટક દેखाડી ગયેલ છે. તે પૂર્વભવે બધી પાર્થપ્રભુની મુલ્ય સાધવી પુષ્પચૂલાની શિષ્યા હતી અને ત્યાં ચારિત્ર વિરાઘવાથી પ્રથમ દેવલોકમાં એક પત્યોપમને આડેલે દેવી થયેલ છે. આ વર્ગનું નામ તેમાં પુષ્પચૂલા સાધ્વીની દશ શિષ્યાનો અધિકાર હોવાથી પુષ્પચૂલા રાઘવામાં આવેલું જણાય છે.

પાંચમા વર્ગમાં કૃષ્ણ વાસુદેવના બંધુ વલ્લદેવના વાર પુત્રોના અધિકાર છે. તેણે પૂર્વભવમાં ચારિત્ર આરાધેલું છે, તે આ ભવમાં પણ નેમિનાથ પ્રસુ પાસે ચારિત્ર લઈ આરાધીને સર્વોર્થસિદ્ધે દેવ થયા છે. ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહમાં उत्पन्न થઈને મોક્ષે જનાર છે. આ વર્ગનું નામ વન્હિદસા પાડવાનું કારણ સ્વાસ સમજાતું નથી પરંતુ અંધકવૃષ્ણિના પુત્ર વસુદેવના પુત્ર વલ્લદેવના તે બારે પુત્રો હોવાથી વૃષ્ણિકુલમાં उत्पन्न થયેલા છે તેથી વન્હિ નામ હોવા સંભવ છે, પણ પછી દસા એટલે દશને વલ્લે વાર અધ્યયનો છે તે વિચારવા યોગ્ય છે.

આ સૂત્રમાંથી સાર શું ગ્રહણ કરવો તે જણાવવાની પણ આવશ્યકતા લાગવાથી રોશન કરવાનું કે—આ ઉપાંગનો પ્રથમ વર્ગ આઠમા અંગ તરીકે ગણાતા અંતકૃતદશાંગનું ઉપાંગ ગણાય છે. આ પ્રથમ વર્ગમાં કાલકુમાર વિગેરે દશ શ્રેણિકપુત્રો નરકે ગયાનો અધિકાર છે, તે દશેની માતાઓ કાલી વિગેરે દશે વીરપ્રસુ પાસે ચારિત્ર લઈ અંતકૃત કેવલી થઈને મોક્ષે ગયેલ છે તેનો અધિકાર.

૬ આઠમા અંગમાં છે.

આ પ્રથમ વર્ગમાં કોણિકનો અન્યાય અને ૬વા અન્યાયીનો પક્ષ કરવાથી કાલકુમારાદિ દશેનું અકાલ મૃત્યુ થયેલ છે તે સૂચવે છે કે અન્યાયીનો પક્ષ કદિ પણ કરવો નહીં. વઢી અન્યાયનું પરિણામ લાભમાં આવતું નથી પણ હાનિમાં જ આવે છે તે ૭ને માટે આવું મહાન્ શુદ્ધ કરવામાં આવ્યું તે હાર ને હાથી કોણિકને મઢી શક્યા નહીં ૬ બતાવી આપે છે. કોણિક જેવા કુપુત્રોથી થતો માતાપિતાને ત્રાસ બતાવી ૬વા કુપુત્રની ગણનામાં ન આવવા સૂચવે છે અને પુત્રમોહ કેટલો અનિવાર્ય છે તે શ્રેણિકનો ને કોણિકનો-વંનેનો પુત્ર ઉપરનો મોહ બતાવી આપે છે.

વીજા વર્ગમાં ૬ કાલકુમારાદિ દશેના પુત્રોનો અધિકાર છે. તે દશે કુમાર વીરપ્રભુના પ્રસંગમાં આવવાથી અનુક્રમે ચઢતા ચઢતા દેવલોકમાં દેવ થાય છે તે બતાવી આપે છે કે ઉત્તમ જનનો સંસર્ગ આ જીવને પરમ લાભ આપનાર છે તે નિર્વિવાદ સિદ્ધ છે.

ત્રીજા વર્ગમાં નવ દેવ ને ૬ક બહુપુત્રિકા દેવીનો અધિકાર છે. તે જુદી જુદી દિશાઓ સૂચવે છે. પ્રથમ વે સૂર્ય ને ચંદ્ર પૂર્વભવે ચારિત્રની વિરાધના કરવાથી થાય છે. ત્રીજા શુક્ર પૂર્વભવમાં વંચે શ્રાવકધર્મ ત્યજીને મિથ્યાત્વના કરેલા સેવનથી થાય છે. ચોથી બહુપુત્રિકા તો પુત્રાદિ ન હોય ત્યારે તેની ચાહના અને બહુ સંતતિ થયા પછી તેના ક્લેશથી થતો અભાવ બરાબર બતાવી આપે છે અને પુત્રમોહ ન રાખવા સૂચવે છે. પાછળના છ ૬ અધ્યયનોમાં તો પૂર્વભવે ચારિત્રના આરાધનથી દેવ થયેલાનો અધિકાર છે.

ચોથા વર્ગમાં શ્રીદેવી વિગેરે દશ દેવીઓનો અધિકાર છે તે પૂર્વભવમાં ચારિત્રની વિરાધના કરવાથી માત્ર ૬ક પર્યોપમને આશુ દેવી થાય છે, તે ચારિત્રની વિરાધના તેના ફલમાં કેટલી ક્ષતિ કરે છે તે સૂચવે છે.

શ્રી

નિર્યા-

વલિકા.

॥ ૮ ॥

રાહ્યું છે. ઉપાંગમાં છેલ્લા પાંચ ઉપાંગરૂપ નિરયાવલિકા જ કથાનુયોગરૂપ હોવાથી આજે તેના પાંચે વિભાગ કે જે પાંચવર્ગે તરીકે કહેલા છે તે મૂઝ અને મૂઝ તથા ટીકાના અર્થસાથે છપાવી બહાર પાડેલ છે. આનો ઉપયોગ સાધુ-સાધ્વી વિગેરે હૃદયથી કરે એમ અમે ઇચ્છીએ છીએ. તે સાથે તેમાં કોઈ સ્વલના થયેલી હોય અથવા સુધારવા લાયક સ્થલ હોય તો તે જણાવવા તસ્દી લેવાની પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

આ સૂત્રો છપાવવાના કાર્યમાં શરીરની નિર્વલતાના કારણથી અહીં રહેલા વૃદ્ધાવસ્થાવાળા સાધ્વીજી લાભશ્રીજીની શ્વાસ પ્રેરણા ઉપરાંત ઉપદેશ આપીને કરાવેલી આર્થિક સહાયે અમને ઉત્તેજન આપેલ છે. આ સૂત્રો ને તેના અર્થની પ્રેસકોપી સમાના શાસ્ત્રી જેઠાલાલ હરિભાઈ કે જે જે ઘણા વલતના જૈન શાસ્ત્રોના અનુભવી છે તેમની પાસે કરાવેલ છે અને તેમાં યથાયોગ્ય સુધારો પળ કરેલો છે.

સૂત્રોને અંગે હવે પછી કયા સૂત્રનું કામ હાથ ધરવું ? તે વાત અનુભવી મુનિરાજ પોતાની સલાહ જણાવશે તો આભારી થશું. આટલું જણાવી આ સૂત્રો છપાવવાના કાર્યમાં થયેલ સ્વલના માટે મિચ્છા દુક્કહ આપી આ પ્રસ્તાવના સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.

જ્યેષ્ઠ શુક્લા પંચમી.

સંવત ૧૯૧૦

કુંવરજી આણંદજી

ભાવનગર.

પાંચમા વર્ગમાં તો બઢદેવના બાર પુત્રોના અધિકાર છે તે બધા પૂર્વભવમાં ચારિત્રનું આરાધન કરી, બ્રહ્મદેવલોકમાં દેવ થઈ, ત્યાંથી ચ્યવી બઢદેવના પુત્ર થાય છે. તે નેમિનાથજીની દેશનાથી ચારિત્ર અંગીકાર કરી નિરતિચારપણે પાઢી મોક્ષમાર્ગના વિશ્રામ-તુલ્ય સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ઇકાવતારી દેવ થાય છે. તે ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય થઈ મોક્ષે જનારા છે. આ ચરિત્રો ચારિત્રનો અતુલ્ય પ્રભાવ અને તેનું ઉત્કૃષ્ટ ફલ સૂચવે છે, ચારિત્રધર્મના આરાધન વિના સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થવાની નથી ઇ સિદ્ધ કરે છે અને ચારિત્રધર્મમાં ડજમાલ થવા પ્રેરણા કરે છે. સાર ગ્રહણ કરવાની વૃત્તિવાલા તો આ સૂત્રમાંથી અનેક પ્રકારનો સાર ગ્રહણ કરી શકે તેમ છે, છતાં અમે માર્ગદર્શક તરીકે ધ્યાસ લેવા સાર ડુંકામાં બતાવેલો છે. આશા છે કે વાંચકો તે તરફ પોતાનું લક્ષ ડોરવા તસ્દી લેશે.

અમારી સમાના કાર્યવાહકોનો વિચાર સામાન્ય બુદ્ધિના સાધુ-સાધ્વી વિગેરેને જૈન સૂત્રોના વાંચનનો લાભ મળી શકે તેવી સગવડ કરી આપવાનો થતાં ૪૫ આગમો પૈકી અંગ ને ડપાંગ વિગેરે તરફ દૃષ્ટિ કરતાં પ્રથમ ચાર મૂલ સૂત્રો પૈકી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર ધર્મકથાનુયોગમાં વધારે ડપયોગી જણાતાં તે મૂલ ને મૂલના વિવેચનયુક્ત અર્થ સાથે છપાવી બહાર પાડ્યું. પઢી અંગમાં ને ડપાંગમાં પાંચ પાંચ સૂત્રો કથાનુયોગવાલા જણાતાં છઠ્ઠા અંગ જ્ઞાતાધર્મકથાને તે જ રીતે છપાવી બહાર પાડ્યું. પઢી ૧૧ મું અંગ વિપાક છપાવ્યું. હાલમાં ૢ મા ૧ મા અંગ તરીકેના શ્રી અંતગડદસાંગ અને અનુત્તરોવવાઈ-ૢ વે સૂત્ર તે જ રીતે છપાવ્યા છે. ૣ મા અંગ તરીકે ડપાસગદસાંગમાં પળ દશ શ્રાવકોનો અધિકાર છે છતાં અમારા તરફથી જ છપાવેલ વર્ધમાનદેશના પ્રાકૃત-સંસ્કૃત છાયાસાથે માગ ૧-૨ માં તેનો સમાવેશ થઈ જતો હોવાથી અને તે વર્ધમાનદેશનાનું માપાંતર પળ છપાવેલ હોવાથી તે છપાવવાનું મોકુફ

શ્રી નિરયાવલિકા સૂત્રમ્ ।

(મૂલ તથા મૂલ અને ટીકાનું ભાષાન્તર)

ટીકાકારનું મંગલાચરણ.

॥ ૐ નમઃ શ્રી શાન્તિનાથદેવાય ॥

પાર્શ્વનાથં નમસ્કૃત્ય, પ્રાયોડન્યગ્રન્થવીક્ષિતા ।

નિરયાવલિશ્રુતસ્કન્ધે, વ્યાख्या કાષ્ઠિત્ પ્રકાશયતે ॥ ૧ ॥

શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામીને નમસ્કાર કરી પ્રાયે અન્ય ગ્રંથમાં જોયેલી શ્રી નિરયાવલિ શ્રુતસ્કંધની કાંઈક (સંક્ષિપ્ત) વ્યાख्या પ્રકાશ કરાય છે. (૧)

આ નિરયાવલિકા નામના ઉપાંગગ્રંથનો અર્થ શ્રી મહાવીરસ્વામીના મુલથી નીકળ્યો છે, તેને સૂત્રરૂપે કહેવાને ઇચ્છતા શ્રીસુધર્માસ્વામી સૂત્રકાર ‘ તે ણં કાલે ણં ’ इत्यादि मूलग्रन्थने कहे છે—

ॐ નમઃ શ્રુતદેવતાયૈ ॥

મૂલ—તે ણં કાલે ણં તે ણં સમણં રાયગિહે નામં નયરે હોતથા, રિદ્ધ ૦ ।

અર્થ—શ્રુતદેવતાને નમસ્કાર થાઓ. તે કાલે તે સમયે રાજગૃહનામનું નગર હતું. તે ઋદ્ધિવાલું વિગેરે વિશેષણોથી યુક્ત હતું. દીકાર્થ—અહીં સર્વત્ર ‘ ણં ’ શબ્દ વાક્યની શોભા માટે લખેલો છે. તે કાલે એટલે અવસર્પિણીના ચોથાં આરાને વિષે, તે સમયે એટલે તે જ કાલના વિશેષ સમયને વિષે અર્થાત્ જે સમયે રાજગૃહ નામનું તે નગર, શ્રેણિક નામે રાજા અને સુધર્મા (શ્રીવર્ધમાન) સ્વામી હતા તે વચ્ચે. આ અવસર્પિણી કાલ હોવાથી વર્ષક ગ્રંથમાં વર્ણવેલી સમૃદ્ધિવાલું નગર અત્યારે હોઈ શકે નહીં તેથી રાજગૃહ નામનું નગર હતું એમ ભૂતકાલ વતાવ્યો છે. અહીં મૂલમાં ‘ રિદ્ધ ૦ ’ શબ્દ લખ્યો છે, તેથી તે નગરનું વર્ણન સૂચવ્યું છે, તે આ પ્રમાણે—‘ રિદ્ધત્થિમિયસમિદ્ધં ’—ઋદ્ધિવાલું એટલે ભવનાદિકવડે વૃદ્ધિ પામેલું, સ્તિમિત એટલે ભય રહિત હોવાથી સ્થિર, સમૃદ્ધ એટલે ધનધાન્યાદિકવડે યુક્ત. પછી આ ત્રણે શબ્દનો કર્મધારય સમાસ કરવો. ‘ પમુહયજજાણવયં ’—તે નગરમાં હર્ષ ઉપજાવનારી વસ્તુઓ હોવાથી નગરના રહીશ લોકો અને દેશમાં રહેનારા લોકો ત્યાં આવીને નિરંતર હર્ષ પામતા હતા. ‘ ઉત્તાણનયણપેચ્છણિજ્ઞં ’—સૌભાગ્યના અતિશયને લીધે તે નગર ઉઘાડાં (મટકાં માર્યાં વિનાનાં) નેત્રોવડેં જોવા લાયક હતું. ‘ પાસાહયં ’—પ્રાસાદીય એટલે ચિત્તને પ્રસન્ન કરનારું હતું. ‘ દરિસણિજ્ઞં ’—દર્શનીય એટલે તેને જોતાં નેત્રને શ્રમ લાગતો નહોતો. ‘ અભિરૂવં ’—મનોહર રૂપવાળું હતું. તથા ‘ પઙ્કિરૂવં ’—જોનાર જોનાર પ્રત્યે તેનું રૂપ સુંદર દેખાતું હતું (દરેક જોનાર મનુષ્યને તે સુંદર લાગતું હતું.)

મૂ૦—(ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીભાણ) ગુણસિલાણ ચેદણ, વઘ્નઓ ।

અર્થ—તે રાજગૃહનગરની બહાર ઉત્તર અને પૂર્વદિશાની વચ્ચે એટલે ઈશાનસ્થાનામાં ગુણશીલ નામનું ચૈત્ય હતું. તેનું વર્ણન કહેલું.

ટીકાર્થ—ચૈત્ય એટલે વ્યંતરનું દેહરું. ચૈત્યનું વર્ણન આ પ્રમાણે—‘ ચિરાઈએ—’ તે ચૈત્યની સ્થાપના ચિરકાલથી થયેલી હતી, તેથી ‘પુઠ્ઠવપુરિસપન્નત્તે’— પૂર્વના પુરુષોએ તે પૂજવા યોગ્યપણે પ્રકાશિત કર્યું હતું. ‘ સચ્છત્તે ’—છત્ર સહિત હતું. ‘ સઙ્ગણ ’—ધ્વજા સહિત હતું. ‘ સઘંટે ’—ઘંટા સહિત હતું, ‘ સપાહગે ’—પંતાકા સહિત હતું. ‘ કયવેયદીણ ’— તેમાં વેદિકા રચેલી હતી. લાઝલ્લોહિયમહિણ ’—લાયય એટલે ભૂમિતલમાં છાણ વિગેરેવડે લીપેલું અને ઊલ્હોહિય એટલે મીંતોને સ્વદી, ચુના વિગેરેથી ઘોળેલું હતું તેથી આ બે વડે મહિતના જેવું મહિત એટલે પૂજેલું હતું.

મૂ૦—અસોગવરપાયવે । પુઠ્ઠવિસિલાપટ્ટણ ।

અર્થ—ત્યાં એક અશોક નામનું શ્રેષ્ઠ વૃક્ષ હતું. તેની નીચે પૃથ્વીશિલાપટ્ટક હતું. ટીકાર્થ—તે ગુણશિલક નામના ચૈત્યમાં એટલે તેની પાસે એક અશોક નામનું ઉત્તમ વૃક્ષ હતું. તે વૃક્ષની નીચે થડની પાસે એક મોટું પૃથ્વીશિલાપટ્ટક રહેલું હતું. તેની લંબાઈ પહોળાઈ ઘણા પ્રમાણની હતી. ‘આઈણગરૂયબૂરનવળીયતૂલપાસે’—

૧ નાની ધ્વજાઓ. ૨ પથ્થરની મોટી શિલા.

आजिनक एटले चर्मनुं वस्त्र, रु, बूर नामनी वनस्पति, नवनीत एटले माखण अने तूल एटले आकडाबुं रु, आ सर्वनी जेवो तेनो स्पर्श अति कोमळ हतो. तथा ते शिलापट्टक ग्रासादीय एटले चित्तने प्रसन्न करनार यावत् प्रतिरूप एटले जोनार जोनार प्रत्ये सुंदर रूपवाळुं हतु.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतेवासी अज्जसुहम्ममे नामं अणगारे जातिसंपन्ने जहा केसि । जाव पंचहिं अणगारसएहिं साद्धिं संपरिबुडे पुवाणुपुविं चरमाणे जेणेव रायगिहे नगरे जाव अहापडिरूवं उग्गहं ओगिन्हित्ता संजमेणं जाव विहरति ।

अर्थ—ते काले ते समये श्रमण भगवान महावीरस्वामीना शिष्य आर्यसुधर्मा नामना अनगार जातियुक्त केशी गणधरनी जेवा. ते पांचसो अनगारनी साथे परिवरेला एक गामथी बीजे गाम अनुक्रमे विचरता सता ज्यां राजगृहनगर हंतुं त्यां आग्या, यावत् यथायोग्य उपाश्रयने ग्रहण करी संयमवडे यावत् आत्माने भावता सता विचरवा लाग्या—रह्या.

टीकार्थ—जातियुक्त एटले उत्तम माताना पक्षवडे युक्त एवो अर्थ करवो, अन्यथा माताना पक्षवडे युक्तपणुं तो सर्व कोइ मनुष्यने होय छे, तेथी कांइ उत्कर्ष कहेवाय नहीं, अने आ (सुधर्मास्वामी)नो उत्कर्ष कहेवा माटे ज अहीं विशेषणनो समूह ग्रहण करवा इच्छेलो छे. ए ज रीते कुळवडे युक्त, त्यां पण उत्तम कुळवडे युक्त एम जाणबुं. विशेष ए के-कुळ एटले पितानो पक्ष. तथा ' चलसंपन्न ' एटले विशेष प्रकारना संहननथी उत्पन्न थयेला बळे करीने युक्त. अहीं

કેશી ગણધરની જેવું વર્ણન કહેવું, તે આ પ્રમાણે—‘વિનયસંપન્ન’ એટલે વિનયવંદેયુક્ત, ‘લાઘવસંપન્ન’—લાઘવ એટલે દ્રવ્યથી અલ્પ ઉપધિપણું અને ભાવથી ત્રણ ગૌરવનો ત્યાગ, તે બન્ને પ્રકારના લાઘવવંદેયુક્ત, ‘ઓજસ્વી’—ઓજસ્ એટલે મનનું ધૈર્ય, તે વાઙ્મા, તેજ એટલે શરીરની પ્રભા તે વાઙ્મા-તેજસ્વી, સૌભાગ્યાદિક સહિત વચનને બોલનારા તે વચસ્વી, ‘જસંસી’ યશસ્વી એટલે રૂપાતિવાઙ્મા. (અહીં ‘ઓંજંસી, તૈંજંસી, વયંસી, અને જંજંસી’ એ ચારે વિશેષણોમાં અનુસ્વાર કરેલો છે તે પ્રાકૃત ભાષા હોવાથી કરેલો છે.) તથા ક્રોધ, માન, માયા અને લોભને જીતનારા એટલે ઉદયમાં આવેલા ક્રોધોદિકને નિષ્ફળ કરનારા, તથા જીવિતની એટલે પ્રાણ ધારણ કરવાની (જીવવાની) આશા એટલે ઇચ્છા અને મરણનો ભય એ બન્નેથી રહિત એટલે તે બન્નેની ઉપેક્ષા કરનારા, તથા ‘તવપ્પહાણે’—તપવંદે પ્રધાન એટલે ઉત્તમ, અથવા શેષ મુનિજનની અપેક્ષા પ્રધાન તપવાઙ્મા. એ જ પ્રમાણે ગુણવંદે પ્રધાન પળ કહેવા, વિશેષ એ કે-ગુણ એટલે ચારિત્રના ગુણ. તથા ‘કરણચરણપ્પહાણે’—ચારિત્રવંદે પ્રધાન, તથા ‘નિગ્ગહપ્પહાણે’—નિગ્ગહ એટલે અનાચારને વિષે પ્રવૃત્તિનો નિપેદ, તેવંદે પ્રધાન, તથા ‘ધોરંભચેરવાસી’—ધોર એટલે અલ્પ સત્ત્વવાઙ્મા મનુષ્યોદુઃખે કરીને આચરી શકાય તેવા બ્રહ્મચર્યને વિષે રહેનારા (બ્રહ્મચર્ય પાઠનારા) ‘ઉચ્છૃદ્ધ સરીરે’—જેણે શરીરનો સત્કાર કરવામાં નિઃસ્પૃહપણને લીધે ત્યાગની જેવો ત્યાગ કર્યો છે એવા, ‘ચોદસપુલ્લી’—ચૌદ પૂર્વને ધારણ કરનાર, ‘ચડનાણીવગ્ગ’—કેવલજ્ઞાન વિનાના ચાર જ્ઞાને કરીને સહિત. (અહીં કેશી ગણધર મતિ, શ્રુત અને અવધિ એ ત્રણ જ્ઞાન સહિત હતા એમ જાણવું.) આવા આર્યસુધર્મા સ્વામી પાંચ સો અનગારની સાથે પરિવેરેલા સતા પૂર્વાનુપૂર્વીએ એટલે અનુક્રમે, પળ પશ્ચાનુપૂર્વીએ એટલે અનુક્રમ વિના નહીં,

ए रीते चालता. ते चालवानो ज क्रम वतावे छे.-ग्रामानुग्राम एटले कहेवाने इच्छेला कोइ एक गामथी बीजे गाम चालता एटले के एक गामथी चालतां मार्गमां आवता बीजा गामने ओळंगीने जता नहोता. आम कहेवाथी तेमनो अग्रतिवद्द विहार कह्यो, तेवो विहार पण उत्सुकता रहित करता हता, ते वातने कहे छे.-सुखे सुखे विचरता एटले शरीरना खेद रहित अने संयमनी बाधा रहितपणे विचरता अथवा ग्रामादिकमां निवास करता हता. आ रीते विहार करतां जे देशमां राजगृह नगर हंतुं अने जे प्रदेशमां गुणशील नामनुं चैत्य हंतुं, ते प्रदेशमां ते आव्या, आवीने मुनिजनने योग्य (प्रासुक) एवा निवासस्थानने आज्ञा लेवा पूर्वक ग्रहण करीने (याचीने) संयम अने तपवडे पोताना आत्माने भावता सता रक्षा.

मू०-परिसा निगया । धम्मो कहिओ । परिसा पडिगया ।

अर्थ-पर्यदा तेमने वांदवा माटे नगरमांथी नीकळी. भगवान सुधर्मास्वामीए धर्म कह्यो. ते सांभळीने पर्यदा पाछी पोताने स्थाने गइ.

टीकार्थ-पर्यदा एटले श्रेणिक राजा विगेरे गामना सर्व लोको सुधर्मास्वामीने वंदन करवा माटे नगरमांथी नीकळ्या. तेमनी पासे धर्म श्रवण कर्या पछी जे दिशामांथी ते पर्यदा आवी हती, ते ज दिशाए पाछी गइ.

मू०-ते णं काले णं ते णं समए णं अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स अंतेवासी जंबू णामं अणगारे समचउरंसंसाणसंठिए जाव संखित्तविउलतेयलेस्से अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स अदूरसामंते

उड्डुंजाणू जाव विहरति ।

ते काळे ते समये आर्यसुधर्मा अनगारना शिष्य जंबू नामना अनगार समचतुरस्र संस्थानमां रहेला यावत् जेमणे विपुल तेजोलेझ्यानो संक्षेप कर्यो छे एवा ते आर्य सुधर्मा अनगारनी अति दूर नहीं तेम ज अति समीपे नहीं एवा स्थानमां उंचा हींचण राखीने यावत् रखा हता-बैठा हता.

टीकार्थ—ते काळे ते समये आर्यसुधर्मास्वामीना अंतेवासी आर्यजंबू नामना अनगार के जे काश्यपगोत्री हता, तेनुं शरीर सात हाथ उंचुं हतुं, ते समचतुरस्र संस्थानमां रहेला हता, अहीं मूळमां यावत् शब्द छे तेथी आ प्रमाणे जाणबुं.—तेनुं वज्रर्षभनाराच संहनन हतुं 'कणागपुलगनिघसपम्हगोरे'—सुवर्णना ककडानो जे निकप एटले कसोटीना पथ्थर उपर करेली रेखा. तथा कमळनो जे गर्भ तेनी जेवा गौर वर्णवाळा हता अथवा आ पदनी व्याख्या वृद्धो आ प्रमाणे करे छे. लोढा विगेरेनो नहीं परंतु सुवर्णनो जे पुलक एटले सार (वर्णनो अतिशय) ते जेमां प्रधान छे एवो जे निकप एटले रेखा तेनुं जे पक्ष्म एटले बहुपणुं तेनी जेवा ते गौर वर्णवाळा हता. तथा 'उग्गतवे' उग्र एटले कोह पराभव न करी शके एवा तपवाळा, 'तत्तत्तवे'—जेणे तपने तपाव्युं छे एवा, एटले के तेणे एवा प्रकारनो तप कर्यो के जेथी कर्मने तपावीने ते तप-वडे तपरूप पोताना आत्माने पण तपाव्यो हतो. तथा तेनो तप देदीप्यमान हतो एटले के कर्मरूपी वनने बाळनार होवाथी तेनुं तेज अग्निनी जेम जाज्वल्यमान हतुं. वळी ते 'उराले' उदार एटले प्रधान हता. 'घोरे'—घोर एटले परीपह, इंद्रिय अने कषाय नामना शुशुओनो विनाश करवामां निर्दय हता, तथा 'घोरव्वए'—तेनां व्रतो घोर एटले बीजाओ न

पाळी शेके तेवां (कठिन) हतां. तथा घोर तपवडे तपस्वी होता. तथा 'संखित्तविउलतेउलेस्से'—संक्षिप्त एटले शरीरनी अंदर लीन थइ छे विपुल एटले अनेक योजन प्रमाण क्षेत्रमां रहेली वस्तुओने बाळवामां समर्थ तेजोलेइया एटले विशेष प्रकारना तपथी उत्पन्न थयेली विशेष प्रकारनी लब्धिना प्रभाववाळी तेजोलेइया छे जेने, आवा प्रकारना गुणोए करीने युक्त एवा जंबूस्वामी भगवान आर्यसुधर्मास्वामी स्थविरनी 'अदूरसामंते'—अति दूर तेम ज अति नजिक नहीं एवा उचित स्थानने विये रहेला होता. केवी रीते ? 'उडुंजाणू' साधुओने केवळ पृथ्वीपर वेसवानो नियेध होवाथी अने औपग्रहिक आसन नहीं राखता होवाथी उत्कडुक आसने रहेला होता. तेथी ते उंचा हींचण राखीने (उभडक) बैठेला होता. वळी ते नीचुं मुख राखीने बैठेला होता एटले के तेणे उंचे के तिरछी (आडी अवळी) कोइ पण ठेकाणे दृष्टि राखी नहीती, परंतु असुक पृथ्वीना भाग उपर ज तेणे नियमित दृष्टि राखी होती. अहीं सूत्रमां फरीथी यावत् शब्द लखेलो छे तेथी आ प्रमाणे जाणवुं—'ज्ञाणकोठोवगए' ध्यानरूपी कोष्ठने पामेला, एटले के जेम कोठीमां धान्य नांखुं होय ते आम तेम वीखराइ जतुं नथी, तेम ते भगवान धर्मध्यानरूपी कोठीमां पेसीने इंद्रियो अने मनने आम तेम जवा न देतां आत्माना संवरवाळा थइने रहेला होता. अर्थात् संयम, तप अने ध्यानवडे आत्माने भावता सता रहेला होता.

मू०—तए णं से भगवं जंबू जातसइ जाव पज्जुवासमाणे एवं वयासी—उवंगणं भंते !
समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्टे पणत्ते ? !

અર્થ—(સુધર્માસ્વામી ઉત્તર આપે છે—) આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન યાવત્ સિદ્ધિપદને પામેલા શ્રી મહાવીરસ્વામીએ આ પ્રમાણે (સાત પછીના) ઉપાંગોના પાંચ વર્ગ કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે—નિરયાવલિકા ૧, કલ્પાવતંસિકા ૨, પુષ્પિકા ૩, પુષ્પચૂલિકા ૪ અને વહ્નિદશા ૫.

મૂ૦—જઈ ણં ભંતે ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં ઉવંગાણં પંચ વગ્ગા પન્નત્તા તં જહા—નિરયાવલિકા-યાઓ જાવ વણિહદસાઓ, પઢમસ્સ ણં ભંતે ! વગ્ગસ્સ ઉવંગાણં નિરયાવલિયાણં સમણેણં ભગવયા જાવ સંપત્તેણં કઙ્ક અજ્ઞયણા પન્નત્તા ? !

અર્થ—હે ભગવાન ! જો શ્રમણ ભગવાન યાવત્ સિદ્ધિપદને પામેલા શ્રી મહાવીરસ્વામીએ (સાત પછીના) ઉપાંગોના પાંચ વર્ગો કહેલા છે, તે આ પ્રમાણે—નિરયાવલિકા યાવત્ વહ્નિદશા. તો હે ભગવાન ! પહેલા વર્ગરૂપ નિરયાવલિકા ઉપાંગના શ્રમણ ભગવાન યાવત્ સિદ્ધિપદને પામેલા શ્રી મહાવીરસ્વામીએ કેટલાં અધ્યયનો કહ્યાં છે ?

મૂ૦—એવં खलु जंबू ! समाणेणं जाव संपत्तेणं उवंगाणं पढमस्स वग्गस्स निरयावलिયાणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, तं जहा—काले ? सुकाले २ महाकाले ३ कण्हे ४ सुकण्हे ५ तथा महा-

કળહે ૬ । વીરકળહે ૭ ય બોદ્ધવે, રામકળહે ૮ તહેવ ય ॥ ૧ ॥ પિતૃસેનકળહે ૯ નવમે, દસમે મહાસેનકળહે ૧૦ ઉ ।

અર્થ—આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન યાવત્ સિદ્ધિપદને પામેલા શ્રીમહાવીરસ્વામીએ પહેલા વર્ગરૂપ નિરયાવલિકા ઉપાંગના દશ અધ્યયનો કહેલાં છે. તે આ પ્રમાણે—કાલ ૧, સુકાલ ૨, મહાકાલ ૩, કૃષ્ણ ૪, સુકૃષ્ણ ૫, મહાકૃષ્ણ ૬, વીરકૃષ્ણ ૭, રામકૃષ્ણ ૮, નવમું પિતૃસેનકૃષ્ણ ૯, અને દશમું મહાસેનકૃષ્ણ ૧૦, આ નામનાં દશ અધ્યયનો જાણવાં.

ટીકાર્થ—અહીં દશ અધ્યયનો કાલ, સુકાલ વિગેરે કુમારોના નામથી કહેલાં છે. તે કુમારો પળ કાલી, સુકાલી વિગેરે તેમની માતાઓના નામને અનુસરતા નામવાળા કહેલાં છે—કાલીનો પુત્ર કાલ, સુકાલીનો પુત્ર સુકાલ વિગેરે. (પળ અહીં વ્યાકરણના નિયમપ્રમાણે—કાલ્યા : અયમિતિ કાલ :—કાલીનો આ દટલે કાલી સંબંધી. એ જ પ્રમાણે સુકાલીનો આ इत्यादि વિગ્રહો કરીને તેમના પુત્રોના નામ કહેવા. પરંતુ ‘કાલ્યા : અપત્યં’ કાલિનો પુત્ર, इत्यादि વિગ્રહ કરીને તદ્વિત્તનો પ્રત્યય કરવો નહીં. કેમકે તેમ કરવાથી અપત્ય અર્થમાં કાલી વિગેરે શબ્દો થકી ‘અયળ્’ પ્રત્યય આવે છે તેથી ‘કાલેય’ વિગેરે શબ્દો થાય છે, પળ કાલ, સુકાલ વિગેરે શબ્દો સિદ્ધ થતા નથી.) આ કાલ, સુકાલ વિગેરે દશ અધ્યયનો નિરયાવલિકા નામના પ્રથમ વર્ગમાં કહ્યાં છે.

મૂ૦--જઇ ણં મંતે ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં ઉવંગાણં પઢમસ્સ વગ્ગસ્સ નિરયાવલિયાણં દસ

अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स निर्यावलियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्टे पन्नत्ते ? ।

अर्थ—हे भगवान् ! जो श्रमण भगवान् यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए निर्यावलिका उपांगना पहेला वर्गना दश अध्ययनो कहां छे, तो हे भगवान् ! निर्यावलिकाना पहेला अध्ययननो श्रमण भगवान् यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कयो अर्थ कह्यो छे ?

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं इहेव जंबुदीवे दीवे भारहे वासै चंपा नामं नगरी होत्था, रिद्ध, पुन्नभहे चेइए ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्च हे जंबू ! ते काले ते समये आ ज जंबूदीप नामना द्वीपने विषे भरतक्षेत्रमां चंपा नामनी नगरी हती. ते ऋद्धिवाली हती. त्यां पूर्णभद्र नामनुं चैत्य हतुं.

टीकार्थ—आ ज जंबूदीप नामना द्वीपने विषे एटले आ तिछालोकमां जंबूदीप नामना द्वीपो असंख्याता छे तेशी बीजा कोइ जंबूदीपने विषे नहीं, पण आ ज जंबूदीपने विषे एम जाणवुं. अहीं 'रिद्ध' शब्द लख्यो छे तेशी 'रिद्धत्थिमियसमिद्धे' विगेरे पूर्वे कहेलो पाठ जाणवो अने तेनो अर्थ पण पूर्वनी जेम जाणवो. ते चंपानगरीनी बहार उत्तरपूर्व एटले ईशानखणामां पूर्णभद्रनामनुं चैत्य एटले व्यंतरनुं आयतन हतुं.

कहेबुं. यावत् दीक्षा लइने सिद्ध थशे, बूझशे. यावत् सर्व दुःखनो अंत करशे.
 मू०--तं एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं निरयावलियाणं पढमस्स अज्झ-
 यणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते ।

॥ पढमं अज्झयणं सम्मत्तं ॥ १ ॥

अर्थ—ते आ ग्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान यावत् मोक्षने पामेला श्री महावीर स्वामीए निरयावलिका सूत्रना
 पहेला अध्ययननो आ अर्थ कह्यो छे.

प्रथम अध्ययन समाप्त. १.

मू०--जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं निरयावलियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे
 पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते ! अज्झयणस्स निरयावलियाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं के अट्ठे पन्नत्ते ?

अर्थ—(जंबूस्वामी सुधर्मास्वामीने पूछे छे.)—“जो हे भगवान ! श्रमण भगवान यावत् मोक्षने पामेला श्री
 महावीरस्वामीए निरयावलिकाना प्रथम अध्ययननो आ अर्थ कह्यो छे, तो हे भगवान ! निरयावलिकाना बीजा
 अध्ययननो श्रमण भगवान यावत् मोक्षने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कयो अर्थ कह्यो छे ?

मू०--एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं चंपा नामं नगरी होत्था । पुन्नभंदे चेइए ।

कोणिए राया । पडमावई देवी । तत्थ णं चंपाए नयरीए सेणियस्स रत्तो भज्जा कोणियस्स रत्तो
चुल्लमाउया सुकाली नामं देवी होत्था सुकुमाला । तीसे णं सुकालीए देवीए पुत्ते सुकाले नामं
कुमारे होत्था सुकुमाले ।

अर्थ—(सुधर्मास्वामी उत्तर आपे छे—) “आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! ते काळे ते समये चंपा नामनी नगरी हती.
पूर्णभद्र नामनुं चैत्य हतुं, कूणिक नामे राजा हतो. तेने पडूमावती नामनी देवी (राणी) हती. ते चंपानगरीमां श्रेणिक
राजानी भार्या कूणिकराजानी सावकी माता सुकाली नामनी देवी अति कोमळ अंगवाळी हती. ते सुकाली देवीनो
पुत्र सुकाल नामनो कुमार हतो. ते अति कोमळ अंगवाळो हतो.

मू०--तेते णं से सुकाले कुमारे अन्नया कयाति तिहिं दंतिसहस्सोहिं जहा कालो कुमारो
निरवसेसं तं चेव जाव महाविदेहे वासे अंतं काहिति ॥ २ ॥

अर्थ—त्यारपणी ते सुकाल कुमार एकदा कदाचित् त्रण हजार हाथीओ विगेरे सहित कालकुमारनी जेम (युद्ध करवा
गयो मराणो, चोथी नरके गयो, त्यांथी नीकळी क्यां जशे ? एम गौतमे पुछ्युं ने प्रभुए उत्तर आप्यो त्यां सुधी) समग्र
वृत्तांत ते ज प्रमाणे कहेवो यावत् महाविदेह क्षेत्रमां (मनुष्य थइ, दीक्षा लइ) सर्व दुःखनो अंत करशे. २.

(द्वितीय अध्ययन समाप्त २)

મું--એવં સેસા વિ અટ્ટ અઙ્ગયણા નેયદ્વા પઢમસરિસા, ણવરં માયાતો સરિસણામાઓ ॥ ૧૦ ॥
નિરયાવલિયાતો સમ્મત્તાતો, નિર્મલેવો સર્વેસિં ભાણિયદ્વો તદ્દા ।

॥ પઢમો વગ્ગો સમ્મત્તો. ॥

અર્થ--આ પ્રમાણે વાકીના પળ આઠ અઙ્ગયનો પ્રથમ અઙ્ગયનની જેવા જાણવા. વિશેષ એકે કુમારના સરવા નામવાલી તેમની માતાઓ જાણવી. (૧૦)

નિરયાવલિકા સમાપ્ત થઈ. સર્વના નિર્લેપા તે જ પ્રમાણે કહેવા.

॥ પ્રથમ વર્ગ કલ્પિયા સમાપ્ત. ॥

श्री निरयावलिका सूत्रे द्वितीय वर्ग.

कप्पवडिसिया. २.

मू०--जाति णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवंगाणं पढमस्स वग्गस्स निरयावलियाणं अयमट्ठे पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते ! वग्गस्स कप्पवडिसियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं कइ अज्झयणा पन्नत्ता ? ।

अर्थ--(जंबू स्वामी सुधर्मा स्वामीने पूछे छे-) “ जो हे भगवान ! यावत् मोक्षने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए उपांगने विषे निरयावलिका नामना प्रथम वर्गनो आ तमे कह्यो ते अर्थ कह्यो छे, तो हे भगवान ! कलपावतंसिका नामना बीजा वर्गना श्रमण भगवान यावत् मोक्षने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए केटलां अध्ययन कहां छे ?

मू०--एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं कप्पवडिसियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, तं जहा--पउमे १ महापउमे २ भदे ३ सुभदे ४ पउमभदे ५ पउमसेणे ६ पउमगुम्मे ७ नल्लिणिगुम्मे ८ आणंदे ९ नंदणे १० ।

अर्थ—(सुधर्मा स्वामी उत्तर आपे छे) —आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान यावत् मोक्षने पामेला श्रीमहावीर स्वामीए कल्पावतंसिकाना दश अध्ययनो कहां छे, ते आ प्रमाणे—पद्म १, महापद्म २, भद्र ३, सुभद्र ४, पद्मभद्र ५, पद्मसेन ६, पद्मगुल्म ७, नलिनीगुल्म ८, आनंद ९ अने नंदन १०, (आ नामनां दश अध्ययनो कहां छे.)

मू०—जइ णं भंते ! समणे णं जाव संपत्तेणं कप्पवडिसियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स कप्पवडिसियाणं समणेणं भगवया जाव के अट्ठे पन्नत्ते ? ।

अर्थ—जो हे भगवान ! श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कल्पावतंसिकाना दश अध्ययनो कहां छे, तो हे भगवान ! कल्पावतंसिकाना पहेला अध्ययननो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कयो अर्थ कहां छे ?

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं चंपा नामं नयरी होत्था । पुन्नभदे चेइए । कूणिए राया । पउमावई देवी ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! ते काले ते समये चंपा नामनी नगरी हती. पूर्णभद्र नामनुं चैत्य हतुं. कूणिक नामे राजा हतो. तेने पद्मावती नामनी देवी (राणी) हती.

मू०—तत्थ णं चंपाए नयरीए सेणियस्स रत्तो भज्जा कूणियस्स रत्तो चुल्लमाउया काली नामं

देवी होत्था । तीसे णं कालीए देवीए पुत्ते काले नामं कुमारे होत्था सुकुमाले । तस्स णं कालस्स कुमारस्स पइमावई नामं देवी होत्था, सोमाला जाव विहरति ।

अर्थ—ते चंपानगरीमां श्रेणिकराजानी भार्या कूणिकराजानी लघुमाता काली नामनी देवी (राणी) हती. ते काली देवीनो पुत्र काल नामनो कुमार अति कोमल अंगवाळो हतो. ते कालकुमारने पइमावती नामनी देवी (राणी) हती. ते अति कोमल अंगवाळी यावत् विचरती हती.

मू०—तते णं सा पउमावई देवी अन्नया कयाई तंसि तारिसंगंसि वासघरांसि अंभिभतरतो सचित्तकम्मे जाव सीहं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा । एवं जम्मणं जहा महाबलस्स, जाव नामाधिजं, जम्हा णं अम्हं इमे दारए कालस्स कुमारस्स पुत्ते पउमावईए देवीए अत्तए तं होउ णं अम्हं इमस्स दारगस्स नामाधिजं पउमे । सेसं जहा महाबलस्स, अट्ठओ दातो जाव उप्पिं पासायवरगते विहरति ।

अर्थ—त्यारपणी ते पइमावती देवी एकदा कदाचित् ते तेवा प्रकारना अंदरना भागभां विचित्र प्रकारना चित्रवाळा वासगृह (शयनगृह)मां सुखे सुती सती यावत् स्वप्नमां सिंहने जोइ जागी गइ. ए ज प्रमाणे महाबळनी जेम जन्म पर्यंत

जहेव मेहो तहेव समणं भगवं आपुच्छित्ता विउले जाव पाओवगते समाणे तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्कारस अंगाइं, बहुपडिपुण्णाइं पंच वासाइं सामन्नपरियाए, मासियाए संलेहणाए सट्ठिं भत्ताइं आणुपुवीए कालगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते पद्म अनगर ते उदार (प्रधान) तपवडे मेघकुमार अनगारनी जेम शरीरे कुश थया, ते ज प्रमाणे धर्मजागरिका करता तेने विचार थयो. तेथी मेघनी जेण ते ज प्रमाणे श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीनी रजा लहने विपुलाचल पर्वत उपर यावत् पादपोषगमन नामतुं अनशन कर्युं. आ पद्म अनगर तेवा प्रकारना स्थविर मुनिओनी पासे सामायिक आदि अग्यार अंग भण्या हता. बरावर परिपूर्ण पांच वर्ष सुधी चारित्रपर्याय पाळ्यो हतो. एक मासनी संलेखनावडे एटले साठ भक्तना त्यागवडे अनुक्रमे ते कालधर्म पाम्या.

मू०—थेरा ओत्तिन्ना, भगवं गोयमं पुच्छइ, सामी कहेइ जाव सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदिता आलोइय० उडुं चंदिमसोहम्ममे कप्पे देवत्ताए उववन्ने दो सागराइं ।

अर्थ—पछी स्थविर मुनिओ पर्वतपरथी नीचे उतर्या. (तेना उपकरण आपी वृत्तांत कह्यो.) भगवानने गौतमस्वामीए पूछ्युं. त्यारे महावीरस्वामीए कह्युं के—यावत् साठ भक्तनो अनशनवडे छेद करी आलोचना प्रतिक्रमण करी उपर चंद्र सूर्यना विमानने ओळंगी सौधर्मकल्प नामना प्रथम देवलोकमां बे सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थितिवाळो ते देवपणे उत्पन्न थयो छे.

मू०—से णं भंते ! पउमे देवे तातो देवलोगातो आउक्खएणं पुच्छा, गोयमा ! महाविदेहे वासे जहा दढपइन्नो जाव अंतं काहिति ।

अर्थ—हे भगवान् ! ते पढ्म देव ते देवलोकथकी आयुष्यनो क्षय थये क्यां जशे ? एम पूछुं, त्यारे प्रभु उत्तर आपे छे के-हे गौतम ! महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ दढप्रतिज्ञनी जेम सिद्धिपदने पामशे यावत् सर्व दुःखनो अंत करशे.

मू०—तं एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं कप्पवडिंसियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते त्ति वेमि ॥ १ ॥

अर्थ—ते आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कल्पावतंसिकाना पहेला अध्ययननो आ प्रमाणे अर्थ कह्यो छे, ए में तमने कह्यो. १.

इति प्रथमाध्ययनम् ॥

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं कप्पवडिंसियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते ! अज्झयणस्स के अट्ठे पणत्ते ? ।

अर्थ—(जंबूस्वामी पूछे छे) हे भगवान् ! जो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कल्पावतंसिकाना पहेला अध्ययननो आ अर्थ कह्यो छे, तो हे भगवान ! बीजा अध्ययननो शो अर्थ कह्यो छे ?

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं चंपा नामं नगरी होत्था पुन्नभदे चेइए । कूणिए राया । पउमावई देवी ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! ते काले ते समये चंपा नामनी नगरी हती. पूर्णभद्र नामनुं चैत्य हतुं. कूणिक नामे राजा हतो. तेने पट्मावती नामनी देवी (राणी) हती.

मू०—तत्थ णं चंपाए नयरीए सेणियस्स रत्तो भज्जा कोणियस्स रत्तो बुल्लमाउया सुकाली नामं देवी होत्था ।

अर्थ—ते चंपानगरीमां श्रेणिकराजानी भार्या कूणिकराजानी लघुमाता सुकाली नामनी देवी हती.

मू०—तीसे णं सुकालीए पुत्ते सुकाले नामं कुमारे । तस्स णं सुकालस्स कुमारस्स महाप-उमा नामं देवी होत्था सुकुमाला ।

अर्थ—ते सुकालीनो पुत्र सुकाल नामनो कुमार हतो. ते सुकालकुमारने महापद्मा नामनी देवी हती. ते अति कोमल अंगवाली हती.

मू०—तते णं सा महापउमा देवी अन्नदा कथाइं तंसि तारिसगांसि एवं तहेव महापउमे नामं दारते जाव सिज्झाहिति । नवरं ईसाणे कप्पे उववाओ उक्खोसिट्ठिओ ।

अर्थ—त्यारपछी ते महापद्म देवी एकदा कदाचित् ते तेवा प्रकारना वासगृहमां सुती हती विगेरे ए ज प्रमाणे सर्व कहेबुं यावत् महापद्म नामना बाळकने जन्म आप्यो, यावत् ते (चारित्र अंगीकार करी देव थइ ज्यवीने) सिद्धिपदने पामशे. विशेष ए के ईशान कल्प नामना बीजा देवलोकरमां ते उत्कृष्ट स्थितिवाळो देव थयो छे.

मू०—तं एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवथा जाव संपत्तेणं कप्पवाडिसियाणं दोच्चस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते त्ति वेमि ॥ २ ॥

अर्थ—ते आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू श्रमण भगवान् यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कल्पावतंसिकाना बीजा अध्ययननो आ अर्थ कह्यो छे, ते में तमने कह्यो. २.

इति द्वितीयमध्ययनम् ॥

मू०—एवं सेसा वि अट्ठ अज्झयणा नेयवा मातातो सरिसनामाओ । कालादीणं दसण्हं पुत्ता आणुपुवीए ।

दोण्हं च पंच चत्तारि, तिण्हं तिण्हं च हौंति तिन्नेव ।
दोण्हं च दोणिण वासा, सेणियनचूण परियातो ॥ १ ॥

उववातो आणुपुवीए-पढमो सोहम्मो, बितितो ईसाणे, ततितो सणकुमारे, चउत्थो माहिंदे,
पंचमओ बंभलोए, छट्ठो लंतए, सत्तमओ महासुक्के, अट्टमओ सहस्सारे, नवमओ पाणते, दसमओ
अच्चुते । सवत्थ उक्खोसठिई भाणियवा । महाविदेहे सिद्धे ॥ १० ॥

॥ कप्पवडिसियाओ संमत्ताओ । बितितो वगो दस अज्झयणा ॥

॥ बीओ वगो सम्मत्तो ॥ २

अर्थः—ए ज प्रमाणे वाकीना पण आठ अध्ययनो जाणवा. तेमनी माताओ पोताना नाम समान नामवाली जाणवी.
कालादिक देशेना पुत्रोनी अनुक्रमे चारित्रपर्याय आ प्रमाणे—

पहेला बेनो पांच वर्ष, पछीना त्रणनो चार वर्ष, पछीना त्रणनो त्रण वर्ष अने छेछा बेनो वे वर्ष. आ प्रमाणे श्रेणिक
राजाना पौत्रोनी चारित्रपर्याय जाणवो.

ते देशेनी उपपात अनुक्रमे आ प्रमाणे—पहेलो सौधर्म देवलोकमां, बीजो ईशान देवलोकमां, त्रीजो सनत्कुमार देव-
लोकमां, चौथो माहेंद्र देवलोकमां, पांचमो ब्रह्मलोकमां, छट्ठो लांतकमां, सातमो महाशुक्र नामना देवलोकमां, आठमो
सहस्रारमां, नवमो प्राणत नामना दशमा देवलोकमां अने दशमो अच्युत नामना चारमा देवलोकमां उपज्या छे. सर्वत्र
उत्कृष्ट स्थिति कहेवी. ते सर्वे त्यांथी चवी महाविदेह क्षेत्रमां जन्मी सिद्धिपदने पामशे. १०.

ટીકાર્થ—શ્રેણિકરાજાના પૌત્રોના એટલે કાલ, મહાકાલ વિગેરેના પુત્રોના અનુક્રમે વ્રતપર્યાયને કહેનારી—‘દોળહં ચ પંચ’ इत्यादि गाथानो अर्थ आ प्रमाणे-दशना प्रारंभमां पहिला बेनो एटले काल अने सुकालना पुत्रोनो व्रत-पर्याय पांच पांच वर्षनो, तयार पछीना व्रणनो व्रतपर्याय चार चार वर्षनो, पछीना व्रणनो व्रतपर्याय व्रण व्रण वर्षनो अने छेछा बेनो व्रतपर्याय बवे वर्षनो जाणवो.

तेमां पहिला (काल)नो पुत्र जे पद्म नामनो छे ते कामभोगनो त्याग करी भगवान महावीरस्वामीनी पासें व्रत ग्रहण करी अग्यार अंगनो अभ्यास करी अति उग्र घणां उपवास, छठ, अष्टम विगैरे तप करी शरीरे अत्यंत कृश थइ विचारवा लाग्यो के-ज्यां सुधी मारे बल, वीर्य विगैरेनी शक्ति छे त्यां सुधीमां भगवानने विज्ञप्ति करीने भगवाननी आज्ञाथी मारे पादोपगमन अनशन करवुं कल्याणकारक छे. एम विचारीने तेणे ते ज प्रमाणे कर्यु. ते पांच वर्षनो व्रतपर्याय पाळी एक मासनी संलेखनावडे कालधर्मने पामी सौधर्म देवलोकमां बे सागरोपमनी स्थितिवाळो देव थयो. त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ सिद्धिपदने पामशे. आ प्रमाणे कल्पावतंसकमां उत्पन्न थयेला पद्ममुं पहेंछुं अध्ययन छे. (१). ए ज प्रमाणे सुकालनी महापद्मा देवीनो पुत्र महापद्म, तेनो वृत्तांत ते ज प्रमाणे कहेवो. तेणे भगवाननी पासें चारित्र ग्रहण करी पांच वर्ष सुधी व्रतपर्याय पाळी अग्यार अंगनो अभ्यास करी उपवास, छठ, अष्टम विगैरे घणो तप करी ईशान कल्प नामना बीजा देवलोकमां बे सागरोपम ज्ञाज्ञेरी स्थितिवाळो देव थयो. त्यांथी चवीने ते पण महाविदेहक्षेत्रमां जन्मी दीक्षा ग्रहण करी केवलज्ञान पामी मोक्षे जशे. ए बीजुं अध्ययन. (२). त्रीजा अध्ययनमां महाकालना पुत्रनो

વૃત્તાંત છે, ચોથા અધ્યયનમાં કૃષ્ણકુમારના પુત્રનો વૃત્તાંત છે, પાંચમા અધ્યયનમાં સુકૃષ્ણના પુત્રનો વૃત્તાંત છે. આ ત્રણે ચાર વર્ષનો વ્રતપર્યાય પાલન કરવામાં તત્પર થયા હતા. તેમાં ત્રીજો મહાકાલનો પુત્ર ચાર વર્ષ સુધી વ્રતપર્યાય પાલી સનત્કુમાર નામના ત્રીજા દેવલોકમાં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળો દેવ થઈ સાત સાગરોપમનું આયુષ્ય પાલીને ત્યાંથી ચવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ પામી સિદ્ધિપદને પામશે. (૨). ચોથા અધ્યયનમાં કૃષ્ણકુમારનો પુત્ર ચાર વર્ષ સુધી વ્રતપર્યાય પાલી મોહદ્રક્ષ્ણ નામના ચોથા દેવલોકમાં દેવ થઈ સાત સાગરોપમ જ્ઞાણરૂં ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ભોગવી ત્યાંથી ચવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મી સિદ્ધિપદને પામશે.) ૫ (૪). પાંચમો સુકૃષ્ણકુમારનો પુત્ર ચાર વર્ષ વ્રત-પર્યાય પાલી બ્રહ્મલોક નામના પાંચમા દેવલોકમાં દશ સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પાલી ત્યાંથી ચવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મી સિદ્ધ થશે. ૫ (૫). છઠ્ઠા અધ્યયનમાં મહાકૃષ્ણના પુત્રની હકીકત છે, સાતમા અધ્યયનમાં વીરકૃષ્ણના પુત્રની હકીકત છે, આઠમા અધ્યયનમાં રામકૃષ્ણના પુત્રની હકીકત છે. તે ત્રણે ત્રણ વર્ષનો વ્રતપર્યાય પાલવામાં તત્પર થયા હતા. તેમાં મહાકૃષ્ણનો પુત્ર ત્રણ વર્ષનો વ્રતપર્યાય પાલી લાંતકક્ષ્ણ નામના છઠ્ઠા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઈ ચૌદ સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળું આયુષ્ય પાલી ત્યાંથી ચવી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં જન્મી સિદ્ધ થશે. ૫ (૬). સાતમો વીરકૃષ્ણનો પુત્ર ત્રણ વર્ષનો વ્રતપર્યાય પાલી મહાશુક્ર નામના સાતમા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઈ સતર સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પાલી ત્યાંથી ચવી મહાવિદેહમાં જન્મી સિદ્ધ થશે. ૫ (૭). આઠમો રામકૃષ્ણનો પુત્ર ત્રણ વર્ષનો વ્રતપર્યાય પાલી સહસ્રાર નામના આઠમા દેવલોકમાં અઠાર સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય

પાલી ત્યાંથી ચવી મહાવિદેહમાં જન્મી સિદ્ધ થશે. એ આઠમું અધ્યયન. (૮) નવમો પિતૃસેનકૃષ્ણનો પુત્ર બે વર્ષનો વ્રતપર્યાય પાલી દશમા પ્રાણત દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઈ ઓગણીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય પાલી ત્યાંથી ચવી મહાવિદેહમાં જન્મી સિદ્ધ થશે. એ નવમું અધ્યયન. (૯) દશમો મહાસેનકૃષ્ણનો પુત્ર બે વર્ષનો વ્રતપર્યાય પાલવામાં તત્પર અનશનાદિક વિધિવડે અચ્યુત નામના ચારમા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઈ બાવીશ સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પાલી ત્યાંથી ચવી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં જન્મી સિદ્ધ થશે. એ દશમું અધ્યયન (૧૦)

આ પ્રમાણે કલ્પાવતંત્રસક (દેવલોકના અલંકાર-મુગટરૂપ) દેવોના સંબંધવાળા ગ્રંથની આ પદ્ધતિ કલ્પાવતંત્રસિકા નામે કહેવાય છે. તે સમાપ્ત થઈ. અને બીજો વર્ગ પણ સમાપ્ત થયો.

इति द्वितीय वर्ग.

श्री निरयावलिका-तृतीय वर्ग.

पुष्पिका ३

મૂ૦-જાતિ ણં મંતે ! સમરણં ભગવચા જાવ સંપત્તેણં ઉવંગાણં દોઞ્ચસ્સ કપ્પવહિંસિયાણં અયમટે પન્નત્તે, તઞ્ચસ્સ ણં મંતે ! વગ્ગસ્સ ઉવંગાણં પુષ્પિકયાણં કે અટ્ટે પપ્પત્તે ? ।

અર્થ—(જંબૂસ્વામી પૂછે છે.) જો હે ભગવાન ! શ્રમણ ભગવાન યાવત્ સિદ્ધિપદને પામેલા શ્રીમહાવીરસ્વામીએ કલ્યા-
વતંસિકા નામના ત્રીજા વર્ગનો આ તમે કહ્યો તે અર્થ કહ્યો છે, તો હે ભગવાન ! ત્રીજા વર્ગનો એટલે પુષ્પિકા નામના
ઉપાંગનો કયો અર્થ કહ્યો છે ?

ટીકાર્થ—આ ત્રીજા વર્ગમાં પણ દશ અધ્યયનો છે. નિક્ષેપ એટલે નિગમન અર્થવાચક વાક્ય જાણવું. તે આ પ્રમાણે—
નિશ્ચે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામી તીર્થની આદિને કરનારા इत्यादि યાવત્ સિદ્ધિગતિ નામના સ્થાનને
પામવાની ઇચ્છાવાળાએ ત્રીજા વર્ગના એટલે પુષ્પિકા નામના ઉપાંગના પહેલા અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. એ જ પ્રમાણે
સૂર, શુક્ર, વહુપુત્રિકા વિગેરે આગળના અધ્યયનોને વિષે તે તે આલાવાએ કરીને નિગમન કહેવું.

મૂં—એવં જલુ જંબૂ ! સમણેણં જાવ સંપત્તેણં ઉવંગાણં તચ્ચસ્સ વગસ્સ પુષ્પિકયાણં દસ
અજ્ઞયણા પન્નત્તા, તં જહા—

ચંદે સૂરે સુદ્ધે, વહુપુત્તિય પુન્નમાણિભદ્દે ય । દત્તે સિવે બલેયા, અણાદિએ ચેવ વોધેવે ॥ ૧ ॥

અર્થ—આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન યાવત્ સિદ્ધિગતિને પામેલા શ્રીમહાવીરસ્વામીએ ત્રીજા વર્ગના
એટલે પુષ્પિકા નામના ઉપાંગના દશ અધ્યયનો કહ્યાં છે. તેનાં નામ—ચંદ્ર ૧, સૂર્ય ૨, શુક્ર ૩, વહુપુત્રિકા ૪, પૂર્ણભદ્ર ૫,
માણિભદ્ર ૬, દત્ત ૭, શિવ ૮, બલ ૯, અને અણાદિય ૧૦ એ નામનાં અધ્યયનો જાણવાં.

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं पुप्फियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स पुप्फियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पन्नत्ते ? ।

अर्थ—हे भगवान ! जो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए पुष्पिका नामना उपांगनां दश अध्ययनो कहाँ छे, तो हे भगवान ! पुष्पिका उपांगना पहेला अध्ययननो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कयो अर्थ कह्यो छे ?

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नामं नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया । ते णं काले णं ते णं समए णं सामी समोसढे, परिस्ता निग्गया ।

अर्थ—आ ग्रामणे निश्च हे जंबू ! ते काले ते समये राजगृह नामनुं नगर हतुं. तेनी बहार गुणशील नामनुं चैत्य हतुं. तेमां श्रेणिक नामे राजा हता. ते काले ते समये श्रीमहावीरस्वामी त्यां समवसर्या. तेमने बांदवा माटे नगरमांथी पर्वदा नीकळी.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं चंदे जोइसिंदे जोइसराया चंदवडिसए विमाणे सभाए सुहम्माए चंदंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जाव विहरति ।

અથ—તે કાલે તે સમયે ચંદ્ર નામનો જ્યોતિષીન્દ્ર જ્યોતિષનો રાજા ચંદ્રાવંતસક નામના વિમાનમાં સુધર્મા નામની સભામાં ચંદ્ર નામના સિંહાસન ઉપર ચાર હજાર સામાનિક દેવોથી પરિવેરેલો યાવત્ વિચરે છે—રહેલો છે.

મૂ૦—इमं च णं केवलकप्यं जंबुद्वीवं दीवं विउलेणं ओहिणा आभोएमाणे आभोएमाणे पासति, पासित्ता समणं भगवं महावीरं जहा सूरियाभे आभिओगं देवं सदावित्ता जाव सुरि-
दाभिगमणजोगं करेत्ता तमाणत्तियं पच्चप्पिणंति । सूसरा घंटा, जाव विउव्वणा, नवरं (जाणविमाणं)
जोयणसहस्सविच्छिन्नं अद्धतेवट्ठिजोयणसमूसियं, महिंदज्झतो पणुवीसं जोयणमूसितो सेसं जहा
सूरियाभस्स जाव आगतो नट्टविही तहेव पडिगतो ।

અર્થ—તે વખતે આ સંપૂર્ણ જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપને વિસ્તારવાળા અવધિજ્ઞાનવડે ઉપયોગ આપતો સતો જોવા લાગ્યો. જોઈને શ્રમણ ભગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામીને જોયા. જોઈને સૂર્યાભદેવની જેમ તેણે પોતાના આભિયોગિક દેવોને બોલાવીને સુરેન્દ્રને જવા યોગ્ય વિમાન રચવા કહ્યું યાવત્ તેઓ સુરેન્દ્રને જવા યોગ્ય વિમાન રચીને તેની આજ્ઞા તેને પાછી આપી. સુસ્વરા નામની ઘંટા વગાડી સર્વને તે વાત વિદિત કરી, યાવત્ પ્રભુ પાસે આવી દેવદેવીની વિકુર્વણા કરી. વિશેષ એ કે (તેનું પ્રયાણ કરવાનું વિમાન) હજાર યોજન વિસ્તારવાળું અને સાડી બાસઠ યોજન ઉંચું વિકુર્વ્યું, તથા પચીશ યોજન ઉંચો મહેદ્રધ્વજ વિકુર્વ્યો. શેષ સર્વ અધિકાર સૂર્યામની જેમ કહેવો, યાવત્ તે ચંદ્રેન્દ્ર ભગવાન પાસે આવ્યો અને

નાઘ્યવિધિ દેઝાડીને તે જ પ્રમાણે પાછો પોતાને સ્થાને ગયો.

ડીકાર્થ-મૂલમાં 'કેવલકર્પ' લખ્યું છે. તેનો અર્થ આ પ્રમાણે-કેવલ દટલે પરિપૂર્ણ ંવો કલ્પ દટલે પોતાનું કાર્ય કરવામાં સમર્થ, તે કેવલકલ્પ કહીદ, અર્થાત્ પોતાના ગુણે કરીને સંપૂર્ણ.

મૂ૦-મંતે ત્તિ મગવં ગોયમે સમણં મગવં મંતે પુચ્છા, કૂડાગારસાલાસરીરં અણુપાવિટ્ઠા ।

અર્થ-હે મગવાન ! દમ સંવોધન આપીને મગવાન ગૌતમસ્વામીદ શ્રમણ મગવાન મહાવીરને પૂછ્યું કે-હે મગવાન ! (ચંદ્ર દેવ આવ્યા ત્યારે આટલી બધી ઋદ્ધિ જણાતી હતી તે ક્યાંથી આવી ? અને પાછી ક્યાં ગઈ ?) ત્યારે મગવાને ઉત્તર આપ્યો કે-કૂડાગારશાલાની જેમ તે દેવના શરીરમાં સમાઈ ગઈ.

ડીકાર્થ-કૂડાગારશાલાનું દટાંત આ પ્રમાણે-કોઈક ઉત્સવ વખતે કોઈક નગરમાં બહારના પ્રદેશમાં દેશી લોકને રહેવા યોગ્ય દક મોટી શાલા (મકાન) છે. તે ઉત્સવમાં નગરના લોકો ત્યાં ક્રીડા કરતા હતા, તેવામાં મેઘની વૃષ્ટિ થવા લાગી. તેથી તે વૃષ્ટિના મયથી ત્રાસ પામેલા સર્વ લોકો તે શાલામાં પેસી ગયા. દજ પ્રમાણે આ પળ દેવે વિકુર્વેલા ઘણા દેવો પોતાનું નાઘ્યરૂપ કાર્ય કરીને પછી પોતાના દેવશરીરમાં જ સમાઈ ગયા. આ રીતે આ શાલાનું દટાંત સમજવું.

મૂ૦-પુઘમ્વો ! દવં ઝલુ ગોયમા ! તે પં કાલે પં તે પં સમદ્ પં સાવત્થી નામ નયરી હોત્થા, કોટુદ ચેઈદ, તત્થ પં સાવત્થીદ નયરીદ અંગતી નામં ગાહાવતી હોત્થા, અદ્ધે જાવ અપરિમૂતે ।

અર્થ-ગૌતમસ્વામીએ તે ચંદ્ર દેવનો પૂર્વભવ પૂછ્યો, ત્યારે ભગવાન ચોલ્યા કે-આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે ગૌતમ ! તે કાળે તે સમયે શ્રાવસ્તિ નામની નગરી હતી. તેની બહાર કોષ્ઠક નામનું ચૈત્ય હતું. તે શ્રાવસ્તિ નગરીમાં અંગતિ નામનો એક ગાથાપતિ (વ્યાપારી) હતો. તે ઋદ્ધિવાળો યાવત્ કોઈથી પરામવ ન પામે તેવો હતો.

ટીકાર્થ—અહીં મૂલમાં ‘ યાવત્ ’ શબ્દ લખ્યો છે, તેથી આ પ્રમાણે જાણવું-દીપ્ત એટલે દેદીપ્યમાન, વિત્ત એટલે પ્રસિદ્ધ, વિસ્તીર્ણ અને વિપુલ એવા ખુબન, શયન, આસન, યાન અને વાહનેકરીને સહિત, ઘણા ધનવાળો, ઘણા સુવર્ણવાળો, આયોગ અને પ્રયોગને જાણનારો, ઘણા ભક્ત (ભોજન) અને પાને કરીને સહિત તથા ઘણા દાસ, દાસી, ગાય, મૈશ અને ઊંટનો સ્વામી હતો.

મૂ૦-તતે ણં સે અંગતી ગાહાવતી સાવત્થીએ નયરીએ બહૂણં નગરનિગમ૦ જહા આણંદો ।

અર્થ-ત્યારપછી તે અંગતિ નામનો ગાથાપતિ તે શ્રાવસ્તિ નગરીમાં ઘણા નગરના વેપારી વિગેરેના કાર્યમાં આણંદ શ્રાવક જેવો હતો.

ટીકાર્થ-ઉપાસકદશાંગ સૂત્રમાં વર્ણવેલા આણંદ શ્રાવક જેવો હતો એટલે કે-તે ઘણા ईશ્વર, તલવર, માહંબિક, કૌંડુબિક, નગરના વેપારી, શ્રેષ્ઠિ અને સાર્થવાહના ઘણા કાર્યોમાં, મંત્ર (વિચાર) કરવામાં, કુંડુવમાં, નિશ્ચયમાં અને વ્યવહારમાં એકવાર પૂછવા લાયક, વારંવાર પૂછવા લાયક, સર્વકાર્યને પ્રવર્તાવનાર અને પોતાના કુંડુવમાં પણ મેઢીભૂત એટલે મુલ્ય હતો.

મૂ૦—તે જં કાંલે જં તે જં સમણં જં પાસે જં અરહા પુરિસાદાણીં આદિકરે જહા મહાવીરો નવુસ્સેહે સોલસેહિં સમણસાહસ્સીંહિં અટ્ટતીસા જાવ કોટ્ટતે સમોસઢે, પરિસા નિગ્ગયા ।

અર્થ—તે કાલે તે સમયે શ્રીપાર્શ્વનાથ અરિહંત, પુરુષોને વિષે આદાન નામ કર્મવાળા, તીર્થની આદિને કરનારા, મહાવીર જેવા, નવ હાથ ડંચાઈવાળા, સોઢ હજાર સાધુઓ અને આઢત્રીશ હજાર સાધ્વીઓથી પરિવરેલા યાવત્ કોષ્ઠક નામના ચૈત્યમાં સમવસર્યા. તેમને વાંદવા માટે નગરમાંથી પર્યદા નીકળી.

મૂ૦—તતે જં સે અંગતી ગાહાવતી ઇમીસે કહાણે લક્ષ્ઢે સમાણે હઢે જહા કત્તિઓ સેટ્ટી તહા નિગ્ગચ્છતિ જાવ પજ્જુવાસતિ । ધમ્મં સોચ્છા નિસમ્મ જં નવરં દેવાણુપ્પિયા ! જેટ્ટપુત્તં કુહુંબે ઠાવેમિ । તતે જં અહં દેવાણુપ્પિયાણં જાવ પવ્વયામિ, જહા ગંગદત્તો તહા પવ્વતિતે જાવ ગુત્તવંભયારી ।

અર્થ—ત્યારપછી તે અંગતિ ગાથાપતિ આ કથા (વાત) નો અર્થ પ્રાપ્ત કર્યો (જાણ્યો) ત્યારે તે હર્ષ પામ્યો, તુષ્ઠ થયો, હૃદયમાં આનંદ પામ્યો. પછી ભગવતી સૂત્રમાં કહેલા કાર્તિક શેઠની જેમ તે ભગવાનને વંદન કરવા નીકળ્યો, યાવત્ ભગવાનની પર્યુપાસના કરવા લાગ્યો. ભગવાનની પાસે ધર્મ સાંભળી હૃદયમાં ધારી હર્ષ પામી તે બોલ્યો કે—હે

देवानुग्रिय (भगवान) ! हुं घरे जइ मारा मोटा पुत्रने कुंडुबना स्वामी तरीके स्थापन करं, पछी हुं देवानुग्रिय एवा आपनी पासे आवी यावत् प्रव्रज्या ग्रहण करं (करीश) एम कही गंगदत्तनी जेम तेणे प्रव्रज्या अंगीकार करी यावत् गुप्त ब्रह्मचारी थया.

टीकार्थ—देवानुग्रिय एवा आपनी पासे प्रव्रज्या ग्रहण करं (करीश) एम कही पछी जेम भगवती अंगमां गंगदत्तनो अधिकार कछो छे तेम एटले के तेणे विषयसुखने किंपाकना फल जेवा जाणी, जीवितने पाणीना परपोटा समान अने कुशना अग्र भागपर रहेला जळविंदु जेवुं चंचळ जाणीने, अनित्य एवा सुवर्णनो त्याग करी, विपुल एवा धन, कनक, रत्न, मणि, मोती, शंख, शिल, प्रवाल अने रक्त रत्न विगेरेनो त्याग करी, दीनादिकने दान आपी, पित्राइओने भाग पाडी आपी, घरथी नीकळी अनगारपणुं अंगीकार कर्युं, तेम गृहनो नायक एवो अंगति पण सर्वनो त्याग करी प्रव्रजित थयो. ते पांच समितिवाळो, त्रण गुप्तिवाळो, ममता रहित, अकिंचन (परिग्रह रहित), गुप्त इंद्रियवाळो (जितेंद्रिय) अने गुप्त ब्रह्मचारी थयो. ए प्रमाणे यावत् शब्दथी जाणवुं.

मू०—तते णं से अंगती अणगारे पासस्स अरहतो तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइ-
याइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जति, अहिज्जिता बहूहिं चउत्थ जाव भावेमाणो बहूइं वासाइं
सामन्नपरियागं पाउणति, पाउणिच्चा अद्धमासियाए संलेहणाए तीसं भत्ताइं अणसणाए छेदिच्चा

વિરાહિયસામન્ને કાલમાસે કાલં કિઞ્ચા ચંદ્રવડિંસાં વિમાણે ઉવવાતે સભાતે દેવસયણિજ્ઞંસિ દેવદૂસંતરિણ્ ચંદે જોહસિંદત્તાણ્ ઉવવન્ને ।

અર્થ—ત્યારપછી તે અંગતિ નામના અનગારે (સાધુણ) શ્રીપાર્શ્વનાથ અરિહંતના તથાપ્રકારના સ્થવિર સાધુઓની પાસે સામાયિક વિગેરે અગ્યાર અંગનો અભ્યાસ કર્યો, અભ્યાસ કરીને ઘણા ચતુર્થ (ઉપવાસ) વિગેરેવડે યાવત્ પોતાના આત્માને ભાવતા તેણે ઘણા વર્ષ સુધી ચારિત્રપર્યાય પાલ્યો. પાલીને અર્ધ માસની સંલેખનાવડે ત્રીશ ભક્તને અનશનવડે છેડીને ચારિત્રની વિરાધના કરેલી હોવાથી મૃત્યુ સમયે મૃત્યુ પામીને ચંદ્રાવતંસક વિમાનમાં ઉપપાત સમામાં દેવની શય્યામાં દેવદૂષ્યની મધ્યે ચંદ્ર નામના જ્યોતિષેંદ્રપણે ઉત્પન્ન થયો.

ટીકાર્થ—ચતુર્થ વિગેરે, અહીં યાવત્ શબ્દ છે તેથી એક ઉપવાસ, બે ઉપવાસ, ત્રણ ઉપવાસ, ચાર ઉપવાસ, પાંચ ઉપવાસ, અર્ધમાસના ઉપવાસ અને માસના ઉપવાસવડે પોતાના આત્માને ભાવતા એવા તેણે ઘણા વર્ષ સુધી ચારિત્ર પર્યાય પાલ્યો એમ જાણવું. ‘વિરાહિયસામન્ને’—શ્રામણ્ય એટલે વ્રત, તેની વિરાધના અહીં મૂલગુણના વિષયવાલી જાણવી નહીં, પરંતુ ઉત્તરગુણના વિષયવાલી જાણવી. ઉત્તરગુણ એટલે પિંડવિશુદ્ધિ વિગેરે. તેમાં કોઈક વચ્ચત કારણ વિના પણ બેતાલીશ દોષ રહિત આહારનું ગ્રહણ ન કર્યું. કેમકે બાઠ અને માંદગી વિગેરેના કારણે અશુદ્ધ આહાર ગ્રહણ કરવામાં આવે તો તેમાં દોષ નથી. પિંડની અશુદ્ધતા વિગેરેથી ચારિત્રની વિરાધના થાય છે, તેમ જ ઈર્યાસમિતિ વિગેરે

शोषवामां अनादर कर्णो होय, अभिग्रहो ग्रहण करीने कोइवार भांग्या होय, (बराबर पाळ्या न होय) सुंठ विगेरे औषधने पासे राखी तेनो उपयोग कर्णो होय, शरीर धोयुं होय, पग विगेरे धोया होय इत्यादिक प्रकारे करीने सम्यक् प्रकारे समिति नहीं पाळवाथी व्रतनी विराधना थाय छे. ते करीने गुरुनी पासे आलोची नहीं. तेथी अतिचारनी आलोचना कर्णो विना मरीने अनशन कर्णो छतां पण ज्योतिर्केदने विषे चंद्ररूपे उत्पन्न थयो.

मू०—तते णं से चंदे जोइसिंदे जोइसिराया अहुणोववन्ने समाणे पंचविहाए पज्जत्तीए पज्जत्तीभावं गच्छइ, तं जहा—आहारपज्जत्तीए, सरीरपज्जत्तीए, इंदियपज्जत्तीए, सासोसासपज्जत्तीए, भासा (मण) पज्जत्तीए ।

अर्थ—त्यारपछी ते चंद्र ज्योतिर्केद्र ज्योतिषनो राजा हमणां उत्पन्न थयो सतो पांच प्रकारनी पर्याप्तिवडे पर्याप्ति पणाने पाम्यो छे, ते पांच पर्याप्ति आ ग्रमाणे—आहारपर्याप्ति, शरीरपर्याप्ति, इंदियपर्याप्ति, श्वासोच्छ्वासपर्याप्ति अने भाषा (मन) पर्याप्ति ।

मू०—चंदस्स णं भंते ! जोइसिंदस्स जोइसरन्नो केवइयं कालं ठिती पन्नत्ता ? गोयमा ! पालि-ओवमं वाससयसहस्समब्भहिंयं । एवं खलु गोयमा ! चंदस्स जाव जोतिसरन्नो सा दिव्वा देविट्ठी ।

अर्थ—हे भगवान् ! ज्योतिषना इंद्र ज्योतिषना राजा चंद्रनी केदलो काळ स्थिति कही छे ? हे गौतम ! एक लाख वर्ष

अधिक एकं पल्योपमनी स्थिति कही छे. आ प्रमाणे निश्चे हे गौतम ! चंद्रनी यावत् ज्योतिषना राजानी ते दिव्य देवर्द्धि छे.
 मू०—चंदे णं भंते ! जोइसिंदे जोइसिराया ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं चइत्ता कहिं
 गाच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ? । गोयसा ! महाविदेहे वासे सिज्जिहिति । एवं खलु जंबू !
 समणेणं निक्खेवओ ॥ १ ॥

अर्थ—हे भगवान् ! ज्योतिषनो इंद्र ज्योतिषनो राजा चंद्र ते देवलोकधी आयुष्यना क्षये चवीने क्यां जशे ? क्यां
 उत्पन्न थशे ? हे गौतम ! महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ, दीक्षा ग्रहण करी सिद्धिपदने पामशे. आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू !
 श्रमण भगवान महावीरस्वामीए पुष्पिका उपांगना पहेला अध्ययननो आ निक्षेप कह्यो छे.
 टीकार्थ—निक्षेप एटले निगमन अर्थात् समाप्ति. ते प्रथम अध्ययनना प्रारंभमां देखाडी गया छीए.

इति प्रथम अध्ययन. ?

अथ द्वितीयं अध्ययनम्.

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव पुप्फियाणं पढमस्स अज्झयणस्स जाव अयमट्ठे
 पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते ! अज्झयणस्स पुप्फियाणं समणेणं भगवता जाव संपत्तेणं के अट्ठे पन्नत्ते ।
 अर्थ—(जंबूस्वामी सुधर्मास्वामीने पूछे छे) हे भगवान ! जो श्रमण भगवान महावीरस्वामीए यावत् पुष्पिका

उपांगना पहेला अध्ययननो यावत् आ (तमे कह्यो ते) अर्थ कह्यो छे, तो हे भगवान ! पुष्पिका उपांगना बीजा अध्ययननो भ्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्री महावीरस्वामीए क्यो अर्थ कह्यो छे ?

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नामं, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, समोसरणं, जहा चंदो तहा सूरु वि आगओ, जाव नद्धविहिं उवदंसित्ता पडिगतो ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्च हे जंबू ! ते काले ते समये राजगृह नामनुं नगर हतुं. तेनी चहार गुणशील नामनुं चैत्य हतुं. ते नगरमां श्रेणिक नामे राजा हता. एकदा ते चैत्यमां महावीरस्वामी समवसर्या. त्यां चंद्रनी जेम सूर्यदेव पण आव्यो, यावत् नृत्यविधिने देखाडीने ते पाछो पोताने स्थाने गयो.

मू०—पुव्वभवपुच्छा, सावत्थी नगरी, सुपतिट्ठे नामं गाहावई होत्था, अहे, जहेव अंगती जाव विहरति, पासो समोसढो, जहा अंगती तेहेव पव्वइए, तेहेव विराहियसामन्ने जाव महाविदेहे वासे सिज्झिहिति जाव अंतं । एवं खलु जंबू ! समणेणं निक्खेवओ ॥ २ ॥

अर्थ—पछी गौतमस्वामीए तेना पूर्व भवनो प्रश्न कर्यो. त्यारे भगवान बोल्या के—श्रावस्ति नामनी नगरी हती. तेमां सुप्रतिष्ठ नामनो गाथापति हतो. ते ऋद्धिवालो हतो अने अंगतिनी जेम विचरतो हतो. एकदा श्रीपार्श्वनाथस्वामी त्यां समवसर्या. तेमनी पासे ते सुप्रतिष्ठ गाथापतिए अंगतिनी जेम प्रव्रज्या ग्रहण करी. ते ज प्रमाणे चारित्रनी विराधना करी

स्वरूपेणो उत्पन्न થયો. ત્યાંથી ચવી યાવત્ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મી ચારિત્ર ગ્રહણ કરી સિદ્ધિપદને પામશે યાવત્ સર્વ દુઃખનો અંત કરશે. આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ યાવત્ બીજા અધ્યયનનો નિષેધ આ પ્રમાણે કહ્યો છે. ૨. ઇતિ ત્રિતીય અધ્યયન. ૨.

અથ તૃતીયં અધ્યયનમ્ .

મ૦—જહ્ નં મંતે ! સમણેણં ભગવતા જાવ સંપત્તેણં ઉક્ખેવતો ભાણિયઠ્ઠો . રાયગિહે નગરે, ગુણસિલ્લે ચેદ્દે, સેણિએ રાયા, સામી સમોસઠે, પરિસા નિગ્ગયા .

અર્થ—(જંબૂસ્વામી સુધર્માસ્વામીને પૂછે છે) હે ભગવાન ! જો શ્રમણ ભગવાન યાવત્ સિદ્ધિપદને પામેલા વિગેરે ઉત્કેષ્ય કહેવો. રાજગૃહ નગર હતું. તેની બહાર ગુણશીલ નામે ચૈત્ય હતું. તે નગરમાં શ્રેણિક રાજા હતા. એકદા મહાવીરસ્વામી ત્યાં સમવસર્યા. તેમને વાંદવા માટે નગરમાંથી પર્યદા નીકળી.

ટીકાર્થ—આ ત્રીજા અધ્યયનમાં શુક્રનો અધિકાર કહેવાય છે. ‘ ઉત્કેષ્ય ’ એટલે પ્રારંભનું વાક્ય. તે આ પ્રમાણે— હે ભગવાન ! જો શ્રમણ ભગવાન યાવત્ સિદ્ધિપદને પામેલા મહાવીરસ્વામીએ પુષ્પિકા ઉપાંગના બીજા અધ્યયનનો આ તમે કહ્યો તે અર્થ કહ્યો છે, તો હે ભગવાન ! પુષ્પિકા ઉપાંગના ત્રીજા અધ્યયનનો શ્રમણ ભગવાન યાવત્ સિદ્ધિપદને પામેલા શ્રી મહાવીરસ્વામીએ કયો અર્થ કહ્યો છે ? ઉત્તર—આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે જંબૂ ! તે કાળે તે સમયે રાજગૃહ નામનું નગર હતું इत्यादि.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं सुक्के महग्गहे सुक्कवडिंसए विमाणे सुक्कसि सीहंसिणास चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जहेव चंदो तहेव आगओ, नट्टविहिं उवदंसित्ता पडिगतो । भंते त्ति कूडागारसाला । पुव्वभवपुच्छा । एवं खलु गोयमा ! ते णं काले णं ते णं समए णं वाणारसी नामं नयरी होत्था । तत्थ णं वाणारसीए नयरीए सोमिले नामं माहणे परिवसति, अहु जाव अपरिभूते, रिउव्वेय जाव सुपरिनिट्टिते ।

अर्थ—ते काले ते समये शुक्र नामनो महाग्रह शुक्रावतंसक नामना विमानमां शुक्र नामना सिंहासन उपर चार हजार सामानिक देव विगेरे सहित बेठो हतो. ते ण चंद्रनी जेम प्रभुपासे आव्यो अने नाट्याविधि देखाडीने पाछो पोताने स्थाने गयो. त्यारपछी गौतमस्वामीए हे भगवान ! एम संबोधन आपीने भगवानने पूछ्युं त्यारे भगवाने कूटाकारशाळानुं दृष्टांत आयुं. फरीथी गौतमस्वामीए तेनो पूर्वभव पूछ्यो त्यारे भगवान बोल्या के—आ प्रमाणे निश्चे हे गौतम ! ते काले ते समये वाणारसी नामनी नगरी हती. ते वाणारसी नगरीमां सोमिल नामनो ब्राह्मण रहेतो हतो. ते ऋद्धिवाळो यावत् बीजाथी पराभव न पामे तेवो हतो. तथा ऋग्वेद विगेरेमां यावत् सुपरिनिष्ठित एटले चिद्धान हतो.

टीकार्थ—‘रिउव्वेय जाव’ अहीं यावत् शब्द लख्यो छे तेथी आ प्रमाणे जाणवुं—ऋग्वेद, यजुर्वेद, सामवेद अने अथर्वणवेद ए चार वेद, पांचमो इतिहास एटले पुराण, छठो निर्घट एटले नामकोश, अंगोपांग सहित, तेमां अंग एटले शिक्षा-

દિક અને ઉપાંગ એટલે અંગમાં કહેલી હકીકતને વિસ્તારથી કહેનારા પ્રબંધો, રહસ્ય સહિત એટલે પૂર્વાપરના સંબંધ સહિત એવા
 ગ્રંથોને ધારણ કરનાર એટલે પ્રવૃત્તિ કરનાર હતો, વારક એટલે અશુદ્ધ પાઠનો નિષેધ કરનાર હતો, પારગ એટલે પાર પામેલો હતો,
 છ અંગને જાણનાર હતો, ષષ્ટિત્રમાં એટલે કાપિલના શાસ્ત્રમાં નિપુણ હતો. છ અંગના જ્ઞાનને જ સ્પષ્ટ રીતે કહે છે. —સંખ્યાને
 વિષે એટલે ગણિતશાસ્ત્રને વિષે ૧, શિક્ષાકલ્પે એટલે શિક્ષાને વિષે અક્ષરના સ્વરૂપને જણાવનારા શાસ્ત્રને વિષે ૨, કલ્પને વિષે
 એટલે તથાગ્રકારના સમ્યક્ આચારને કહેનારા શાસ્ત્રને વિષે ૩, વ્યાકરણને વિષે એટલે શબ્દના લક્ષણને વિષે ૪, છંદને
 વિષે એટલે ગદ્ય અને પદ્યના લક્ષણને કહેનારા શાસ્ત્રને વિષે ૫, તથા જ્યોતિષામયને એટલે જ્યોતિષ શાસ્ત્રને વિષે ૬, વળી
 બીજા પાળ બ્રાહ્મણના શાસ્ત્રોને વિષે તે સોમિલ બ્રાહ્મણ વિદ્વાન હતો.

મૂ૦—પાસે સમોસહે । પરિસા પજ્જુવાસતિ । તણ્ પં તસ્સ સોમિલસ્સ માહણસ્સ ઇમીસે
 કહાણ્ લહ્હટ્ટસ્સ સમાણસ્સ ઇમેણ્ણાણ્ણે અજ્ઞતિણ્ણે—એવં પાસે અરહા પુરિસાદાણીણ્ણે પુબ્બાણુપુલ્લિ
 જાવ અંબસાલવણે વિહરતિ । તં ગચ્છામિ પં પાસસ્સ અરહતો અંતિણ્ણે પાઠબ્ભવામિ । ઇમાહં ચ
 પંણ્ણેણ્ણેણ્ણે અટ્ટાહં હેઝ્ઝહં જહા પણ્ણત્તીણ્ણે । સોમિલો નિગ્ગતો સંહિયવિહુણો જાવ એવં વયાસી—
 જત્તા તે ભંતે ! જવણિજ્ઞં ચ તે ? પુચ્છા, સરિસવયા માસા કુલત્થા એગે ભવં જાવ સંબુદ્ધે
 સાવગથમ્મં પહિવજિત્તા પહિગંતે ।

अर्थ—एकदा त्यां पार्श्वनाथस्वामी समवसर्यां. ते वखते नगरमांथी पर्यदा नीकळीने भगवाननी सेवा करवा लागी. ते वखते ते सोमिल ब्राह्मणे आ कथानो अर्थ प्राप्त कर्यो (आ वृत्तांत जाण्यो) त्यारे तेने आ आवा प्रकारनो आत्माने विषे विचार उत्पन्न थयो के-आ प्रमाणे पुरुषोने विषे आदाननामकर्मवाळा पार्श्वनाथ अरिहंत एक गामथी वीजे गाम विहार करता अनुक्रमे यावत् अहीं आम्रशाल नामना उद्यानमां आवीने रहा छे. तो हुं ण त्यां जाउं अने पार्श्वनाथ अरिहंतनी पासे प्रगट थाउं. तथा आ आवा प्रकारना अर्थोने, हेतुने विगेरेने पूछुं, जेम प्रज्ञप्ति (भगवती) सूत्रमां कहुं छे तेम अहीं कहेबुं. पछी ते सोमिल ब्राह्मण विद्यार्थी रहित एकलो ज नीकळ्यो. यावत् भगवान पासे जइ आ प्रमाणे बोल्यो.—हे भगवान ! तमारे यात्रा छे ? तमारे यापनीय छे ? वळी पूछुं के-सरिसवया, मासा, कुलत्था, (भक्ष छे ?) तमे एक छो ? विगेरे प्रश्नोना उत्तर सांभळी यावत् ते बोध पाग्यो. एटले श्रावकधर्म अंगीकार करी पोताने घेर गयो.

टिकार्थ—ते सोमिल नामनो ब्राह्मण पार्श्वनाथ जिनेश्वरनुं आगमन सांभळीने कौतुकना वशथी जिनेश्वरनी पासे गयो (अने तेणे विचार कर्यो के) आ आवा प्रकारना जाणवा लायक अर्थोने, तेमना मनमां वर्तती ज्ञानसंपदाना हेतुओने, यात्रा अने यापनीय विगेरे प्रश्नोने, कहेवाने इच्छेला अर्थनो निश्चय करनारा कारणोने तथा प्रत्युत्तरपणे कहेवाता होवाथी व्याकरणोने (उत्तरने) हुं पूछीश. एम विचारीने ते नीकळ्यो. खंडियविहुणो एटले पोताना विद्यार्थीओ रहित एकलो भगवाननी समीपे जइने आ प्रमाणे बोल्यो.—हे भगवान ! तमारे यात्रा छे ? यापनीय छे ? एम प्रश्न पूछ्यो. तथा सरिसवया, मासा, कुलत्था ए भोजनमां आवे के नहीं ? (खवाय के नहीं !) तथा तमे एक छो के वे छो ? आ

પ્રમાણે પ્રશ્નો પૂછ્યા. કેમકે આ યાત્રાદિક શબ્દોનો આગમની રીતે ગંભીર અર્થ હોવાથી ભગવાનને તેના અર્થના જ્ઞાનનો અસંભવ જાણી ભગવાનની અપભ્રાજના (અપમાન) કરવા માટે આ પ્રશ્નો પૂછ્યા. તેમાં સરિસવયા દટલે સરસી વય-વાળા (મિત્રો) એવો અર્થ થાય છે, તથા સર્પપ-સરસવ એવો અર્થ પણ થાય છે. માસા દટલે દશ અર્ધગુંજા (પાંચ ચળોટી) ના પ્રમાણવાળો સુવર્ણાદિકને તોલવાનો માસો તથા બીજો અર્થ માષ દટલે ધાન્ય વિશેષ અર્થાત્ અડદ એવો અર્થ લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે. કુલત્થા દટલે કુલને વિષે જેઓ રહે તે કુલસ્થા-કુલમાં રહેનારા તથા બીજો અર્થ કલ્થી નામનું ધાન્ય એવો થાય છે. અહીં સરિસવયા, માસા અને કુલત્થા આ ત્રણ પ્રશ્ન છલ્લ ગ્રહણ કરીને ભગવાનની મજ્જરી કરવા માટે કર્યા છે. (અહીં ભગવાને ઉત્તરમાં કહ્યું કે-અમારે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વાર પ્રકારનો તપ, સતર પ્રકારનો સંયમ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન વિગેરે શુભ યોગમાં પ્રવૃત્તિ હોવાથી યાત્રા છે. તથા શ્રોત્રાદિક પાંચ ઇન્દ્રિયો અને ક્રોધાદિક ચાર કપાયો વિગેરેનો નિગ્રહ કરવો તે અમારે યાપનીય છે. તથા સરિસવયા, માસા અને કુલત્થા એ શબ્દોના વ્થે અર્થ થાય છે તેથી સ્વાવા લાયક પળ છે અને સ્વાવા લાયક નથી પળ. એ પ્રમાણે ઉત્તર આપ્યા.) વઢી હે ભગવાન ! આપ એક છો ? એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જો ભગવાન આત્માનું એકપણું અંગીકાર કરશે તો શ્રોત્રાદિક ઇન્દ્રિયોનું જ્ઞાન અને શરીરના અવયવો અનેક હોવાથી આત્માનું અનેકપણું જણાય છે એમ કહીને હું એકપણાને દૂષિત કરીશ. એવી બુદ્ધિથી તે બ્રાહ્મણે પ્રશ્ન કર્યો. તથા યાવત્ શબ્દ હોવાથી હે ભગવાન ! આપ વે છો ? એવો પ્રશ્ન કર્યો. તેમાં જો ભગવાન ઉત્તરમાં આત્માનું વેપણું અંગીકાર કરશે તો હું એકપણાએ સહિત એવા અર્થ (જીવરૂપ પદાર્થ) નો દ્વિત્વની સાથે વિરોધ દેસાડી દ્વિત્વને દૂષણ પમાડીશ, એવી

બુદ્ધિથી પ્રશ્ન પૂછ્યો. આ વાવતમાં ભગવાને સમગ્ર દોષ રહિત સ્યાદ્વાદનો પક્ષ અંગીકાર કરી જવાબ આપ્યો કે-
હે બ્રાહ્મણ ! હું એક પણ છું. કેવી રીતે ? કે દ્રવ્યાર્થપણાએ કરીને જીવદ્રવ્યનું એકપણું છે તેથી. પરંતુ પ્રદેશાર્થપણાએ કરીને જીવદ્રવ્યનું એકપણું નથી. કેમકે પ્રદેશાર્થપણાએ કરીને જીવદ્રવ્યનું અનેકપણું કહેલું છે. ‘મમ’-
મારું એમ બોલનારને આત્માના એકત્વનો સ્વીકાર કરવાથી કાંઈ વાધ આવતો નથી. તથા જ્ઞાન-દર્શનના અર્થપણાએ કરીને કદાચ દ્વિત્વપણું માનીએ તોપણ તે વિરુદ્ધ નથી. તેથી હું બે પણ છું એમ કહ્યું. વહી સ્વભાવના ભેદે કરીને એક પદાર્થનું પણ અનેક પ્રકારપણું જોવામાં આવે છે. જેમકે કોઈ દેવદત્ત વિગેરે એક જ પુરુષ એકી વચ્ચે જ તે તે સંબંધની અપેક્ષાએ કરીને પિતા, પુત્ર, ભત્રીજો, મામો, માણેજ વિગેરે અનેક સ્વભાવને પામે છે. તથા આ આત્મા અક્ષય, અવ્યય, નિત્ય અને અવસ્થિત પણ છે. એટલે કે જેમ જીવદ્રવ્યનું એકપણું હોવાથી આત્મા એક છે તેમ પ્રદેશાર્થ-પણાએ કરીને-અસંખ્યાતા પ્રદેશને આશ્રીને અનેક છે. વહી અક્ષય છે, કેમકે પ્રદેશોનો સર્વથા ક્ષય થતો જ નથી. તથા અવ્યય એટલે આત્માના થોડા પણ પ્રદેશોનો વ્યય થતો નથી, એટલે કે અસંખ્યાત પ્રદેશપણું કદાપિ નાશ પામતું નથી. તેથી કરીને વ્યવસ્થિત (સ્થિર) પણું હોવાથી નિત્યતાને અંગીકાર કર્યા છતાં કાંઈપણ દોષ આવતો નથી. આ પ્રમાણે ભગવાને તેના પૂછ્યા વિના પણ તેને બોધ કરવા માટે આત્માનું સ્વરૂપ કહ્યું ત્યારે તે બ્રાહ્મણનો સંશય દૂર થયો અને તેને સમક્ષિત ગ્રાસ થયું. તેથી બાર પ્રકારનો શ્રાવકધર્મ અંગીકાર કરી તે સોમિલ બ્રાહ્મણ પોતાને સ્થાને (ઘેર) ગયો.

મૂ૦-તતે ણં પાસે ણં અરહા અપ્પયા કદાચિ વાણારસીઓ નગરીઓ અંબસાલવણાતો

चेइयाओ पडिनिक्खमति, निक्खमिच्चा बहिया जणवयविहारं विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते पार्श्वनाथ अरिहंत एकदा कदाचित् वाणारसी नगरीना आग्रशाल नामना चैत्यथी बहार नीकळ्या. नीकळीने बहारना देशोमां विचरवा लाग्या.

मू०—तते णं से सोमिले माहणे अपणदा कदायि असाहुदंसणेण य अपज्जुवासणताए य मिच्छत्तपज्जवेहिं परिवड्ढमाणेहिं सम्मत्तपज्जवेहिं परिहायमाणेहिं मिच्छत्तं च पडिवन्ने ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल ब्राह्मणने एकदा कदाचित् साधुना दर्शन नहीं थवाथी अने साधुनी पर्युपासना (सेवा) नहीं थवाथी मिथ्यात्वना पर्यायो बुद्धि पामवा लाग्या अने समकितना पर्यायो हानि पामवा लाग्या. तेथी ते मिथ्यात्वने पाम्यो. टीकार्थ—असाधुओ एटले भागवत, तापस विगेरे कुदर्शनीओ, तेमना दर्शने करीने अने साधु एटले सारा श्रमण—भुनि, तेमना अदर्शने करीने, केमके ते साधुओ देशांतरमां विहार करता हता, तेथी तेमनुं दर्शन थतुं न होतुं. अने तेथी करीने तेमना अभांवने लीधे तेमनी पर्युपासना (सेवा) थती नहोती. तेथी तेने मिथ्यात्वना पुद्गलो बुद्धि पाम्या अने समकितना पुद्गलो हानि पाम्या. तेथी करीने ते मिथ्यात्वने पाम्यो. कहुं छे के—

“ मइभेया पुव्वोगाहसंसंगीए य अभिनिवेसेण ।

चउहा खलु मिच्छत्तं, साहूणंउदंसणेणहवा ॥ ”

बुद्धिना भेदथी एटले विपर्यासिपणाथी, ग्रथमथी ज आंति पामेलाना संबंधथी, अभिनिवेश (कदाग्रह) थी अने साधुओना दर्शन नहीं थवाथी आ रीते चार प्रकारे मिथ्यात्व प्राप्त थाय एम कहेलुं छे. ” आ कारणथी अहीं साधुओनुं दर्शन नहीं थवाथी ते मिथ्यात्वने पाम्यो. एम कहुं छे.

मू०—तते णं तस्स सोमिलस्स माहणस्स अण्णदा कदायि पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुंब-जागरियं जागरमाणस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पजित्था—एवं खलु अहं वाणारसीए नयरीए सोमिले नामं माहणे अच्चंतमाहणकुलप्पसूए । तते णं मए वयाइं चिण्णाइं वेदा य अहीया दारा आहूया पुत्ता जणिता इड्डीओ संमाणीओ पसुवधा कया जन्ना जेट्ठा दक्खिणा दिन्ना अतिही पूजिता अग्गी हूया जूया निक्खित्ता, तं सेयं खलु ममं इदाणिं कल्लं जाव जलंते वाणारसीए नयरीए बहिया बहवे अंबारामा रोवावित्तए, एवं माउलिंगा बिच्छा कविट्ठा चिंचा पुप्फारामा रोवावित्तए । एवं संपेहेति, संपेहित्ता कल्लं जाव जलंते वाणारसीए नयरीए बहिया अंबारामे य जाव पुप्फारामे य रोवावेति ।

अर्थ—त्यारपणी ते सोमिल ब्राह्मण एकदा कदाचित् रात्रिना पूर्व अने अपर भागनी वच्चे एटले मध्यरात्रिने समये

કુટુંબ જાગરીકાણે જાગતો હતો એટલે કુટુંબ સંબંધી ચિંતા-વિચાર કરતો હતો. તે વખતે તેને આ આવા પ્રકારનો આધ્યાત્મિક એટલે આત્માને વિષે યાવત્ વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે-આ પ્રમાણે નિથે હું વાણારસી નગરીમાં સોમિલ નામનો બ્રાહ્મણ મોટા બ્રાહ્મણના કુલમાં ઉત્પન્ન થયો છું. તેથી મેં વ્રતો આચર્યા છે, વેદનો અભ્યાસ કર્યો છે, સ્ત્રીઓનું પાણિગ્રહણ કર્યું છે, પુત્રો ઉત્પન્ન કર્યા છે, ઘણી સમૃદ્ધિ ઉપાર્જન કરી છે, પશુઓના વધ કર્યા છે, યજ્ઞો કર્યા છે, દક્ષિણા આપી છે, અતિથિઓને પૂજ્યા છે, અગ્નિહોત્ર કર્યા છે અને યજ્ઞસ્તંભ નાંખ્યા છે. તેથી હવે મારે કાલે યાવત્ સૂર્ય દેદીપ્યમાન થાય ત્યારે વાણારસી નગરીની બહાર ઘણા આંબાનાં વનો રોપવા, એ જ પ્રમાણે બીજોરાના, બિલાના, કોઠાના અને આંબલીના વનો તથા પુષ્પના વગીચાઓ રોપવા એ શ્રેયકારક છે. આ પ્રમાણે તેણે વિચાર કર્યો. વિચાર કરીને કાલે (બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે) યાવત્ સૂર્ય દેદીપ્યમાન થયો ત્યારે વાણારસી નગરીની બહાર આંબાના વનો યાવત્ પુષ્પના વગીચા તેણે રોપ્યા-વાવ્યા.

દીકાર્થ—‘ અજ્ઞતિથિ એ જાવ ’ આધ્યાત્મિક એટલે આત્માના વિષયવાળો, યાવત્ શબ્દ છે માટે આ પ્રમાણે જાણવું-ચિંતિત એટલે સ્મરણરૂપ, પ્રાર્થિત એટલે શીઘ્રપણે ઇચ્છેલો, મનોગત એટલે મનમાં જ રહેલો બહાર પ્રકાશ નહીં કરેલો એવો સંકલ્પ એટલે વિચાર ઉત્પન્ન થયો. તે આ પ્રમાણે-મેં વ્રતો એટલે નિયમો અર્થાત્ શૌચ, સંતોષ, તપ, સ્વાધ્યાય વિગેરેના પ્રણિધાન આચર્યા છે, વેદાભ્યયનાદિ કર્યું છે, તેથી મારે હવે લૌકિક ધર્મના સ્થાનને આચરવાવડે આરામ રોપવાનું કાર્ય કરવું કલ્યાણકારક છે. તેથી વૃક્ષનું આરોપણ કરવું યોગ્ય છે. તે જ કારણ માટે કહ્યું કે-આમ્રના વન વિગેરે.

મૂ૦-તતે ણં બહવે અંબારામા ય જાવ પુષ્પારામા ય અણુપુષ્પેણં સારવિલ્લજ્જમાણા સંગોવિ-

जमाणा संवड्डिज्जमाणा आरामा जाता किण्हा किण्हा भासा जाव रम्मा महामेहनिकुरंबभूता पत्तिया पुष्पिया फलिया हरियगरेरिज्जमाणसिरिया अतीव उवसोभेमाणा उवसोभेमाणा चिट्ठति ।

अर्थ—त्यारपणी ते घणा आम्रना आरामो यावत्पुष्पना आरामो अनुक्रमे जीवादिकना भयथी रक्षण कराता, वायरादिकथी गुप्त कराता अने पाणी छांटवावडे वृद्धि पमाडाता सता मोटा बगीचा थया, ते कृष्ण वर्णवाळा, कृष्णवर्णना आभासवाळा यावत् रमणीय, मोटा मेघना समूह जेवा घटाटोप थयेला, पत्रवाळा, पुष्पवाळा, फळवाळा, लीला घासे करीने शोभायमान लक्ष्मीवाळा ते आरामो अत्यंत अत्यंत शोभता सता रहेला छे.

मू०—तते णं तस्स सोमिलस्स माहणस्स अणणा कदायि पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुटुंबजागरियं जागरमाणस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था—एवं खलु अहं वाणारसीए णयरीए सोमिले नामं माहणे अच्चंतमाहणकुलप्पसूते, तते णं मए वयाइं चिण्णाइं जाव जूया णिक्खित्ता, तते णं मए वाणारसीए नयरीए बहिया बहवे अंबारामा जाव पुप्फारामा य रोवाविया, तं सेयं खलु ममं इदाणि कल्लं जाव जलंते सुबहुं लोहकडाहकडुच्छुयं तांबियं

तावसभंडं घडावित्ता विउलं असणं पाणं खाइमं साइमं मित्तनाइ० आमंतिता तं मित्तनाइनियग०
 विउलेणं असणं० जाव सम्माणित्ता तस्सेव मित्त जाव जेट्टपुत्तं कुंडुबे ठावित्ता तं मित्तनाइ जाव
 आपुच्छित्ता सुबहुं लोहकडाहकुच्छुयं तंबियतावसभंडगं गहाय जे इमे गंगाकूला वाणपत्था
 तावसा भवंति, तं जहा-होत्तिया पोत्तिया कोत्तिया जंनती सहुती धालती हुंबउट्टा
 दंतुक्खलिया उम्मज्जगा संमज्जगा निमज्जगा संपक्खालगा दक्खिणकूला उत्तरकूला संखधमा कूल-
 धमा मियलुद्धया हत्थितावसा उइंडा दिसापोकक्खिणो वक्खवासिणो बिलवासिणो जलवासिणो
 रुक्खमूलिया अंबुभक्खिणो वायुभक्खिणो सेवालभक्खिणो मूलाहारा कंदाहारा तथाहारा पत्ताहारा
 पुप्फाहारा फलाहारा बीयाहारा परिसडियकंदमूलतथपत्तपुप्फफलाहारा जलाभिसेयकटिणगाय-
 भूता आयावणाहिं पंचग्गीतावेहिं इंगालसोच्छियं कंदुसोच्छियं पिव अप्पाणं करेमाणा विहरंति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल ब्राह्मणने एकदा कदाचित् पूर्वरात्रि अने अपररात्रिना मध्यभागे एटले मध्यरात्रिने समये कुंडुब
 जागरिकाए जागता एटले कुंडुबनी चिंता करता सता आ आवा प्रकारनो आत्माने विषे यावत् विचार उत्पन्न थयो के-आ प्रमाणे
 निश्चे हुं वाणारसी नगरीमां सोमिल नामनो ब्राह्मण उत्तम ब्राह्मणकुलमां उत्पन्न थयेलो छुं. त्यारपछी में व्रतो आचरण कर्या छे

યાવત્ યજ્ઞસ્તંભ રોપ્યા છે. ત્યારપછી મેં વાણારસી નગરીની બહાર ઘણા આપ્રના આરામો યાવત્ પુષ્પના આરામો રોપ્યા છે. તેથી હવે મારે આ પ્રમાણે કરવું કલ્યાણકારક છે કે-કાલે પ્રાતઃકાલે યાવત્ સૂર્ય દેદીપ્યમાન થાય ત્યારે લોહના કડાહ અને કડછી તથા તાંબાના તાપસના માંડોપગરણને ઘડાવી, વિપુલ એવા અશન, પાન, શ્વાદિમ અને શ્વાદિમ એ ચાર પ્રકારના આહારને તૈયાર કરાવી, મિત્ર, જ્ઞાતિવિગેરેને આમંત્રણ કરી, તે મિત્ર, જ્ઞાતિ, નિજકવિગેરેને વિપુલ એવા અશનાદિક-વડે યાવત્ સન્માન કરી (જમાડી), તે જ મિત્ર, જ્ઞાતિવિગેરેની સમક્ષ યાવત્ મોટા પુત્રને કુંડુંવને વિષે સ્થાપન કરી, તે મિત્ર, જ્ઞાતિવિગેરેની યાવત્ રજા લઈ ઘણા લોહના કડાહ અને કડછી તથા તાંબાના તાપસના માંડોપગરણને ગ્રહણ કરી જે આ ગંગાનદીને કાંઠે રહેલા વાનપ્રસ્થ તાપસો છે, તેની જાતિનાં નામ આ પ્રમાણે—હોત્તિયા એટલે અગ્નિહોત્ર કરનારા, પોત્તિયા એટલે વલ્લને ધારણ કરનારા, કોત્તિયા એટલે ભૂમિપર શયન કરનારા, જંનતી એટલે યજ્ઞ કરનારા, સટ્ટતી એટલે શ્રદ્ધાવાળા, ઘાલતી એટલે માંડોપગરણને ગ્રહણ કરનારા, હુંવહા એટલે હુંડિકાશ્રમણા અર્થાત્ એક કમંડલને જ ધારણ કરનારા, દંતુલ્લવલિયા એટલે ફળનું ભોજન કરનારા, ઉમ્મજગા એટલે એક જ વાર જલમાં હુવકી મારીને જેઓ સ્નાન કરે છે, સંમજગા એટલે જેઓ વારંવાર જલમાં હુવકી મારીને સ્નાન કરે છે, નિમજગા એટલે જેઓ સ્નાનને માટે જલમાં હુવકી મારીને જ ક્ષણવાર રહે છે, સંપક્ષવાળા એટલે શરીરે માટી લગાડવા પૂર્વક જેઓ શરીરને ધુણે છે (સ્નાન કરે છે), દક્ષિણકૂલા એટલે જેઓ ગંગાનદીના દક્ષિણ કિનારે જ રહે છે, ઉત્તરકૂલા એટલે જેઓ ગંગાનદીના ઉત્તર કિનારે જ રહે છે, સંલઘમાં એટલે જેઓ શંલ વગાડીને જ જમે છે અર્થાત્ શંલનો શબ્દ સાંભળીને કોઈ અતિથિ આવે તો તેને જમાડીને

પછી પોતે જમે અને કોઈ ન આવે તો પોતે જ જમે, એ જ રીતે કૂલથમા એટલે કિનારે ઉભા રહી શબ્દ કરીને પછી કોઈ ન આવે તો પોતે જમે છે, કોઈ આવે તો તેને જમાડીને જમે છે, મિયલુદ્યા એટલે મૃગને મારીને જેઓ તેનું માંસ ખાય છે, હથિતાવસા એટલે જેઓ હસ્તીને મારીને તેના માંસવડે ભોજન કરી ઘણો કાઠ નિર્ગમન કરે છે, ઉદંડા એટલે જેઓ ઉંચો દંડ રાખીને ચાલે છે, દિસાંપોલ્લિવળો એટલે જેઓ દિશાઓમાં (પૃથ્વીપર) જલ છાંટીને ફઠ-પુષ્પાદિક ગ્રહણ કરે છે, વક્વાસિણો એટલે જેઓ છાલના વસ્ત્ર પહેરે છે, બિલવાસિણો એટલે જેઓ બિલમાં (મોંચરામાં) નિવાસ કરે છે અથવા પાઠાંતરમાં વેલવાસિણો એટલે સમુદ્રની વેલા (કિનારા) ઉપર જેઓ નિવાસ કરે છે, જલવાસિણો એટલે જેઓ જલમાં જ બેઠેલા રહે છે, રુલ્લમૂલિયા એટલે જેઓ વૃક્ષના મૂળમાં જ (વૃક્ષના થડ પાસે જ) નિવાસ કરે છે, અંબુમર્લિવળો એટલે જેઓ જલનું જ ભક્ષણ કરનારા છે, એ જ રીતે વાયુનું જ ભક્ષણ કરનારા, સેવાલ્લનું ભક્ષણ કરનારા, મૂઠીયાનો આહાર કરનારા, કંદનો આહાર કરનારા, છાલનો આહાર કરનારા, પત્રનો આહાર કરનારા, પુષ્પનો આહાર કરનારા, ફળનો આહાર કરનારા, બીજનો આહાર કરનારા, સડી ગયેલા કંદ, મૂળ, છાલ, પત્ર, પુષ્પ અને ફળનો આહાર કરનારા, જેઓ સ્નાન કરીને જમતા નથી, અથવા જેઓનું શરીર સ્નાન કરી કરીને પાંડુર વર્ણવાળું થયું છે એમ વૃદ્ધો કહે છે, અથવા જલના સ્નાનવડે જેમનું શરીર કઠણ થયું છે, આતાપનાવડે અને પંચાગ્નિના તાપવડે જાણે અંગારાથી પક્વ થયેલ હોય અને કંદુ નામના ભાજનવિશેષવડે પક્વ થયેલ હોય એવા પોતાના શરીરને કરતા સત્તા વિચરે છે.

દીકાર્થ-મિત્ર, જ્ઞાતિ વિગેરે. અહીં મિત્ર એટલે સુહૃદો, જ્ઞાતિ એટલે સમાન જાતિવાળા, નિજક એટલે કાકા વિગેરે

પિત્રાઈ, સંવંધી દટલે શ્વશુરના પક્ષના સાઠા વિગેરે, પરિજન દટલે દાસ, દાસી વિગેરે. આ સર્વને આમંત્રણ કરી વિપુલ દવા અશન, પાન, દ્વાદિમ અને સ્વાદિમરૂપ ભોજનવડે ભોજન કરાવી વસ્ત્રાદિવડે સત્કાર કરી તથા તેમના ગુણનું કીર્તન કરવાવડે સન્માન કરી મોટા પુત્રને કુંડુંવને વિષે અધિપતિપણે સ્થાપન કરી લોહના કટાહ વિગેરે ઉપગરણને ગ્રહણ કરી જે આ ગંગાનદીને કાંઠે વાનગ્રસ્થ તાપસો છે અને વાન દટલે વનને વિષે થયેલી છે પ્રસ્થા દટલે અવસ્થિતિ જેમની તે વાનગ્રસ્થ કહેવાય છે. અથવા બ્રહ્મચારી, ગૃહસ્થ, વાનગ્રસ્થ અને યતિ (સંન્યાસી) આ ચાર આશ્રમો લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે; તેમાં જે ત્રીજા આશ્રમમાં વર્તતા હોય તે વાનગ્રસ્થ કહેવાય છે. (ત્યારપછી ' હોત્તિયા ' વિગેરેનો ટીકામાં કહેલો અર્થ મૂલ અર્થમાં જ આવી ગયો છે.)

मू०-तत्थ णं जे ते दिसापोबिखया तावसा तेसिं अंतिए दिसापोबिखयत्ताए पवइत्ताए पव-
थिते वि य णं समाणे इमं एयारूवं अभिगहं अभिगिन्हिस्सामि-कप्पति मे जावजीवाए छट्ठं
छट्ठेणं अणिबिखत्तेणं दिसाचक्खालेणं तवोक्कमेणं उहुं बाहातो पणिज्झिय पणिज्झिय
सूराभिमुहस्स आतावणभूमीए आतावेमाणस्स विहरित्ताए त्ति कट्ठु एवं संपेहेइ, संपेहित्ता कल्लं जाव
जलंते सुबहुं लोह जाव दिसापोबिखयतावसत्ताए पवइए, पवइए वि य णं समाणे इमं एयारूवं

१ निवास-रहेठाण.

अभिगृहं जाव अभिगिन्हित्ता पढमं छट्ठक्खमणं उवसंपज्जित्ता णं विहरति ।

अर्थ—तेमां जे ते दिशाप्रोक्षित (दिशामां—रस्तामां चोतरफ जळ छांटनारा) तापसो छे, तेमनी पासे दिशाप्रोक्षित-पणे दीक्षा लउं, ते दीक्षाने पाम्यो सतो हुं आ आवा प्रकारना अभिग्रहने ग्रहण करीश—मारे जावजीव पर्यंत आंतरा रहित छट्ठ छट्ठवडे दिशाचक्रवाल नामनुं तपकर्म करी बे हाथने उंचा राखी राखीने सन्मुख मुख राखीने आतापना लेवानी भूमिमां आतापना लेवा पूर्वक विचरवुं—रहेवुं कल्पे. आ प्रमाणे तेणे विचार कर्यो. विचार करीने काले (बीजे दिवसे) यावत् सूर्य देदीप्यमान थयो त्यारे घणा लोढाना कडाह विगेरे उपगरण यावत् ग्रहण करी दिशाप्रोक्षित तापसपणे प्रव्रज्या ग्रहण करी. प्रव्रज्याने पाम्यो सतो आ आवा प्रकारना अभिग्रहने यावत् ग्रहण करीने प्रथम छट्ठतपने अंगीकार करी विचरवा लाग्यो (रह्यो).

टीकार्थ—दिशाचक्रवाल तप आ प्रमाणे छे—पहेला पारणाने दिवसे पूर्व दिशामां जे फळादिक होय ते लावीने भोजन करे, बीजा पारणाने दिवसे दक्षिण दिशामां रहेला फळादिक लावी भोजन करे, ए रीते अनुक्रमे दिशाना चक्रवाल करीने जे तपकर्मनुं पारणुं करे ते तपकर्म दिक्चक्रवाल नामे कहेवाय छे.

मू०—तते णं सोमिले माहणे रिंसी पढमछट्ठक्खमणपारणंसि आयावणभूमीए पच्चोरुहति, पच्चोरुहित्ता वागलवत्थनियत्थे जेणेव सए उडए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता किट्ठिणसंकाइयं

गेणहति, गेण्हत्ता पुरच्छिमं दिसिं पुक्खेति, पुरच्छिमाए दिसाए सोमे महाराया घत्थाणे पत्थियं अभिरक्खउ सोमिलमाहणरिसिं अभिक्खणं जाणि य तत्थ कंदाणि य मूलाणि य तयाणि य पत्ताणि य पुप्फाणि य बीयाणि य हरियाणि ताणि अणुजाणउ त्ति कट्ठु पुरच्छिमं दिसं पसरति, पसरित्ता जाणि य तत्थ कंदाणि य जाव हरियाणि य ताइं गेणहति किढिणसंका-
इयं भरेति, भरित्ता दब्भे य कुसे य पत्तामोडं च समिहा कट्ठाणि य गेणहति, गेण्हत्ता जेणेव सए उडए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता किढिणसंकाइयगं ठवेति, ठवित्ता वेदिं वड्ढेति, वड्ढित्ता उवलेवणसम्मज्जणं करोति, करित्ता दब्भकलसहत्थगते जेणेव गंगा महानदी तेणेव उवा-
गच्छति, उवागच्छित्ता गंगं महानदीं ओगाहति, ओगाहित्ता जलमज्जणं करोति, करित्ता जलकिडुं करोति करित्ता जलाभिसेयं करोति, करित्ता आयांते चोक्खे परमसुइभूए देवपिउकयकजे दब्भ-
कलसहत्थगते गंगातो महानदीओ पच्चुत्तरति, जेणेव सते उडए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता दब्भे य कुसे य वालुयाए य वेदिं रएति, रइत्ता सरयं करोति, करित्ता अरणिं करोति, करित्ता

सरण्णं अरणिं महेति, महित्ता अग्निं पाडोति, पाडित्ता अग्निं संधुक्कोति, संधुक्कित्ता समिहा कट्ठाणि पक्खिवति, पक्खिवित्ता अग्निं उज्जालेति, उज्जालित्ता “अग्निस्स दाहिणे पासे सत्तंगाइं समादहे” । तं जहा-

“सकथं वक्कलं ठाणं, सिज्झं भंडं कमंडलुं । दंडदारं तहप्पाणं, अह ताइं समादहे ॥”

मधुणा य घण्ण य तंदुलेहि य अग्निं हुणइ, चरं सार्धेति, सार्धित्ता बलि वइस्सदेवं करोति, करित्ता अतिहिपूयं करोति, करित्ता तओ पच्छा अप्पणा आहारं आहारोति ।

अर्थ—त्यारपडी ते सोमिल ब्राह्मण ऋषि पहेला छद्द उपवासने पारणे आतापनानी भूमिथी उत्तरो (नीकळयो), उत्तरीने वल्कल (छाल) ना वत्त पहेरी ज्यां पोतानी झुपडी हती त्यां आव्यो. आवीने तेणे वांसनी कावड ग्रहण करी. ग्रहण करीने पूर्व दिशांनुं ग्रीक्षण कर्युं (जळ छांटयुं). ‘ते पूर्व दिशांमां सोम नामनो महाराजा छे. ते ग्रस्थानने मार्गे चालेला सोमिल ब्राह्मण ऋषिनुं रक्षण करो.’ एम तेणे वारंवार ग्रार्थना करी. तथा ‘त्यां पूर्व दिशांमां जे कंद, मूळ, छाल, पर्ण, पुष्प, फळ, बीज अने हरितवृण होय ते लेवानी आज्ञा आपो.’ एम कहीनेते पूर्व दिशांमां चाल्यो. त्यां (पूर्व दिशांमां) जे कंद विंगेरे यावत् हरितवृण हतां ते ग्रहण कर्या. तेनावडे ते वांसनी कावड भरी. भरीने डाम, कुश, पत्रामोड, समिघ अने काष्ठ ग्रहण कर्या. ग्रहण करीने ज्यां पोतानी झुपडी हती त्यां आव्यो. आवीने वांसनी कावड स्थापन करी (नीचे मूकी).

સ્થાપન કરીને વેદિકા બનાવી. બનાવીને તેને છાણવડે લીંપી ઉપર સંમાર્જન કર્યું (જલ છાંટ્યું). કરીને હાથમાં દર્ભ અને કલ્કશીયો લીધા અને જ્યાં ગંગા મહાનદી હતી ત્યાં ગયો. જહને ગંગા મહાનદીમાં પ્રવેશ કર્યો. પ્રવેશ કરીને જલમંજન કર્યું, કરીને જલક્રીડા કરી, કરીને જલાભિષેક કર્યો. કરીને આચમન કર્યું, ચોરલ્લો થયો, અત્યંત પવિત્ર થયો. પછી દેવ અને પિતૃનું કાર્ય (તર્પણ) કર્યું. પછી દર્ભ અને કલ્કશીયો હાથમાં રાखी ગંગા મહાનદીથી બહાર નીકળ્યો. બહાર નીકળીને હયાં પોતાની ઝૂંપડી હતી ત્યાં પાહો આવ્યો. આવીને દર્ભ, કુશ અને માટીવડે વેદિકા કરી, કરીને સરક કર્યું, કરીને અરણી કરી, કરીને સરકવડે અરણીનું મથન કર્યું, મથન કરીને અગ્નિ પાહ્યો (સલગાવ્યો). પાહીને અગ્નિને પ્રદીપ્ત કર્યો, પ્રદીપ્ત કરીને તેમાં સમિધનાં લાકડાં નાંખ્યાં, નાંખીને અગ્નિને દેદીપ્યમાન કર્યો, દેદીપ્યમાન કરીને—“અગ્નિની જમણી વાજુએ સાત અંગને (વસ્તુને) સ્થાપન કરી. ” તે સાત અંગ આ પ્રમાણે—“ સકથ ૧, વલ્કલ ૨, સ્થાન ૩, શટયામાંડ ૪, કમંડલ ૫, દંડ-દારુ ૬ અને આત્મા ૭. આ સાત અંગ સ્થાપન કર્યા. ” પછી મધ, ઘી અને ચોલાવડે અગ્નિમાં હોમ કર્યો અને ચરુ (વલિ) સાધ્યો. સાધીને તે બલિવડે વૈશ્વદેવ કર્યો. કરીને અતિથિની ભોજનાદિકવડે પૂજા કરી. કરીને ત્યારપછી પોતે આહાર કર્યો.

દીકાર્થ—વલ્કલ એટલે વૃક્ષની છાલ, તેનું બનાવેલું વસ્ત્ર જેણે પહેર્યું છે એવો તે બ્રાહ્મણ. ઉત્તજ એટલે તાપસના આશ્રમનું ઘર (ઝૂંપડી). કિઠિણ એટલે વાંસનું બનાવેલું તાપસનું ભાજનવિશેષ, ત્યારપછી તેવા વે ભાજનોના ભારને ઉપાડવાનું જે યંત્ર તે સાંકાયિક (કાવડ) કહેવાય છે. મહારાજા એટલે લોકપાલ ‘ પત્થાણે પતિથયં ’—પ્રસ્થાન માર્ગે ચાલેલા એટલે પર-લોક સાધવાને માર્ગે પ્રવર્તેલા અથવા ફલાદિક લેવા માટે ગમન કરવામાં પ્રવર્તેલા, સોમિલ બ્રાહ્મણ ઋષિનું (રક્ષણ કરો).

મૂલ સહિત હોય તે દર્મ અને મૂલ રહિત હોય તે કુશ કહેવાય છે. પત્રામોહ એટલે વૃક્ષની શાખાને મરડીને તેનાં પાંદડાં લેવાં તે. વેદિકા એટલે દેવને પૂજવાનું સ્થાન, તે વર્ધની અને વૃદ્ધીકારિકા પણ કહેવાય છે. તેને કરે એટલે પ્રમાર્જન કરે (સાધ કરે). ઉપલેપન એટલે છાણથી લીંપણું અને સંમાર્જન એટલે જલ છાંટીને શુદ્ધ કરવું તે. ‘ દઢમકલસહતથગણ ’-દર્મ અને કલશીઓ જેના હાથમાં રહેલા છે તે. કોઈ ઠેકાણે ‘ દઢમકલસા હતથગણ ’ એવો પાઠ છે, ત્યાં આવો અર્થ કરવો-દર્મની સાથે રહેલો જે કલશીયો તે જેના હાથમાં રહેલા છે એવો. જલમઝન એટલે જલવડે માત્ર વાહ્યશુદ્ધિ. જલક્રીડા એટલે શરીરની શુદ્ધિ થયા છતાં પણ જલને વિષે ક્રીડા. જલમિષેક એટલે જલવડે પ્રક્ષાલન કરવું તે. આચમન કર્યું એટલે જલનો સ્પર્શ કર્યો. ચોક્સવો થયો એટલે અશુચિ પદાર્થનો નાશ થયો. અર્થાત્ અત્યંત શુચિભૂત (પવિત્ર) થયો. ‘ દેવપિતૃકયકર્ણે ’ દેવ અને પિતૃઓને જલાંજલિ દેવારૂપ કાર્ય જેણે કર્યું છે એવો. શરક એટલે મથન કરવાનું કાષ્ટનું બાળ, તેનાવડે અરણિને એટલે મથન કરવા લાયક નીચેના કાષ્ટને મથન કર્યું (ઘસ્યું). ‘ અગ્નિગરસ દાહિણે ’ इत्यादि दोह श्लोक છે તેમાં ‘ તદ્યથા ’ શબ્દ શ્લોકમાં ગણવો નહીં. અગ્નિની જમણી વાજુએ સાત અંગ સ્થાપન કર્યા, તે સાત અંગ આ પ્રમાણે-સકથ એટલે તે કાઠે પ્રસિદ્ધ એવું તાપસનું ઉપકરણ ૧, વલ્કલ એટલે શાડની છાલનું વસ્ત્ર, ૨ સ્થાન એટલે જ્યોતિષનું સ્થાન અથવા પાત્રનું સ્થાન ૩, શય્યામાંડ એટલે શય્યાનું ઉપકરણ ૪, કમંડલુ એટલે કુંડિકા (કુંડી) ૫, દંડદારુ એટલે લાકડાનો દંડ ૬ અને આત્મા એટલે પોતે ૭. ચરુ એટલે ભાજનવિશેષ, તેમાં રાંધવાની ચીજ પણ ચરુ કહેવાય છે. તે ચરુને એટલે બલિદાનને સાધે એટલે રાંધે (પકાવે). તે બલિવડે વૈશ્વાનર (અગ્નિ) ને પૂજે. અતિથિપૂજા એટલે તે સમયે આવેલા અતિથિને આહારાદિ-

कधी पूजे (जमाडे).

मू०—तते णं सोमिले माहणरिसी दोच्चं छट्ठक्खमणपारणंगंसि तं चेव सबं भाणियव्वं जाव आहारं आहारेति, नवरं इमं नाणत्तं—दाहिणाए दिसाए जमे महाराया पत्थाणे पत्थियं अभिरक्खउ सोमिलं माहणरिसिं जाणि य तत्थ कंदाणि य जाव अणुजाणउ त्ति कट्ठु दाहिणं दिसं पसरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल महाक्रपि वीजा छट्ठ उपवासने पारणे ते ज सर्व उपर प्रमाणे कहेवुं यावत् आहारने करे. विशेषमां आ प्रमाणे फेरफार जाणवो.—दक्षिण दिशामां यम नामे महाराजा (लोकपाल) छे ते प्रस्थाने एटले परलोक साधवाना मार्गमां चालेला सोमिल महर्षिनुं रक्षण करो. एम कहीने त्यां जे कंद विगेरे होय ते लेवानी अनुज्ञा आपो एम कहीने ते दक्षिण दिशामां चाल्यो.

मू०—एवं पच्चत्थिमे णं वरुणे माहाराया जाव पच्चत्थिमं दिसिं पसरति । उत्तरे णं वेसमणे महाराया जाव उत्तरं दिसिं पसरति । पुव्वदिसागमेणं चत्तारि वि दिसाओ भाणियव्वाओ जाव आहारं आहारेति ।

अर्थ—ए ज प्रमाणे पश्चिम दिशामां वरुण नामे महाराजा (लोकपाल) छे, यावत् पश्चिम दिशामां चाल्यो. उत्तर दिशामां वैश्रमण महाराजा (लोकपाल) छे, यावत् उत्तर दिशामां चाल्यो. ए रीते पूर्व दिशाना आलावावडे चारे

दिशाओ कहेवी, यावत् ते आहार करतो हवो.

मू०—तते णं तस्स सोमिलमाहणारिसिस्स अण्णया कयाधि पुव्वरत्तावत्तकालसमयंसि
अणिच्च जागरियं जागरमाणस्स अयमेयारूवे अञ्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था—

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल ब्राह्मण ऋषि एकदा कदाचित् पूर्वरात्रि अने अपररात्रिना काळ समये एटले मध्य
रात्रिए अनित्य भावनाए जागतो हतो, ते वखते तेने आ आवा प्रकारनो आध्यात्मिक यावत् विचार उत्पन्न थयो.—

मू०—एवं खलु अहं वाणारसीए नयरीए सोमिले नामं माहणारिसी अच्चंतमाहणकुलप्पसूए,
तते णं मए वयाइं चिण्णाइं जाव जूवा निक्खित्ता । तते णं मम वाणारसीए जाव पुप्फारामा य
जाव रोवित्ता । तते णं मए सुबहुलोह जाव घडावित्ता जाव जेट्ठपुत्तं ठावित्ता जाव जेट्ठपुत्तं आपु-
च्छित्ता सुबहुलोह जाव गहाय मुंडे जाव पव्वइए वि य णं समणे छट्ठंछट्ठेणं जाव विहरति ।

अर्थ—आ ग्रमाणे निश्चे हुं वाणारसी नगरीमां सोमिल नामनो ब्राह्मण ऋषि अत्यंत पवित्र एवा ब्राह्मणकुळमां उत्पन्न
थयो छुं. तेथी में त्रतो आचर्यां छे, यावत् यूप (यज्ञस्तंभ) रोप्पा छे. त्यारपछी में वाणारसी नगरीनी बहार यावत्
पुष्पना आराम विगेरे यावत् रोप्पा छे. त्यारपछी में घणा लोढानी कडाइ विगेरे यावत् घडावीने यावत् मोटा पुत्रने मारा

पद उपर स्थापन करी यावत् मोटा पुत्रनी रजा लइ घणा लोढानी कडाइ विगेरे (उपगरणो) यावत् ग्रहण करी मुंड थइ यावत् (तापसपणे) प्रव्रजित थयो सतो हुं छट्ट छट्टनो तप करी यावत् विचरुं छुं.
दीकार्थ—‘ जाव गहाय ’ एटले लोढाना कडाह अने ताम्रपात्र विगेरे ग्रहण करीने दिशाप्रोक्षित तापसपणे प्रव्रजित थयो. छट्ट विगेरे तप करवावडे दिशाओमां जळ छांटवुं विगेरे विधि करीने पारणुं विगेरे करतो हतो.

मू०—तं सेयं खलु ममं इयाणिं कल्लं पादु जाव जलंते बहवे तावसे दिट्ठा भट्टे य पुव्वसंगतिए य परियायसंगतिए य आपुच्छित्ता आसमसंसियाणि य बहूइं सत्तसयाइं अणुमाणइत्ता वागलवत्थनियत्थस्स किट्ठिणसंकाइयगहितसभंडोवकरणस्स कट्ठमुदाए मुहं बंधित्ता उत्तरदिसाए उत्तराभिमुहस्स महपत्थाणं पत्थावेइत्तए, एवं संपेहेति, संपेहित्ता कल्लं जाव जलंते बहवे तावसे य दिट्ठा भट्टे य पुव्वसंगतिते य तं चेव जाव कट्ठमुदाए मुहं बंधति, बंधित्ता अयमेतारूवं अभिगहं अभिगिण्हति—जत्थेव णं अमहं अलंसि वा एवं थलंसि वा दुग्गंसि वा निन्नंसि वा पव्वतंसि वा विसमंसि वा गड्डाए वा दरीए वा पक्खलिज्ज वा पवडिज्ज वा नो खलु मे कप्पति पच्छुट्ठित्तए त्ति कट्ठु अयमेयारूवं अभिगहं अभिगिण्हति, उत्तराए दिसाए उत्तराभिमुह पत्थाणं (महपत्थाणं)

पथिण् से सोमिले माहणारिसी पुढावरण्हकालसमयंसि जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागते, असोगवरपायवस्स अहे कढिणसंकाइयं ठवेति, ठविता वेदिं वड्डइ, वड्डिता उवलेवणसंमज्जणं करोति, करित्ता दब्भकलसहत्थगते जेणेव गंगा महानई जहा सिवो जाव गंगातो महानईओ पच्चुत्तरइ, जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता दब्भेहि य कुसेहि य वालुयाए वेदि रतेति, रतित्ता सरगं करोति, करित्ता जाव बलिं वइस्सदेवं करोति, करित्ता कट्टमुदाए मुहं बंधति तुसिणीए संचिट्ठति ।

अर्थ—ते कारण माटे मारे हवे आ प्रमाणे करवुं श्रेयकारक छे के-काले प्रातःकाले यावत् स्वर्य देदीप्यमान थाय त्यारे घणा जोयेला तथा वातचीतना प्रसंगमां आवेला तापसोने तथा पूर्वना संबंधवाळा (पित्राइओ) तथा पछीना संबंधवाळा (श्वसुरपक्षना) ए सर्वने पछीने एटले तेमनी रजा लइने तथा आश्रमना आश्रये रहेला घणा सेंकडो मृगादिक सत्त्वो (प्राणीओ) नुं सन्मान करीने एटले तेमनी साथे वचनवडे वात करीने वल्कल वस्त्रने पहेरीने वांसनी कावड तथा भंडोपगरणने ग्रहण करीने काष्ठमुद्रावडे मुखने बांधीने उत्तर दिशामां उचर तरफ मुख राखीने महाप्रस्थानमार्गे मारे चालवुं योग्य छे. एम तेणे विचार कर्यो. विचार करीने काले एटले बीजे दिवसे प्रातःकाले यावत् स्वर्य देदीप्यमान थयो त्यारे घणा जोयेला तथा

वातचीतना प्रसंगमां आवेला तापसोने तथा पूर्वे संबंधमां आवेला विगेरे सर्वने पूछी यावत् काष्ठमुद्रावडे मुखने बांध्युं. बांधीने आ आवा प्रकारनो अभिग्रह ग्रहण कर्यो के-हुं जे ठेकाणे एटले के जळने विषे, स्थळने विषे, दुर्ग (उंचा प्रदेश) ने विषे, निम्न (नीचा) प्रदेशने विषे, पर्वत उपर, विषम स्थानमां, खाडामां के दरीमां (गुफामां) जे कोइ पण ठेकाणे स्वलना पासुं अथवा पडी जाउं, तो पण मारे त्यांथी उभा थवुं कल्पे नहीं. आ प्रमाणे कहीने तेणे आवा प्रकारनो अभिग्रह ग्रहण कर्यो. पछी उत्तर दिशामां उत्तर तरफ मुख राखी प्रस्थान (महाप्रस्थान) मार्गे चाल्यो एवो ते सोमिल ब्राह्मण ऋषि पूर्वापरारूढने समये ज्यां श्रेष्ठ अशोक वृक्ष हंतुं त्यां आव्यो. ते श्रेष्ठ अशोक वृक्षनी नीचे वांसनी कावड स्थापन करी (मूकी). स्थापन करीने वेदिका रची. रचीने तेने छाणथी लींपी जळवडे समार्जन कर्युं. करीने दर्भ अने कळश हाथमां राखी ज्यां गंगा नामनी मोटी नदी हती त्यां आव्यो. यावत् भगवती सूत्रमां कहेला शिवराज ऋषिनी जेम सर्व क्रिया करी. करीने यावत् गंगानदीनी बहार नीकळ्यो. अने ज्यां श्रेष्ठ अशोक वृक्ष हंतुं त्यां आव्यो. आवीने दर्भ, कुश अने माटीवडे वेदिका करी. करीने शरक (बाण) कर्युं. करीने यावत् बलि (चरु) साधीने वैश्वदेव कर्यो. करीने काष्ठमुद्रावडे मुखने बांधी मौनपणे रह्यो.

टीकार्थ—हमणां मारे आ प्रमाणे करवुं श्रेयकारक छे. ते ज कहे छे—‘ जाव जलंते स्वरिण ’ यावत् सूर्य देदीप्यमान थाय त्यारे. ‘ दिष्टा ’ एटले मात्र दृष्टिवडे जोयेला, ‘ आभष्ट ’ एटले कोइ पण वखत जेमनी साथे वातचीत करी होय तेवा. विगेरे सर्वने पूछीने एटले तेमनी रजा लइने, तथा घणा सेंकडो सत्त्वोने (मृगादिक प्राणीओने) वाणीवडे सन्मान करीने पोताना भंडोपकरणने ग्रहण करी उत्तर दिशानी सन्मुख मारे जवुं योग्य छे. एम चित्तमां विचार कर्यो. काष्ठमुद्रावडे

મુખ બાંધીને દટલે જેમ કાણું બનાવેલું પુતલું નથી તેમ તેણે પણ મૌન ધારણ કર્યું. અથવા મુખરંધ્રને આચ્છાદન કરનાર કાણનો કકડો, તેની બન્ને બાજુએ (છેડે) કરેલા બે છિદ્રોમાં દોરો પરોવેલો હોય એવું જે મુખબંધન તે કાણમુદ્રા કહેવાય છે, તેનાવડે મુખને બાંધ્યું (ઢાંકી દીધું). જલ, સ્થલ વિગેરે શબ્દો સુગમ છે. એ સ્થાનોમાં સ્વલના પાસું અથવા પડી જાડું તો મારે ત્યાંથી ઉભા થવું ન કલ્પે. મહાપ્રસ્થાન દટલે મરણકાળે થનારું કાર્ય કરવા માટે ચાલ્યો. પૂર્વાપરાક્લ કાલ સમયે દટલે પાછલનો અપરાક્લ અર્થાત્ દિવસનો ચોથો પહોર.

મૂ૦—તતે ણં તસ્સ સોમિલમાહુણરિસિસ્સ પુઘ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ એગે દેવે અંતિયં પાઠબ્ભુતે ।

અર્થ—ત્યારપછી પૂર્વરાત્રિ અને પાછલી રાત્રિના કાલ સમયે દટલે મધ્યરાત્રિને વચ્ચે તે સોમિલ બ્રાહ્મણ ઋષિની પાસે એક દેવ પ્રગટ થયો.

મૂ૦—તતે ણં સે દેવે સોમિલં માહુણં એવં વયાસી—હં ભો સોમિલમાહુણા ! પવ્વડયા દુપવ્વહંતં તે ।

અર્થ—તે વચ્ચે તે દેવે સોમિલ બ્રાહ્મણને આ પ્રમાણે કહ્યું કે—હે સોમિલ બ્રાહ્મણ ! તારી પ્રવ્રજ્યા દુષ્ટ પ્રવ્રજ્યા છે. દટલે તારી દીક્ષા સ્વીકી છે.

મૂ૦—તતે ણં સે સોમિલે તસ્સ દેવસ્સ દોચ્ચં પિ તચ્ચં પિ ઇયમદું નો આઢાતિ નો પરિજાણહ

जाव तुसिणीए संचिट्ठति ।

अर्थ—त्यारे ते सोमिले ते देवना बे वार वरण वार कहेला आ अर्थने—वचनने आदर आप्यो नहीं, जाण्यो पण नहीं, यावत् मुंगो रह्यो.

मू०—तते णं से देवे सोमिलेणं माहणरिसिणा अणाढाइज्जमाणे जामेव दिसिं पाउब्भूते तामेव जाव पडिगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते देव सोमिल नामना ब्राह्मण ऋषिथी अनादर करायो सतो जे दिशामां प्रगट थयो हतो, ते ज दिशामां पाछो गयो.

मू०—तते णं से सोमिले कल्लं जाव जलंते वागलवत्थनियत्थे किट्ठिणसंकाइयं गहियग्गिहोत्त-
भंडोवगरणे कट्ठमुद्दाए मुहं बंधति, बंधित्ता उत्तराभिमुहे संपत्थिते ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिले काले एटले बीजे दिवसे प्रातःकाले यावत् सूर्य देदीप्यमान थयो त्यारे वल्कलना वद्ध पहेरी, वांसनी कावड लइने, अग्निहोत्रना भांडोपकरणने ग्रहण करीने काष्ठमुद्राए मुख बांध्युं. बांधीने उत्तर दिशा सन्मुख चाल्यो.

मू०—तते णं से सोमिले वितियदिवसम्मि पुवावरण्हकालसमयंसि जेणेव सत्तिवन्ने अहे

किढिणसंकाइयं ठवेति, ठवित्ता वेतिं वड्ढेति, वड्ढित्ता जहा असोगवरपायवे जाव अग्निं हुणति,
कट्टमुदाए मुहं बंधति, तुसिणीए संचिट्ठति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल बीजे दिवसे पूर्व अने अपर दिवसना काल समयने विषे एटले मध्यान्ह समये ज्यां
सप्तपर्ण वृक्ष हतो तेनी नीचे वांसनी कावड स्थापन करी. स्थापन करीने वेदिका रची. रचीने जेम अशोक नामना श्रेष्ठ
वृक्षनी नोचे कयुं हतुं तेम यावत् अग्निमां होम कर्यो, काष्ठमुद्रावडे मुख बांध्युं अने मौनपणे रह्यो.

मू०—तते णं तस्स सोमिलस्स पुवरत्तावरत्तकालसमयंसि एगे देवे अंतियं पाउब्भूए । तते
णं से देवे अंतलिक्खपडिवन्ने जहा असोगवरपायवे जाव पडिगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिलनी पासे मध्य रात्रिए एक देव प्रगट थयो. त्यारपछी ते देव आकाशमां ज रह्यो सतो
जेम अशोक वृक्षने स्थानके बोल्यो हतो तेम बोलीने ते देव यावत् पाछो गयो.

मू०—तते णं से सोमिले कल्लं जाव जलंते वागलवत्थनियत्थे कढिणसंकाइयं गेणहति,
गेण्हित्ता कट्टमुदाए मुहं बंधति, बंधित्ता उत्तरदिसाए उत्तराभिमुहे संपत्थिते ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिले काले एटले बीजे दिवसे यावत् सूर्य देदीप्यमान थयो त्यारे वल्कल वस्त्र पहेरीने वांसनी
कावड ग्रहण करी. ग्रहण करीने काष्ठमुद्रावडे मुख बांध्युं. बांधीने उत्तर दिशामां उत्तर दिशा तरफ मुख राखीने चाल्यो.

तते णं से सोमिले ततियदिवसम्मि पुब्बावरणहकालसमयंसि जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता असोगवरपायवस्स अहे कढिणसंकाइयं ठवेति, ठवित्ता वेतिं वड्ढेति, जाव गंगं महानइं पच्चुत्तरति, पच्चुत्तरित्ता जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता वेतिं रएति, रइत्ता कट्टमुदाए मुहं बंधति, बंधित्ता तुसिणीए संचिट्ठति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल त्रीजे दिवसे पूर्व अने अपर दिवसना काळ समये एटले मध्यान्ह समये ज्यां श्रेष्ठ अशोक वृक्ष हतो त्यां आव्यो. आवीने श्रेष्ठ अशोक वृक्षनी नीचे वांसनी कावड स्थापन करी. स्थापन करीने वेदिका बांधी. यावत् गंगा नामनी मोटी नदीमां उत्तरीं एटले स्नान करूं, स्नान करीने ज्यां श्रेष्ठ अशोक वृक्ष हतो त्यां आव्यो. आवीने वेदिका रची. रचीने काष्ठमुद्रावडे मुख बांधूं. बांधीने मौन रह्यो.

मू०—तते णं तस्स सोमिलस्स पुब्बरत्तावरत्तकाले एगे देवे अंतियं पाउब्भूए तं चेव भणति जाव पडिगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिलनी पासे मध्य रात्रिने समये एक देव प्रगट थयो. अने ते ज रीते प्रथमनी जेम बोल्या यावत् पाछो पोताने स्थाने गयो.

મૂ०—તતે ણં સે સોમિલે જાવ જલંતે વાગલવત્થનિયત્થે કઢિણસંકાઇયં જાવ કટ્ટમુદાણ મુહં
બંધતિ, બંધિત્તા ઉત્તરાણ દિસાણ ઉત્તરાણ સંપત્થિતે ।

અર્થ—ત્યારપછી તે સોમિલે યાવત્ સૂર્ય દેદીપ્યમાન થયો ત્યારે વલ્કલ વસ્ત્ર પહેરી વાંસની કાવડ લઈ યાવત્ કાષ્ઠમુદ્રાવડે મુલ્લ બાંધ્યું. બાંધીને ઉત્તર દિશામાં ઉત્તર સન્મુલ્લ ચાલ્યો.

મૂ०—તતે ણં સે સોમિલે ચડત્થે દિવસે પુદ્ધાવરણહકાલસમયંસિ જેણેવ વડપાયવે તેણેવ
ઉવાગતે, વડપાયવસ્સ અહે કિઢિણં સંઠવેતિ, સંઠવિત્તા વેદં વઢ્ઢેતિ ઉવલેવણસંમજ્જણં કરેતિ, જાવ
કટ્ટમુદાણ મુહં બંધતિ, તુસિણીણ સંચિટ્ટતિ ।

અર્થ—ત્યારપછી તે સોમિલ ચોથે દિવસે મધ્યાન્હ સમયે જ્યાં વટવૃક્ષ હતો, ત્યાં આવ્યો. વટવૃક્ષની નીચે વાંસની કાવડ સ્થાપન કરી. સ્થાપન કરીને વેદિકા કરી. તેને લીંપી સંમાર્જન કર્યું. યાવત્ કાષ્ઠમુદ્રાવડે મુલ્લ બાંધ્યું અને મૌનપણે રહ્યો.

મૂ०—તતે ણં તસ્સ સોમિલસ્સ પુદ્ધરત્તાવરત્તકાલે ણે દેવે અંતિયં પાઠબ્ભૂ, તં ચેવ
ભણતિ જાવ પઢિગતે ।

અર્થ—ત્યારપછી તે સોમિલની પાસે મધ્યરાત્રીને સમયે એક દેવ પ્રગટ થયો. તેણે તે જ પ્રમાણે કહ્યું યાવત્ તે પાછો ગયો.

मू०—तते णं से सोमिले जाव जलंते वागलवत्थनियत्थे किढिणसंकाइयं जाव कट्टमुद्दाए मुहं बंधति, बांधित्ता उत्तराए उत्तराभिमुंहे संपत्थिते ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिले यावत् सूर्य देदीप्यमान थयो त्यारे वल्कल वस्त्र पहेरीने वांसनी कावड लइने यावत् काष्ठ-मुद्दाए मुख बांध्युं, बांधीने उत्तर दिशांमां उत्तर सन्मुख चाल्यो.

मू०—तते णं से सोमिले पंचमदिवसम्मि पुव्वावरण्हकालसमयंसि जेणेव उंबरपायवे उंबर-पायवस्स अहे किढिणसंकाइयं ठवेति, वेइं वड्ढेति, जाव कट्टमुद्दाए मुहं बंधति, जाव तुसिणीए संचिद्वुत्ति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल पांचमे दिवसे पूर्वापरारह्णकाल समये एटले मध्यान्ह समये ज्यां उंबर वृक्ष हतो त्यां आव्यो. उंबर वृक्षनी नीचे वांसनी कावड स्थापन करी. वेदिका स्वी, यावत् काष्ठमुद्दावडे मुखने बांध्युं, यावत् मौनपणे रह्यो.

मू०—तते णं तस्स सोमिलमाहणस्स पुव्वरत्तावरत्तकाले एगे देवे जाव एवं वयासी—हं भो सोमिला ! पव्वइया दुप्पव्वइयं ते पढमं भणति तहेव तुसिणीए संचिद्वुत्ति । देवो दोच्चं पि तच्चं पि वदति—सोमिला ! पव्वइया दुप्पव्वइयं ते ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल ब्राह्मणनी पासे मध्य रात्रिने समये एक देव प्रगट थह यावत् आ प्रमाणे बोल्थो—“हे सोमिल ! तारी प्रत्रज्या दुष्प्रत्रज्या (खोटी प्रत्रज्या) छे.” आ प्रमाणे प्रथम कहुं त्यारे ते सोमिल ते ज प्रमाणे मौनपणे रह्यो. त्यारे देव बीजी वार वार बोल्थो के—“हे सोमिल ! तारी प्रत्रज्या दुष्प्रत्रज्या छे.”

मू०—तए णं से सोमिले तेणं देवेणं दोच्चं पि तच्चं पि एवं वुत्ते समाणे तं देवं एवं वयासी—कहणं देवाणुप्पिया ! मम दुप्पव्वइतं ? ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिले ते देवे बे वार वार आ प्रमाणे कहे सते ते देवने आ प्रमाणे कहुं के—“हे देवा-नुप्रिय ! मारी प्रत्रज्या दुष्प्रत्रज्या केवी रीते छे ?

मू०—तते णं से देवे सोमिलं माहणं एवं वयासी—एवं खलु देवाणुप्पिया ! तुमं पासस्स अरहओ पुरिसादाणियस्स अंतियं पंचाणुव्वए सत्त सिक्खावए दुवालसविहे सावगधम्मो पडिवन्ने । तए णं तव अण्णदा कदाइ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुंब० जाव पुव्वचिंतितं देवो उच्चारेति, जाव जेणेव असोगवरपायवे, तेणेव उवागच्छसि, उवागच्छत्ता कढिणसंकाइयं जाव तुसिणीए संचिट्ठसि । तते णं पुव्वरत्तावरत्तकाले तव अंतियं पाउब्भवामि “ हं भो सोमिला ! पव्वइया

दुष्पव्यतिथं ते ” तह चैव देवो नियवयणं भणति, जाव पंचमदिवसस्मि पुव्वावरणहकालसमयंसि जेणेव उंबरवरपायवे तेणेव उवागते, किढिणसंकाइयं ढवेहि, वेदिं वड्ढति, उवलेवणं सम्मज्जणं करेत्ति, करित्ता कट्टमुद्दाए मुहं बंधति, बंधित्ता तुसिणीए संचिट्ठसि, तं एवं खलु देवाणुप्पिया ! तव दुष्पव्ययितं ।

अर्थ—त्यारपछी ते देवे सोमिल ब्राह्मणने आ प्रमाणे कह्युं—“ आ प्रमाणे निश्चे हे देवानुप्रिय ! पुरुषोने विषे आदान नामकर्मवाळा पार्श्वनाथ अरिहंतनी पासे तें पांच अणुव्रत अने सात शिक्षाव्रत एम बार प्रकारनो श्रावक धर्म अंगीकार कर्यो हतो. त्यारपछी एकदा कोइ वखत तेवा प्रकारना साधु समागमना अभावे सम्यक्त्वनी हानि थवाथी तें मध्यरात्रिने समये कुडुंबनी चिंता करतां तने आंबा विगेरे रोपवानो विचार थयो. ” विगेरे पूर्वे तेनी चिंतवेली सर्व हकिकत देवे कही आपी, यावत् ज्यां श्रेष्ठ अशोक वृक्ष हतो त्यां तुं आव्यो. आवीने वांसनी कावड मूकी. यावत् तुं मौनपणे रह्यो. इत्यादि कहीने पछी फरीथी देवे तेने कह्युं के—“ त्यारपछी मध्यरात्रीने समये हुं तारी पासे प्रगट थयो अने बोल्यो के—अहो ! सोमिल ! तारी प्रव्रज्या दुष्प्रव्रज्या छे. ” आ प्रमाणे देवे पोतानुं कहेलुं वचन कही आप्युं. यावत् पांचमे दिवसे मध्यान्ह समये ज्यां श्रेष्ठ उंबर वृक्ष हतो त्यां तुं आव्यो, वांसनी कावड मूकी, वेदिका रची, छाणनुं लोपन कर्युं, प्रमार्जन कर्युं, करीने काष्ठमुद्रावडे मुखने बांध्युं. बांधीने मौनपणे रह्यो हतो. ” आ प्रमाणे निश्चे हे देवानुप्रिय ! सोमिल !

तारी प्रवज्या दुष्प्रवज्या छे.

मू०—तते णं से सोमिले तं देवं एवं वयासी—(कहणं देवाणुप्पिया ! मम सुप्पव्वइतं ? तते णं से देवे सोमिलं एवं वयासी)

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिले ते देवने आ प्रमाणे कहुं के—(“ हे देवानुप्रिय ! केवी रीते मारी सारी प्रवज्या थाय ? त्यारे ते देवे सोमिलने आ प्रमाणे कहुं के—)

मू—जइ णं तुमं देवाणुप्पिया ! इयाणिं पुव्वपडिवण्णाइं पंच अणुव्वयाइं सयमेव उवसं-
पज्जित्ता णं विहरसि, तो णं तुज्झइदाणिं सुपव्वइयं भविज्जा । तते णं से देवे सोमिलं वंदति
नमंसाति, वंदित्ता नमंसित्ता जामेव दिसिं पाउब्भूते जाव पडिगते ।

अर्थ—“ जो तुं हे देवानुप्रिय ! हमणां पूर्वे अंगीकार करेला पंच अणुव्वतोने पोते ज स्वीकार करीने विचरे, तो हमणां तारी सारी प्रवज्या थाय. ” आ प्रमाणे कहीने ते देवे सोमिलने वंदना करी, नमस्कार करी. वांदी नमस्कार करी जे दिशामां प्रगट थयो हतो यावत् ते ज दिशामां पाछो गयो,

मू—तते णं सोमिले माहरिसी तेणं देवेणं एवं वुत्ते समाणे पुव्वपडिवन्नाइं पंच अणुव्व-

શ્રી
નિરયા-
વલિકા.
(પુષ્કયા)
॥ ૭૮ ॥

યાદં સયમેવ ઉવસંપજિન્તા ણં વિહરતિ ।

અર્થ—ત્યારપછી તે સોમિલ બ્રાહ્મણક્રષિ તે દેવે આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે પૂર્વે અંગીકાર કરેલાં પાંચ અણુવ્રતોને પોતાની મેલે સ્વીકાર કરીને વિચરવા લાગ્યો.

મૂ૦—તતે ણં સે સોમિલે બહૂહિં ચઉત્થછટ્ટુટ્ટમ જાવ માસદ્દમાસઋમણોહિં વિચિત્તેહિં તવો-
વહાણેહિં અપ્પાણં ભાવેમાણે બહૂં વાસાં સમણોવાસગપરિયાગં પાડણતિ, પાડણિત્તા અદ્દમાસિયાણ
સંલેહણાણ અત્તાણં જ્ઞસેતિ, જ્ઞસિત્તા તીસં ભત્તાં અણસણાણ હેદેતિ, હેદિત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ
અણાલોઇયપડિક્કંતે વિરાહિયસમ્મત્તે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા સુદ્ધવડિંસણ વિમાણે ઉવવાતસમાણ
દેવસયણિજ્જંસિ જાવ તોગાહણાણ સુદ્ધમહગહત્તાણ ઉવવન્ને ।

અર્થ—ત્યારપછી તે સોમિલે ઘણા ઉપવાસ, છટ્ટ, અટ્ટમ યાવત્ માસક્ષપણ અર્ધમાસક્ષપણ વિગેરે વિચિત્ર પ્રકારના તપને ધારણ કરવાવડે આત્માને ભાવતા સતા ઘણા વર્ષો સુધી શ્રાવકના પર્યાયનું સેવન કર્યું. સેવન કરીને અર્ધમાસની સંલેખનાણ કરીને આત્માનું શોષણ કર્યું. શોષણ કરીને ત્રીશ ભક્તને અનશનવડે હેઠા. હેદીને તે મિથ્યાત્વના સ્થાનની આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કર્યા વિના વિરાધ્યું છે સમકિત જેણે એવો તે (સોમિલ) કાલસમયે કાલ કરીને શુક્રાવતંસક

नामना विमानमां उपात सभामां रहेली देवशय्याने विषे यावत् (सात हाथनी) अवगाहनाए करीने शुक्र नामना महा-
ग्रहपणे एटले देवपणे उत्पन्न थयो.

मू०—तते णं से सुक्के महग्गहे अहुणोववन्ने समणे जाव भासामणपज्जत्तीए । एवं खलु
गोयमा ! सुक्केणं महग्गहेणं सा दिवा जाव अभिसमन्नागए एगं पलिओवमं ठिती ।

अर्थ—तेथी करीने ते शुक्र महाग्रह हमणां उत्पन्न थयो सतो यावत् भाषा अने मन पर्याप्तिए करीने पर्याप्त थयो.
आ प्रमाणे निश्चे हे गौतम ! शुक्र नामना महाग्रहे तेवी दिव्य समृद्धि यावत् प्राप्त करी छे. तेनी एक पल्योपमनी स्थिति छे.

मू०—सुक्के णं भंते ! महग्गहे ततो देवलोगाओ आउक्खए कहिं गच्छिहिति ? । गोयमा !
महाविदेहे वासे सिज्झिहिति । एवं खलु जंबू ! समणेणं निक्खेवओ ॥ ३ ॥

अर्थ—हे भगवान ! ते शुक्र महाग्रह ते देवलोकथी आयुष्यने क्षये न्यवीने क्यां जशे ? (उत्तर) हे गौतम ! त्यांथी
न्यवी महाविदेहमां मनुष्यपणे उत्पन्न थइ दीक्षा ग्रहण करी सिद्धिपदने पामशे. आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान
महावीरस्वामीए त्रीजा अध्ययननो निक्षेप कह्यो छे. ३

इति तृतीयं अध्ययनम् । ३

। अथ चउत्थं बहुपुत्तिकाज्झयणं ।

मू०—जइ णं भंते ! उंक्खेवंओ ।

अर्थ—जो हे भगवान् ! ए उत्क्षेप एंटले आरंभतुं वचन छे.

टीकार्थ—जो हे भगवान् ! श्रमणं भगवान् सिद्धिगति नामना स्थानने पामवाने इच्छता श्रीमहावीरस्वामीए पुष्पिका नामना त्रीजा वर्गना शुक्र नामना त्रीजा अध्ययननो आ तमे उपर कह्यो ते प्रमाणे अर्थ कह्यो छे तो पुष्पिका नामना त्रीजा वर्गना चौथा अध्ययननो क्यो अर्थ कह्यो छे ? (आ प्रमाणे जंबूस्वामीना प्रश्ननो उत्तर सुधर्मास्वामी आपे छे.)

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नामं नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, सामी समोसडे, परिसा निगया ।

अर्थ—ते काले ते समये राजगृह नामे नगर हंतुं, ते नगरनी बहार गुणशील नामंतुं चैत्य (वन) हंतुं, ते नगरमां श्रेणिक नामे राजा हता. एकदा ते चैत्य (वन) मां श्रीमहावीरस्वामी समवसर्या. तेमने वांदवा माटे नगरमांथी पर्वदा नीकळी. (सर्व पर्वदा स्वामीने वांदी पोतपोताने स्थाने बेठी.)

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं बहुपुत्तिया देवी सोहम्मसे कप्पे बहुपुत्तिए विमाणे सभाए

સુહમ્માએ બહુપુત્તિયાંસિ સીહાસણાંસિ ચડાહિં સામાણિયસાહસ્સીહિં ચડાહિં મહત્તરિયાહિં જહા સૂરિ-
યામે જાવ મુંજમાણી વિહરઇ, ઇમં ચ ણં કેવલકપ્પં જંબુદ્દીવં દીવં વિડલેણં ઓહિણા આમ્મોએ-
માણી આમ્મોએમાણી પાસતિ, પાસિત્તા સમણં ભગવં મહાવીરં જહા સૂરિયામ્મો જાવ ણમંસિત્તા
સીહાસણવરંસિ પુરુચ્છામ્મિમુહા સન્નિસન્ના ।

અર્થ—તે કાळे તે સમયે બહુપુત્રિકા નામની દેવી^૧ સૌધર્મકલ્પ નામના પહેલા દેવલોકમાં બહુપુત્રિક નામના વિમાનમાં
સુધર્મા નામની સંભામાં બહુપુત્રિક નામના સિંહાસન ઉપર રહેલી ચાર હજાર સામાનિક દેવીઓ અને ચાર મહત્તરિકા દેવીઓ
વિગેરેની સાથે સ્વર્્યામ્મદેવની જેમ યાવત્ સુલ્લને ભોગવતી વિચરે છે—રહેલી છે. અને આ સંપૂર્ણ જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપને પોતાના
વિસ્તારવાળા અવધિજ્ઞાનવંડે ઉપયોગ આપતી આપતી જુએ છે. જોઇને શ્રમણ ભગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામીને સ્વર્્યામ્મદેવની જેમ
(દેહી સાત આઠ પગલા સામે જઇ) યાવત્ નમસ્કાર કરીને પાછી પોતાના શ્રેષ્ઠ સિંહાસનપર પૂર્વામ્મિમુલે બેઠી.

(અહીં મૂલમાં “કેવલકપ્પં” લખ્યું છે, તેનો અર્થ આ પ્રમાણે—કેવલ એટલે પરિપૂર્ણ એવો કલ્પ એટલે પોતાનું
કાર્ય કરવામાં સમર્થ, તે કેવલકલ્પ કહીએ, અર્થાત્ પોતાના ગુણે કરીને સંપૂર્ણ)

૧ આ અપરિગૃહિતા દેવી સંભવે છે. તેના છ લાંબ વિમાનો સૌધર્મદેવલોકમાં છે. ૨ તે વિમાન સંબંધી મુલ્ય સભા તે પળ
સુધર્માસભા કહેવાય.

मू०—आभियोगा जहा सूरियाभस्स, सूसरा घंटा, आभिओगियं देवं सदावेइ, जाणविमाणं जोयणसहस्सविच्छिणं, जाणविमाणवणओ, जाव उत्तरिह्णिणं निज्जाणमग्गेणं जोयणसाहस्सिएहिं विग्गेहिं आगता जहा सूरियाभे, धम्मकहा सम्मत्ता ।

अर्थ—तेना आभियोगिकदेवो सूर्याभदेवनी जेम जाणवा. तेने सुस्वरा नामनी घंटा छे. (अभियोग देव पासे ते घंटा वगडावी, सर्व देवदेवीओने सावधान करी) पछी तेणे पोताना आभियोगिक देवने बोलाव्यो अने हजार योजनना विस्तारवाछं यानविमान रचवानी आज्ञा करी. अही यानविमानतुं वर्णन कहेबुं, यावत् उत्तर तरफना निर्याण (नीकळवा) ना मार्गवडे हजारो योजनना पगलांवडे गमन करीने सूर्याभनी जेम भगवाननी पासे आवी. (धर्मकथा भगवाने कही ते सांभळी) धर्मकथा समाप्त थइ.

मू०—तते णं सा बहुपुत्तिया देवी दाहिणं भुयं पसारेइ देवकुमाराणं अट्टसयं देवकुमारियाण य वामाओ भुयाओ १०८ । तयाणंतरं च णं बहवे दारगा य दारियाओ य डिंभिए य डिंभियाओ य विउवइ, नट्टविहिं जहा सूरियाभो उवदंसित्ता पडिगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते बहुपुत्रिका देवीए पोतानी जमणी भुजा पसारीने एकसो ने आठ देवकुमारो विकुर्व्या तथा डावी

१ आ शब्दना बहुवचनना उपलक्षणथी असंख्य हजार योजन जाणवा.

शुजाथकी एकसो ने आठ देवकुमरिकाओ विकुर्वी. त्यापछी घणा दारक अने दारिकाओ (आठ वर्षनी उम्मरना) तथा घणा डिभो अने डिभिकाओ (आठ वर्षथी अधिक उम्मरवाळा) ने विकुर्व्या. (वाजित्रादिक पण विकुर्व्या.) पछी सूर्याभदेवनी जेम नाट्याविधि देखाडीने ते देवी पोताने स्थाने गइ.

मू०—भंते सि भयवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसति कूडागारसाला बहु-
पुत्तियाए णं भंते ! देवीए सा दिवा देविह्ठी पुच्छा जाव अभिसमणणागता ।

अर्थ—हे भगवान ! एम कहीने भगवान गौतमस्वामीए श्रमण भगवान महावीरस्वामीने वंदना करी नमस्कार कर्या. (बधुं कयां ससाई गयुं एम) प्रभुने पूछतां प्रभुए कूडागारशाळानुं दटांत आप्पुं. पछी पूछुं के—हे भगवान ! बहुपुत्रिका देवीने तेवी दिव्य देवद्धि कयांथी (शा पुण्ये) प्राप्त थइ ? एम प्रश्न पूछ्यो. यावत् शा कारणे ते भोग्यपणाने प्राप्त थइ ?

टीकार्थ—(किण्हं लद्धा) कया हेतुए उपार्जन करी ? (किण्णा पत्ता) उपार्जन करी सती कया हेतुए प्राप्त थइ ? (किण्णा अभिसमणणागया) प्राप्त थइ सती पण कया हेतुए सन्मुखपणाए करीने अने संगतपणाए करीने उपार्जन कर्यापछी भोग्यपणाने पामी ? आ प्रमाणे प्रश्न कर्यो त्यारे भगवान बोल्या के—

मु०—एवं खलु गोयमा ! ते णं काले णं ते णं समए णं वाणारसी नामं नगरी, अंबसालवणे चेइए । तत्थ णं वाणारसीए नगरीए भदे नामं सत्थवाहे होत्था, अइ (जाव) अपरिभूते ।

અર્થ-આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે ગૌતમ ! તે કાળે તે સમયે વાણારસી નામની નગરી હતી. તેની વહાર આગ્રશાલ નામે વન અને ચૈત્ય હતું. તે વાણારસી નગરીમાં મદ્ર નામે સાર્થવાહ હતો. તે આહ્ય અને ચાવત્ અપરિભૂત હતો.

ટીકાર્થ-આહ્ય એટલે ઋદ્ધિવાળો, દીપ્ત એટલે દેદીપ્યમાન, વિત્ત એટલે પ્રસિદ્ધ (વિચ્છિન્નવિહંગભવણસયણા-સજાણવાહણાદિ) વિસ્તારવાળા અને વિપુલ-ઘણા એવા ભવન, શયન, આસન, યાન અને વાહને કરીને સહિત (બહુઘણજાહઆયયણઆઓગપઓગસંપડતે) ઘણા ધનની જાતિ એટલે સુવર્ણાદિકના સ્થાનરૂપ, આયોગ અને પ્રયોગને જાણનારો, (વિચ્છેદિયપડરમત્તપાણે) વિસ્તારવાળા ઘણા મક્ત (મોજન) અને પાનવાળો, (બહુદાસી-દાસગોમહિસગવેલકપ્પમ્મૂ) ઘણી દાસી, દાસ, ગાય, મેંશ અને હંટનો સ્વામી (બહુજણસ્સ અપરિભૂ) અને ઘણા માણસોથી પણ પરામવ ન પામે તેવો હતો.

મૂ૦-તસ્સ ણં મદ્દસ્સ ચ સુમદ્દા નામં મારિયા સુકુમાલા વંદ્યા અવિયાડરી જાણુકો-
પ્પરમાતા યાવિ હોત્થા ।

અર્થ-તે મદ્ર નામના સાર્થવાહને સુમદ્રા નામની માર્યા હતી. તે અત્યંત કોમલ શરીરવાળી, વંધ્યા, અપ્રસૂતિવાળી અને જાનુકૂર્પરની જ માતા હતી.

ટીકાર્થ-વંધ્યા એટલે અપત્યરૂપી ફળની અપેક્ષા નિષ્ફળ-ફલ રહિત હતી. પ્રસૂતિ થયા પછી પણ તે અપત્ય મરી

जवाथी बंध्या-फल रहित कही शकाय छे तेथी बीजुं विशेषण आयुं के-प्रसूतिना स्वभावरहित-प्रसव ज नहीं करनारी हती. तेथी करीने ते मात्र जानु (दींचण) अने कूर्पर (कौणी) नी ज माता हती एटले के आ अवयवो ज तेणीना स्तनने स्पर्श करता हता, पण अपत्य स्पर्श करता नहोता. अथवा जेने जानु अने कूर्पर ज 'मात्रा' एटले परप्राणादिकने सहाय करवामां समर्थ अथवा उत्संगमां वेसाडवा लायक परिवार हतो, पण पुत्ररूप परिवार नहोतो एवी ते हती.

मू०-तते णं तीसे सुभद्दाए सत्थवाहीए अन्नया कयाइ पुव्वरत्तावरत्तकाले कुंडुबजा-गरियं जागरमाणीए इमेयारूवे जाव संकप्पे संमुप्पजित्था-एवं खलु अहं भद्देणं सत्थवाहेणं सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणी विहरामि, नो चेव णं अहं दारगं वा दारियं वा पयामि, तं धन्नाओ णं ताओ अम्मगाओ जाव सुलद्धे णं तासिं अम्मगाणं मणुयजम्मजीवितफले, जासिं मन्ने नियकुच्छिसंभूयगाइं थणदुद्धलुद्धगाइं महुरसमुल्लावगाणि मंजुल(मम्मण) प्यजंपितानि थणमूलकक्खदेसभागं अभिसरमाणगाणि पण्हयंति, पुणो य कोमलकमलोवमोहिं हत्थेहिं गिण्हऊणं उच्छंगनिवेसियाणि, देति समुल्लावए सुमहुरे पुणो पुणो मम्मण(मंजुल) प्यभाणिए, अहं णं अधण्णा अपुण्णा अकथपुण्णा एत्तो एगमवि न पत्ता ओहय० जाव झियाइ ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुमद्रा सार्थवाही एकदा कदाचित् पूर्वरात्रि अने अपररात्रिने समये एटले मध्यरात्रिने समये कुहुंन जागरिका प्रत्ये एटले कुहुंन संबंधी चिंता करती जागती हती ते बखते तेणीने आवा प्रकारनो यावत् संकल्प-विचार उत्पन्न थयो के—“आ प्रमाणे निश्चे हुं भद्र सार्थवाहनी साथे विस्तारवाळा कामभोगने भोगवती विचरुं छुं-रुहुं छुं. परंतु मने एक पण बालक के बालिका उत्पन्न थयां नथी. तेथी धन्य छे ते माताओने यावत् ते माताओने मनुष्य जन्म अने जीवितनुं फळ सारुं प्राप्त थयुं छे के जेओनां पोतानी कुक्षिथी उत्पन्न थयेलां बालको स्तननुं दूध पीवामां लुब्ध थयेलां, मधुर उल्लापने करनारां, अव्यक्त वचनने बोलनारां अने स्तनना मूळथी कक्षाना देशभाग (बगल) सुधी फरतां फरतां दुग्धपान करे छे, एम हुं मातुं छुं. तेम ज बली ते माताओ पोताना कोमळ कमळ जेवा बे हाथबडे ग्रहण करीने तेमने पोताना उत्संगमां बेसाडे छे, अति मधुर समुल्लापने आपे छे अने वारंवार मनोहर वचनोने आपे छे अर्थात् वातो करे छे. (अही मधुर समुल्लाप अने मनोहर वचनो ए बे समान अर्थवाळा शब्दो कहेवाथी पुनरुक्ति थइ छे. परंतु संभ्रमताने लीधे पुनरुक्ति करवामां दोष कह्यो नथी.) अने हुं तो अधन्य छुं, अपुण्य छुं अने नथी कयुं पुण्य जेणे एवी छुं के जेथी आ कहेला विशेषणवाळा बालकोमांथी कोइ पण प्रकारना एक बालकने पण हुं पामी नथी.” आ प्रमाणे विचारीने हणायो छे मननो संकल्प जेनो एवी ते यावत् (भूमिपर दृष्टि राखी तथा करतळ उपर मुखने राखी) विचार करवा लागी.

टीकार्थ—‘इमेयारूवे’ ए ठेकाणे यावत् शब्द लख्यो छे तेथी आ प्रमाणे पाठ जाणवी—‘इमेयारूवे’ एटले आवा प्रकारनो, ‘अज्झत्थिए’ एटले आध्यात्मिक-आत्मा संबंधी, ‘चिंतिए’ एटले चिंतित-स्मरणरूप ‘पत्थिए’

‘મળોગણ’ એટલે મનના વિકારરૂપ સંકલ્પ એટલે વિકલ્પ ઉત્પન્ન થયો. તથા ધન્ય છે તે માતાઓને એ ઠેકાણે યાવત્ શબ્દ છે તેથી આ પ્રમાણે સમજવું-વહી તે માતાઓ ‘પુણ્ય’ એટલે પવિત્ર છે, ‘કૃતપુણ્ય’ એટલે સુકૃતને કરનારી છે, ‘કૃતાર્થ’ એટલે જેનું પ્રયોજન પૂર્ણ થયું છે તથા ‘કૃતલક્ષણ’ એટલે સફળ લક્ષણવાળી છે.

મૂ૦-તે પં કાલે પં તે પં સમણં સુવ્રતાતો પં અજ્ઞાતો ઇરિયાસમિતાતો ભાસાસમિતાતો
 હસણાસમિતાતો આયાણમંડમત્તનિક્ષેવણાસમિતાતો ઉચ્ચારપાસવળખેલજહ્ણસિંઘાણપારિટ્ટાવણા-
 સમિયાતો મળગુત્તિઓ વયગુત્તીઓ કાયગુત્તીઓ ગુત્તિદિયાઓ ગુત્તવંભયારિણીઓ બહુસ્સુયાઓ
 બહુપરિયારાતો પુઞ્વાણુપુઞ્વિં ચરમાણીઓ ગામાણુગામં દૂઝ્જમાણીઓ જેણેવ વાણારસી નગરી
 તેણેવ ઉવાગયાતો, ઉવાગચ્છિત્તા અહાપહિરૂવં ઉગ્ગહં ઉગ્ગાહિત્તા સંજમેણં તવસા વિહરતિ.

અર્થ—ત્યારપછી જે થયું તે કહે છે.—તે કાલે તે સમયે સુવ્રતા નામની આર્યા (સાધ્વી) કે જે ઇર્યાસમિતિવાળા,
 માયાસમિતિવાળા, ઘણાસમિતિવાળા, આદાનમંડમાત્રાનિક્ષેપણાસમિતિવાળા, ઉચ્ચારપાસવળખેલજહ્ણસિંઘાણપારિટ્ટાવણા-
 સમિતિવાળા, મનગુપ્તિવાળા, વચનગુપ્તિવાળા, કાયગુપ્તિવાળા, ઇન્દ્રિયોને ગોપવનારા, ગુપ્ત વ્રહ્મચર્યવાળા, વહુશ્રુતથયેલા, ઘણા

૧ બહુપરિયાતો, इति प्रत्यंतरं. बहुपरिवाराओ, इत्यपि प्रत्यंतरं.

વર્ષના ચારિત્રપર્યાયવાळा (ઘળા પરિવારવાळा) હતા, તે અનુક્રમે વિહાર કરતા એક ગામથી વીજે ગામ રહેતા સતા જ્યાં વારાણસી નગરી હતી, ત્યાં આવ્યા. આવીને યથાયોગ્ય અવગ્રહને માગીને ત્યાં સંયમ અને તપનું સેવન-પાલન કરતા રહ્યા.

મૂ૦—તતે ણં તાસિં સુવ્વયાણં અજ્ઞાણં એગે સંઘાડે વાણારસીનગરીએ ઉચ્ચનીયમહિમ્માઈ કુલાઈં ઘરસમુદાણસ્સ ભિવ્વલાચારિયાએ અડમાળે ભદ્દસ્સ સત્થવાહસ્સ ગિહં અણુપવિટ્ટે ।

અર્થ—ત્યારપછી તે સુવ્રતા આર્યાનો એક સંઘાટક વારાણસી નગરીમાં ઉંચ, નીચ અને મધ્યમ કુલોમાં જૂદા જૂદા ઘરની ભિક્ષા લેવા માટે ભિક્ષાચર્યામાં અટન કરતો સતો ભદ્ર સાર્થવાહના ઘરમાં પેઠો.

મૂ૦—તતે ણં સુભદ્દા સત્થવાહી તાતો અજ્ઞાતો એજ્ઞમાળીઓ પાસતિ, પાસિત્તા હટ્ટ૦ ચિપ્પામેવ આસણાતો અબ્બુટ્ટેતિ, અબ્બુટ્ટિત્તા સત્તટ્ટ પયાઈં અણુગચ્છઈ, અણુગચ્છિત્તા વંદઈ નમંસઈ, વંદિત્તા નમંસિત્તા વિઝલેણં અસણપાણલાઈમસાઈમેણં પહિલાભિત્તા એવં વયાસી—

અર્થ—ત્યારપછી તે સુભદ્રા સાર્થવાહીએ તે આર્યાઓને આવતા જોયા. જોઈને હટ્ટ હટ્ટ થઈને તે તત્કાલ આસન ઉપરથી ઉભી થઈ. ઉભી થઈને સાત આઠ પગલાં તેમની સન્મુખ ગઈ. સન્મુખ જઈને તેમને વંદના કરી, નમસ્કાર કર્યા, વંદના નમસ્કાર કરી ઘળા અશન, પાન, લાદિમ અને સ્વાદિમ એ ચાર પ્રકારના આહારવહે પ્રતિલામીને આ પ્રમાણે બોલી.—

૨ સાધ્વીનું શુગલ.

मू०—एवं खलु अहं अज्जाओ ! भदेणं सत्थवाहेणं सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणी विहरामि, नो चेव णं अहं दारणं वा दारियं वा पयामि, तं धन्नाओ णं ताओ अम्म-गाओ जाव एत्तो एगमवि न पत्ता, तं तुब्भे अज्जाओ ! बहुणायातो बहुपढियातो बहूणि गामा-गरनगर जाव सण्णिवेसाइं आहिंढह, बहूणं राईसरतलवर जाव सत्थवाहप्पभितीणं गिहाइं अणु-पविसह, अरिथि से केति कहिंचि विज्जापओए वा मंतप्पओए वा वमणं वा विरेयणं वा बत्थिकम्मं वा ओसहे वा भेसजे वा उवलद्धे, जेणं अहं दारणं वा दारियं वा पयाएज्जा ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चै हे आर्याओ ! हुं भद्रसार्थवाहनी साथे मोटा समृद्धिवाला शब्दादिक कामभोगने भोगवती रहूं छुं. तोपण मने पुत्र के पुत्री कांइपण थयुं नथी. तेथी ते माताओने धन्य छे यावत् (जेमेने पुत्रादिक प्राप्त थया छे) एसांना एक बाळकने पण हुं पामी नथी. तेथी (हुं खेदयुक्त रहूं छुं तो आ बाबतमां तमे कांइपण जाणो छो के नहीं ? एम कहेवा माटे तेमहुं जे विषयमां ज्ञान संभवतुं होय ते विषयवाळा विद्या-मंत्र-प्रयोग विगेरे बावत पूछे छे के) हे आर्याओ ! तमे धयुं जाणो छो, धयुं भणया छो, धयां गाम नगर यावत् संनिवेशमां विचरो छो, धया राजा, ईश्वर, तलवर यावत् सार्थवाह विगेरेना गृहोमां प्रवेश करो छो. तो तेवा प्रकारनो कोइ विद्याप्रयोग, मंत्रप्रयोग, वमन, विरेचन, बस्तिकर्म,

औषध के भेषज कांड्यण तमने प्राप्त थयुं छे—जाणवामां छे के जेनाथी हुं पुत्र के पुत्रीने प्रसवी शकुं ?

मू०—तते णं ताओ अज्जाओ सुभदं सत्थवाहिं एवं वयासी—अम्हे णं देवाणुप्पिए ! सम-
णीओ निगंथीओ इरियासमियाओ जाव गुत्तबंभचारीओ, नो खलु कप्पति अम्हं एयमटुं कण्णेहिं
वि णिसामित्तए, किमंग पुण उद्दिस्सित्तए वा समायरित्तए वा ? अम्हे णं देवाणुप्पिए ! णवरं
तव विचित्तं केवल्लिपणत्तं धम्मं परिकहेमो ।

अर्थ—त्यारपछी ते आर्याओए सुभद्रा सार्थवाहीने आ प्रमाणे कह्युं—“ हे देवानुग्रिया ! अमे साध्वीओ निर्ग्रथीनीओ
ईर्यासमितिवाळी यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी छीए. अमारें आ अर्थ कानवडे सांभळवो पण कल्पे नहीं, तो पछी तेने कहेवाने
के आचरण करवाने तो शानो ज कल्पे ? परंतु हे देवानुग्रिया ! अमे तो तेने केवळी भगवाने प्ररूपेलो धर्म ज कहीए छीए.
टीकार्थ—ते केवळी भगवाने प्ररूपेलो धर्म आ प्रमाणे—“ जीवदय सच्चवयणं, परधणपरिवज्जणं सुसीलं च ।
खंती पंचिंदियनिग्गहो य धम्मस्स मूलाइं ॥ १ ॥ ”—जीवदया, सत्यवचन, परधननो त्याग, सारं शील—ब्रह्मचर्य,
क्षमा अने पांच इंद्रियोनो निग्रह, आ धर्मनो मूल छे. इत्यादि.

मू०—तते णं सुभद्दा सत्थवाही तासिं अज्जाणं अंतिए धम्मं सोच्चा निसम्म हट्टुट्ठा तातो
अज्जातो तिखुचो वंदति नमंसति एवं वदासी—सद्दहामि णं अज्जाओ निगंथं पावयणं पत्तियामि

રોણ્મિ ણં અજ્ઞાઓ નિગંથીઓ ! એવમેયં તહમેયં અવિતહમેયં જાવ સાવગધમ્મં પડિવજ્જાણ !

અર્થ—ત્યારપછી તે સુભદ્રા સાર્થવાહીએ તે આર્યાઓની પાસે ધર્મ સાંભળી હૃદયમાં ધારી હૃદય તુષ્ઠ થઈ તે આર્યાઓને ત્રણ વાર વંદના (વાળીવહે સ્તુતિ) કરી, કાયાવહે નમસ્કાર કર્યા અને આ પ્રમાણે તે બોલી—“હે આર્યાઓ ! હું નિર્ગ્રંથ પ્રવચન ઉપર શ્રદ્ધા કરું છું, તેની પ્રતીતિ કરું છું તથા તે મને રુચે છે. હે નિર્ગ્રંથિની આર્યાઓ ! આ તમે કહો છો તે તેમ જ છે, તે તથાપ્રકારે જ છે, તે અવિતથ એટલે સત્ય જ છે, યાવત્ (‘અસંદિદ્ધમેયં’—આ તમે કહો છો તે સંદેહરહિત જ છે. આ શબ્દો એક જ અર્થવાળા છે તો પણ અતિ આદર બતાવવા માટે કહ્યા છે. જે તમે કહો છો તે અર્થ સત્ય જ છે. એમ કહીને તેણીએ વંદના નમસ્કાર કરી) શ્રાવકધર્મ અંગીકાર કર્યો.

મૂ૦—અહાસુહં દેવાણુપ્પિણ ! મા પડિબંધં કરેહ !

અર્થ—ત્યારે આર્યાઓ બોલી કે—“હે દેવાનુશ્રિયા ! જેમ તને સુખ ઉપજે તેમ કર. આ અર્થમાં તું પ્રતિબંધ ન કર એટલે ધર્મના પ્રતિષ્ઠાતરૂપ પ્રમાદને ન કર.”

મૂ૦—તત્તે ણં સા સુભદ્ધા સત્થવાહી તાસિં અજ્ઞાણં અંતિણ્ જાવ પડિવજ્જાતિ, પડિવજ્જિત્તા તાતો અજ્ઞાતો વંદ્ઙ્ઙ નમંસઙ્ગ પડિવિસજ્જાતિ !

અર્થ—ત્યારપછી તે સુભદ્રા સાર્થવાહીએ તે આર્યાઓની પાસે યાવત્ શ્રાવકધર્મ અંગીકાર કર્યો. અંગીકાર કરીને તે આર્યા-

ओने वंदना करी, नमस्कार कर्या अने पछी तेमने विदाय कर्या.

मू०—तते णं सुभद्रा सत्थवाही समणोवासिया जाया जाव विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा सार्थवाही श्रमणोपासिका (श्राविका) थइ यावत् विचरवा लागी.

मू०—तते णं तीसे सुभद्राए समणोवासियाए अण्णदा कदायि पुव्वरत्तावरत्तकालसमयसि कुटुंबजागरियं जागरमाणीए अयमेयारूवे जाव संकप्पे समुप्पज्जित्था—एवं खलु अहं भद्दं सत्थवाहेणं सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं जाव विहरामि, नो चेव णं अहं दारणं वा दारियं वा पयामि, तं सेयं खलु ममं कल्लं पाउप्पभाए जाव जलंते भद्दस्स सत्थवाहस्स आपुच्छित्ता सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए अज्जा भवित्ता अगाराओ जाव पव्वइत्तए । एवं संपेहेति, संपेहित्ता कल्ले जेणेव भद्दे सत्थवाहे तेणेव उवागते, करतल० एवं वयासी—

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा सार्थवाहीने अन्यदा कदाचित् पूर्वरात्रि अने अपर रात्रिना काळ समये एटले मध्यरात्रिए कुटुंबजागरण प्रत्ये जागती हती त्यारे आवा प्रकारनो यावत् संकल्प उत्पन्न थयो के—“ आ प्रमाणे निश्चे हुं भद्र सार्थवाहनी साथे विस्तारवाळा कामभोगने भोगवती सती यावत् रहुं छुं, तोपण में एक पण पुत्र के पुत्री उत्पन्न करी नथी. तेथी हवे मारे ए ज श्रेयकारक छे के—काले प्रभात समये सूर्य जाज्वल्यमान थाय त्यारे भद्र सार्थवाहनी रजा लइने

सुव्रता नामनी आर्यानी पासे आर्या (साध्वी) थइने घरथकी नीकली यावत् प्रव्रजित थाउं. " आ प्रमाणे तेणीए विचार कर्यो. विचार करीने काले प्रभाते ज्यां भद्र सार्थवाह हतो त्यां ते आवी. आवीने वे हाथ जोडी आ प्रमाणे बोली—

मू०—एवं खलु अहं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं सद्धिं बहूइं वासाइं विउलाइं भोग० जाव विहरामि, नो चेव णं दारगं वा दारियं वा पयामि, तं इच्छामि णं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं अणुण्णाया समाणी सुव्वयाणं अज्जाणं जाव पव्वइत्तए ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे देवानुप्रिय ! हुं तमारी साथे घणा वर्ष सुधी विस्तारवाळा कामभोगने भोगवती यावत् रहूंछुं. परंतु में एक पण पुत्र के पुत्रीने प्राप्त न करी. तेथी हे देवानुप्रिय ! हुं तमारी आज्ञा पामी सती सुव्रता आर्यानी पासे यावत् प्रव्रजित थवाने इच्छूंछुं.

मू०—तते णं से भदे सत्थवाहे सुभदं सत्थवाहिं एवं वदासी—मा णं तुमं देवाणुप्पिया ! इदाणिं मुंडा जाव पव्वयाहि, भुंजाहि ताव देवाणुप्पिए ! मए सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं, ततो पच्छा भुत्तभोई सुव्वयाणं अज्जाणं जाव पव्वयाहि ।

अर्थ—त्यारपछी ते भद्र सार्थवाहे सुभद्रा सार्थवाहीने आ प्रमाणे कहूं के—“ हे देवानुप्रिया ! हमणां तुं मुंड थइने यावत् प्रव्रजित न था. प्रथम—हाल तो हे देवानुप्रिया ! मारी साथे तुं विस्तारवाळा कामभोगने भोगव. त्यारपछी भोगव्या

छे भोग जेणे एवी तुं सुव्रता आर्यानी पासे यावत् प्रव्रज्या लेजे.

मू०—तते णं सुभद्रा सत्थवाही भद्रस्स सत्थवाहस्स एयमट्ठं नो आढाति, नो परिजाणाति, दुच्चं पि तच्चं पि भद्रस्स सत्थवाहस्स एवं वदासी—इच्छामि णं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं अब्भणु-
ण्णाया समाणी जाव पव्वइत्तए ।

अर्थ—त्यारे ते सुभद्रा सार्थवाहीए भद्र सार्थवाहना आ अर्थनो आदर न कर्यो, तेने सारो न मान्यो, तेथी तेणीए वे वार त्रण वार भद्र सार्थवाहने आ प्रमाणे कहुं के—“ हे देवाचुप्रिय ! तमारी आज्ञा पामी सती हुं यावत् प्रव्रज्या लेवाने इच्छुं छुं.

मू०—तते णं से भदे सत्थवाहे जाहे नो संचाएति बहूहिं आघवणाहि य एवं पन्नवणाहि य सणवणाहि य विण्णवणाहि य आघवित्तए वा जाव विण्णवित्तए वा ताहे अकामते चेव सुभ-
द्राए निक्खमणं अणुमणित्था ।

अर्थ—त्यारपछी ते भद्र सार्थवाह ज्यारे घणा सामान्य वचनोवडे, विशेष वचनोवडे, बोधना वचनोवडे (धनादि-
कनी लालचवडे) अने प्रेमपूर्वक प्रार्थनाना वचनोवडे तेणीने सामान्य कहेवाने यावत् (विशेष रीते कहेवाने, बोध करवाने
एटले धनादिकनो लोभ बताववाने) अने प्रेमपूर्वक प्रार्थनावडे विनववाने माटे समर्थ थयो नहीं, त्यारे अनिच्छाथी ज

सुभद्राना निष्क्रमणने-दीक्षाना उत्सवने तेणे मान्यो. (स्वीकार्यो).

मू०—तते णं से भद्दे सत्थवाहे विउलं असणं पाणं खादिमं सादिमं उवक्खडावेति, मित्त-
नाति०, ततो पच्छा भोयणवेलाए जाव मित्तनाति० सक्खारेति संमाणेति, सुभदं सत्थवाहिं पहायं
जाव पायच्छित्तं सद्वालंकारविभूसियं पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं दुरुहेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते भद्र सार्थवाहे विस्तारवाळा अशन, पान, खादिम अने स्वादिम तैयार कराव्या. मित्र, ज्ञाति,
विगेरेने निमंत्रण कर्यु. पछी भोजननी वेळाए यावत् मित्र, ज्ञाति विगेरेने भोजन करावी तेमनो सत्कार कर्यो, सन्मान
कर्यु. पछी सुभद्रा सार्थवाहीने स्नान करावी यावत् प्रायश्चित्तादिक करावी सर्व अलंकारोवडे विभूषित करी हजार पुरुषोए
उपाडेली शिविका उपर चडावी. (शिविकामां वेसाडी.)

मू०—ततो सा सुभद्दा सत्थवाही मित्तनाइ जाव संबंधिसंपरिवुडा सविड्डीए जाव रवेणं वाणा-
रसीनगरीए मज्झमज्झेणं जेणेव सुवयाणं अज्जाणं उवस्सए तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता
पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं ठवेति, सुभदं (द्वा) सत्थवाहिं (ही) सीयातो पच्चोरुहेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा सार्थवाही मित्र, ज्ञाति, यावत् संबंधी जनोए परिवरी सती सर्व समृद्धिए करी यावत्
वाजित्रना शब्दे करीने वाराणसी मध्ये मध्ये थइने ज्यां सुव्रता आर्यानी उपाश्रय हतो त्यां आवी. आवीने हजार

पुरुषोए वहन करेली शिविकाने स्थापन करी. पछी सुभद्रा सार्थवाही शिविकाथी उतरी.

मू०—तते णं भद्दे सत्थवाहे सुभद्दं सत्थवाहिं पुरतो काउं जेणेव सुवया अज्जा तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छत्ता सुवयाओ अज्जाओ वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—एवं खलु देवाणुप्पिया ! सुभद्दा सत्थवाही ममं भारिया इट्ठा कंता जाव मा णं वातिता पित्तिया सिंभिया सन्निवातिथा विविहा रोयातंका फुसंतु, एस णं देवाणुप्पिया ! संसारभउव्विग्गा भीया जम्ममरणाणं देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडा भविता जाव पव्वयाति, तं एयं अहं देवाणुप्पियाणं सीसिणिभिक्खं दलयामि, पडिच्छंतु णं देवाणुप्पिया ! सीसिणीभिक्खं ।

अर्थ—त्यारपछी ते भद्र सार्थवाह सुभद्रा सार्थवाहीने आगळ करीने ज्यां सुव्रता आर्या हता त्यां आव्यो. आवीने तेणे सुव्रता आर्याने वंदना करी, नमस्कार कर्या. वंदना नमस्कार करी आ ग्रमाणे कहूं के—‘आ ग्रमाणे निश्चे हे देवानुप्रिया ! आ सुभद्रा सार्थवाही मारी भार्या मने इष्ट छे, कांत (प्रिय) छे, यावत् रखे तेने वात संबंधी, पित्त संबंधी, कफ संबंधी अने संनिपात संबंधी विविध प्रकारना रोगांतकनो स्पर्श थाय. (एस धारी में तेनी रक्षा करी छे.) हालमां हे देवानुप्रिया ! आ संसारना भयथी ते उद्वेग पामी छे, जरा अने मरणथी भय पामी छे, तेथी देवानुप्रिया एवा तमारी पासे मुंड थइने यावत् प्रवज्या ग्रहण करवा इच्छे छे, तेथी आने हुं देवानुप्रिया एवा तमने शिष्यारूप भिक्षा आपुं छुं. ते शिष्यारूप भिक्षाने हे

देवानुग्रिया ! तमे ग्रहण करो. ”

मू०—अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंथं ।

अर्थ—आर्याए उत्तर आप्यो के—“ हे देवानुग्रिय ! जेम सुख उपजे तेम करो. आ कार्यमां प्रतिबंध-विलंब न करो. ”

मू०—तते णं सा सुभद्दा सत्थवाही सुवयाहिं अज्जाहिं एवं वुत्ता समाणी हट्ठतुट्ठा जाव सयमेव आभरणमल्लालंकारं ओसुयइ, ओसुयइत्ता सयमेव पंचमुट्ठियं लायं करोति, करित्ता जेणेव सुवयातो अज्जाओ तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सुववयाओ अज्जाओ तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिणेणं वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—आलिच्चे णं भंते ! जहा देवाणंदा तहा पव्वइता जाव अज्जा जाया जाव गुत्तबंभयारिणी ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्दा सार्थवाहीए सुव्रता आर्याए आ प्रमाणे कही सती हट्ठ तुट्ठ थइने यावत् पोतानी मेळे ज आभरण, माल्य (माळा) अने अलंकार (पोताना शरीर उपरथी उतारी) मूकी दीधा. मूकीने पोतानी मेळे ज पंचमुष्टि लोच कर्णो. करीने ज्यां सुव्रता आर्या हता त्यां आवी. आवीने सुव्रता आर्यानि त्रण वार दक्षिण बाजुथी फरीने दक्षिण बाजुए आववारूप प्रदक्षिणा करी वंदना करी नमस्कार करी. वंदना नमस्कार करी आ प्रमाणे बोली.—“ हे पूज्य ! आ संसारमां भाव अग्नि सळगी रह्यो छे (तेथी हुं उद्विग्न थइ छुं. इत्यादि कहीने भगवती सूत्रमां वर्णवेली देवानंदानी

जेम तेणे प्रव्रज्या ग्रहण करी. यावत् ते आर्या थइ. यावत् ते गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी थई.

मू०-तते णं सा सुभद्दा अज्जा अन्नदा कदायि बहुजणस्स चेडरूवे संमुच्छित्ता जाव अज्झोव-
वण्णा अब्भंगणं च उव्वट्ठणं च फासुयपाणं च अलत्तगं च कंकणाणि य अंजणं च वण्णगं च
चुण्णगं च खेच्छणाणि य खज्जल्लगाणि य खीरं च पुप्फाणि य गवेसति, गवेसित्ता बहुजणस्स दाराए
वा दारिया वा कुमारे य कुमारियाते य डिंभए य डिंभियाओ य अप्पेगितियाओ अब्भंगेति,
अप्पेगइयाओ उव्वट्ठेति, एवं अप्पेगइयाओ फासुयपाणएणं ण्हावेति, अप्पेगइयाओ पाए रयति,
अप्पेगइयाओ उट्ठे रयति, अप्पेगइयाओ अच्छीणि अंजेति, अप्पेगइयाओ उसुए करेति, अप्पेग-
इयाओ तिलए करेति, अप्पेगइयाओ दिगिंदलए करेति, अप्पेगइयाओ पंतियाओ करेति, अप्पेग-
इयाओ छिज्जाइं करेति, अप्पेगइयाओ वन्नएणं समालभइ, अप्पेगइयाओ चुन्नएणं समालभइ,
अप्पेगइयाओ खेच्छणगाइं दलयति, अप्पेगइयाओ खज्जुल्लगाइं दलयति, अप्पेगइयाओ खीरभोयणं
भुंजावेति, अप्पेगइयाओ पुप्फाइं ओमुयइ, अप्पेगइयाओ पादेसु ठवेति, अप्पेगइयाओ जंघासु
करेइ, एवं ऊरूसु उच्छंगे कडीए पिट्ठे उरसि खंधे सीसे अ करतलपुडें गहाय हलउलेमाणी

હલડલેમાળી આગયમાળી આગયમાળી (અગીયમાળી ૨) પરિહાયમાળી પરિહાયમાળી (પરિ-
ગીયમાળી ૨) પુત્તપિવાસં ચ ધૂયપિવાસં ચ નત્તિપિવાસં ચ પચ્છણુબ્ભવમાળી વિહરતિ ।

અર્થ—ત્યારપછી તે સુભદ્રા આર્થાં એકદા કદાચિત્ ઘળા માણસોના ઘાઠકો ઉપર મૂર્છાવાલી થઈ યાવત્ આસક્ત થઈ.
તેથી તે અમ્યંગન (ચોઢવાનું તેલ), ઉદ્ધર્તન (તેલ ચોઢવા પછી તેને ચૂસવા માટે વપરાતા પદાર્થ), પ્રાસુક પાળી, અઢતાનો
રંગ, કંકણ (પગે બાંધવાની ઘુઘરી અથવા વાજિત્ર વિશેષ), અંજન, વર્ણક (અવીલ વિગેરે સુગંધી પદાર્થ), ચૂર્ણક
(કોષ્ઠપુટાદિક ચૂર્ણ), ચેલ્લક (રમકડાં), ચલજલ્લક (ચાજાં), ક્ષીર (દૂધ) અને પુષ્પ વિગેરેની ગવેષણા કરવા લાગી
(વહોરવા લાગી). ગવેષણા કરીને ઘળા લોકોના દારક અને દારિકાઓને, કુમાર અને કુમારીઓને તથા ઢિંમ અને
ઢિંમિકાઓને કેટલાકને અમ્યંગન કરવા લાગી, કેટલાકને ઉદ્ધર્તન કરવા લાગી, કેટલાકને પ્રાસુક પાળીથી સ્નાન કરાવવા
લાગી, કેટલાકના પગ અઢતાવડે રંગવા લાગી, કેટલાકના ઓષ્ઠ રંગવા લાગી, કેટલાકની આંચો આંજવા લાગી, કેટલાકને
ઉત્સંગમાં વેસાડવા લાગી, કેટલાકને તિલક કરવા લાગી, કેટલાકને હીંચોઢવા લાગી, કેટલાકને પંક્તિમાં (હારવંધ)
વેસાડવા લાગી, કેટલાકના મુચ ધોવા લાગી, કેટલાકને હરિતાઢ વિગેરે વર્ણકવડે રંગવા લાગી, કેટલાકને કોષ્ઠપુટાદિક
સુગંધી ચૂર્ણ લગાડવા લાગી, કેટલાકને રમકડાં આપવા લાગી, કેટલાકને ચાજા ચવરાવવા લાગી, કેટલાકને ક્ષીરનું
ભોજન કરાવવા લાગી, કેટલાકને પુષ્પ સુંઘાડવા લાગી, કેટલાકને પગ ઉપર સ્થાપન કરવા લાગી (વેસાડવા લાગી),
કેટલાકને જંઘા ઉપર વેસાડવા લાગી, એ જ પ્રમાણે સાચઢ ઉપર, ચોઢામાં, કેડ ઉપર, પીઠ ઉપર, છાતી ઉપર અને મસ્તક

उपर वेसाडवा लागी, केटलाकने करतलना संपुटवडे (वे हाथे) ग्रहण करीने उछालती सती उछालती सती (अथवा हालरडा गाती सती), गीत गाती गीत गाती सती तथा वीजा पासे गीत गवरावती गवरावती सती पुत्रनी पिपासाने (इच्छाने), पुत्रीनी पिपासाने, पौत्रीनी पिपासाने तथा पौत्रीनी पिपासाने अनुभवती (पूर्ण करती) रहेवा लागी.

मू०—तते णं तातो सुव्वयातो अज्जाओ सुभदं अज्जं एवं वयासी—

अर्थ—त्यारे ते सुव्रता आर्याए सुभद्रा आर्याने आ प्रमाणे कहुं—

मू०—अम्हे णं देवाणुप्पिए ! समणीओ निगंथीओ इरियासमियातो जाव गुत्तवंभचारिणीओ, नो खलु अम्हं कप्पति जातककम्मं करिच्चए, तुमं च णं देवाणुप्पिए ! बहुजणस्स चेडरूवेसु मुच्छिया जाव अज्झोववणा अब्भंगणं जाव नत्तिपिवासं वा पच्चणुब्भवमाणी विहरसि, तं णं तुमं देवाणुप्पिया ! एयस्स ठाणस्स आलोएहि जाव पच्छित्तं पडिवज्जाहि ।

अर्थ—“ हे देवानुप्रिया ! आपणे श्रमणी, निर्ग्रंथीओ, इर्यासमितिवाळी यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी छीए. तेथी आपणने जातक (वाळक) तुं कर्म करवुं कल्पे नहीं, छतां हे देवानुप्रिया ! तुं तो घणा माणसोना वाळकोमां मूर्छित थइ छे यावत् आसक्त थइ छे. अने तेथी करीने तुं तेमने अभ्यंगन विगेरे करे छे यावत् पौत्रीनी पिपासाने अनुभवती (पूर्ण करती) रहे छे. तेथी हे देवानुप्रिया ! तुं आ स्थान (वावत) नी आलोचना कर यावत् प्रायश्चित्त अंगीकार कर.”

મૂ૦—તતે ણં સા સુભદ્દા અજ્ઞા સુવ્વયાણં અજ્ઞાણં એયમટ્ઠં નો આઢાતિ નો પરિજાણતિ,
અણાઢાયમાણી અપરિજાણમાણી વિહરતિ ।

અર્થ—ત્યારપછી તે સુભદ્રા આર્યાએ સુવ્રતા આર્યાના આ અર્થનો આદર કર્યો નહીં તથા તેને સારો માન્યો નહીં.
આદર નહીં કરતી અને સારો નહીં માનતી તે રહેવા લાગી.

મૂ૦—તતે ણં તાતો સમણીઓ નિગંથીઓ સુભદ્દં અજ્ઞં હીલેતિ નિંદંતિ ચિંસંતિ ગરહંતિ
અભિક્કલ્લણં અભિક્કલ્લણં એયમટ્ઠં નિવારેતિ ।

અર્થ—ત્યારપછી તે શ્રમણી નિર્ગ્રંથીઓ સુભદ્રા આર્યાની હીલના, નિંદા, ચિંસા અને ગર્હા કરવા લાગી અને
વારંવાર આ અર્થનું નિવારણ કરવા લાગી.

મૂ૦—તતે ણં તીસે સુભદ્દાએ અજ્ઞાએ સમણીહિં નિગંથીહિં હીલિજ્ઞમાણીએ જાવ અભિક્કલ્લણં
અભિક્કલ્લણં એયમટ્ઠં નિવારિજ્ઞમાણીએ અયમેયારૂવે અજ્ઞત્થિએ જાવ સમુપ્પજિત્થા—જયા ણં અહં
અગારવાસં વસામિ તયા ણં અહં અપ્પવસા, જપ્પાભિં ચ ણં અહં મુંહા ભવિત્તા આ (અ) ગારાઓ
અણગારિયં પલ્લહંત્તા તપ્પાભિં ચ ણં અહં પરવસા, પુલ્લિં ચ સમણીઓ નિગંથીઓ આઢેતિ પરિ-

जाणेंति, इयाणिं नो आढाइंति परिजाणंति, तं सेयं खलु मे कळं जाव जलंते सुवयाणं अज्जाणं अंतियाओ पडिनिक्खमित्ता पाडियक्कं उवस्सयं उवसंपज्जिता णं विहरित्ताए, एवं संपेहेति, संपेहित्ता कळं जाव जलंते सुवयाणं अज्जाणं अंतियातो पडिनिक्खमेति, पडिनिक्खमित्ता पाडियक्कं उवस्सयं उवसंपज्जिता णं विहरति ।

अर्थ—त्यारपळी ते सुभद्रा आर्याने श्रमणी निर्ग्रंथीओ हीलना पमाडी यावत् वारंवार आ अर्थ ग्रत्ये निवारी त्यारे तेने आवा प्रकारनो अध्यवसाय (विचार) यावत् उत्पन्न थयो के—“ ज्यारे हुं गृहस्थावासमां वसती हती त्यारे हुं आत्मवश (स्वतंत्र) हती, अने ज्यारथी हुं मुंड थइने गृहवासथी अनगारपणा ग्रत्ये नीकळी (प्रव्रजित थइ) त्यारथी ज हुं परवश थइ हुं. वळी पहेलां तो श्रमणी निर्ग्रंथीओ मारो आदर करती हती अने मने सारी मानती हती, पण हवे आदर करती नथी अने मने सारी मानती नथी. तेथी हवे मारे ए ज श्रेयकारक छे के—काले प्रातःकाले यावत् सूर्य देदीप्यमान थाय त्यारे सुव्रता आर्यानी पासेथी नीकळीने जूदो उपाश्रय ग्रहण करीने विचरवुं. ” आ प्रमाणे तेणीए विचार कर्यो. विचार करीने काले (बीजे दिवसे) प्रातःकाले सूर्य देदीप्यमान थयो त्यारे सुव्रता आर्यानी पासेथी ते नीकळी गइ. नीकळीने जूदो उपाश्रय ग्रहण करीने रहेवा लागी.

मू०—तते णं सा सुभद्रा अज्जा अज्जाहिं अणोहट्ठिया अणिवारिता सच्छंदमती बहुजणस्स

चेडरूवेसु मुच्छिता जाव अब्भंगणं च जाव नत्तिपिवासं च पच्चणुब्भवमाणी विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा आर्या बीजी आर्याओए नहीं अपघट्ट करी सती, नहीं निवारी सती ए ज कारण माटे स्वच्छंद मतिवाली थइ सती घणा माणसोना बाल्को उपर मूर्छा पामी सती यावत् (बालक, बालकीओने) अभ्यंगन विगेरे करती सती यावत् पौत्रीनी पिपासाने अनुभवती सती विचरवा लागी रहेवा लागी.

टीकार्थ—कोइ अकार्यमां प्रवर्तता माणसने कोइ हितकारी माणस बलात्कारे तेनो हाथ पकडी निवारण करे ते अपघट्टित कहेवाय छे तेवी आ न होवाथी अनपघट्टिका थइ.

मू०—तते णं सा सुभद्वा अज्जा पासत्था पासत्थविहारी एवं ओसण्णा ओसण्णविहारी कुसीला कुसीलविहारी संसत्ता संसत्तविहारी अहाच्छंदा अहाच्छंदविहारी बहूइ वासाइं सामन्नपरियागं पाउणाति, पाउणित्ता अद्धमासियाए संलेहणाए अत्ताणं तीसं भत्ताइं अणसणाए छेदित्ता तस्स ठाणस्स अणालोइयप्पडिक्कता कालमासे कालं किच्चा सोहम्मसे कप्पे बहुपुत्तियाविमाणे उववायसभाए देवसयणिज्जंसि देवदूसंतरिया अंगुलस्स असंखेजभागमेत्ताए ओगाहणाए बहुपुत्तियेदेविच्चाए उववण्णा ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा आर्याए पासत्था (ज्ञानादिकनी पासे रहेनारी) एटले शिथिल आचारवाली, पासत्थ विहा-

રવાલી, એ જ પ્રમાણે ઓસના એટલે સંયમ પાલવામાં કાયર, ઓસન્ન વિહારવાલી, કુશીલા એટલે દુરાચારવાલી, કુશીલ વિહારવાલી, સંસક્તા એટલે જ્ઞાનાદિકની વિરાધના કરવાવાલી, સંસક્ત વિહારવાલી, યથાચ્છંદા એટલે ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તવાવાલી અને યથાચ્છંદ વિહારવાલી થઈ સતી ઘણા વર્ષો સુધી ચારિત્ર પર્યાય પાલ્યો, પાલીને અર્ધ માસની સંલેખના (અનશન) વડે એટલે ત્રીશ ભક્ત (પંદર દિવસનું ભોજન) અનશનવડે છેદીને તે અનાચારના સ્થાનકની આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કર્યા વિના કાલસમયે કાલ કરીને સૌધર્મકલ્પ નામના પહેલા દેવલોકમાં બહુપુત્રિકા નામના વિમાનમાં ઉપપાતસમામાં દેવશય્યાને વિષે દેવદૂત્ય વચ્ચની અંદર અંગુલના અસંખ્યાતા ભાગમાત્રની અવગાહના બહુપુત્રિકાદેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ.

મૂ૦—તે ણં સા બહુપુત્તિયા દેવી અહુણોવવન્નામિત્તા સમાણી પંચવિહાણ પજ્જત્તીણ જાવ ભાસા-મણપજ્જત્તીણ । एवं खलु गोयमा ! बहुपुत्तियाए देवीए सा दिवा देविद्धी जाव अभिसमणणागता ।

અર્થ—તે વચ્ચે તે બહુપુત્રિકા દેવી તત્કાલ (તાજી) ઉત્પન્ન થઈ સતી પાંચ પ્રકારની પર્યાયિણ યાવત્ ભાષાપર્યાયિણ અને મનપર્યાયિણવડે પરિપૂર્ણ થઈ. આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે ગૌતમ ! બહુપુત્રિકા દેવીને તે દિવ્ય દેવક્રદ્ધિ યાવત્ પ્રાપ્ત થઈ છે.

મૂ૦—સે કેણટ્ટેણં મંતે ! एवं वुच्चइ बहुपुत्तिया देवी बहुपुत्तिया देवी ? ।

અર્થ—ગૌતમસ્વામી પૂછે છે કે—“ હે ભગવાન ! ક્યા અર્થે (કારણે) કરીને આ પ્રમાણે બહુપુત્રિકા દેવી બહુપુત્રિકા દેવી નામે કહેવાય છે ? (બોલાય છે) ”

मू०—गोयमा ? बहुपुत्तिया णं देवी णं जाहे जाहे जाहे सक्कस्स देविंदस्स देवरत्तो उवत्थाणियणं करेइ ताहे ताहे बहवे दारए य दारियाए य डिंभाए य डिंभियाओ य विउबइ, विउवित्ता जेणेव सक्के देविंदे देवराया तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता सक्कस्स देविंदस्स देवरणो दिव्वं देविंदि दिव्वं देवज्जुइ दिव्वं देवाणुभागं उवदंसेति, से तेणट्टेणं गोयमा ! एवं बुच्चति बहुपुत्तिया देवी बहुपुत्तिया देवी ।

अर्थ—हे गौतम ! बहुपुत्रिका देवी ज्यारे शक्र देवेंद्र देवराजनी समामां नाटक करवा जाय छे त्यारे त्यारे ते घणा दारक, दारिका, डिंभ अने डिंभिकाओने चिक्कुवें छे. चिक्कुवींने ज्यां शक्र देवेंद्र देवराज होय छे त्यां आवे छे. आवीने शक्र देवेंद्र देवराजने ते दिव्य देवक्रद्धिने (परिवारादिकने), दिव्य देवद्युतिने (शरीर अने आभरणादिकनी कांतिने) अने दिव्य देवग्रभावने (अद्भुत वैक्रियशरीरादिकनी शक्तिना योगने) देखाडे छे, तेथी ते अर्थे (कारणे) करीने हे गौतम ! आ ग्रमाणे बहुपुत्रिका देवी बहुपुत्रिका नामनी ज देवी कहेवाय छे.

मू०—बहुपुत्तियाणं भंते ! देवीणं केवइयं कालं ठितं पणत्ता ?

अर्थ—हे भगवान ! बहुपुत्रिका देवीनी केटलो काल स्थिति कही छे ?

मू०—गोयमा ! चत्तारि पलिओवमाइं ठिई पणत्ता ।

अर्थ—हे गौतम ! चार पत्योपमनी स्थिति कही छे.

मू०—बहुपुत्तिया णं भंते ! देवी तातो देवलोगाओ आउक्खाएणं ठितिक्खाएणं भवक्खाएणं अणंतरं चयं चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ?

अर्थ—हे भगवान ! बहुपुत्रिका देवी ते देवलोकधी आयुष्यने क्षये, स्थितिने क्षये अने भवने क्षये तरत ज च्यवीने क्यां जशे ? क्यां उत्पन्न थशे ?

मू०—गोयमा ! इहेव जंबुद्वीवे दीवे भारहे वासे विंज्झागिरियायमूले विभेलसंनिवेसे माहण-कुलंसि दारियत्ताए पच्चायाहिति !

अर्थ—हे गौतम ! आ ज जंबूद्वीप नामना द्वीपमां भरतक्षेत्रने विपे विंध्य पर्वतना मूळमां विभेल नामना गाममां ब्राह्मणना कुळमां पुत्रीपणे उत्पन्न थशे.

मू०—तते णं तीसे दारियाए अम्मापियरो एक्कारसमे दिवसे वितिकंते जाव बारसेहिं दिवसेहिं वितिकंतेहिं अयमेयारूवं नामधिज्जं करोति—होऊ णं अम्हं इमीसे दारियाए नामधिज्जं सोमा ।

अर्थ—त्यारपछी ते पुत्रीना मातापिता अग्यार दिवस बीती जशे, यावत बार दिवस बीती जशे त्यारे (बारसे दिवसे) आवा प्रकारनुं तेणीनुं नाम पाडशे के—अमारी आ पुत्रीनुं सोमा एवुं नाम हो.

मू०—तते णं सोमा उम्मुक्कबालभावा विण्णतपरिणयमेत्ता जोव्वणगमणुप्पत्ता रूवेण य जोव्व-
णेण य लावणणेण य उक्किट्ठा उक्किट्ठसरीरा जाव भविस्सति ।

अर्थ—त्यारपल्ली ते सोमा बालपणाथी मुक्त थइने, परिणतमात्र उपभोगना ज्ञानवाळी, यौवन अवस्थाने पामी सती
रुपवडे (आकृतिवडे), यौवनवडे अने लावण्यवडे (तथा मृदुत्व अने औदार्य विगेरे गुणोवडे) बीजी स्त्रीओथी उत्कर्ष-
वाळी, उत्कृष्ट—मनोहर शरीरवाळी यावत् धरो.

मू०—तते णं तं सोमं दारियं अस्मापियरो उम्मुक्कबालभावं विण्णयपरिणयमित्ते (तं) जोव्व-
णगमणुप्पत्ता (तं) पडिकुविण्णं सुक्केणं पडिरूवण्णं नियगस्स भायणिज्जस्स रट्ठकूडयस्स भारि-
यत्ताए दलयिस्सति ।

अर्थ—त्यारपल्ली तेणीना मातापिता बाल्यपणाथी मुक्त थयेली; परिणतमात्र उपभोगना ज्ञानवाळी अने यौवन अव-
स्थाने पामेली ते सोमा पुत्रीने प्रतिकूलित शुल्के करीने एटले कहेला द्रव्ये करीने अर्थात् (जमाइने) घणुं एवुं पण वांछित
द्रव्य आपीने अने घणा आभरणादिकथी भूषित करीने तथा प्रतिक्रिये करीने एटले आ मारी पुत्री प्रियभाषापणाए करीने
तमारें योग्य छे इत्यादिक अनुकूल विनये करीने पोताना भाणेज राष्ट्रकूटने भार्यापणे आपरो.

मू०—सा णं तस्स भारिया भविस्सति इट्ठा कंता जाव भंडकरंडगसमाणा तिल्लकेला इव

सुसंगोविआ चेलपेला (डा) इव सुसंपरिहिता रयणकरंडगतो विव (रयणकरंडगसमाणीओ विव) सुसारखिवया सुसंगोविता मा णं सीयं जाव विविहा रायातंका फुसंतु ।

अर्थ—ते (सोमा) तेनी भार्या थशे. केवी ? इष्टा-वहाली, कमनीयपणुं होवाथी कांता, यावत् (सदा प्रेमनो विषय होवाथी प्रिया, सुंदर होवाथी मनोज्ञा, मानवा लायक होवाथी संमता, दरेक कार्य करवानी अनुमति आपेली होवाथी अनुमता,) ग्रहण करवा लायक होवाथी आभरणना करंडीया समान, तैलकेल एटले सौराष्ट्र देशमां प्रसिद्ध एवं तेल भरवानुं माटीनुं वासण, तेने भांगी जवाना भयथी अने लोटवाना भयथी सारी रीते रक्षण करवामां आवे छे तेनी जेवी आ पण रक्षण कराशे, वस्त्रनी पेटीनी जेम सारां वस्त्रोथी शोभित रहेशे, इंद्रनीलादिक रत्नना करंडीयानी जेम सारी रीते रक्षण कराशे अने आने शीत विगेरे यावत् विविध प्रकारना रोगांतको मा स्पर्श करो एम धारीने सारी रीते संगोपित करशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी रटुकूडेणं सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणी संवच्छरे संवच्छरे जुयलगं पयायमाणी सोलसेहिं संवच्छरेहिं बत्तीसं दारगरूवे पयाति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी राष्ट्रकूटनी साथे विस्तारवाळा कामभोगने भोगवती सती वरसे वरसे पुत्रपुत्रीना युगलने उत्पन्न करती सती सोळ वरसे करीने वत्रीश पुत्र पुत्रीने प्रसवशे—उत्पन्न करशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी तेहिं बहूहिं दारगेहि य दारियाहि य कुमारएहि य कुमारियाहि

य डिंभएहि य डिंभियाहि य अप्पेगइएहि उत्ताणसेज्जाएहि य अप्पेगइएहि [य] थणियाएहि य
 अप्पेगइएहि पीहगपाएहि अप्पेगइएहि परंगणएहि अप्पेगइएहि परक्कममाणेहि अप्पेगइएहि
 पक्खोलणएहि अप्पेगइएहि थणं मग्गमाणेहि अप्पेगइएहि खीरं मग्गमाणेहि अप्पेगइएहि खिच्छ-
 णयं मग्गमाणेहि अप्पेगइएहि खज्जंगं मग्गमाणेहि अप्पेगइएहि कूरं मग्गमाणेहि पाणियं मग्ग-
 माणेहि हसमाणेहि रूसमाणेहि अक्कोसमाणेहि अक्कुस्समाणेहि हणमाणेहि हम्ममाणेहि विप्पला-
 यमाणेहि अणुगम्ममाणेहि रोवमाणेहि कंदमाणेहि विलवमाणेहि कूवमाणेहि उक्कवमाणेहि
 निदायमाणेहि पलवमाणेहि दहमाणेहि वममाणेहि छेरमाणेहि सुत्तमाणेहि सुत्तपुरीसवमियसुलि-
 तोवलित्ता मइलवसणपुव्वड (दुब्बला) जाव अइसुबीभच्छा परमदुग्गंधा नो संचाएइ रट्टकूडेणं
 सच्चिं विउलाइं भोगभोगांइं भुंजमाणी विहरित्तए ।

अर्थ—त्यारपणी ते सोमा ब्राह्मणी ते घणा दारक, दारिका, कुमार, कुमारिका, डिंभ अने डिंभिकाओमांना केटलाकने
 चिता सुवाडवावडे, केटलाकने स्तनपान कराववावडे, केटलाकने स्तनपर राखवावडे, केटलाकना नाचवावडे, केटलाकना

१ दवमाणेहि. अ. हममाणेहि. क. हदमाणेहि. च. २ सुतमाणेहि.

उछळीने कुदका मारवावडे, केटलाकनी स्वलनावडे, केटलाकना स्तन मागवावडे, केटलाकना दूध मागवावडे, केटलाकना रमकडा मागवावडे, केटलाकना खाजां मागवावडे, केटाकना क्रूर (भात) मागवावडे, केटलाकना पाणी मागवावडे, ए ज रीते हसवावडे, रोषवडे, आक्रोशवडे, अत्यंत आक्रोशवडे, मार खवावडे, मारी जवावडे, पाछळ पकडवा जवावडे, रोवावडे, आक्रंदवडे, विलापवडे, मोटा शब्दशी पोकार करवावडे, उंचा शब्द करवावडे, निद्रा पामवावडे, प्रलाप करवावडे, दाझवावडे, वमन करवावडे, विष्टा करवावडे, मूत्र करवावडे, अत्यंत व्याकुळ थशे अने तेमना मूत्र, विष्टा अने वमन विगेरेवडे अत्यंत लींपायेली रहेशे, वस्त्र अत्यंत मलिन रहेशे, शरीरे अति दुर्बळ थशे यावत् अत्यंत बीभत्स अने दुर्गंधवाळी थवाथी राष्ट्रकूटनी साथे विस्तारवाळा कामभोग भोगवीने विचरवाने माटे शक्तिमान थशे नहीं.

मू०—तते णं से सोमाए माहणीए अणया कयाइ पुंवरत्तावरत्तकालसमयांसि कुंडुंबजागरियं जागरमाणीए अयमेयारूवे जाव समुप्पजित्था—एवं खलु अहं इमेहिं बहूहिं दारगेहिं य जाव डिंभियाहिं य अप्पेगइएहिं उत्ताणसेज्जएहिं य जाव अप्पेगइएहिं सुत्तमाणेहिं दुज्जाएहिं दुज्जम्म-एहिं हयविप्पहयभग्गेहिं एगप्पहारपडिएहिं जेणं मुत्तपुरीसवमियसुलित्तोवलित्ता जाव परमदुब्भि-गंधा नो संचाएमि रट्ठूडेण सद्धिं जाव मुंजमाणी विहरित्तए ।

अर्थ—त्यारपल्ली ते सोमा ब्राह्मणी एकदा कदाचित् पूर्वात्र अने अपररात्रने समये एटले रात्रिना पाछला भागे

કુડુંબ જાગરણ પ્રત્યે જાગતી દટલે કુડુંબની ચિંતા કરતી સતી તેણીને આવા પ્રકારનો યાવત્ અધ્યવસાય-વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે-આ પ્રમાણે નિશ્ચે હું આ ઘણા દારક યાવત્ ડિભિકાઓમાંના કેટલાકને ચીતા સુવાડવાવડે યાવત્ કેટલાકના મૂત્રવડે, દુષ્ટ બાલકોવડે, દુષ્ટ જન્મવડે હત, વિપ્રહત (હણાયેલી, વિશેષ હણાયેલી) અને મગ્ન થયેલી હોવાથી એક પ્રહારથી પડી જવાય એવી તથા મૂત્ર, વિષ્ટા અને વ્રમનથી લીંપાયેલી અતિ લીંપાયેલી યાવત્ અત્યંત દુર્ગંધવાળી હું રાષ્ટ્રકૂટની સાથે યાવત્ ભોગ ભોગવતી વિચરવાને માટે શક્તિમાન નથી.

મૂ૦-તં ધન્નાઓ ણં તાઓ અસ્મયાઓ જાવ જીવિયફલે જાઓ ણં વંઝાઓ અવિયાડરીઓ જાણુ-કોપ્પરમાયાઓ સુરભિસુગંધગંધિયાઓ વિડલાઈ માણુસ્સગાઈ ભોગભોગાઈ મુંજમાણીઓ વિહરંતિ । અહં ણં અધન્ના અપુણ્ણા અકયપુણ્ણા નો સંચાણમિ રટ્ટૂકૂડેણ સદ્ધિં વિડલાઈ જાવ વિહરિત્તણ્ ।

અર્થ—તેથી કરીને તે માતાઓને ધન્ય છે યાવત્ તેમનું જીવિત સફળ છે કે જેઓ વંઝ્યા છે, જેઓને પ્રસૂતિ થઈ નથી, જેઓ જાનુ (ઢીંચણ) અને કોળીની જ માતા છે, જેઓ મનોહર સુગંધી પદાર્થના ગંધવાળી છે અને તેથી કરીને જ વિસ્તારવાળા મનુષ્ય સંબંધી કામભોગને ભોગવતી સતી વિચરે છે. પરંતુ હું તો અધન્ય છું, પુણ્યરહિત છું, મેં પુણ્ય કર્યું નથી, કે જેથી રાષ્ટ્રકૂટની સાથે વિસ્તારવાળા યાવત્ કામભોગને ભોગવતી સતી વિચરવાને શક્તિમાન થતી નથી.

૧ દેવભવ અગાડના મદ્રાસાર્થવાહીના ભવના વિચારો સાથે આ વિચારોનો મુકાવલો કરો.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं सुवयाओ नाम अज्जाओ इरियासमियाओ जाव बहुपरिवाराओ पुव्वाणुपुव्वि जेणेव विभेले संनिवेसे अहापडिरूवं ओगहं जाव विहरति ।

अर्थ—ते काले ते समये सुव्रता नामनी आर्या इर्यासमितिवाळी यावत् घणा परिवारवाळी अनुक्रमे विहार करती ज्यां विभेल नामनुं गाम हंतुं त्यां आवी यथायोग्य अवग्रह उपाश्रय ग्रहण करीने यावत् विचरेशे—रहेशे.

मू०—तते णं तासिं सुवयाणं अज्जाणं एगे संघाडए विभेले संनिवेसे उच्चनीय जाव अडमाणे रटुकूडस्स गिहं अणुपविट्ठे ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुव्रता आर्यानी एक संघाटक (साध्वीनुं जुगल) विभेल गाममां उंच नीच घरमां यावत् गोचरीने माटे अटन करतो राटुकूटने घेर प्रवेश करशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी ताओ अज्जाओ एज्जमाणीओ पासति, पासित्ता हट्ठं खिप्पामेव आसणाओ अब्भुट्ठेति, अब्भुट्ठित्ता सत्तट्ठपयाइं अणुगच्छति, अणुगच्छित्ता वंदइ नमंसइ, विउलेणं असणपाणखाइमसाइमेणं पडिलाभित्ता एवं वदासी—एवं खलु अहं अज्जाओ ! रटुकूडेणं सद्धिं विउलाइं जाव संवच्छरे संवच्छरे जुगलं पयामि, सोलसाहिं संवच्छरेहिं बत्तीसं

२ आ सुव्रता साध्वी बीजा समजवा.

दारगरूवे पयाया, तते णं अहं तेहिं बहूहिं दारएहि य जाव डिंभियाहि य अप्पेगतिएहिं
उत्ताणगसिज्जाएहिं जाव सुत्तमाणेहिं दुज्जातेहिं जाव नो संचाएमि विहरित्तए, तमिच्छामि णं
अज्जाओ ! तुम्हं अंतिए धम्मं निसामित्तए ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी ते आर्याओने आवती जोशे. जोइने हट्ट थइ शीघ्रपणे ज आसनथी उभी थशे.
उभी थइने सात आठ पगलां सन्मुख जशे. सन्मुख जइने तेमने बांदशे, नमस्कार करशे, बांदी नमस्कार करी विस्तारवाळा
अशन, पान, खादिम अने स्वादिम ए चार प्रकारना आहारने प्रतिलाभी आ प्रमाणे बोलशे—आ प्रमाणे निश्चे हे आर्याओ !
राष्ट्रकूटनी साथे विस्तारवाळा भोग भोगवतां में वरसे वसे बाळकने प्रसव्या, अने सोळ वरसे करीने बत्रीश पुत्र
पुत्रीओने प्रसव्या छे. तेथी हुं ते घणा दारक यावत् डिंभिकाओमांना केटलाकने चिता सुवाडवावडे यावत् तेमना मूत्रवडे
यावत् दुष्ट प्रसूतिवडे यावत् मलिन शरीरवाळी थयेली होवाथी भोग भोगववा समर्थ थती नथी. तेथी हे आर्याओ ! तमारी
पासे हुं धर्म सांभळवा इच्छुं छुं.

मू०—तते णं तातो अज्जाओ सोमाते माहणीए विचित्तं जाव केवलपणत्तं धम्मं परिकहेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते आर्याओ सोमा ब्राह्मणीने विचित्र प्रकारनो यावत् केवळी भगवाने प्ररूपेलो धर्म कहेशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी तासिं अज्जाणं अंतिए धम्मं सोच्चा निसम्म हट्ट०

जाव हियया तातो अज्जाओ वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी—सद्वहामि णं अज्जाओ!
निगंथं पावयणं जाव अब्भुट्ठमि णं अज्जातो ! निगंथं पावयणं, एवमेयं अज्जातो ! जाव से
जहेयं तुब्भे वयह जं, नवरं अज्जातो ! रट्ठकूडं आपुच्छामि, तते णं अहं देवाणुप्पियाणं
अंतिए मुंडा जाव पवयामि ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी ते आर्याओनी पासे धर्म सांभली हृदयमां धारी हृष्ट तुष्ट यावत् हृदयमां आनंद
पामी ते आर्याओने वंदना करशे, नमस्कार करी ते आ प्रमाणे बोलशे—“हे आर्याओ ! हुं आ निर्ग्रंथ
प्रवचननी श्रद्धा करुं छुं यावत् हे आर्याओ ! हुं आ निर्ग्रंथ प्रवचने ग्रहण करवा सावधान थइ छुं. हे आर्याओ ! ते एम
ज छे यावत् जे आ धर्म तमे कहो छो ते तेम ज छे. विशेष ए के हे आर्याओ ! हुं राष्ट्रकूटनी रजा लउं. त्यारपछी हुं देवा-
नुप्रिय एवी तमारी पासे मुंडित थइने यावत् प्रव्रजित थाउं.

मू०—अहासुहं देवाणुप्पिए ! मा पडिबंथं करेह ।

अर्थ—आर्याओ कहेशे के—हे देवानुप्रिया ! तने जेम सुख उपजे तेम कर. आ धर्मना कार्यमां प्रतिबंध (विलंब) न कर.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी तातो अज्जातो वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता पडिविसज्जेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी ते आर्याओने वंदना करशे, नमस्कार करी तेमने विदाय करशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी जेणेव रट्ठकूडे तेणेव उवागता करतल एवं वयासी—एवं खलु मए देवाणुप्पिया ! अज्जाणं अंतिए धम्मं निसंते, से वि य णं धम्मं इच्छिते जाव अभिरुचिते तते णं अहं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं अब्भणुन्नाया सुव्वयाणं अज्जाणं जाव पव्वइत्तए ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी ज्यां राष्ट्रकूट हशे त्यां आवशे. तेने बे हाथ जोडी आ प्रमाणे कहेशे—आ प्रमाणे निश्चे हे देवानुप्रिय ! में आर्याओनी पासे धर्म सांभळ्यो छे. ते धर्म मने इष्ट छे यावत् रुचे छे. तेथी हुं हे देवानुप्रिय ! तमोए आज्ञा आपी सती सुव्रता आर्यानी समीपे प्रव्रजित थवाने—दीक्षा लेवाने इच्छुं छुं.

मू०—तते णं से रट्ठकूडे सोमं माहणिं एवं वयासी—मा णं तुमं देवाणुप्पिए ! इदाणिं मुंडा भविता जाव पव्वयाहि, भुंजाहि ताव देवाणुप्पिए ! मए सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं, ततो पच्छा भुत्तभोई सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए मुंडा जाव पव्वयाहि ।

अर्थ—त्यारपछी ते राष्ट्रकूट सोमा ब्राह्मणीने आ प्रमाणे कहेशे—हे देवानुप्रिया ! तुं हमणां मुंड थइने यावत् प्रव्रज्या ग्रहण न कर. हाल तो प्रथम हे देवानुप्रिया ! मारी साथे विस्तारवाळा कामभोगने भोगव. त्यारपछी भोग भोगवीने सुव्रता आर्यानी पासे मुंड थइने यावत् प्रव्रज्या लेजे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी रट्कूडस्स एयमट्ठं पडिसुणेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी राष्ट्रकूटना आ अर्थने (आज्ञाने) अंगीकार करशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी ण्हाया जाव सरीरा चेडियाचक्कवालपरिकिण्णा साओ गिहाओ पडिनिक्खमति, पडिनिक्खमिन्ता विभेलं संनिवेसं मज्झमज्जेणं जेणेव सुव्वयाणं अज्जाणं उवस्सए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सुव्वयाओ अज्जाओ वंदइ नमंसइ पज्जुवासइ ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी स्नान करी यावत् शरीरनी विभूया करी दासीओना समूहथी परिवारी सती पोताना घरथी नीकळशे. नीकळीने विभेल गामनी मध्ये मध्ये थइने ज्यां सुत्रता आर्यानी उपाश्रय हशे त्यां आवशे. आवीने सुत्रता आर्याने वंदना करशे, नमस्कार करशे, तेमनी पर्युपासना—सेवा करशे.

मू०—तते णं ताओ सुव्वयाओ अज्जाओ सोमाए माहणीए विचित्तं केवलपणत्तं धम्मं परिकहेति जहा जीवा बज्झंति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुत्रता आर्या सोमा ब्राह्मणीने विचित्र प्रकारनो केवली भगवाने प्ररूपेलो धर्म कहेशे के जे प्रकारे जीवो कर्मने बांधे छे विगेरे.

મૂ૦—તતે ણં સા સોમા માહુણી સુવ્વયાણં અજ્જાણં અંતિણ જાવ દુવાલસવિહં સાવગધમ્મં પહિવ્વજ્જહ, પહિવ્વજ્જિત્તા સુવ્વયાઓ અજ્જાઓ વંદ્હ નમંસહ, વંદિત્તા નમંસિત્તા જામેવ દિસિં પાઠબ્બૂઆ તામેવ દિસં પહિગતા ।

અર્થ—ત્યારપછી તે સોમા બ્રાહ્મણી સુવ્રતા આર્યની પાસે યાવત્ બાર પ્રકારના શ્રાવકધર્મને અંગીકાર કરશે. અંગીકાર કરીને સુવ્રતા આર્યને વંદના કરશે, નમસ્કાર કરશે, વંદના નમસ્કાર કરીને જે દિશાથી પ્રગટ થઈ હતી—આવી હતી, તે જ દિશાએ પાછી જશે—પોતાને ઘેર જશે.

મૂ૦—તતે ણં સા સોમા માહુણી સમણોવાસિયા જાયા અભિગત જાવ અપ્પાણં ભાવેમાણી વિહરતિ ।

અર્થ—ત્યારપછી તે સોમા બ્રાહ્મણી શ્રમણોપાસિકા (શ્રાવિકા) થઈ સતી જીવાજીવના સ્વરૂપને જાણી યાવત્ પોતાના આત્માને ભાવતી સતી વિચરશે—રહેશે.

મૂ૦—તતે ણં તાઓ સુવ્વયાઓ અજ્જાઓ અણદા કદાચિ વિભેલાઓ સંનિવેસાઓ પહિનિ-
વ્વમંતિ, પહિનિવ્વમિત્તા બહિયા જણવયવિહારં વિહરંતિ ।

અર્થ—ત્યારપછી તે સુવ્રતા આર્યા એકદા કદાચિત્ વિભેલ ગામથી નીકળશે. નીકળીને બહારના દેશોમાં વિહાર કરશે—જશે.

मू०—तते णं ताओ सुव्वयाओ अज्जाओ अण्णदा कदायि पुव्वाणु० जाव विभेलसंनिवेसं विहरंति।

अर्थ—त्यारपछी ते सुव्रता आर्या एकदा कदाचित् अनुक्रमे विहार करती सती फरीथी यावत् विभेल गाममां आवशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी इमीसे कहाए लद्धट्टा समाणी हट्टा ण्हाया तहेव निगया जाव वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता धम्मं सोच्चा जाव नवरं रट्टकूडं आपुच्छामि, तते णं पव्वयामि । अहासुहं ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी आ कथानो अर्थ (वृत्तांत) पामी सती हट्ट थइ स्नान करी यावत् ते ज प्रमाणे नीकल्लशे. यावत् तेने वंदना करशे नमस्कार करी धर्म सांभली यावत् कहेशे के हुं राष्ट्रकूटनी रजा लउं. पछी तमारी पासे प्रव्रज्या ग्रहण करूं. त्यारे आर्या कहेशे के—जेम सुख उपजे तेम कर.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी सुव्वयं अज्जं वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता सुव्वयाणं अंतियाओ पडिनिक्खमइ, पडिनिक्खमित्ता जेणेव सए गिहे जेणेव रट्टकूडे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता करतलपरिगह० तहेव आपुच्छइ जाव पव्वइत्ताए । अहासुहं देवाणुप्पिए ! मा पडिबंथं ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी सुव्रता आर्यानि वंदना करशे नमस्कार करशे. वंदना नमस्कार करी सुव्रता

आर्यानीं पासेथी नीकळशे. नीकळीने ज्यां पोतातुं घर हशे अने राष्ट्रकूट हशे त्यां आवशे. आवीने बे हाथ जोडी ते ज प्रमाणे रजा मागशे यावत् हुं प्रत्रज्या लेवा इच्छुं छुं एम कहेशे. ते सांभळी राष्ट्रकूट कहेशे के-हे देवानुप्रिया ! जेम तने सुख उपजे तेंम कर. विलंब न कर.

मू०-तते णं रटुकूडे विउलं असणं तहेव जाव पुव्वभवे सुभद्दा जाव अज्जा जाता इरिया-समिता जाव गुत्तवंभचारिणी ।

अर्थ—त्यारपछी ते राष्ट्रकूट विस्तारवाळं अशन विगेरे ते ज प्रकारे तैयार करवशे. विगेरे यावत् पूर्वभवसां सुभद्रानी जेम यावत् ते सोमा आर्या थशे. ते ईर्यासमितिवाळी यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी थशे.

मू०-तते णं सा सोमा अज्जा सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ, अहिजित्ता बहूहिं छट्ठम (दसम) दुवालस जाव भावेमाणी बहूइं वासाइं सामण-परियागं पाउणति, पाउणित्ता मासियाए संलेहणाए सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदित्ता आलोइय-पडिक्कता समाहिपत्ता कालमासे कालं किच्चा सक्कस्स देविंदस्स देवरणो सामाणियदेवत्ताए उववज्जिहिति, तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं दोसागरोवमाइं ठिई पणत्ता, तत्थ णं सोमस्स वि

देवस्स दोसागरोवमाइं ठिई पणत्ता ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा आर्या सुव्रता आर्यानी पासे सामायिकादिक अग्यार अंग भणशे. भणीने घणा छट्ठ, अष्टम, दशम (चार उपवास), द्वादशम (पांच उपवास) विगेरे तपवडे यावत् आत्माने भावती घणा वर्षी (निरतिचार) चारित्र-पर्यायने पाळशे. पालीने एक मासनी संलेखनावडे साठ भक्त (भोजन) ने अनशनवडे छेदीने आलोचना अने प्रतिक्रमण करीने समाधिने पामी सती कालसमये (मरण समये) काल करीने (मरण पामीने) शक्र देवेंद्र देवराजाना सामानिक देवपणे उत्पन्न थशे. त्यां केटलाक देवोनी बे सागरोपमनी स्थिति कही छे. त्यां सोमदेवनी पण बे सागरोपमनी स्थिति कही छे. (बे सागरोपमनी स्थितिवाळो देव थशे.)

मू०—से णं भंते ! सोमे देवे ततो देवलोगाओ आउक्खवणं जाव चयं चइत्ता कहिं गच्छि-
हिति ? कहिं उववज्जिहिति ? ।

अर्थ—गौतमस्वामी पूछे छे—हे भगवान ! ते सोम देव ते देवलोकथी आयुष्यना क्षये यावत् चवीने क्यां जशे ?
क्यां उत्पन्न थशे ?

मू०—गोयमा ! महाविदेहे वासे जाव अंतं काहिति ।

अर्थ—उत्तर—हे गौतम ! ते सोम देव महाविदेह क्षेत्रमां उत्तम कुलमां उत्पन्न थइ चारित्र ग्रहण करी यावत् संसारनो अंत करशे.

મૂ૦—એવં ખલુ જંબૂ ! સમનેળં જાવ સંપત્તેણં અયમટ્ટે પળણત્તે ।

અર્થ—સુધર્માસ્વામી કહે છે કે—આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન્ યાવત્ સિદ્ધિ ગતિને પામેલા મહાવીર-સ્વામીએ આ અર્થ કહ્યો છે. તે મેં તમને કહ્યો. (૪).

॥ इति तृतीयवर्गस्य पुष्पिकायाः चतुर्थमध्ययनम् समाप्तम् ॥

अथ पञ्चमं पुष्णमद्वय्ययणं.

મૂ૦—જઇ ણં મંતે ! સમનેળં ભગવયા ઉક્ખેવઓ ।

અર્થ—જંબૂસ્વામી સુધર્માસ્વામીને પૂછે છે કે—હે ભગવાન (પૂજ્ય) ! જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ ચોથા અધ્યયનનો આ અર્થ કહ્યો છે. તો પાંચમા અધ્યયનનો શ્રમણ ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ કયો અર્થ કહ્યો છે ?

મૂ૦—એવં ખલુ જંબૂ ! તે ણં કાલે ણં તે ણં સમણં રાયગિહે નામં નગરે, ગુણસિલણે ચેઢણ, સેણિણે રાયા, સામી સમોસરિતે, પરિસા નિગયા ।

અર્થ—સુધર્માસ્વામી ઉત્તર આપે છે.—આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે જંબૂ ! તે કાલે તે સમયે રાજગૃહ નામે નગર હતું. તેની બહાર ગુણશીલ નામનું ચૈત્ય હતું. તે નગરમાં શ્રેણિક નામે રાજા હતા. એકદા શ્રીવર્ધમાનસ્વામી ગુણશીલ ચૈત્યમાં સમવસર્યા

तेमने चांदवा माटे नगरमांथी पर्षदा नीकळी.

मू०--ते णं काले णं ते णं समए णं पुण्णभदे देवे सोहम्मे कप्पे पुण्णभदे विमाणे
सभाए सुहम्माए पुण्णभदंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जहा सूरियाभो जाव
बत्तीसतिविहं नट्टविहिं उवदंसित्ता जामेव दिसिं पाउब्भूते तामेव दिसिं पडिगते, कूडागार-
साला, पुठ्वभवपुच्छ ।

अर्थ--ते काले ते समये पूर्णभद्र नामनो देव सौधर्मकल्प नामना पहेला देवलोकमां पूर्णभद्र नामना विमानमां
सुधर्मा नामनी सभामां पूर्णभद्र नामना सिंहासन उपर चार हजार सामानिक देवोना परिवारवाळो हतो. ते सूर्याभदे-
वनी जेम यावत् भगवान पासे आवी वत्रीश प्रकारनी नाट्यविधिने देखाडीने जे दिशामांथी प्रगट थयो हतो. ते ज दिशाए
पाछो गयो. अहीं गौतमस्वामीना प्रश्नथी भगवाने कूटाकारशाळानुं दृष्टांत कहुं. गौतमस्वामीए पूर्वभव पूछ्यो.

मू०--एवं खलु गोयसा ! ते णं काले णं ते णं समए णं इहेव जंबुद्वीवे दीवे भारहे वासे
मणिवइया नामं नगरी होत्था रिद्ध० । चंदोताराइणे चेइए ।

१ आ तेना विमान संबंधी सभा समजवी.

અર્થ—શ્રીમહાવીરસ્વામી ઉત્તર આપે છે—આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે ગૌતમ ! તે કાલે તે સમયે આ જ જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપને વિષે ભરત નામના ક્ષેત્રને વિષે મણિવતી નામની નગરી છે. તે સમૃદ્ધિવાળી છે. તેની બહાર ચંદ્રોત્તરાયણ નામનું ચૈત્ય (વન) છે.

મૂ૦—તત્થ ણં મણિવહ્યાએ નગરીએ પુણ્ણભદ્દે નામં ગાહાવહ્દે પરિવસતિ, અહ્ધે ।

અર્થ—તે મણિવતી નગરીમાં પૂર્ણભદ્ર નામનો ગાથાપતિ વસતો હતો. તે આલ્હ્ય વિગેરે વિશેષણવાળો હતો.

મૂ૦—તે ણં કાલે ણં તે ણં સમએ ણં થેરા ભગવંતો જાતિસંપણ્ણા જાવ જીવિયાસમરણભયવિ-
પ્પમુક્કા બહુસ્સુયા બહુપરિવારા પુઘ્વાણુપુઘ્ધિં જાવ સમોસહા, પરિસા નિગ્ગયા ।

અર્થ—તે કાલે તે સમયે સ્થવિર ભગવાન જાતિસંપન્ન યાવત્ જીવવાની આશા અને મરણના ભયથી રહિત, બહુશ્રુત અને બહુ પરિવારવાળા અનુક્રમે વિચરતા સતા યાવત્ ત્યાં સમવસર્યા. તેમને વાંદવા માટે પર્વદા નીકળી.

મૂ૦—તત્તે ણં સે પુણ્ણભદ્દે ગાહાવહ્દે ઇમીસે કહાએ લહ્ધદ્દે સમાણે હદ્ધ જાવ પ્પણ્ણત્તીએ ગંગદત્તે તહેવ નિગચ્છહ્ધ જાવ નિક્કવંતો જાવ ગુત્તવંભચારી ।

અર્થ—ત્યારપછી તે પૂર્ણભદ્ર ગાથાપતિ આ કથાનો અર્થ પામ્યો સતો હૃષ્ટ તુષ્ટ થઈ યાવત્ પ્રજ્ઞાસિમાં વર્ણવેલા ગંગદત્તની જેમ વાંદવા નીકળ્યો. યાવત્ (ઘેર જઈ રજા લઈને) દીક્ષા ગ્રહણ કરી. યાવત્ ગુપ્તબ્રહ્મચર્યવાળો થયો.

मू०—तते णं से पुण्णभद्दे अणगारे भगवंताणं अंतिए सामाइयमादियाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ, अहिज्जित्ता बहूहिं चउत्थछट्ठुम जाव भावित्ता बहूइं वासाइं सामण्णपरियागं पाउणाति, पाउणित्ता मासियाए संलेहणाए सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदित्ता आलोइयपडिक्कते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा सोहम्मसे कप्पे पुण्णभद्दे विमाणे उववातसभाते देवसयणिज्जंसि जाव भासामणपज्जत्तीए । एवं खलु गोयमा ! पुण्णभद्देणं देवेणं सा दिव्वा देविह्ठी जाव अभिस्समण्णागता ।

अर्थ—त्यारपछी ते पूर्णभद्र अनगार (साधु) पूज्य गुरुनी पासे सामायिकादिक अग्यार अंग भण्या, भणीने घणा चौथ-भक्त, छड, अड्डम विगेरे तप करी यावत् आत्माने भावी घणा वर्षो तेणे चारित्रपर्याय पाळ्यो. पाळीने एक मासनी संलेखनावडे साठ भक्तेने अनशनवडे छेदीने आलोचना अने प्रतिक्रमण करीने समाधिने पाम्या सता काल समये काल (मरण) पामीने सौधर्मकल्प नामना पहेला देवलोकमां पूर्णभद्र नामना विमानमां उपपातसभामां देवनी शर्यामां यावत् भाषा अने मनपर्याप्तिवडे पर्याप्त थइ देवपणे उपज्या. आ प्रमाणे निश्चे हे गौतम ! पूर्णभद्र देवे ते दिव्य देवर्द्धि यावत् प्राप्त करी छे.

मू०—पुण्णभद्दस्स णं भंते ! देवस्स केवइयं कालं ठिई पण्णत्ता ?

अर्थ—हे भगवान ! पूर्णभद्र देवनी केटलो काल स्थिति कही छे ?

मू०—गोयमा ! दोसागरोवमाइं ठिई पण्णत्ता ।

अर्थ—हे गौतम ! तेनी बे सागरोपमनी स्थिति कही छे.

मू०—पुण्णभद्दे णं भंते ! देवे तातो देवलोगातो जाव कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ?
अर्थ—हे भगवान ! पूर्णभद्र देव ते देवलोकथी चवीने यावत् कयां जशे ? कयां उत्पन्न थशे ?

मू०—गोथमा ! महाविदेहे वासे सिज्झिहिति, जाव अंतं काहिति ।

अर्थ—हे गौतम ! त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्यणे उत्पन्न थइ चारित्रग्रहण करी सिद्ध थशे. यावत् संसारनो अंत करशे.

मू०—एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवता जाव संपत्तेणं निक्खेवओ ॥ ५ ॥

अर्थ—सुधर्मास्वामी कहे छे के—आ प्रमाणे निश्च हे जंबू ! श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीर-
स्वामीए पांचमा अध्ययननो आ निक्षेप कह्यो छे. इति तृतीयवर्गस्य पंचमं अध्ययनम्

अथ षष्ठं माणिमहद्ध्ययणं.

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उक्खेवओ ।

अर्थ—हे भगवान ! जो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए पांचमा अध्ययननो निक्षेप आ

प्रमाणे कह्यो छे तो छद्वा अव्ययननो उत्क्षेप शो कह्यो छे ? एम जंबूस्वामीए सुधर्मास्वामीने पूछ्युं त्यारे ते बोल्या.
मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नगरे, गुणसिलए चेइए,
सेणिए राया, सामी समोसरिते ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! ते काले ते समये राजगृह नामनुं नगर हतुं. तेनी बहार गुणशील नामनुं चैत्य (वन) हतुं. त्यां श्रेणिक नामे राजा हता. एकदा श्रीमहावीरस्वामी त्यां समवसर्या.

मू—ते णं काले णं ते णं समए णं माणिभदे देवे सभाए सुहम्माए माणिभदंसि सीहास-
णंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जहा पुण्णभदो तहेव आगमणं, नट्टविही, पुवभवपुच्छ ।

अर्थ—ते काले ते समये माणिभद्र नामनो देव सुधर्मा सभामां माणिभद्र नामना सिंहासन उपर चार हजार सामानिक देवोथी परिवरेलो हतो. ते पूर्णभद्रनी जेम आव्यो. भगवान पासे आवी नाट्यविधि देख्वाडी पाछो गयो. पछी गौतमस्वामीए तेनो पूर्व भव पूछ्यो. भगवान बोल्या.

मू०—मणिवई नगरी, माणिभदे गाहावई, थेराणं अंतिए पवज्जा, एक्कारस अंगाइं अहिज्जति,
बहूइं वासाइं परियातो, मासिया संलहणा, सट्ठिं भत्ताइं, माणिभदे विमाणे उववातो, दोसाग-

रोवमाइं ठिई, महाविदेहे वासे सिज्झिहिति । एवं खलु जंबू ! निक्खेवओ ॥ ६ ॥

अर्थ—मणिवती नगरी, माणिभद्र गाथापति, तेणे स्थविर मुनि पासे प्रव्रज्या लीधी, अग्यार अंगनो अभ्यास कर्यो. घणा वर्षो चारित्रपर्याय पाळ्यो. एक मासनी संलेखना करी. साठ भक्तनो अनशनवडे विच्छेद कर्यो. काळ करी माणिभद्र विमानमां उत्पन्न थया. त्यां वे सागरोपमनी स्थिति छे. त्यांथी चवी महाविदेह क्षेत्रमां जन्मी दीक्षा लइ सिद्धिपदने पामशे. आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! छट्ठा अध्ययननो निक्षेप थयो. (६)

इति तृतीयवर्गस्य षष्ठं अध्ययनम्

मू—एवं दत्ते ७ सिवे ८ बले ९ अणादिते १० सव्वे जहा पुण्णभद्दे देवे । सव्वेसिं दोसागरोवमाइं ठिती । विमाणा देवसरिसनामा । पुव्वभवे दत्ते चंदणाणामए, सिवे मिहिलाए, बलो हत्थिणपुरे नगरे, अणादिते काकंदिते, चेइयाइं जहा संगहणीए ।

ततिओ वग्गो सम्मत्तो.

अर्थ—ए ज प्रमाणे दत्त ७, शिव ८, बल ९ अने अणादिय १० आ चारे देवना चार अध्ययनो जाणवां. ते पूर्णभद्र देवनी जेम कहेवा. सर्वे वे सागरोपमनी स्थितिवाळा. तेमना विमानो तेमना नाम सदृश नामवाळा. पूर्वभवमां दत्त चंदना

નગરીમાં, શિવ મિથિલા નગરીમાં, બઠ હસ્તિનાપુર નગરમાં અને અણાદિય કાંકંદી નગરીમાં ઉત્પન્ન થયા હતા. ચૈત્યનાં નામ સંગ્રહણીમાં કહ્યા પ્રમાણે જાણવાં. (૭-૮-૯-૧૦)

ટીકાર્થ—આ ગ્રંથમાં પહેલો વર્ગ દશ અધ્યયનવાલો નિરયાવલિકા (કપ્પિયા) નામનો છે. બીજો વર્ગ દશ અધ્યયનવાલો છે. તે વર્ગનું નામ કલ્યાવતંસિકા છે. ત્રીજો વર્ગ પાંચ દશ અધ્યયનવાલો છે. તે વર્ગનું પુષ્પિકા નામ છે. તે ત્રીજા વર્ગમાં પહેલા અધ્યયનમાં ચંદ્ર નામના જ્યોતિર્કેદ્રની કથા છે. ૧. બીજા અધ્યયનમાં સૂર્યની વક્તવ્યતા છે. ૨. ત્રીજા અધ્યયનમાં શુક્ર મહાગ્રહની વક્તવ્યતા છે. ૩. ચોથા અધ્યયનમાં મહાપુત્રિકા દેવીની વક્તવ્યતા છે. ૪. પાંચમા અધ્યયનમાં પૂર્ણમંદ્રદેવની વક્તવ્યતા છે. ૫. છઠ્ઠા અધ્યયનમાં માણિમંદ્રદેવની વક્તવ્યતા છે. ૬. સાતમા અધ્યયનમાં પૂર્વભવે ચંદના નગરીનો નિવાસી દત્ત નામનો ગાથાપતિ બે સાગરોપમની સ્થિતિવાલો દત્ત નામનો દેવ થયો, તેની વક્તવ્યતા છે. ૭. આઠમા અધ્યયનમાં મિથિલા નગરીનો રહીશ શિવ નામનો ગૃહપતિ બે સાગરોપમની સ્થિતિ શિવનામના દેવપણે ઉત્પન્ન થયેલ, તેની વક્તવ્યતા છે. ૮. નવમા અધ્યયનમાં હસ્તિનાપુરનો રહીશ બઠ નામનો ગાથાપતિ બે સાગરોપમના આયુષે પહેલા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયેલ બઠ નામનો દેવ, તેની વક્તવ્યતા છે. ૯. દશમા અધ્યયનમાં કાંકંદી નગરીનો રહીશ અણાદિય નામનો ગૃહપતિ બે સાગરોપમના આયુષે તે જ નામે પહેલા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયેલ, તેની વક્તવ્યતા છે. ૧૦.

ત્રીજો વર્ગ સમાપ્ત.

अथ पुष्पचूला नामना चोथा वर्गनो प्रारंभ-

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवता उक्खेवओ ।

अर्थ—सुधर्मास्वामीने जंबूस्वामी पूछे छे के—हे भगवान ! श्रमण भगवान महावीरस्वामीए पुष्पचूलिका नामना चोथा वर्गनो शो उत्क्षेप कर्यो छे ? त्वारे सुधर्मास्वामी उत्तर आपे छे.

मू०—जाव दस अज्झयणा पणत्ता, तं जहा—“ सिरि १ हिरि २ धिति ३ कित्ति (ती) ओ ४ बुद्धि ((छी) ५ लच्छी ६ य होइ बोधवा । इलादेवी ७ सुरादेवी ८ रसदेवी ९ गंधदेवी १० य ॥१॥ ”

अर्थ—श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीए चोथा पुष्पचूला नामना वर्गना यावत् दश अध्ययनो कहां छे. ते आ प्रमाणे—“ श्री १, ह्री २, धृति ३, कीर्त्ति ४, बुद्धि ५, लक्ष्मी ६, इलादेवी ७, सुरादेवी ८, रसदेवी ९ अने गंधदेवी १० ए नामनां अध्ययनो जाणवां.

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवंगाणं चउत्थस्स वग्गस्स पुप्फचूलाणं दस अज्झयणा पणत्ता, पढमस्स णं भंते ! उक्खेवओ ।

अर्थ—हे भगवान ! जो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए निरयाचलिका उपांगना चोथा

वर्ग पुष्पचूलानां दश अध्ययनो कक्षां छे, तो हे भगवान ! पहेला अध्ययननो उत्क्षेप शुं कह्यो छे ? ते कह्यो.

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, सामी समोसडे, परिसा निगया ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्च हे जंबू ! ते काले ते समये राजगृह नगर हतुं. तेनी बहार गुणशील चैत्य हतुं. ते नगरमां श्रेणिक राजा हता. त्यां (वनमां) एकदा श्रीमहावीरस्वामी समवसर्या. तेमने बांदवा माटे नगरमांथी पर्यदा नीकळी.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं सिरिदेवी सोहम्मे कप्पे सिरिवडिसए विमाणे सभाए सुहम्माए सिरिसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सेहिं चउहिं महत्तरियाहिं सपरिवाराहिं जहा बहुपुत्तिया जाव नट्टविहिं उवदंसित्ता पडिगता । नवरं दारियाओ नत्थि ।

अर्थ—ते काले ते समये श्री नामे देवी सौधर्मकल्प नामना पहेला देवलोकमां श्रीवडिसक नामना विमानमां सुधर्मा नामनी सभामां श्री नामना सिंहासन उपर चार हजार सामानिक देव, चार महत्तरिका विगरे पस्वार सहित हती. ते बहुपुत्रिका देवीनी जेम भगवान पासे आवी, नाट्यविधि देखाडीने पाछी गइ. विशेष ए के आ श्रीदेवीने दारिकाओ न कहेवी. मात्र दारको ज विकुर्व्या हता. (दारिकाओ विकुर्वी नहोती.)

मू०—पुव्वभवपुच्छा । एवं खलु गोयमा ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नगरे,

गुणासिलए चेइए, जियसत्तु राया ।

अर्थ—पछी गौतमस्वामीए ते श्रीदेवीनो पूर्वभव पूछ्यो, त्यारे भगवाने तेमने उत्तर आप्यो—आ प्रमाणे निश्च हे गौतम ! ते काले ते समये राजगृह नामे नगर हुं. तेनी बहार गुणशील नामनुं चैत्य हुं. ते नगरमां जितशत्रु नामे राजा हता.

मू०—तत्थ णं रायगिहे नयरे सुदंसणो नामं गाहावई परिवसति, अइहे ।

अर्थ—ते राजगृह नगरमां सुदर्शननामे गाथापति रहैतो हतो. ते आढ्य विगेरे विशेषणवाळो हतो.

मू०—तस्स णं सुदंसणस्स गाहावइस्स पिया नामं भारिया होत्था, सोमाला ।

अर्थ—ते सुदर्शन गाथापतिने प्रिया नामनी भार्या हती. ते सुकुमाळ विगेरे विशेषणवाळी हती.

मू०—तस्स णं सुदंसणस्स गाहावइस्स धूया पियाए गाहावतिणीए अत्तिया भूया नामं दारिया होत्था, बुद्धा बुद्धकुमारी जुण्णा जुण्णकुमारी पडितपुत्तथणी वरगपरिवज्जिया यावि होत्था ।

अर्थ—ते सुदर्शन गाथापतिनी पुत्री प्रिया नामनी गाथापतिनीनी आत्मजा भूता नामनी दारिका हती. ते बुद्ध एटले मोटी थइ हती, बुद्ध छतां कुमारी ज हती, जीर्ण शरीरवाळी हती, जीर्ण थया छतां कुमारी हती, तेणीना स्तन शिथिल अने पडी गयेला एटले लटकता हता, तेम ज वर (भर्ता) वडे रहित हती.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं पासे अरहा पुरिसादाणीए जाव नवरयणीए, वण्णओ

सो चेव, समोसरणं, परिसा निगया ।

अर्थ—ते काळे ते समये श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषोमां प्रधान यावत् नव हाथ उंचा शरीरवाळा विगेरे ते ज वर्णन कहेवुं. एकदा त्यां तेमनुं समवसरण थयुं. तेमने वांदवा माटे पर्षदा नगरमांथी नीकळी.

मू०—तते णं सा भूया दारिया इमीसे कहाए लच्छट्टा समाणी हट्टुट्टा जेणेव अम्मापियरो तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता एवं वदासी—एवं खलु अम्मताओ ! पासे अरहा पुरिसादाणीए पुवाणुपुण्वि चरमाणे जाव देवगणपरिवुडे विहरति, तं इच्छामो णं अम्मयाओ ! तुब्भेहि अब्भणुण्णाया समाणी पासस्स अरहओ पुरिसादाणीयस्स पायवांदियागमित्तए ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका आ कथाना अर्थने पामी सती हष्ट तुष्ट थइ सती ज्यां मातापिता हता त्यां आवी. आवीने आ प्रमाणे बोली—आ प्रमाणे निश्चे हे मातापिता ! श्रीपार्श्वनाथ पुरुषोमां प्रधान अनुक्रमे विचरता यावत् देवोना समूहे परिवरेला सता अहीं पधार्या छे. तो हे मातापिता ! तमारी आज्ञा पामी सती हुं श्री पार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीयना पादवदन करवा माटे जवा इच्छुं छुं.

मू०—अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंथं ।

अर्थ—मातापिताए कहुं—हे देवानुप्रिया ! इच्छा प्रमाणे कर. विलंब न कर.

मू०—तते णं सा भूया दारिया णहाया जाव सरीरा चेडीचक्कवालपरिकिण्णा साओ गिहाओ पडिनिक्खमति, पडिनिक्खमिन्ता जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता धम्मिअं जाणप्पवरं दुरुद्धा ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका स्नान करी यावत् शरीरे विभूषित थइ दासीओना समूहे परिवारी सती पोताना घरमांथी बहार नीकळी, नीकळीने ज्यां बहारनी उपस्थानशाला (सभा) हती त्यां आवी. आवीने धार्मिक श्रेष्ठ वाहन-पर आरूढ थइ-चडी.

मू०—तते णं सा भूया दारिया निययपरिवारपरिवुडा रायगिहं नगरं मज्झमज्जेणं निगच्छति, निगच्छित्ता जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता छत्तादीए तित्थकरातिसए पासति, पासित्ता धम्मियाओ जाणप्पवराओ पच्चोरुभित्ता चेडिचक्कवालपरिकिण्णा जेणेव पासने अरहा पुरिसादाणीए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता तिव्वुत्तो जाव पज्जुवासति ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका पोताना परिवारवडे परिवारी सती राजगृह नगरनी मध्ये मध्ये थइने नीकळी. नीकळीने ज्यां गुणशील चैन्य हंतुं त्यां आवी. आवीने तेणीए छत्रादिक तीर्थकरना अतिशय जोया. जोइने धार्मिक श्रेष्ठ

यान (वाहन) थी नीचे उतरीने दासीओना समूहथी परिवरी सती ज्यां श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीय हता त्यां आवी. आवीने तेमने त्रणवार प्रदक्षिणा करी यावत् पर्युपासना करवा लागी.

मू०—तते णं पासे अरहा पुरिसादाणीए भूयाए दारियाए तीसे महइ० धम्मकहाए । धम्मं सोच्चा निसम्म हट्टुट्टा जाव वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—सद्वहामि णं भंते ! निगंथं पावयणं जाव अब्भुट्टेमि णं भंते ! निगंथं पावयणं से जहेव तुब्भे वदह जं, नवरं देवाणुप्पिय ! अस्मापियरो आपुच्छामि, तते णं अहं जाव पव्वइत्तए । अहासुहं देवाणुप्पिया !

अर्थ—त्यारपछी श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीए ते भूता दारिका तथा ते मोटी पर्षदा आगळ धर्मकथा कही. ते धर्मकथा सांभळीने हृदयमां धारीने हृष्टतुष्ट थइ सती ते भूताए भगवानने वंदना करी, नमस्कार कर्या. वंदना नमस्कार करी ते आ प्रमाणे बोली—हे भगवान ! हुं आ निर्ग्रंथ प्रवचन उपर श्रद्धा करं छुं यावत् हे भगवान ! हुं निर्ग्रंथ प्रवचनमां सावधान थइ छुं. जे प्रमाणे तमो कहो छो ते तेम ज छे. पण विशेष ए के—हे देवानुप्रिय ! हुं मारा मातापितानी रजा लउं. त्यारपछी हुं यावत् प्रत्रज्या लेवा इच्छुं छुं. त्यारे भगवान बोल्या के—हे देवानुप्रिया ! जेम सुख उपजे तेम कर. प्रतिबंध—विलंब न कर.

मू०—तते णं सा भूया दारिया तमेव धम्मियं जाणप्परं जाव दुरुहति, दुरुहित्ता जेणेव

रायगिहे नगरे तेणेव उवागता, रायगिहं नगरं मज्झमज्झेणं जेणेव सए गिहे तेणेव उवागता,
रहाओ पच्चोरुहिता जेणेव अस्मापितरो तेणेव उगावता, करतल जहा जमाली आपुच्छति ।

अहासुहं देवाणुप्पिए ! !

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका ते ज पोताना धार्मिक श्रेष्ठ वाहन उपर यावत् आरूढ थइ. आरूढ थइने ज्यां
राजगृह नगर हंतुं, त्यां आवी सती राजगृह नगरांनी मध्ये मध्ये थइने ज्यां पोतानुं घर हंतुं त्यां आवी. रथमांथी नीचे
उतरी ज्यां मातापिता हता त्यां आवी. जमालिनी जेम वे हाथ जोडी दीक्षा लेवानी रजा मागी. त्यारे मातापिता बोल्या
के—हे देवानुप्रिया ! जेम तने सुख उपजे तेम कर.

मू०—तते णं से सुदंसणे गाहावई विउलं असणं पाणं खाइमं साइमं उवक्खडावेति, उव-
क्खडावित्ता मित्तनाति आमंतेति, आमंतिता जाव जिमियभुत्तुत्तरकाले सुईभूते निक्खमणमा-
णिता कोडुंबियपुरिसे सदावेति, सदावित्ता एवं वदासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! भूयादारियाए
पुरिससहस्सवाहिणीयं सीयं उवटुवेह, उवटुवित्ता जाव पच्चप्पिणह । तते णं ते जाव पच्चप्पिणांति ।
अर्थ—त्यारपछी ते सुदर्शन गाथापतिए विस्तारवाळं अशन, पान, खादिम, स्वादिम ए चार प्रकारनुं भोजन तैयार

कराव्युं. तैयार करावीने मित्र, ज्ञाति विगेरेने आमंत्रण कर्युं. आमंत्रण करीने यावत् तेमने जमाळ्या. भोजन कर्या पछी तेमनी दीक्षाने माटे अनुमति लइने कौंडुविक पुरुषोने बोलाव्या. बोलावीने आ प्रमाणे कहुं-हे देवानुप्रियो ! शीघ्रपणे भूता दारिका माटे हजार पुरुषोए वहन करवा लायक शिविकाने लावो. लावीने यावत् आ मारी आज्ञा पाछी सोंपो. तयारपछी तेओए पण यावत् आज्ञा पाछी सोंपी.

मू०-तते णं से सुदंसणे गाहावई भूयं दारियं ण्हायं जाव विभूसियसरीरं पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं दुरुहति, दुरुहिता मित्तनाति० जाव रवेणं रायगिहं नगरं मज्झमज्जेणं जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव उवागते, छत्ताईए तित्थयरातिसए पासति, पासित्ता सीयं ठावेति, ठावित्ता भूयं दारियं सीयाओ पच्चोरुतेति ।

अर्थ-तयारपछी ते सुदर्शन गाथापतिए भूता दारिकाने स्नान करेली यावत् शरीरे विभूषित थवेलीने हजार पुरुषोथी वहन थती शिविका उपर चडावी (वेसाडी). चडावीने मित्र, ज्ञाति विगेरे परिवार सहित यावत् वाजित्रना शब्द सहित राजगृह नगरनी मध्ये मध्ये थइने ज्यां गुणशील चैत्य हतुं, त्यां आव्यो. आवीने तीर्थकरना छत्रादिक अतिशयो जोया. जोइने शिविकाने स्थापन करी. स्थापन करीने भूता दारिकाने शिविका उपरथी नीचे उतारी.

मू०-तते णं तं भूयं दारियं अम्मापियरो पुरतो काउं जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीए

तेणेव उवागते, तिबुत्तो वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी-एवं खलु देवाणुप्पिया ! भूया दारिया अम्हं एगा धूया इट्ठा, एस णं देवाणुप्पिया ! संसारभउव्विगा भीया जाव देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडा जाव पव्वयाति, तं एयं णं देवाणुप्पिया ! सिस्सिणिभिक्खं दलयति, पडिच्छंतु णं देवाणुप्पिया ! सिस्सिणीभिक्खं । अहासुहं देवाणुप्पिया ! ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिकाने तेना मातापिता आगळ करीने ज्यां श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीय हुता त्यां आव्या. आवीने त्रण चार वंदना करी, नमस्कार करी. वंदना नमस्कार करी आ प्रमाणे बोल्या-आ प्रमाणे निश्चे हे देवानुप्रिय ! आ भूता दारिका अमारें एक ज पुत्री छे. ते अमोने अत्यंत इष्ट छे. ते आ हे देवानुप्रिय ! संसारना भयथी उद्देग पामी छे, भय पामी छे, तेथी यावत् देवानुप्रिय एवा आपनी पासे मुंड थइ यावत् प्रवज्या लेवा इच्छे छे. तो हे देवानुप्रिय ! आने अमे शिष्यारूप भिक्षा तरिके आपने आपीए छीए. तेथी हे देवानुप्रिय ! आ शिष्यारूप भिक्षाने आप अंगीकार करो (स्वीकारो). त्यारे भगवान बोल्या-हे देवानुप्रियो ! जेम तमने सुख उपजे तेम थाओ.

मू०-तते णं सा भूता दारिया पासेणं अरहा एवं वुत्ता समाणी हट्ठा उत्तरपुरच्छिमं सयमेव आभरणमह्खालंकारं उम्मुयइ, जहा देवाणंदा पुप्फचूलाणं अंतिए जाव गुत्तंबंभयारिणी ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका श्रीपार्श्वनाथ अर्हने आ प्रमाणे कही सती हर्षपामी उत्तरपूर्व वच्चेनी ईशान दिशामां जइ पोतानी मेळे आभरण, पुष्पमाळा अने अलंकार पोताना शरीरपरथी उतार्या. देवानंदानी जेम पुष्पचूलानी पासं दीक्षा ग्रहण करी यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी थइ.

मू०—तते णं सा भूता अज्जा अण्णदा कदाइ सररीपाओसिया जाया यावि होत्था, अभिक्खणं अभिक्खणं हत्थे धोवति, पादे धोवति, एवं सीसं धोवति, मुहं धोवति, थणगंतराइं धोवति, कक्खंतराइं धोवति, गुज्झंतराइं धोवति, जत्थ जत्थ वि य णं ठाणं वा सिज्जं वा निसीहिं वा चेतोति तत्थ तत्थ वि य णं पुवामेव पाणएणं अब्भुक्खेति, ततो पच्छा ठाणं वा सिज्जं वा निसीहिं वा चेतोति ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता आर्या एकदा कदाचित् शरीरनी शुश्रूषा करनारी थइ. तेथी ते वारंवार हाथ धोवा लागी, पग धोवा लागी. ए ज प्रमाणे मस्तक धोवा लागी, मुख धोवा लागी, स्तनना मध्यभागने धोवा लागी, कक्षाना मध्यने धोवा लागी, गुह्यस्थानना मध्यने धोवा लागी, ते ज्यां ज्यां स्थानने, शय्याने के आसनने करती होती, त्यां त्यां पण प्रथम ते पाणीवडे ते स्थानने छांटती होती अने त्यारपछी त्यां स्थानने, शय्याने के आसनने करती होती.

मू०—तते णं तातो पुप्फचूलातो अज्जातो भयं अज्जं एवं वदासी—अस्महे णं देवाणुप्पिए ।

સમળીઓ નિર્ગંથીઓ ઇરિયાસમિયાઓ જાવ ગુત્તબંભચારિણીઓ, નો ચ્હલુ કપ્પતિ અમ્હં સરીરપા-
ઓસિયાણં હોત્તણ, તુમં ચ ણં દેવાણુપ્પિણ ! સરીરપાઓસિયા અભિવ્સવણં અભિવ્સવણં હત્થે ધોવસિ
જાવ નિસીહિયં ચેતેહિ, તં ણં તુમં દેવાણુપ્પિણ ! ઇયસ્સ ઠાણસ્સ આલોણહિ ત્તિ, સેસં જહા
સુભદ્દાણ જાવ પાડિયંકં ઉવસ્સયં ઉવસંપજિત્તા ણં વિહરતિ ।

અર્થ—ત્યારપછી તે પુષ્પચૂલા આર્યાએ ભૂતા આર્યાને આ પ્રમાણે કહ્યું—હે દેવાનુપ્રિયા ! આપણે સાધ્વીઓ, નિર્ગંથીઓ, ઈર્યાસમિતિવાળી યાવત્ ગુપ્ત બ્રહ્મચર્યવાળી છીએ, તેથી નિશ્ચે આપણને શરીરની શુશ્રૂષા કરનાર થવું કલ્પે નહીં, પણ તું તો હે દેવાનુપ્રિયા ! શરીરની શુશ્રૂષા કરતી વારંવાર હાથ ધોવે છે યાવત્ પાણી છાંટીને આસન કરે છે. તેથી તું હે દેવાનુપ્રિયા ! આ સ્થાનની આલોચના કર. શેષ અધિકાર સર્વ સુભદ્રા પ્રમાણે જાણવો. યાવત્ તે ભૂતા આર્યા જૂદો ઉપાશ્રય ગ્રહણ કરી વિચરવા લાગી—રહી.

મૂ૦—તતે ણં સા ભૂતા અજ્ઞા અણાહદિયા અણિવારિયા સચ્છંદમઈ અભિવ્સવણં અભિવ્સવણં
હત્થે ધોવતિ જાવ નિસીહિયં ચેતેતિ ।

અર્થ—ત્યારપછી તે ભૂતા આર્યા અટકાયત વિનાની, નિવારણ વિનાની અને સ્વચ્છંદ મતિવાળી થઈને વારંવાર હાથ ધોવા લાગી યાવત્ પાણી છાંટીને આસન કરવા લાગી.

મૂ૦—તતે ણં સા ભૂયા અજ્ઞા બહૂહિં ચતુથછટ્ટુદમ૦ બહૂં વાસાં સામણપરિયાગં પાઠણિત્તા તસ્સ ઠાણસ્સ અણાલોદયપડિકંતા કાલમાસે કાલં કિચ્છા સોહમ્મે કપ્પે સિરિવહિંસણ વિમાણે ઉવવાયસમાણ દેવસયણિજ્ઞંસિ જાવ તોગાહણાણ સિરિદેવિત્તાણ ઉવવણ્ણા પંચવિહાણ પજ્જત્તીણ ભાસામણપજ્જત્તીણ પજ્જત્તા ।

અર્થ—ત્યારપછી તે ભૂતા આર્યા ઘણા ચોથમક્ત, છઠ્ઠ, અઠ્ઠમ વિગેરે તપ કરી ઘણા વર્ષો ચારિત્રપર્યાયને પાલી તે સ્થાનની આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કર્યા વિના કાલસમયે કાલધર્મ પામીને સૌધર્મકલ્પમાં શ્રીવહિંસક વિમાનમાં ઉપપાત સમામાં દેવશય્યામાં યાવત્ (સાત હાથની) અવગાહનાવડે શ્રીદેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ યાંચ પ્રકારની પર્યાપ્તિવડે ભાષા અને મનપર્યાપ્તિવડે પર્યાપ્તિવાલી થઈ.

મૂ૦—એવં खलु गोयमा ! सिरिए देवीए एसा दिवा देविङ्गी लद्धा पत्ता, ठिई एगं पलिओवमं ।
અર્થ—આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે ગૌતમ ! શ્રીદેવીને આ દિવ્ય દેવીસંવધી ક્રદ્ધિ મલી છે, પ્રાપ્ત થઈ છે. તેની સ્થિતિ એક પલ્લોપમની છે.

મૂ૦—सिरी णं भंते ! देवी जाव कहिं गच्छिहिति ? । महाविदेहे वासे सिज्झिहिति ।
અર્થ—હે ભગવાન ! શ્રીદેવી ત્યાંથી ચવીને યાવત્ ક્યાં જશે ? હે ગૌતમ ! મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ દીક્ષા

लङ् सिद्धिपदने पामशे.

मू०—एवं खलु जंबू ! निम्बवेवओ ।

अर्थ—आ प्रमाणे निम्बे हे जंबू ! प्रथम अध्ययननो निक्षेप जाणवो. (इति प्रथममध्ययनम्)

मू०—एवं सेसाण वि नवण्हं भाणियंवं, सरिसनामा विमाणा, सोहम्मे कप्पे, पुव्वभवे नगर-
चेइयपियमादीणं अप्पणो य नामादी जहा संगहणीए । सव्वा पासस्स अंतिए निम्बवंता । तातो
पुप्फचूलाणं सिस्सिणीयातो सरीरपाओसियाओ सव्वाओ अणंतरं चयं चइत्ता महाविदेहे
वासे सिज्झिहंति ।

॥ चउत्थवग्गो सम्मत्तो ॥ ४

अर्थ—ए ज प्रमाणे-शेष नव अध्ययनो कहेवां. तेना नाम समान नामवाळा विमानो, सौधर्मकल्पमां उत्पत्ति, पूर्व-
भवे नगर, चैत्य, मातापिता विगेरे तथा पोतानां नाम विगेरे सर्व संग्रहणीमां कह्या प्रमाणे जाणवुं. सर्वे श्रीपार्श्वनाथनी
पासे दीक्षित थइ. तेओ सर्वे पुष्पचूला आर्यानी शिष्याओ थइ. शरीरनी शुश्रूषा करनारी थइ. सर्वे आंतरा रहित चर्वीने
महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ दीक्षा लङ् सिद्धिपदने पामशे.

इति चतुर्थं वर्गं पुष्पचूला समाप्त.

अथ पंचम वर्ग वल्लिदशा-५

म०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवया महावीरेणं उक्खेवओ उवंगणं चउत्थस्स वग्गस्स पुप्फचूलाणं अयमट्ठे पणत्ते, पंचमस्स णं भंते ! वग्गस्स उवंगणं वन्हिदसाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं के अट्ठे पणत्ते ? ।

अर्थ—जो हे पूज्य ! श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीए निरयावलिका उपांगना चोथा वर्ग पुष्पचूलानो आ अर्थ कह्यो छे तो हे पूज्य ! ए उपांगना पांचमा वर्ग वल्लिदशानो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कयो अर्थ कह्यो छे ?

म०—एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव दुवाल्स अज्झयणा पणत्ता, तं जहा—“ निसढे १ अनिय २ वह ३ वेहल ४ पगती ५ जुत्ती ६ दसरहे ७ दढरहे ८ य । महाधणू ९ सत्तधणू १० दसधणू ११ नामे सयधणू १२ य ॥ १ ॥ ”

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान श्रीमहावीरे यावत् पांचमा वर्गना वार अध्ययनो कहां छे. ते आ

પ્રમાણે-નિષધ ૧, અનિય ૨, વહ ૩, વેહલ ૪, પ્રગતિ ૫, જુતિ ૬, દશરથ ૭, દહરથ ૮, મહાધનુ ૯, સપ્તધનુ ૧૦, દશધનુ ૧૧ અને શતધનુ ૧૨. આ બાર કુમારના નામના બાર અધ્યયનો છે.

મૂ૦--જઈ ણં ભંતે ! સમણેણં જાવ દુવાલસ અઙ્ગયણા પપણત્તા, પઢમસ્સ ણં ભંતે ! ઉક્ખેવઓ !
અર્થ--હે પૂજ્ય ! જો શ્રમણ ભગવાને યાવત્ બાર અધ્યયનો કહ્યાં છે, તો પ્રથમ અધ્યયનનો શો ઉત્કેષ-અર્થ કહ્યો છે ?
મૂ૦--એવંં યલુ જંબૂ ! તે ણં કાલે ણં તે ણં સમણં બારવઈ નામં નગરી હોત્થા, દુવાલસજો-
યણાયામા જાવ પચ્ચક્કવં દેવલોચમૂયા પાસાદીયા દરિસણિજ્ઞા અભિરૂવા પડિરૂવા !

અર્થ--આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે જંબૂ ! તે કાલે તે સમયે દ્વારવતી નામની નગરી હતી, તે બાર યોજન વિસ્તારવાળી, યાવત્ પ્રત્યક્ષ દેવલોક જેવી, પાસાદીયા દટલે ચિત્તને પ્રસન્ન કરનારી, દર્શનીયા દટલે જોતાં નેત્રને શ્રમ ન લાગે તેવી, અભિરૂપા દટલે મનોહર રૂપવાળી અને પ્રતિરૂપા દટલે દરેક જોનાર મનુષ્યને સુંદર લાગે તેવી હતી.

મૂ૦--તીસે ણં બારવઈણ નગરીણ બાહિયા ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીમાણ દ્વથ ણં રેવણ નામં પવ્વણ હોત્થા, તુંગે ગગણતલમણુલિહંતાસિહરે નાણાવિહરુક્કલગુચ્છગુમ્મલતાવહ્છીપારિગતાભિરામે હંસમિયમયૂરકોંચસારસકાગમયણસાલાકોડલકુલોવવેતે તડકડગાવિયરુઙ્ગરપવાલસિહરપડરે અચ્છરગણદેવસંઘવિજ્ઞાહરમિહુણસંનિચિન્ને નિચ્ચચ્છણણ દસારવરવીરપુરિસતેલોક્કલવગાણં સોમે

સુભણ પિયદંસણે સુરૂવે પાસાદીણે જાવ પડિરૂવે ।

અર્થ—તે દ્વારવતી નગરીની વહાર ઉત્તરપૂર્વે ઇટલે ઈશાન ધૂણાની દિશાના ભાગમાં તે ઠેકાણે રૈવત નામનો પર્વત છે. તે ઉંચો છે, તેના શિખર આકાશતલને સ્પર્શ કરે છે, વિવિધ પ્રકારના આત્માદિક વૃક્ષો, ચંપકાદિક ગુચ્છો, ચંપેલી આદિક લતા અને તુવેર આદિક વહીવડે પરિવેરેલ હોવાથી અભિરામ-મનોહર છે, હંસ, મૃગ, મયૂર, ક્રૌંચ, સારસ, કાક, મેના, સાલુંકી અને કોયલ વિગેરે પક્ષીના સમૂહ કરીને સહિત છે, તટ, કટક, વિવર (ગુફા), નિર્ધરણાં, પ્રપાત (પાણી પડવાનાં સ્થાનો) અને શિખરોવડે વ્યાપ્ત છે, અપ્સરાઓના સમૂહ, દેવોના સમૂહ અને વિદ્યાધરોના મિથુનોવડે સહિત છે, દશ દશાર, શ્રેષ્ઠ વીરપુરુષો અને ત્રણ લોકને વિષે બલવાન એવા વઠરામ, કૃષ્ણ અને નેમિનાથ વિગેરેનો નિરંતર ઉત્સવરૂપ તે પર્વત છે. તેમ જ તે પર્વત સૌમ્ય, સુભગ, પ્રિયદર્શનવાળો, સુરૂપ, ગ્રાસાદીય યાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

મૂ૦—તસ્સ ણં રેવગયસ્સ પવ્વયસ્સ અદૂરસામંતે એત્થ ણં નંદણવણે નામં ઉજ્જાણં હોત્થા, સઘોડયપુપ્ફ જાવ દરિસણિજ્ઞે ।

અર્થ—તે રૈવત પર્વતની અતિ દૂર કે નજીક નહીં એવે ઠેકાણે નંદનવન નામનું ઉદ્યાન છે. તે સર્વ ઋતુના પુષ્પ સહિત યાવત્ દર્શનીય-જોવા લાયક છે.

મૂ—તત્થ ણં નંદણવણે ઉજ્જાણે સુરપ્પિયસ્સ જમ્મ્વસ્સ જમ્મ્વાયતણે હોત્થા, ચિરાઈણે જાવ

बहुजणो आगमम अच्चोति सुरप्पियं जक्खाययणं ।

अर्थ—ते नंदनवन उद्यानमां सुरप्रिय नामना यक्षनुं यक्षायतन (चैत्य) छे, ते घणा कालनुं स्थापित (जुनुं) छे. यावत् त्यां घणा माणसो आवीने हंमेशां ते सुरप्रिय यक्षायतननी (यक्षनी) पूजा करे छे.

मू०—से णं सुरप्पिए जक्खाययणे एगेणं महता वणसंडेणं सबओ समंता संपरिक्खित्ते जहा पुण्णभट्टे जाव सिलावट्टते ।

अर्थ—ते सुरप्रिय यक्षायतन एक मोटा वनखंडवडे सर्व दिशाए चोतरफथी परिवरेलुं छे. तेनुं वर्णन पूर्णभद्र यक्षायतननी जेम यावत् पृथ्वीशिलापट्ट सुधी जाणवुं.

मू०—तत्थ णं बारवईए नयरीए कण्हे नामं वासुदेवे राया होत्था, जाव पसासेमाणे विहरति ।

अर्थ—त्यां द्वारवती नगरीमां कृष्ण नामना वासुदेव राजा होता. यावत् राज्यने शासन करता विचरता होता-रहा होता.

मू०—से णं तत्थ समुद्धविजयपामोक्खाणं दसण्हं दसाराणं, बलदेवपामोक्खाणं पंचण्हं महावीराणं, उग्गसेणपामोक्खाणं सोलसण्हं राईसाहस्सीणं, पज्जुण्णपामोक्खाणं अध्धुट्ठाणं कुमारकोडीणं, संबपामोक्खाणं सट्ठीए दुदंतसाहस्सीणं, वीरसेणपामोक्खाणं एक्कवीसाए वीरसाहस्सीणं, रुप्पिणिपामोक्खाणं सोलसण्हं देवीसाहस्सीणं, अणंगसेणापामोक्खाणं अणेगाणं

गणियासाहस्सीणं, अणोसिं च बहूणं राईसर जाव सत्थवाहप्पभिईणं वेयड्डुगिरिसागरमेरागस्स दाहिणड्डुभरहस्स आहेवच्चं जाव विहरति ।

अर्थ—ते कृष्ण राजा त्यां समुद्रविजय विगेरे दश दशाहो, बळदेव विगेरे पांच महावीरो, उग्रसेन विगेरे सोळ हजार राजाओ, प्रद्युम्न विगेरे साडा त्रण करोड कुमारी, सांब विगेरे साठ हजार दुर्दात (उद्धत) कुमारी, वीरसेन विगेरे एकवीश हजार वीरो, रुक्मिणी विगेरे सोळ हजार राणीओ, अनंगसेना विगेरे अनेक हजार गणिकाओ तथा बीजा घणा राजा, ईश्वर यावत् सार्थवाह विगेरे परिवार सहित उत्तरमां वैताढ्य गिरि अने बीजी त्रण दिशाए समुद्रनी मर्यादावाळा दक्षिणार्धे भरतक्षेत्रना आधिपत्यने भोगवता रहेला होता.

मू०—तत्थ णं बारवईए नयरीए बलदेवे नामं राया होत्था, महया जाव रज्जं पसासे-माणे विहरति ।

अर्थ—ते द्वारवती नगरीमां बळदेव नामे राजा होता, ते मोटा एटले हिमवंत, मलय, मंदर अने महेंद्र पर्वत जेवा सारवाळा यावत् राज्यने पाळता सता रक्षा होता.

मू०—तस्स णं बलदेवस्स रणो रेवई नामं देवी होत्था, सोमाला जाव विहरति ।

१ कोइथी दमी न शकाय तेवा—दुर्जेय.

अर्थ—ते बळदेव राजाने रेवती नामनी राणी होती. ते सुकोमळ होती यावत् सुखेसुखे विचरती होती.

म०—तते णं सा रेवती देवी अण्णदा कदाइ तंसि तारिसगंसि सयाणिज्जंसि जाव सीहं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा । एवं सुमिणंदंसणपरिकहणं, कलातो जहा महाबलस्स, नवरं पंनासतो दाओ पण्णासरायकण्णगाणं एगदिवसेणं पाणिगहणं, नवरं निसडे नामं जाव उप्पिं पासादं विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते रेवती राणी एकदा कदाचित् ते तेंवा प्रकारना शयनने विषे सुती सती यावत् स्वप्नमां सिंहने जोइने जागी गइ अने जे प्रमाणे स्वप्न जोयुं ते प्रमाणे राजाने कहुं विगेरे. ते राणीए पुत्र प्रसव्यो अने ते कलामां महाबळ कुमार जेवो थ्यो. विशेष ए के—पचासनो दायजो आप्यो. पचास राजकन्याओनुं एक दिवसे पाणिग्रहण कराव्युं. विशेष ए के—ते निषध नामनो कुमार यावत् प्रासादनी उपर क्रीडा करतो विचरतो हतो.

म०—ते णं काले णं ते णं समए णं अरहा अरिट्टनेमी आदिकरे दसधणूइं वण्णतो जाव समोसरित्ते, परिसा निगगया ।

अर्थ—ते काले ते समये अर्हन् अरिट्टनेमि धर्मनी आदिने करनारा, दश धनुष उंचा शरीरवाळा, तेनुं वर्णन कहेहुं. यावत् नंदनवन उद्यानमां समवसर्यो. तेमने वांदवा माटे पर्षदा नीकळी.

मू०—तते णं से कण्हे वासुदेवे इमीसे कहाए लद्धट्टे समाणे हट्टुट्टु कोडुंबियपुरिसे सद्दावेइ, सद्दावित्ता एवं वदासी—खिप्पामेव देवाणुप्पिया ! सभाए सुहम्माए सामुदाणियं भेरिं तालोहि।
अर्थ—त्यारपछी ते कृष्ण वासुदेवे आ कथानो अर्थ पाय्या सता हट्ट थइ कौडुंबिक पुरुषोने बोलाव्या. बोलावीने आ प्रमाणे कहुं—शीघ्रपणे हे देवानुग्रियो ! सुधर्मा सभामां सामुदानिक (सर्व लोकोने खबर मळे तेवी) भेरीने वगाडो.

मू०—तते णं से कोडुंबियपुरिसे जाव पडिसुणित्ता जेणेव सभाए सुहम्माए सामुदाणिया भेरी तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता तं सामुदाणियं भेरिं महता महता सदेणं तालेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते कौडुंबिक पुरुषो यावत् कृष्ण वासुदेवनी आज्ञा अंगीकार करीने ज्यां सुधर्मा सभामां सामुदानिक भेरी हती त्यां आंव्या. आवीने ते सामुदानिक भेरीने मोटा मोटा शब्दवडे वगाडी.

मू०—तते णं तीसे सामुदाणियाए भेरीए महता महता सदेण तालियाए समाणीए समुद्ध-
विजयपामोक्खा दस दसारा देवीओ उण भाणियद्वाओ जाव अणंगसेणापामोक्खा अणेगा
गणियासहस्सा अन्ने य बहवे राईसर जाव सत्थवाहप्पभित्तो पहाया जाव पायच्छित्ता
सव्वालंकारविभूसिया जहाविभवइड्डिसक्कारसमुदएणं अप्पेगइया हयगया जाव पुरिसवग्गु-

रापरिक्खित्ता जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता करतल कणहं वासुदेवं जण्णं विजण्णं वद्धावेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सामुदानिक भेरी मोटा मोटा शब्दे वगाडी सती तेनो प्रतिच्छंद सांभळीने समुद्रविजय विगेरे दश दशारो तथा देवीओ—राणीओ पण कहेवी यावत् अनंगसेना विगेरे अनेक हजार गणिकाओ तथा बीजा घणा राजा, ईश्वर यावत् सार्थवाह विगेरे स्नान करी यावत् प्रायश्चित्त करी सर्व अलंकारथी विभूषित थइ, पोतपोताना यथायोग्य वैभव, कद्रि अने सत्कारना समुदायवडे केटलाक अश्वपर आरूढ थइने यावत् पुरुषोना समूहे परिवर्या सता ज्यां कृष्ण वासुदेव हता त्यां आव्या. आवीने बे हाथ जोडी कृष्ण वासुदेवने जयवडे विजयवडे वधावता हता—वधाव्या.

मू०—तते णं से कणहे वासुदेवे कोडुंबियपुरिसे एवं वयासी—खिप्पामेव भो देवानुप्पिया ! आभिसेक्क हत्थि कप्पेह हयगयरहपवर जाव पच्चप्पिणांति ।

अर्थ—त्यारपछी ते कृष्ण वासुदेवे कोडुंबिक पुरुषोने आ प्रमाणे कहुं—शीघ्रपणे हे देवानुग्रियो ! अभिषेक हस्ती (पट्टहस्ती) ने तैयार करी लावो, तथा श्रेष्ठ एवा अश्व, गज, रथ, विगेरे पण तैयार करी लावो अने मारी आज्ञा पाछी सोंपो, त्यारे तेओए पण यावत् तेम करीने आज्ञा पाछी सोंपी.

मू०—तते णं से कणहे वासुदेवे मज्जणघरे जाव दुरुढे अट्टुमंगलगा जहा कूणिए

सेयवरचामरेहिं उधुव्वमाणेहि उधुव्वमाणेहि समुद्विजयपामोक्खेहिं दसहिं दसारेहिं जाव सत्थवाहप्पभितीहिं सद्धिं संपरिखुडे सव्विड्डीए जाव रवेणं बारवइं नगरिं मज्झमज्झेणं सेसं जहा कूणिओ जाव पज्जुवासइ ।

अर्थ—त्यारपछी ते कृष्ण वासुदेव स्नान करवाना गृहमां यावत् (जइ कसरत करी, स्नान करी, शरीर अलंकृत करी, बाह्य उपस्थानशाळामां आवी पट्टहस्तीपर) आरूढ थया. आठ आठ मंगल आगळ चाल्या. कूणिकनी जेम सर्व कहेबुं. श्वेत श्रेष्ठ चामरो वींझाते वींझाते सते समुद्रविजय विगेरे दश दशार सहित यावत् सार्थवाह विगेरे सहित परिवर्या सता सर्व समुद्रिवडे यावत् वाजित्रना शब्दवडे द्वारवती नगरीनी मध्ये मध्ये थइने नीकळ्या. शेष सर्व अधिकार कूणिकनी जेम जाणवो यावत् भगवान अर्हन् श्री अरिष्टनेमिनी पर्युपासना (सेवा) करवा लाग्या.

मू०—तते णं तस्स निसदस्स कुमारस्स उपिं पासायवरगयस्स तं महता जणसदं च जहा जमाली जाव धम्मं सोच्चा निसम्म वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—सदहामि णं भंते ! निगंथं पावयणं जहा चित्तो जाव सावगधम्मं पडिवज्जाति, पडिवज्जित्ता पडिगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते निषध कुमार श्रेष्ठ प्रासादपर रहेलो हतो, तेणे मोटो लोकशब्द सांभलीने जमालिनी जेम भगवान पासे आवी, धर्म सांभली, हृदयमां धारी, वंदना करी, नमस्कार कर्या. वंदना नमस्कार करी आ ग्रमाणे कहुं—हे भगवान !

हं निर्ग्रथ प्रवचननी श्रद्धा करुंछुं. विगेरे कही चित्रनी जेम यावत् श्रावक धर्म अंगीकार कर्यो. अंगीकार करी पाछो पोताने घेर गयो.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं अरहओ अरिटुनेमिस्स अंतेवासी वरदत्ते नामं अणगारे उराले जाव विहरति ।

अर्थ—ते काले ते समये अर्हन् श्रीअरिष्टनेमिना शिष्यवरदत्त नामना अनगार (गणधर) उदार एवा यावत् विचरता हता. मू०—तते णं से वरदत्ते अणगारे निसढं कुमारं पासति, पासित्ता जातसद्धे जाव पज्जुवासमाणे एवं वयासी—अहो णं भंते ! निसढे कुमारे इट्ठे इट्ठरूवे कंते कंतरूवे एवं पिए मणुन्नए मणामे मणामरूवे सोमे सोमरूवे पियंदसणे सुरूवे ।

अर्थ—त्यारपछी ते वरदत्त अनगारे निषध कुमारने जोयो. जोइने तेनापर श्रद्धा उत्पन्न थइ यावत् भगवाननी पासे आवी तेनी पर्युपासना करता सता आ ग्रमाणे कहुं—अहो भगवान ! निषध कुमार इट्ठ, इट्ठरूपवाळो, कांत, कांतरूपवाळो, एज ग्रमाणे प्रिय, मनोज्ञ, मनने गमतो, मनने गमता रूपवाळो, सौम्य, सौम्यरूपवाळो; प्रियदर्शन अने सारारूपवाळो छे.

मू०—निसढे णं भंते ! कुमारे णं अयमेयारूवे माणुयइड्डी किण्णा लद्धा ? किण्णा पत्ता ? पुच्छा जहा सूरियाभस्स ।

अर्थ—तो हे भगवान ! निपथ कुमारे आ आवा प्रकारनी मनुष्यक्राद्धि शी रीते मेळवी ? शी रीते प्राप्त करी ?
एस सूर्याभिनी जेवी पृच्छा करी एटले के गौतमस्वामीए सूर्याभिदेवनी क्राद्धि संबंधी प्रश्न पूछ्यो हतो तेम आ वरदत्त मुनिए
निपथ कुमार संबंधी प्रश्न कर्यो.

मू०—एवं खलु वरदत्ता ! ते णं काले णं ते णं समए णं इहेव जंबुद्वीवे दीवे भारहे वासे
रोहीडए नामं नगरे होत्था रिद्धं । मेहवन्ने उज्जाणे, मणिदत्तस्स जक्खस्स जक्खस्वाययणे ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे वरदत्त ! ते काले ते समये आज जंबुद्वीप नामना द्वीपमां भरतक्षेत्रमां रोहिड नामनुं
नगर हतुं. ते क्राद्धिमान विगेरे विशेषणवाळुं हतुं. तेनी बहार ईशान विदिशाने विषे मेघवर्ण नामे उद्यान हतुं. तेमां मणि-
दत्त नामना यक्षनुं यक्षायतन (चैत्य) हतुं.

मू०—तत्थ णं रोहीडए नगरे महब्बले नामं राया, पउमावई नामं देवी, अन्नया कदाइ तंसि
तारिसगंसि सयणिज्जंसि सीहं सुमिणे, एवं जम्मणं भाणियव्वं जहा महब्बलस्स, नवरं वीरंगतो
नामं, बत्तीसतो दाओ बत्तीसाए रायवरकद्दगाणं पाणिं जाव ओगिज्जमाणे ओगिज्जमाणे पाउसव-
रिसारत्तसरयेहमंतगिम्हवसंते छप्पि उऊ जहाविभवे समाणे काले गालेमाणे इट्टे सदे जाव विहरति ।

अर्थ—ते रोहिड नगरमां महावळ नामे राजा हतो. तेने पडूमावती नामे राणी होती. तेणीए एकदा कदाचित् ते तेवा

प्रकारना शयनने विषे सुती सती स्वप्नमां सिंह जोयो. ए प्रमाणे तेना जन्म पर्यंत सर्व वृत्तांत (भगवतीसूत्रमां कहेला) महाबळ कुमारनी जेम् कहेवो. विशेष ए के-तेतुं वीरंगदत्त (वीरंगद) नाम आप्युं. तेने बत्रीशनो दायजो आपी एक ज दिवसे राजाओनी बत्रीश श्रेष्ठ कन्याओ साथे पाणिग्रहण कराव्युं. यावत् संगीत गाते सते गाते सते प्रावृट् (जेठ, अषाढ, वर्षारत्र, शरद, हेमंत, ग्रीष्म अने वसंत, (चैत्र, वैशाख) ए छए ऋतुने उचित वैभव प्रमाणे भोग भोगवतो सतो कालने निर्गमन करतो सतो इष्ट एवा शब्दादिक भोग भोगवतो यावत् रह्यो. (भोगववा लाग्यो.)

मू०-ते णं काले णं ते णं समए णं सिद्धत्था नाम आचारिया जातिसंपन्ना जहा केसी, नवरं बहुस्सुया बहुपरिवारा जेणेव रोहीडए नगरे जेणेव मेहवन्ने उज्जाणे जेणेव मणिदत्तस्स जम्बवस्स जम्बवाययणे तेणेव उवागते अहापडिरुवं जाव विहरति । परिस्सा निगगया ।

अर्थ-ते काले ते समये सिद्धार्थ नामना आचार्य जातिसंपन्न त्रिगेरे केशी गणधरनी जेवा विशेषणाळा, विशेष ए के बहुश्रुतवाळा घणा परिवारवाळा ज्यां रोहिड नगर हतुं, ज्यां मेघवर्ण उद्यान हतुं, ज्यां मणिदत्त यक्षनुं यक्षायतन हतुं त्यां आव्या सता यथायोग्य यावत् उपाश्रय याचीने विहर्या-रह्या. तेमने वांदवा माटे नगरमांथी पर्यदा नीकळी.

मू०-तते णं तस्स वीरंगतस्स कुमारस्स उपिं पासायवरगतस्स तं महता जणसइं च जहा जमाली निगगतो धम्मं सोच्चा जं नवरं देवाणुप्पिया ! अस्मापियरो आपुच्छामि जहा जमाली

तहेव निम्बुंतो जाव अणगारे जाते जाव गुत्तवंभयारी ।

अर्थ—ते वखते ते वीरंगदत्त कुमार श्रेष्ठ प्रासादनी उपर क्रीडा करतो रहेलो हतो, ते आवा प्रकारना मोटा जनशब्दने सांभळी जमालिनी जेम वांदवा नीकळ्यो. धर्म सांभळी प्रतिबोध पाय्यो. विशेषए के (ते आ प्रमाणे गुरु पासे वोल्यो के) हे देवानुग्रिय ! हुं मारा मातापितानी रजा लइने आबुं. (एम कही घेर आवी मातापितानी रजा लइ) जेम जमालि तेम नीकळ्यो यावत् अनगार (साधु) थयो यावत् गुप्त ब्रह्मचारी थयो.

मू०—तते णं से वीरंगते अणगारे सिद्धत्थाणं आयरियाणं अंतिए सामाइयमादियाइं जाव एक्कारस अंगाइं अहिज्जति, अहिज्जित्ता वट्ठइं जाव चउत्थ जाव अप्पाणं भावेमाणे बहुपडिपुण्णाइं पणयालीसवासाइं सामन्नपरियायं पाउणित्ता दोमासियाए संलेहणाए अत्ताणं झूसित्ता सवीसं भत्तसयं अणसणाए छेदित्ता आलोइयपडिक्कते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा वंभलोए कप्पे मणोरमे विमाणे देवत्ताए उववन्ने । तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं दससागरोवमाइं ठिई पन्नत्ता । तत्थ णं वीरंगयस्स देवस्स दससागरोवमाइं ठिई पणत्ता ।

अर्थ—त्यापछी ते वीरंगदत्त अनगार सिद्धार्थ आचार्यनी पासे सामायिकादिक यावत् अग्यार अंग भण्या, भणीने

ઘણા ઉપવાસ, છઠ્ઠ, અઠ્ઠમ વિગેરે તપવડે યાવત્ આત્માને ભાવતા સતા પરિપૂર્ણ પીસ્તાલીશ વર્ષ સુધી ચારિત્રપર્યાય પાઠીને વે માસની સંલેખનાવડે આત્માને (શરીરને) શુષ્ક કરી એકસો ને વીશ ભક્ત (ભોજન) અનશનવડે છેદીને આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કરી સમાધિપૂર્વક કાઠ સમયે (મરણસમયે) કાઠ કરી (મરણ પામી) બ્રહ્મલોકકલ્પ નામના પાંચમા દેવલોકમાં મનોરમ નામના વિમાનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. ત્યાં કેટલાક દેવોની દશ સાગરોપમની સ્થિતિ કહેલી છે. ત્યાં વીરંગદત્ત દેવની પળ દશ સાગરોપમની સ્થિતિ કહી છે.

મૂ૦—તે ણં વીરંગતે દેવે તાતો દેવલોગાઓ આઊઝણું જાવ અણંતરં ચયં ચઇત્તા ઇહેવ બારવડ઼્ાં નયરીંણ બલદેવસ્સ રત્તો રેવડ઼્ાં દેવીંણ કુચ્છિંણ પુત્તત્તાંણ ઉવવન્ને ।

અર્થ—તે વીરંગદત્ત દેવ તે દેવલોકથી આયુષ્યને ક્ષયે યાવત્ આંતરા રહિત ચવીને આ જ દ્વારવતી નગરીમાં બઠ્ઠદેવ રાજાની રેવતી રાણીની કુક્ષિને વિષે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો છે.

મૂ૦—તતે ણં સા રેવતી દેવી તંસિ તારિસંગંસિ સયણિજ્ઞંસિ સુમિણંદંસણં જાવ ઉપ્પિં પાસા-યવરગતે વિહરતિ । તં ઇવં યલુ વરદત્તા ! નિસંદેણં કુમારેણં અયમેયારૂવે ઓરાલે મણુયડ઼્ાં લહ઼્ા ।

અર્થ—ત્યારપછી તે રેવતી રાણી તે તેવા પ્રકારના શયનને વિષે સિંહનું સ્વપ્ન જોઈને જાગી યાવત્ (તેણીંણ પુત્ર પ્રસવ્યો. તેનું નામ નિષધ પાડયું) તે શ્રેષ્ઠ પ્રાસાદની ઉપર રહ્યો સતો વિચરે છે—ક્રીડા કરે છે. તે આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે

वरदत्त मुनि ! निषध कुमारे आ आवा प्रकारनी उदार मनुष्यक्रद्धि प्राप्त करी छे.

मू०—पमू० णं भंते ! निसढे कुमारे देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडा जाव पव्वइत्ताए ? हंता पमू०
से एवं भंते ! से एवं भंते ! इइ वरदत्ते अणगारे जाव अप्पाणं भावेमाणे विहरति ।

अर्थ—(वरदत्त मुनिए पूछुं के—) हे भगवान ! ते निषध कुमार आप देवानुप्पियनी पासे मुंड थावत् प्रव्रज्या
लेवाने समर्थ थशे ? (प्रश्न बोल्या) हा, समर्थ थशे. (वरदत्त बोल्या) हे भगवान ! ते ए ज प्रमाणे हो, हे भगवान !
ते ए ज प्रमाणे हो. ए प्रमाणे कही भगवाननुं वचन अंगीकार करी वरदत्त अनगार थावत् आत्माने भावता सता
विचरवा लाग्या.

मू०—तते णं अरहा अरिट्टनेमी अण्णदा कदाइ बारवतीओ नगरीओ जाव बहिया जणवय-
विहारं विहरति । निसढे कुमारे समणोवासए जाए अभिगतजीवाजीवे जाव विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी अहंन् श्री अरिट्टनेमि भगवान एकदा कदाचित् द्वारवती नगरीथी नीकली थावत् बहार जनपद (देश)
विगेरेमां विहार करवा लाग्या. तथा निषध कुमार पण श्रमणोपासक थयो सतो जीव अजीव विगेरे तत्त्वनी जाणकार
एवो सतो थावत् वर्तवा लाग्यो.

मू०—तते णं से निसढे कुमारे अण्णया कयाइ जेणेव पोसहसाला तेणेव उवागच्छइ, उवाग-

ચિહ્ન જાવ દબ્બસંસ્થારોવગતે વિહરતિ ।

અર્થ—ત્યારપછી તે નિષધ કુમાર એકદા કદાચિત્ જ્યાં પૌષધશાલા હતી ત્યાં આવ્યો. આવીને યાવત્ દર્ભના સંસ્થારાપર રહ્યો સતો વિચરતો હતો—રહ્યો હતો.

મૂ૦—તતે પં તસ્સ નિસહસ્સ કુમારસ્સ પુવ્વરત્તાવત્તકાલસમયંસિ ધમ્મજાગરિયં જાગરમાણસ્સ ઇમેયારૂવે અજ્ઞાતિથિએ જાવ સમુપ્પજિત્થા—ધન્ના પં તે ગામાગર જાવ સંનિવેસા જત્થ પં અરહા અરિટ્ટનેમી વિહરતિ, ધન્ના પં તે રાઈસર જાવ સત્થવાહપ્પભિત્તિઓ જે પં અરિટ્ટનેમિં વંદતિ નમંસતિ જાવ પજ્જુવાસતિ, જતિ પં અરહા અરિટ્ટનેમી પુવાણુપુલ્લિં નંદણવણે વિહરેજ્ઞા તેણં અહં અરહં અરિટ્ટનેમિં વંદિજ્ઞા જાવ પજ્જુવાસિજ્ઞા ।

અર્થ—ત્યારપછી તે નિષધ કુમાર પૂર્વરાત્રિ અને અપરાત્રિ (મધ્યરાત્રિ) ને સમયે ધર્મજાગરિકા પ્રત્યે જાગતો હતો તે વચ્ચે તેને આવા પ્રકારનો અધ્યવસાય (વિચાર) યાવત્ ઉત્પન્ન થયો—ધન્ય છે તે ગામ, આકર, યાવત્ સંનિવેશને કે જ્યાં અહિં શ્રીઅરિષ્ટનેમિ ભગવાન વિચરે છે. ધન્ય છે તે રાજા, ઈશ્વર, યાવત્ સાર્થવાહ વિગેરેને કે જેઓ શ્રીઅરિષ્ટનેમિ ભગવાનને વાંદે છે, નમસ્કાર કરે છે, યાવત્ તેમની પર્યુપાસના (સેવા) કરે છે. જો અહિં શ્રીઅરિષ્ટનેમિ ભગવાન પૂર્વાનુપૂર્વીએ (અનુક્રમે) વિચરતા સતા અહીં નંદનવનમાં વિચરે (પધારે) તો હું અહિં શ્રીઅરિષ્ટનેમિ ભગવાનને

वंदना करं यावत् पर्युपासना करं.

श्री
निरया-
बलिका,
(बन्दिदसा)

॥११८॥

मू०—तते णं अरहा अरिट्टुनेमी निसढस्स कुमारस्स अयमेयारूवं अज्झत्थियं जाव विया-
णित्ता अट्टारसाहिं समणसहस्सेहिं जाव नंदणवणे उज्जाणे विहरति । परिसा निग्गया ।

अर्थ—त्यारपछी अर्हन् श्रीअरिट्टुनेमि भगवान निपथ कुमारना आ आवा प्रकारना अध्यवसाय (विचार) ने यावत्
जाणीने अठार हजार साधु विगेरे सहित यावत् नंदनवन उद्यानमां विहर्या (पधार्या). तेमने बांदवा माटे नगरीमांथी
पर्यदा नीकली.

मू०—तते णं निसढे कुमारे इमीसे कहाए लद्धट्टे समाणे हट्ट तुट्ट चाउग्घट्टेणं आसरहेणं
निग्गते, जहा जमाली, जाव अम्मापियरो आपुच्छित्ता पव्वियिते, अणगारे जाते, जाव गुत्तवंभयारी ।

अर्थ—त्यारपछी ते निपथकुमार आ कथानो अर्थ पामे सते हट्टतुट्ट थइ चार बंदावाळा अथ जोडेला रथवडे (रथमां
वेसी) नीकळ्यो. जमालिनी जेम भगवान पासे आब्यो. यावत् मातापितानी रजा लइ प्रव्रजित थयो, अनगार (साधु)
थयो, यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी थयो.

मू०—तते णं से निसढे अणगारे अरहतो अरिट्टुनेमिस्स तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइय-
माइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जति, अहिज्जित्ता बहूइं चउत्थछट्टु जाव विचित्तेहिं तवोक्कम्मोहिं

अप्पाणं भावेमाणे बहुपडिपुण्णाइं नव वासाइं सामणपरियागं पाउणाति बायालीसं भत्ताइं अणसणाए छेदेति आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते आणुपुवीए कालगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते निषध अनगर अर्हन् श्रीअरिष्टनेमि भगवानना तथाप्रकारना स्थविरसुनिनी पासे सामायिकादिक अग्यार अंगने भण्या. भणीने घणा उपवास, छट्ठ, अष्टम विगेरे यावत् विचित्र प्रकारना तपकर्मवडे आत्माने भावता सत्ता परिपूर्ण नव वर्ष सुधी चारित्रपर्यायिने पाळी बेताळीश भक्तने अनशनवडे छेदी आलोचना प्रतिक्रमण करी समाधिने पाम्या सत्ता अनुक्रमे कालधर्म पाम्या.

मू०—तते णं से वरदत्ते अणगारे निसडे अणगारं कालगतं जाणित्ता जेणेव अरहा अरिट्टनेमी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता जाव एवं वयासी—एवं खलु देवाणुप्पियाणं अंतेवासी निसडे नामं अणगारे पगतिभइए जाव विणीए से णं भंते ! निसडे अणगारे कालमासे कालं किच्चा कहिं गते ? कहिं उववण्णे ?

अर्थ—त्यारपछी ते वरदत्त अनगर निषध अनगारने कालधर्म पामेला जाणीने ज्यां अर्हन् श्रीअरिष्टनेमि भगवान हता त्यां आव्या. आवीने यावत् आ प्रमाणे वोल्या—हे भगवान ! आ प्रमाणे निश्चे आप देवानुप्रियना शिष्य निषध नामना अनगर प्रकृतिथी भद्रक यावत् विनयवाळा हता. ते निषध अनगर हे भगवान ! काल समये काल करीने क्यां

गया ? क्या उत्पन्न थया ?

मू०—वरदत्तादि अरहा अरिटुनेमी वरदत्तं अणगारं एवं वयासी—एवं खलु वरदत्ता ! ममं अंतेवासी निसढे नामं अणगारे पगइभदे जाव विणीए ममं तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइय-
माइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिजित्ता बहुपडिपुण्णाइं नव वासाइं सामणपरियागं पाउणिन्ता
बायालीसं भत्ताइं अणसणाए छेदेत्ता आलोइयपडिक्कते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा उड्डं
चंदिमसूरियगहनक्खत्ततारारूवाणं सोहम्मीसाण जाव अच्छुते तिणिण य अट्टारसुत्तरे गेविज्ज-
विमाणे वाससते वीतीवत्तिता सव्वट्टुसिद्धविमाणे देवत्ताए उववण्णे । तत्थ णं देवाणं तेत्तीसं
सागरोवमाइं ठिई पणत्ता ।

अर्थ—वरदत्तादिक सर्वने उद्देशीने अर्हन् श्री अरिष्टनेमि भगवान वरदत्त अनगारने आ प्रमाणे कहेता हता—आ
प्रमाणे निश्चे हे वरदत्त ! मारो शिष्य निषध नामनो अनगार प्रकृतिथी भद्रक यावत् विनयवाळो हतो, ते मारा तथाप्रकारना
स्थविर साधुनी पासे सामायिकादिक अग्यार अंग भणीने परिपूर्ण नव वर्ष सुधी चारित्रपर्याय पाळीने वेंताळीश भक्तने
(२१ दिवसने) अनशनवडे छेदीने आलोचना प्रतिक्रमण करीने समाधि पामीने कालसमये कालधर्म पामीने उंचे चंद्र,

सूर्य, ग्रह, नक्षत्र अने ताराओना विमानोने ओळंगी, सौधर्म, ईशान विगेरे घावत् अच्युत नामना वारमा देवलोकने ओळंगी, ते उपर नव त्रैवेयकना त्रणसो ने अढार विमानोने ओळंगीने सर्वार्थसिद्ध नामना विमानमां देवपणे उत्पन्न थयो छे. त्यां देवोनी तेवीश सागरोपमनी स्थिति कहेली छे.

मू०— से णं भंते ! निसहे देवे तातो देवलोगाओ आउक्खएणं भवक्खएणं ठिइक्खएणं अणंतरं चयं चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ?

अर्थ—हे भगवान ! ते निषघ देव ते देवलोकथकी आयुष्यना क्षये करीने एटले आयुक्कर्मना दळीयानी निर्जरणावडे करीने, भवना क्षये करीने एटले देवगति विगेरेना कारणभूत कर्मनी निर्जरावडे करीने, स्थितिना क्षये करीने एटले आयु-कर्मनी स्थितिना पूर्ण वेदवाए करीने आंतरा रहित चयने एटले देवभव संबधी शरीरने तजीने अथवा च्यवनने करीने क्यां जशे ? जइने पण क्यां उत्पन्न थशे ?

मू०—वरदत्ता ! इहेव जंबुद्वीवे दीवे महाविदेहे वासे उन्नाते नगरे विसुद्धपिड्वसे रायकुले पुत्तत्ताए पच्चायाहिति ।

अर्थ—हे वरदत्त मुनि ! आ ज जंबूद्वीप नामना द्वीपमां महाविदेह क्षेत्रमां उन्नतनामना नगरमां विशुद्ध मातापिताना वंशमां राजाना कुलमां पुत्रपणे उत्पन्न थशे.

मू० तते णं से उम्मुक्कबालभावे विणयपरिणयमित्ते जोवणगमणुप्पत्ते तहारूवाणं थेराणं अंतिए केवलबोहिं बुज्झित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वज्झिहिति । से णं तत्थ अणगारे भविस्ससति इरियासमिते जाव गुत्तबंभयारी ।

अर्थ—त्यारपछी ते बाल्यपणाथी मुक्त थइ, विज्ञान अवस्थाने प्राप्त थइ यौवनने पाम्यो सतो तथाप्रकारना स्थविर साधुनी पासे केवल (संपूर्ण) बोधिने पामीने अगारवासथी अनगारपणाने पामशे. ते त्यां अनगार (साधु) थशे. ते ईर्यासमितिवाळा यावत् गुप्त ब्रह्मचारी थशे.

मू०—से णं तत्थ बहूइं (हिं) चउत्थछट्टुमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासखमणेहिं विचिच्चेहिं तवोक्कम्मोहिं अप्पाणं भावेमाणे बहूइं वासाइं सामणपपरियागं पाउणिस्ससति, पाउणिच्चा मासियाए संलैहणाए अत्ताणं झूसिहिति, झूसित्ता साट्ठं भत्ताइं अणसणाए छेदिहिति । जस्सट्ठाए कीरति णगगभावे मुंडभावे अपहाणाए जाव अदंतवणाए अच्छत्ताए अणोवाहणाए फलहसेज्जा कट्ठसेज्जा केसलोए बंभचेरवासे परघरपवेसे पिंडवाउलद्धावलद्धे उच्चावया य गामकंटया अहियासिज्जति, तमट्ठं आराहेहिति, आराहित्ता चरिमेहिं उस्सासानिस्सासेहिं सिज्झिहिति बुज्झिहिति जाव

सवदुस्वखानं अंतं काहिति ।

अर्थ—ते त्यां घणा उपवास, छठे, अष्टमे, दशमे (चार उपवास), द्वादशमे (पांच उपवास) विगेरे तथा मास-क्षपण अर्धमासक्षपण विगेरे विचित्र प्रकारना तपकर्मवडे आत्माने भावता सता घणा वर्ष सुधी चारित्रपर्याय पाळशे. पाळीने एक मासनी संलेखनावडे आत्माने (शरीरने) क्षीण करशे, क्षीण करीने साठ भक्तने अनशनवडे छेदशे. जे अर्थने माटे नग्नपणुं अंगीकार कर्युं, मुंडपणुं कर्युं, स्नाननो अभाव, यावत् दांत साफ न करवा, छत्र रहितपणुं, मोजडी रहितपणुं, पाटीयापर शयन, काष्ठपर शयन, केशनो लोचं, ब्रह्मचर्यवास, आहारपाणी माटे परधरमां प्रवेश, आहारनी प्राप्ति अने अप्राप्तिमां समभाव तथा उंचा नीचा ग्रामकंटक एटले कानने कांटा समान लोकोना आक्रोश वचननुं श्रवण ए सर्व सहन करशे, ते अर्थने आराधशेः आराधीने छेछा उक्कासनिश्वासे करीने कार्यनी समाप्तिने लीधे सिद्ध थशे, केवलज्ञाने करीने बुद्ध थशे, यावत् (सर्व कर्मना अंशोवडे मुकाशे, समग्र कर्म करेला विकारवडे रहित थवाथी स्वस्थ थशे,) तथा सर्व दुःखनो अंत करशे.

मू०—एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव निक्खेवओ ! एवं सेसा वि एक्कारस अज्झयणा नेयवा संगहणीअणुसारेण अहीणमइरित्त एक्कारससु वि ॥

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीए यावत् वहिदशा नामना पांचमा वर्गना पहिला

અધ્યયનનો આ નિષેપ કહ્યો છે. એ જ પ્રમાણે બાકીના અગ્યાર અધ્યયનો જાણવા. સંગ્રહણીને અનુસારે ન્યૂનાધિક રહિત-
પણે અગ્યારે જાણવા.
इति पंचमवर्गो संमत्तो

મૂ૦—નિરયાવલિયાસુયલ્લંઘો સમ્મત્તો । સંમત્તાણિ ઉવંગાણિ । નિરયાવલિયાઉવંગે પં એગો
સુયલ્લંઘો પંચ વર્ગા પંચસુ દિવસેસુ ઉદિસ્સંતિ । તત્થ ચત્તસુ વર્ગેસુ દસ દસ ઉદેસગા, પંચમવર્ગે
બારસ ઉદેસગા । નિરયાવલિયાસુયલ્લંઘો સમ્મત્તો ।

॥ નિરયાવલિયા સુત્તં સમ્મત્તં ॥

અર્થ—નિરયાવલિકા શ્રુતસ્કંધ સમાપ્ત થયો. સર્વ (બારે) ઉપાંગો સમાપ્ત થયા. નિરયાવલિકા ઉપાંગમાં એક શ્રુતસ્કંધ છે
તેના પાંચ વર્ગોનો પાંચ દિવસોવડે ઉદેશો થાય છે. તેમાં ચાર વર્ગોમાં દશ દશ ઉદેશા છે. પાંચમા વર્ગમાં બાર ઉદેશા છે.

શ્રી નિરયાવલિકાસૂત્ર સમાપ્ત.

रोवमाइं ठिई, महाविदेहे वासे सिज्झिहिति । एवं खलु जंबू ! निक्खेवओ ॥ ६ ॥

अर्थ—मणिवती नगरी, माणिभद्र गाथापति, तेणे स्थविर मुनि पासे प्रव्रज्या लीधी, अग्यार अंगनो अभ्यास कर्यो. घणा वर्षो चारित्रपर्याय पाळ्यो. एक मासनी संलेखना करी. साठ भक्तनो अनशनवडे विच्छेद कर्यो. काळ करी माणिभद्र विमानमां उत्पन्न थया. त्यां बे सागरोपमनी स्थिति छे. त्यांथी चवी महाविदेह क्षेत्रमां जन्मी दीक्षा लइ सिद्धिपदने पामशे. आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! छट्ठा अध्ययननो निक्षेप थयो. (६)

इति तृतीयवर्गस्य षष्ठं अध्ययनम्

मू—एवं दत्ते ७ सिवे ८ बले ९ अणाढिते १० सवे जहा पुण्णभदे देवे । सव्वेसिं दोसाग-
रोवमाइं ठिती । विमाणा देवसरिसनामा । पुव्वभवे दत्ते चंदणाणामए, सिवे मिहिलाए, बलो
हत्थिणपुरे नगरे, अणाढिते काकंदिते, चेइयाइं जहा संगहणीए ।

तत्तिओ वग्गो सम्मत्तो.

अर्थ—ए ज प्रमाणे दत्त ७, शिव ८, बल ९ अने अणाढिय १० आ चारे देवना चार अध्ययनो जाणवां. ते पूर्णभद्र देवनी जेम कहेवा. सव्वे बे सागरोपमनी स्थितिवाळा. तेमना विमानो तेमना नाम सदृश नामवाळा. पूर्वभवमां दत्त चंदना

નગરીમાં, શિવ મિથિલા નગરીમાં, બલ હસ્તિનાપુર નગરમાં અને અણાદિય કાંકંદી નગરીમાં ઉત્પન્ન થયા હતા. ચૈત્યનાં નામ સંગ્રહણીમાં કહ્યા પ્રમાણે જાણવાં. (૭-૮-૯-૧૦)

ટીકાર્થ—આ ગ્રંથમાં પહેલો વર્ગ દશ અધ્યયનવાલો નિરયાવલિકા (કપ્પિયા) નામનો છે. બીજો વર્ગ દશ અધ્યયનવાલો છે. તે વર્ગનું નામ કલ્પાવતંસિકા છે. ત્રીજો વર્ગ પદ્ય દશ અધ્યયનવાલો છે. તે વર્ગનું પુષ્પિકા નામ છે. તે ત્રીજા વર્ગમાં પહેલા અધ્યયનમાં ચંદ્ર નામના જ્યોતિષકેંદ્રની કથા છે. ૧. બીજા અધ્યયનમાં સૂર્યની વક્તવ્યતા છે. ૨. ત્રીજા અધ્યયનમાં શુક્ર મહાગ્રહની વક્તવ્યતા છે. ૩. ચોથા અધ્યયનમાં બહુપુત્રિકા દેવીની વક્તવ્યતા છે. ૪. પાંચમા અધ્યયનમાં પૂર્ણભદ્રદેવની વક્તવ્યતા છે. ૫. છઠ્ઠા અધ્યયનમાં માણિભદ્રદેવની વક્તવ્યતા છે. ૬. સાતમા અધ્યયનમાં પૂર્વભવે ચંદના નગરીનો નિવાસી દત્ત નામનો ગાથાપતિ બે સાગરોપમની સ્થિતિવાલો દત્ત નામનો દેવ થયો, તેની વક્તવ્યતા છે. ૭. આઠમા અધ્યયનમાં મિથિલા નગરીનો રહીશ શિવ નામનો ગૃહપતિ બે સાગરોપમની સ્થિતિએ શિવનામના દેવપણે ઉત્પન્ન થયેલ, તેની વક્તવ્યતા છે. ૮. નવમા અધ્યયનમાં હસ્તિનાપુરનો રહીશ બલ નામનો ગાથાપતિ બે સાગરોપમના આયુષે પહેલા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયેલ બલ નામનો દેવ, તેની વક્તવ્યતા છે. ૯. દશમા અધ્યયનમાં કાંકંદી નગરીનો રહીશ અણાદિય નામનો ગૃહપતિ બે સાગરોપમના આયુષે તે જ નામે પહેલા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયેલ, તેની વક્તવ્યતા છે. ૧૦.

ત્રીજો વર્ગ સમાપ્ત.

अथ पुष्पचूला नामना चोथा वर्गनो प्रारंभ-

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवता उक्खेवओ ।

अर्थ—सुधर्मास्वामीने जंबूस्वामी पूछे छे के—हे भगवान ! श्रमण भगवान महावीरस्वामीए पुष्पचूलिका नामना चोथा वर्गनो शो उत्क्षेप कर्यो छे ? तयारे सुधर्मास्वामी उत्तर आपे छे.

मू०—जाव दस अज्झयणा पणत्ता, तं जहा—“ सिरि १ हिरि २ धिति ३ कित्ति (ची) ओ ४ बुद्धि ((छी) ५ लच्छी ६ य होइ बोधवा । इलादेवी ७ सुरादेवी ८ रसदेवी ९ गंधदेवी १० य ॥१॥”

अर्थ—श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीए चोथा पुष्पचूला नामना वर्गना यावत् दश अध्ययनो कहां छे. ते आ प्रमाणे—“ श्री १, ही २, धृति ३, कीर्त्ति ४, बुद्धि ५, लक्ष्मी ६, इलादेवी ७, सुरादेवी ८, रसदेवी ९ अने गंधदेवी १० ए नामनां अध्ययनो जाणवां.

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवंगाणं चउत्थस्स वग्गस्स पुप्फचूलाणं दस अज्झयणा पणत्ता, पढमस्स णं भंते ! उक्खेवओ ।

अर्थ—हे भगवान ! जो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए निरयाचलिका उपांगना चोथा

वर्ग पुष्पचूलानां दश अध्ययनो कक्षां छे, तो हे भगवान ! पहेला अध्ययननो उत्क्षेप शुं कक्षो छे ? ते कहो.

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, सामी समोसडे, परिसा निगया ।

अर्थ—आ प्रमाणे निथे हे जंबू ! ते काले ते समये राजगृह नगर हतुं. तेनी बहार गुणशील चैत्य हतुं. ते नगरमां श्रेणिक राजा होता. त्यां (वनमां) एकदा श्रीमहावीरस्वामी समवसर्या. तेमने चांदवा माटे नगरमांथी पर्वदा नीकळी.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं सिरिदेवी सोहम्मे कप्पे सिरिवडिसए विमाणे सभाए सुहम्माए सिरिसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सेहिं चउहिं महत्तरियाहिं सपरिवाराहिं जहा बहुपुत्तिया जाव नट्टविहिं उवदंसित्ता पडिगता । नवरं दारियाओ नत्थि ।

अर्थ—ते काले ते समये श्री नामे देवी सौधर्मकल्प नामना पहेला देवलोकमां श्रीवडिसक नामना विमानमां सुधर्मा नामनी सभामां श्री नामना सिंहासन उपर चार हजार सामानिक देव, चार महत्तरिका विगेरे परिवार सहित हती. ते बहुपुत्रिका देवीनी जेम भगवान पासे आवी, नाट्याविधि देखाडीने पाछी गइ. विशेष ए के आ श्रीदेवीने दारिकाओ न कहेवी. मात्र दारको ज विकुर्वा होता. (दारिकाओ विकुर्वा नहोती.)

मू०—पुव्वभवपुच्छा । एवं खलु गोयमा ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नगरे,

गुणसिलए चेइए, जियसत्तू राया ।

अर्थ—पढी गौतमस्वामीए ते श्रीदेवीनो पूर्वभव पूछ्यो, त्यारे भगवाने तेमने उत्तर आप्यो—आ प्रमाणे निश्च हे गौतम ! ते काळे ते समये राजगृह नामे नगर हतुं. तेनी बहार गुणशील नामनुं चैत्य हतुं. ते नगरमां जितशत्रु नामे राजा हता.

मू०—तत्थ णं रायगिहे नयरे सुदंसणो नामं गाहावई परिवसति, अहे ।

अर्थ—ते राजगृह नगरमां सुदर्शननामे गाथापति रहेतो हतो. ते आढ्य विगेरे विशेषणवाळो हतो.

मू०—तस्स णं सुदंसणस्स गाहावइस्स पिया नामं भारिया होत्था, सोमाला ।

अर्थ—ते सुदर्शन गाथापतिने प्रिया नामनी भार्या हती. ते सुकुमाळ विगेरे विशेषणवाळी हती.

मू०—तस्स णं सुदंसणस्स गाहावइस्स धूया पियाए गाहावतिणीए अत्तिया भूया नामं दारिया होत्था, बुद्धा बुद्धकुमारी जुण्णा जुण्णकुमारी पडितपुत्तथणी वरगपरिवज्जिया यावि होत्था ।

अर्थ—ते सुदर्शन गाथापतिनी पुत्री प्रिया नामनी गाथापतिनीनी आत्मजा भूता नामनी दारिका हती. ते बुद्ध एटले मोटी थइ हती, बुद्ध छातां कुमारी ज हती, जीर्ण शरीरवाळी हती, जीर्ण थया छातां कुमारी हती, तेणीना स्तन शिथिल अने पडी गयेला एटले लटकता हता, तेम ज वर (भर्तार) वडे रहित हती.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं पासे अरहा पुरिसादाणीए जाव नवरयणीए, वण्णओ

सो चेव, समोसरणं, परिसा निगया ।

अर्थ—ते काळे ते समये श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषोमां प्रधान यावत् नव हाथ उंचा शरीरवाळा विंगेरे ते ज वर्णन कहेलुं. एकदा त्यां तेमनुं समवसरण थंयुं. तेमने वांदवा माटे पर्यदा नगरमांथी नीकळी.

मू०—तते णं सा भूया दारिया इमीसे कहाए लच्छट्टा समाणी हट्टुट्टा जेणेव अस्मापियरो तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता एवं वदासी—एवं खलु अस्मताओ ! पासे अरहा पुरिसादाणीए पुवाणुपुंवे चरमाणे जाव देवगणपरिवुडे विहरति, तं इच्छामो णं अस्मयाओ ! तुब्भेहि अब्भणुणया समाणी पासस्स अरहओ पुरिसादाणीयस्स पायवंदियागमित्तए ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका आ कथाना अर्थने पामी सती हट्ट थइ सती ज्यां मातापिता हता त्यां आवी. आवीने आ प्रमाणे बोली—आ प्रमाणे निश्चे हे मातापिता ! श्रीपार्श्वनाथ पुरुषोमां प्रधान अनुक्रमे विचरता यावत् देवोना समूहे परिवरेला सता अहीं पधार्या छे. तो हे मातापिता ! तमारी आज्ञा पामी सती हुं श्री पार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीयना पादवदन करवा माटे जवा इच्छुं छुं.

मू०—अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पाडिबंघं ।

अर्थ—मातापिताए कहुं—हे देवानुप्रिया ! इच्छा प्रमाणे कर. विलंब न कर.

मू०—तते णं सा भूया दारिया णहाया जाव सरीरा चेडीचक्कवालपरिकिण्णा साओ गिहाओ पडिनिक्खमति, पडिनिक्खमित्ता जेणेव बाहिरिया उवट्टाणसाला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता धम्मिअं जाणप्पवरं दुरुद्धा ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका स्नान करी यावत् शरीरे विभूषित थइ दासीओना समूहे परिवरी सती पोताना घरमांथी बहार नीकळी, नीकळीने ज्यां बहारनी उपस्थानशाला (सभा) हती त्यां आवी. आवीने धार्मिक श्रेष्ठ वाहन-पर आरूढ थइ-चडी.

मू०—तते णं सा भूया दारिया निययपरिवारपरिवुडा रायगिहं नगरं मज्झमज्जेणं निगच्छति, निगच्छित्ता जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता छत्तादीए तित्थकरातिसए पासति, पासित्ता धम्मियाओ जाणप्पवराओ पच्चोरुभित्ता चेडिचक्कवालपरिकिण्णा जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता तिक्खुत्तो जाव पज्जुवासति ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका पोताना परिवारवडे परिवरी सती राजगृह नगरनी मध्ये मध्ये थइने नीकळी, नीकळीने ज्यां गुणशील चैत्य हतुं त्यां आवी. आवीने तेणीए छत्रादिक तीर्थकरना अतिशय जोया. जोइने धार्मिक श्रेष्ठ

यान (वाहन) थी नीचे उतरीने दासीओना समूहथी परिवारी सती ज्यां श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीय होता त्यां आवी.
आवीने तेमने त्रणवार प्रदक्षिणा करी यावत् पर्युपासना करवा लागी.

मू०—तते णं पासे अरहा पुरिसादाणीए भूयाए दारियाए तीसे महइ० धम्मकहाए ।
धम्मं सोच्चा निसम्म हट्टुट्टा जाव वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—सद्वहामि
णं भंते ! निगंथं पावयणं जाव अब्भुट्टेमि णं भंते ! निगंथं पावयणं से जहेव तुब्भे वदह जं,
नवरं देवाणुप्पिय ! अस्मापियरो आपुच्छामि, तते णं अहं जाव पव्वइत्तए । अहासुहं देवाणुप्पिया !

अर्थ—त्यारपछी श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीए ते भूता दारिका तथा ते मोटी पर्वदा आगळ धर्मकथा कही. ते
धर्मकथा सांभळीने हृदयमां धारीने हट्टुट्ट थइ सती ते भूताए भगवानने वंदना करी, नमस्कार कर्या. वंदना नमस्कार
करी ते आ प्रमाणे बोली—हे भगवान ! हुं आ निर्ग्रंथ प्रवचन उपर श्रद्धा करुं छुं यावत् हे भगवान ! हुं निर्ग्रंथ प्रवचनमां
सावधान थइ छुं. जे प्रमाणे तमो कहो छो ते तेम ज छे. पण विशेष ए के—हे देवानुप्पिय ! हुं मारा मातापितानी रजा लउं.
त्यारपछी हुं यावत् प्रवज्या लेवा इच्छुं छुं. त्यारे भगवान बोल्या के—हे देवानुप्पिया ! जेम सुख उपजे तेम कर.
प्रतिबंध—विलंब न कर.

मू०—तते णं सा भूया दारिया तमेव धम्मियं जाणप्पवरं जाव दुरुहति, दुरुहित्ता जेणेव

रायगिहे नगरे तेणेव उवागता, रायगिहं नगरं मज्झमज्झेणं जेणेव सए गिहे तेणेव उवागता,
रहाओ पच्चोरुहिता जेणेव अस्मापितरो तेणेव उगावता, करतल जहा जमाली आपुच्छति ।
अहासुहं देवाणुप्पिए ! ।

अर्थ—त्यारपल्ली ते भूता दारिका ते ज पोताना धार्मिक श्रेष्ठ वाहन उपर यावत् आरूढ थइ. आरूढ थइने ज्यां
राजगृह नगर हंतुं, त्यां आवी सती राजगृह नगरनी मध्ये मध्ये थइने ज्यां पोतां घर हंतुं त्यां आवी. रथमांथी नीचे
उतरी ज्यां मातापिता हता त्यां आवी. जमालिनी जेम बे हाथ जोडी दीक्षा लेवानी रजा मागी. त्यारे मातापिता बोलया
के—हे देवानुग्रिया ! जेम तने सुख उपजे तेम कर.

मू०—तते णं से सुदंसणे गाहावई विउलं असणं पाणं खाइमं साइमं उवक्खडावेति, उव-
क्खडावित्ता मित्तनाति आमंतेति, आमंतित्ता जाव जिमियभुत्तुत्तरकाले सुईभूते निक्खमणमा-
णित्ता कोडुंबियपुरिसे सद्दावेति, सद्दावित्ता एवं वदासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! भूयादारियाए
पुरिससहस्सवाहिणीयं सीयं उवट्टवेह, उवट्टवित्ता जाव पच्चप्पिणह । तते णं ते जाव पच्चप्पिणांति ।

अर्थ—त्यारपल्ली ते सुदर्शन गाथापतिए विस्तारवाळं अशन, पान, खादिम, स्वादिम ए चार प्रकारं भोजन तैयार

कराव्युं. तैयार करावीने मित्र, ज्ञाति विगेरेने आमंत्रण कर्युं. आमंत्रण करीने यावत् तेमने जमाड्या. भोजन कर्या पछी तेमनी दीक्षाने माटे अनुमति लइने कौंडुविक पुरुषोने बोलाव्या. बोलावीने आ ग्रमाणे कहुं-हे देवानुप्रियो ! शीघ्रपणे भूता दारिका माटे हजार पुरुषोए वहन करवा लायक शिविकाने लावो. लावीने यावत् आ मारी आज्ञा पाछी सोंपो. त्यारपछी तेओए पण यावत् आज्ञा पाछी सोंपी.

मू०-तते णं से सुदंसणे गाहावई भूयं दारियं णहायं जाव विभूसियसरीरं पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं दुरूहति, दुरूहिता मित्तनाति० जाव रवेणं रायगिहं नगरं मज्झमज्जेणं जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव उवागते, छत्ताईए तित्थयरातिसए पासति, पासित्ता सीयं ठावेति, ठावित्ता भूयं दारियं सीयाओ पच्चोरुतेति ।

अर्थ-त्यारपछी ते सुदर्शन गाथापतिए भूता दारिकाने स्नान करेली यावत् शरीरे विभूषित थयेलीने हजार पुरुषोथी वहन थती शिविका उपर चडावी (वेसाडी). चडावीने मित्र, ज्ञाति विगेरे परिवार सहित यावत् वाजित्रना शब्द सहित राजगृह नगरनी मध्ये मध्ये थइने ज्यां गुणशील चैत्य हतुं, त्यां आव्यो. आवीने तीर्थकरना छत्रादिक अतिशयो जोया. जोइने शिविकाने स्थापन करी. स्थापन करीने भूता दारिकाने शिविका उपरथी नीचे उतारी.

मू०-तते णं तं भूयं दारियं अस्मापियरो पुरतो काउं जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीए

तेणेव उवागते, तिबुत्तो वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—एवं खलु देवाणुप्पिया ! भूया दारिया अम्हं एगा धूया इट्ठा, एस णं देवाणुप्पिया ! संसारभउव्विग्गा भीया जाव देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडा जाव पव्वयाति, तं एयं णं देवाणुप्पिया ! सिस्सिणिभिक्खं दलयति, पडिच्छंतु णं देवाणुप्पिया ! सिस्सिणीभिक्खं । अहासुहं देवाणुप्पिया ! ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिकाने तेना मातापिता आगळ करीने ज्यां श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीय हता त्यां आव्या. आवीने त्रण वार वंदना करी, नमस्कार कर्यां. वंदना नमस्कार करी आ प्रमाणे बोल्या—आ प्रमाणे निश्चे हे देवानुप्रिय ! आ भूता दारिका अमारें एक ज पुत्री छे. ते अमोने अत्यंत इष्ट छे. ते आ हे देवानुप्रिय ! संसारना भयथी उद्देग पामी छे, भय पामी छे, तेथी यावत् देवानुप्रिय एवा आपनी पासे मुंड थइ यावत् प्रवज्या लेवा इच्छे छे. तो हे देवानुप्रिय ! आने अमे शिष्यारूप भिक्षा तरिके आपने आपीए छीए. तेथी हे देवानुप्रिय ! आ शिष्यारूप भिक्षाने आप अंगीकार करो (स्वीकारो). त्यारे भगवान बोल्या—हे देवानुप्रियो ! जेम तमने सुख उपजे तेम थाओ.

मू०--तते णं सा भूता दारिया पासेणं अरहा एवं वुत्ता समाणी हट्ठा उत्तरपुरिच्छिमं सयमेव आभरणमल्लालंकारं उम्मुयइ, जहा देवाणंदा पुप्फचूलाणं अंतिए जाव गुत्तबंभयारिणी ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका श्रीपार्श्वनाथ अहने आ प्रमाणे कही सती हर्ष पामी उत्तरपूर्व वच्चेनी ईशान दिशामां जइ पोतानी मेळे आभरण, पुष्पमाला अने अलंकार पोताना शरीरपरथी उतार्या. देवानंदानी जेम पुष्पचूलानी पासै दीक्षा ग्रहण करी यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाली थइ.

मू०—तते णं सा भूता अज्जा अण्णदा कदाइ सरीरपाओसिया जाया यावि होत्था, अभि-
क्खणं अभिक्खणं हत्थे धोवति, पादे धोवति, एवं सीसं धोवति, मुहं धोवति, थणगंतराइं
धोवति, कक्खंतराइं धोवति, गुज्झंतराइं धोवति, जत्थ जत्थ वि य णं ठाणं वा सिज्जं वा निसीहिं
वा चेतेति तत्थ तत्थ वि य णं पुद्दामेव पाणएणं अब्भुक्खेति, ततो पच्छा ठाणं वा सिज्जं वा
निसीहिं वा चेतेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता आर्या एकदा कदाचित् शरीरनी शुश्रूषा करनारी थइ. तेथी ते चारंवार हाथ धोवा लागी, पग धोवा लागी. ए ज प्रमाणे मस्तक धोवा लागी, मुख धोवा लागी, स्तनना मध्यभागने धोवा लागी, कक्षाना मध्यने धोवा लागी, गुह्यस्थानना मध्यने धोवा लागी, ते ज्यां ज्यां स्थानने, शय्याने के आसनने करती हती, त्यां त्यां पण प्रथम ते पाणीवडे ते स्थानने छांटती हती अने त्यारपछी त्यां स्थानने, शय्याने के आसनने करती हती.

मू०—तते णं तातो पुप्फचूलातो अज्जातो भूयं अज्जं एवं वदासी—अम्हे णं देवाणुप्पिए ।

સમળીઓ નિર્ગંથીઓ ફરિયાસમિયાઓ જાવ ગુત્તવંભચારિણીઓ, નો યલુ કપ્પતિ અમ્હં સરીરપા-
ઓસિયાળં હોત્તણ, તુમં ચ ણં દેવાણુપ્પિણ ! સરીરપાઓસિયા અભિવ્વણં અભિવ્વણં હત્થે ધોવસિ
જાવ નિસીહિયં ચેતેહિ, તં ણં તુમં દેવાણુપ્પિણ ! ઇયસ્સ ઠાણસ્સ આલોણહિ ત્તિ, સેસં જહા
સુભદ્દાણ જાવ પાડિયંકં ઉવસ્સયં ઉવસંપજિત્તા ણં વિહરતિ ।

અર્થ—ત્યારપછી તે પુણ્ણપૂલા આર્યાણે ભૂતા આર્યાણે આ પ્રમાણે કહ્યું—હે દેવાનુપ્રિયા ! આપણે સાધ્વીઓ, નિર્ગંથીઓ, ફરિયાસમિતિવાળી યાવત્ ગુણ વ્રક્ષચર્યવાળી છીએ, તેથી નિશ્ચે આપણને શરીરની શુશ્રૂષા કરનાર થવું કલ્પે નહીં, પણ તું તો હે દેવાનુપ્રિયા ! શરીરની શુશ્રૂષા કરતી વારંવાર હાથ ધોવે છે યાવત્ પાણી છાંટીને આસન કરે છે. તેથી તું હે દેવાનુપ્રિયા ! આ સ્થાનની આલોચના કર. શેષ અધિકાર સર્વ સુભદ્રા પ્રમાણે જાણવો. યાવત્ તે ભૂતા આર્યા જૂદો ઉપાશ્રય ગ્રહણ કરી વિચરવા લાગી—રહી.

મૂ૦—તતે ણં સા ભૂતા અજ્ઞા અણાહરિયા અણિવારિયા સચ્છંદમઈ અભિવ્વણં અભિવ્વણં
હત્થે ધોવતિ જાવ નિસીહિયં ચેતેતિ ।

અર્થ—ત્યારપછી તે ભૂતા આર્યા અટકાયત વિનાની, નિવારણ વિનાની અને સ્વચ્છંદ મતિવાળી થઈને વારંવાર હાથ ધોવા લાગી યાવત્ પાણી છાંટીને આસન કરવા લાગી.

मू०—तते णं सा भूया अज्जा बहूहिं चउत्थछट्ठम० बहूइं वासाइं सामणपरियागं पाउणिन्ता
तस्स ठाणस्स अणालोइयपडिक्कंता कालमासे कालं किच्चा सोहम्मसे कप्पे सिरिवडिंसए विमाणे
उववायसभाए देवसयणिज्जंसि जाव तोगाहणाए सिरिदेविच्चाए उववण्णा पंचविहाए पज्जत्तीए
भासामणपज्जत्तीए पज्जन्ता ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता आर्या घणा चोथभक्त, छट्ठ, अष्टम विगेरे तप करी घणा वर्षो चारित्रपर्यायने पाली ते
स्थाननी आलोचना अने प्रतिक्रमण कर्या विना कालसमये कालधर्म पामीने सौधर्मकल्पमां श्रीवडींसक विमानमां उपपात
सभामां देवशय्यामां यावत् (सात हाथनी) अवगाहनावडे श्रीदेवीपणे उत्पन्न थइ पांच प्रकारनी पर्यासिवडे भाषा अने
मनपर्यासिवडे पर्यासिवाली थइ.

मू०—एवं खलु गोयमा ! सिरिए देवीए एसा दिवा देविड्डी लद्धा पत्ता, ठिई एगं पलिओवमं ।
अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे गौतम ! श्रीदेवीने आ दिव्य देवीसंबंधी ऋद्धि मळी छे, प्राप्त थइ छे. तेनी स्थिति एक
पल्योपमनी छे.

मू०—सिरी णं भंते ! देवी जाव कहिं गच्छिहिति ? । महाविदेहे वासे सिज्झिहिति ।

अर्थ—हे भगवान ! श्रीदेवी त्यांथी चवीने यावत् क्यां जशे ? हे गौतम ! महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ दीक्षा

लङ् सिद्धिपदने पामशे.

मू०—एवं खलु जंबू ! निक्खवेवओ ।

अर्थ—आ ग्रमाणे निश्चे हे जंबू ! प्रथम अध्ययननो निक्षेप जाणवो. (इति प्रथममध्ययनम्)

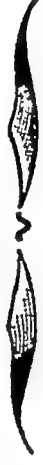
मू०—एवं सेसाण वि नवण्हं भाणियंबं, सरिसनामा विमाणा, सोहम्मसे कप्पे, पुव्वभवे नगर-
चेइयपियमादीणं अप्पणो य नामादी जहा संगहणीए । सव्वा पासस्स अंतिए निक्खंता । तातो
पुप्फचूलाणं सिस्सिणीयातो सरिरपाओसियाओ सव्वाओ अणंतरं चयं चइत्ता महाविदेहे
वासे सिज्झिहिंति ।

॥ चउत्थवग्गो सम्मत्तो ॥ ४

अर्थ—ए ज ग्रमाणे शेष नव अध्ययनो कहेवां. तेना नाम समान नामवाळा विमानो, सौधर्मकल्पमां उत्पत्ति, पूर्व-
भवे नगर, चैत्य, मातापिता विगेरे तथा पोतानां नाम विगेरे सर्व संग्रहणीमां कहाा ग्रमाणे जाणवुं. सर्वे श्रीपार्श्वनाथनी
पासे दीक्षित थइ. तेओ सर्वे पुष्पचूला आर्यानी शिष्याओ थइ. शरीरनी शुश्रूषा करनारी थइ. सर्वे आंतरा रहित चवीने
महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ दीक्षा लङ् सिद्धिपदने पामशे.

इति चतुर्थ वर्ग पुष्पचूला समाप्त.

अथ पंचम वर्ग वल्किदशा-५

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवया महावीरेणं उक्खेवओ उवंगाणं चउत्थस्स वग्गस्स पुप्फचूलाणं अयमट्ठे पणत्ते, पंचमस्स णं भंते ! वग्गस्स उवंगाणं बन्दिदसाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं के अट्ठे पणत्ते ? ।

अर्थ—जो हे पूज्य ! श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीए निरयावलिका उपांगना चौथा वर्ग पुष्पचूलानो आ अर्थ कह्यो छे तो हे पूज्य ! ए उपांगना पांचमा वर्ग वल्किदशानो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कयो अर्थ कह्यो छे ?

मू०—एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव दुवाल्स अज्झयणा पणत्ता, तं जहा—“ निसंढे १ अनिय २ वह ३ वेहल ४ पगती ५ जुत्ती ६ दसरहे ७ दढरहे ८ य । महाधणू ९ सत्तधणू १० दसधणू ११ नामे सयधणू १२ य ॥ १ ॥ ”

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान श्रीमहावीरे यावत् पांचमा वर्गना बार अध्ययनो कहाँ छे. ते आ

પ્રમાણે-નિષ્ઠ ૧, અનિય ૨, વહ ૩, વેહલ ૪, પ્રગતિ ૫, જુત્તિ ૬, દશથ ૭, દહરથ ૮, મહાધનુ ૯, સપ્તધનુ ૧૦, દશધનુ ૧૧ અને શતધનુ ૧૨. આ વાર કુમારના નામના વાર અધ્યયનો છે.

મૂ૦--જઈ ણં ભંતે ! સમણેણં જાવ દુવાલસ અજ્ઞયણા પણત્તા, પઢમસ્સ ણં ભંતે ! ઉક્ખેવઓ !
અર્થ--હે પૂજ્ય ! જો શ્રમણ ભગવાને યાવત્ વાર અધ્યયનો કહ્યાં છે, તો પ્રથમ અધ્યયનનો શો ઉત્કેષ-અર્થ કહ્યો છે ?

મૂ૦--એવંં ખલુ જંબૂ ! તે ણં કાલે ણં તે ણં સમણં વારવઈ નામં નગરી હોત્થા, દુવાલસજો-
યણાયામા જાવ પચ્ચક્કં દેવલોચભૂયા પાસાદીયા દરિસણિજ્ઞા અભિરૂવા પઢિરૂવા !

અર્થ--આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે જંબૂ ! તે કાલે તે સમયે દ્વારવતી નામની નગરી હતી, તે વાર યોજન વિસ્તારવાળી, યાવત્ પ્રત્યક્ષ દેવલોક જેવી, પ્રાસાદીયા ઇટલે ચિત્તને પ્રસન્ન કરનારી, દર્શનીયા ઇટલે જોતાં નેત્રને શ્રમ ન લાગે તેવી, અભિરૂપા ઇટલે મનોહર રૂપવાળી અને પ્રતિરૂપા ઇટલે દરેક જોનાર મનુષ્યને સુંદર લાગે તેવી હતી.

મૂ૦--તીસે ણં વારવઈણ નગરીણ વાહિયા ઉત્તરપુરચ્છિમે દિસીમાણ્ણ સ્થ ણં રેવણ્ણ નામં
પવ્વણ્ણ હોત્થા, તુંગે ગગણતલમણુલિહંતાસિહરે નાણાવિહરુક્ખગુચ્છગુમ્મલતાવહ્લીપરિગતાભિરામે
હંસમિયમયૂરકોંચસારસકાગમયણસાલાકોઇલકુલોવવેતે તડકડગવિથરઉજ્જરપવાલસિહરપડરે
અચ્છરગણદેવસંઘવિજ્ઞાહરમિટ્ટુણસંનિચિન્ને નિચ્ચચ્છણણ્ણ દસારવરવીરપુરિસતેલોક્કલવગાણં સોમે

સુભણ પિયંદસને સુરૂંવે પાસાદીણે જાવ પડિરૂંવે ।

અર્થ—તે દ્વારવતી નગરીની બહાર ઉત્તરપૂર્વે દટલે ઈશાન રૂણાની દિશાના ભાગમાં તે ઠેકાણે રૈવત નામનો પર્વત છે. તે ઉંચો છે, તેના શિખર આકાશતલને સ્પર્શ કરે છે, વિવિધ પ્રકારના આમ્રાદિક વૃક્ષો, ચંપકાદિક ગુચ્છો, ચંપેલી આદિક લતા અને તુવેર આદિક વહ્ણીવડે પરિવેરલ હોવાથી અભિરામ-મનોહર છે, હંસ, મૃગ, મયૂર, ક્રૌંચ, સારસ, કાક, મેના, સાલુંકી અને કોયલ વિગેરે પક્ષીના સમૂહે કરીને સહિત છે, તટ, કટક, વિવર (ગુફા), નિર્ઝરણાં, પ્રયાત (પાણી પડવાનાં સ્થાનો) અને શિખરોવડે વ્યાપ્ત છે, અપ્સરાઓના સમૂહ, દેવોના સમૂહ અને વિદ્યાધરોના સિંધુનોવડે સહિત છે, દશ દશાર, શ્રેષ્ઠ વીરપુરુષો અને ત્રણ લોકને વિષે વહ્વાન ઇવા બહારામ, કૃષ્ણ અને નેમિનાથ વિગેરેનો નિરંતર ઉત્સવરૂપ તે પર્વત છે. તેમ જ તે પર્વત સૌમ્ય, સુભગ, પ્રિયદર્શનવાળો, સુરૂપ, પ્રાસાદીય યાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

મૂ૦—તસ્સ ણં રેવગયસ્સ પવયસ્સ અદૂરસામંતે દ્વથ ણં નંદણવણે નામં ઉજ્જાણં હોત્થા, સવોડયપુપ્ફ જાવ દરિસણિજ્જે ।

અર્થ—તે રૈવત પર્વતની અતિ દૂર કે નજીક નહીં એવે ઠેકાણે નંદનવન નામનું ઉદ્યાન છે. તે સર્વ ઋતુના પુષ્પ સહિત યાવત્ દર્શનીય-જોવા લાયક છે.

મૂ૦—તત્થ ણં નંદણવણે ઉજ્જાણે સુરપ્પિયસ્સ જમ્મસ્સ જમ્મવાયતણે હોત્થા, ચિરાઈણે જાવ

बहुजणो आगम्म अच्चोति सुरप्पियं जक्खाययणं ।

अर्थ—ते नंदनवन उद्यानमां सुरप्रिय नामना यक्षुं यक्षायतन (चैत्य) छे, ते घणा काळनुं स्थापित (जुनुं) छे, यावत् त्यां घणा माणसो आवीने हमेशां ते सुरप्रिय यक्षायतननी (यक्षनी) पूजा करे छे.

मू०—से णं सुरप्पिए जक्खाययणे एगेणं महता वणसंडेणं सबओ समंता संपरिक्खित्ते जहा पुण्णभद्दे जाव सिलावद्धते ।

अर्थ—ते सुरप्रिय यक्षायतन एक मोटा वनखंडवडे सर्व दिशाए चोतरफथी परिवरेलुं छे, तेनुं वर्णन पूर्णभद्र यक्षायतननी जेस यावत् पृथ्वीशिलापट्ट सुधी जाणवुं.

मू०—तत्थ णं बारवईए नयरीए कण्हे नामं वासुदेवे राया होत्था, जाव पसासेमाणे विहरति ।

अर्थ—त्यां द्वारवती नगरीमां कृष्ण नामना वासुदेव राजा होता. यावत् राज्यने शासन करता विचरता होता-ह्या होता.

मू०—से णं तत्थ समुद्विजयपामोक्खाणं दसण्हं दसाराणं, बलदेवपामोक्खाणं पंचण्हं महावीराणं, उग्गसेणपामोक्खाणं सोलसण्हं राईसाहस्सीणं, पज्जुण्णपामोक्खाणं अध्धुट्ठाणं कुमारकोडीणं, संबपामोक्खाणं सट्ठीए दुइंतसाहस्सीणं, वीरसेणपामोक्खाणं एक्खवीसाए वीरसाहस्सीणं, रुप्पिणिपामोक्खाणं सोलसण्हं देवीसाहस्सीणं, अणंगसेणापामोक्खाणं अणेगाणं

गणियासाहस्सीणं, अणोसिं च बहूणं राईसर जाव सत्थवाहप्पाभिईणं वेयड्डगिरिसागरमेरागस्स दाहिणड्डभरहस्स आहेवच्चं जाव विहरति ।

अर्थ—ते कृष्ण राजा त्यां समुद्रविजय विगेरे दश दशार्हो, बळदेव विगेरे पांच महावीरो, उग्रसेन विगेरे सोळ हजार राजाओ, प्रद्युम्न विगेरे साडा त्रण करोड कुमारी, सांव विगेरे साठ हजार दुर्दांत (उद्धत) कुमारी, वीरसेन विगेरे एकवीश हजार वीरो, रुक्मिणी विगेरे सोळ हजार राणीओ, अंगसेना विगेरे अनेक हजार गणिकाओ तथा बीजा घणा राजा, ईश्वर यावत् सार्धवाह विगेरे परिवार सहित उत्तरमां वैताढ्य गिरि अने बीजी त्रण दिशाए समुद्रनी मर्यादावाळा दक्षिणार्ध भरतक्षेत्रना आधिपत्यने भोगवता रहेला होता.

मू०—तत्थ णं बारवईए नयरीए बलदेवे नामं राया होत्था, महया जाव रज्जं पसासे-
माणे विहरति ।

अर्थ—ते द्वारवती नगरीमां बळदेव नामे राजा होता, ते मोटा एटले हिमवंत, मलय, मंदर अने महेन्द्र पर्वत जेवा सारवाळा यावत् राज्यने पाळता सता रद्या होता.

मू०—तस्स णं बलदेवस्स रणो रेवई नामं देवी होत्था, सोमाला जाव विहरति ।

१ कोइथी दमी न शकाय तेवा—दुर्जेय.

अर्थ—ते बळदेव राजाने रेवती नामनी राणी होती. ते सुकोमळ होती यावत् सुखेसुखे विचरती होती.

मू०—तते णं सा रेवती देवी अण्णदा कदाइ तंसि तारिसंगंसि सयणिज्जंसि जाव सीहं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा । एवं सुमिणंदंसणपरिकहणं, कलातो जहा महाबलस्स, नवरं पंनासतो दाओ पण्णासरायकण्णगाणं एगदिवसेणं पाणिग्गहणं, नवरं निसिडे नामं जाव उप्पिं पासदां विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते रेवती राणी एकदा कदाचित् ते तेवा प्रकारना शयनने विपे सुती सती यावत् स्वप्नमां सिंहने जोइने जागी गइ अने जे प्रमाणे स्वप्न जोयुं ते प्रमाणे राजाने कहुं विगेरे. ते राणीए पुत्र प्रसव्यो अने ते कळामां महाबळ कुमार जेवो थयो. विशेष ए के—पचासनो दायजो आप्यो. पचास राजकन्याओंचुं एक दिवसे पाणिग्रहण कराव्युं. विशेष ए के—ते निषध नामनो कुमार यावत् प्रासादनी उपर क्रीडा करतो विचरतो हतो.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं अरहा अरिट्टनेमी आदिकरे दसधणूइ वण्णतो जाव समोसरित्ते, परिसा निग्गया ।

अर्थ—ते काले ते समये अर्हन् अरिट्टनेमि धर्मनी आदिने करनारा, दश धनुष उंचा शरीरवाळा, तेचुं वर्णन कहेवुं. यावत् नंदनवन उद्यानमां समवसर्या. तेमने वांदवा माटे पर्षदा नीकळी.

मू०—तते णं से कणहे वासुदेवे इमीसे कहाए लछट्टे समाणे हट्टुट्टु कोडुंबियपुरिसे सदावेइ, सदावित्ता एवं वदासी—खिप्पामेव देवाणुप्पिया ! सभाए सुहम्माए सामुदाणियं भेरिं तालेहि।

अर्थ—त्यारपछी ते कृष्ण वासुदेवे आ कथानो अर्थ पाय्या सता हट्ट तुष्ट थइ कौडुंबिक पुरुषोने बोलाव्या. बोलावीने आ प्रमाणे कहुं—शीघ्रपणे हे देवानुप्रियो ! सुधर्मा सभामां सामुदानिक (सर्व लोकोने खबर मळे तेवी) भेरीने वगाडो.

मू०—तते णं से कोडुंबियपुरिसे जाव पडिसुणित्ता जेणेव सभाए सुहम्माए सामुदाणिया भेरी तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता तं सामुदाणियं भेरिं महता महता सद्देणं तालेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते कौडुंबिक पुरुषो यावत् कृष्ण वासुदेवनी आज्ञा अंगीकार करीने ज्यां सुधर्मा सभामां सामुदानिक भेरी हती त्यां आव्या. आवीने ते सामुदानिक भेरीने मोटा मोटा शब्दवडे वगाडी.

मू०—तते णं तीसे सामुदाणियाए भेरीए महता महता सद्देण तालियाए समाणीए समुद्विजयपामोक्खा दस दसारा देवीओ उण भाणियवाओ जाव अणंगसेणापामोक्खा अणेगा गणियासहस्सा अन्ने य बहवे राईसर जाव सत्थवाहप्पभित्तो पहाया जाव पायच्छित्ता सव्वालंकारविभूसिया जहाविभवइहिसक्कारसमुदएणं अप्पेगइया हयगया जाव पुरिसवग्गु-

रापरिक्खित्ता जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता करतल कणहं वासुदेवं जणुं विजणुं वद्धावोति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सासुदानिक भेरी मोटा मोटा शब्दे वगाडी सती तेनो प्रतिच्छंद सांभळीने समुद्रविजय विगेरे दश दशारो तथा देवीओ—राणीओ पण कहेवी यावत् अंगसेना विगेरे अनेक हजार गणिकाओ तथा बीजा घणा राजा, ईश्वर यावत् सार्थवाह विगेरे स्नान करी यावत् प्रायश्चित्त करी सर्व अलंकारथी विभूषित थइ, पोतपोताना यथायोग्य वैभव, ऋद्धि अने सत्कारना समुदायवडे केटलाक अश्वपर आरूढ थइने यावत् पुरुषोना समूहे परिवर्या सता ज्यां कृष्ण वासुदेव हता त्यां आव्या. आवीने बे हाथ जोडी कृष्ण वासुदेवने जयवडे विजयवडे वधावता हता—वधाव्या.

मू०—तते णं से कणहे वासुदेवे कोडुंबियपुरिसे एवं वयासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! आभिसेक्क हत्थि कप्पेह हयगयरहपवर जाव पच्चप्पिणांति ।

अर्थ—त्यारपछी ते कृष्ण वासुदेवे कौडुंबिक पुरुषोने आ प्रमाणे कहुं—शीघ्रपणे हे देवानुप्रियो ! अभियेक हस्ती (पट्टहस्ती) ने तैयार करी लावो, तथा श्रेष्ठ एवा अश्व, गज, रथ, विगेरे पण तैयार करी लावो अने मारी आज्ञा पाछी सोंपो, त्यारे तेओए पण यावत् तेम करीने आज्ञा पाछी सोंपी.

मू०—तते णं से कणहे वासुदेवे मज्जणघरे जाव दुरुढे अट्टमंगलगा जहा कूणिए

सेयवरचामरेहिं उध्धुव्वमाणोहि समुद्दविजयपामोक्खोहिं दसहिं दसारेहिं जाव
सत्थवाहप्पंभितीहिं सद्धिं संपरिवुडे सव्विद्धीए जाव रवेणं बारवइं नगरिं मज्झमज्जेणं सेसं
जहा कूणिओ जाव पज्जुवासइ ।

अर्थ—त्यारपछी ते कृष्ण वासुदेव स्नान करवाना गृहमां यावत् (जइ कसरत करी, शरीर अलंकृत करी,
वाह्य उपस्थानशाळांमां आवी पट्टहस्तीपर) आरूढ थया. आठ आठ मंगळ आगळ चाल्या. कूणिकनी जेम सर्व कहेहुं.
श्वेत श्रेष्ठ चामरो वींझाते सते समुद्रविजय विगेरे दश दशार सहित यावत् सार्थवाह विगेरे सहित परिवर्यां सता
सर्व समृद्धिवडे यावत् वाजित्रना शब्दवडे द्वारवती नगरीनी मध्ये मध्ये थइने नीकळ्या. शेष सर्व अधिकार कूणिकनी जेम
जाणवो यावत् भगवान अर्हन् श्री अरिष्टनेमिनी पर्युपासना (सेवा) करवा लाग्या.

मू०—तते णं तस्स निसदस्स कुमारस्स उप्पिं पासायवरगयस्स तं महता जणसदं च
जहा जमाली जाव धम्मं सोच्चा निसम्म वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—
सद्दहामि णं भंते ! निगंगं पावयणं जहा चित्तो जाव सावगधम्मं पडिवज्जाति, पडिवज्जित्ता पडिगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते निषध कुमार श्रेष्ठ प्रासादपर रहेलो हतो, तेणे मोटो लोकशब्द सांभळीने जमालिनी जेम भगवान
पासे आवी, धर्म सांभळी, हृदयमां धारी, वंदना करी, नमस्कार कर्या. वंदना नमस्कार करी आ प्रमाणे कहुं—हे भगवान !

હું નિર્ગ્રંથ પ્રવચનની શ્રદ્ધા કરું છું. વિગેરે કહી ચિત્રની જેમ યાવત્ શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કર્યો. અંગીકાર કરી પાછો પોતાને ઘેર ગયો.

મૂ૦—તે જ કાલે જ તે જ સમયે જ અરહંતો અરિદુનેમિસ્સ અંતેવાસી વરદત્તે નામં અણગારે ઊરાલે જાવ વિહરતિ ।

અર્થ—તે કાલે તે સમયે અર્હંત શ્રીઅરિદુનેમિના શિષ્યવરદત્ત નામના અનગાર (ગણધર) ઉદાર એવા યાવત્ વિચરતા હતા.

મૂ૦—તે જ સે વરદત્તે અણગારે નિસદં કુમારં પાસતિ, પાસિત્તા જાતસધ્ધે જાવ પજ્જુવાસમાણે એવં વયાસી—અહો જં ભંતે ! નિસદે કુમારે ઇદ્દે ઇદ્દુરૂવે કંતે કંતરૂવે એવં પિણ્ણ મણુન્નણ્ણ મણામે મણામરૂવે સોમે સોમરૂવે પિયદંસણે સુરૂવે ।

અર્થ—ત્યારપછી તે વરદત્ત અનગારે નિષધ કુમારને જોયો. જોઈને તેનાપર શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ યાવત્ ભગવાનની પાસે આવી તેની પર્યુપાસના કરતા સતા આ પ્રમાણે કહ્યું—અહો ભગવાન ! નિષધ કુમાર ઇદ્દ, ઇદ્દરૂપવાળો, કાંત, કાંતરૂપવાળો, એ જ પ્રમાણે પ્રિય, મનોહર, મનને ગમતો, મનને ગમતા રૂપવાળો, સૌમ્ય, સૌમ્યરૂપવાળો; પ્રિયદર્શન અને સારારૂપવાળો છે. મૂ૦—નિસદે જં ભંતે ! કુમારે જં અયમેયારૂવે માણુયઈહી કિણ્ણા લઘ્ધા ? કિણ્ણા પત્તા ?

પુચ્છા જહા સૂરિયામસ્સ ।

अर्थ—तो हे भगवान ! निपथ कुमारे आ आवा प्रकारनी मनुष्यक्रद्धि शी रीते मेळवी ? शी रीते प्राप्त करी ?
एम् सूर्याभिनी जेवी पृच्छा करी एटले के गौतमस्वामीए सूर्याभदेवनी क्रद्धि संबंधी प्रश्न पूछ्यो हतो तेम आ वरदत्त मुनिए निपथ कुमार संबंधी प्रश्न कर्यो.

मू०—एवं खलु वरदत्ता ! ते णं काले णं ते णं समए णं इहेव जंबुद्वीवे दीवे भारहे वासे रोहीडए नामं नगरे होत्था रिद्धं० । मेहवन्ने उज्जाणे, मणिदत्तस्स जम्बस्स जम्बस्वाययणे ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे वरदत्त ! ते काले ते समये आ ज जंबुद्वीप नामना द्वीपमां भरतक्षेत्रमां रोहिड नामनुं नगर हतुं. ते क्रद्धिमान विगेरे विशेषणवाळुं हतुं. तेनी बहार ईशान विदिशाने विपे मेघवर्ण नामे उद्यान हतुं. तेमां मणिदत्त नामना यक्षनुं यक्षायतन (चैत्य) हतुं.

मू०—तत्थ णं रोहीडए नगरे महब्बले नामं राया, पडमावई नामं देवी, अन्नया कदाइ तंसि तारिसगंसि सयणिज्जंसि सीहं सुमिणे, एवं जम्मणं भाणियवं जहा महब्बलस्स, नवरं वीरंगतो नामं, बत्तीसतो दाओ बत्तीसाए रायवरकन्नगाणं पाणिं जाव ओगिज्जमाणे ओगिज्जमाणे पाउसवरिसारत्तसरयेहमंतगिम्हवसंतं छप्पि उऊ जहाविभवे समाणे काले गालेमाणे इट्टे सद्दे जाव विहरति ।

अर्थ—ते रोहिड नगरमां महाबळ नामे राजा हतो. तेने पड्मावती नामे राणी होती. तेणीए एकदा कदाचित् ते तेवा

प्रकारना शयनेने विषे सुती सती स्वप्नमां सिंह जोयो. ए ग्रमाणे तेना जन्म पर्यंत सर्व धृत्तांत (भगवतीसूत्रमां कहेला) महाबळ कुमारानी जेम कहेवो. विशेष ए के-तेनुं वीरंगदत्त (वीरंगद) नाम आप्युं. तेने बत्रीशनी दायजो आपी एक ज दिवसे राजाओनी बत्रीश श्रेष्ठ कन्याओ साथे पाणिग्रहण कराव्युं. यावत् संगीत गाते सते गाते सते प्राष्टुट् (जेठ, अपाड, वर्षारत्र, शरद, हेमंत, ग्रीष्म अने वसंत, (चैत्र, वैशाख) ए छए ऋतुने उचित वैभव ग्रमाणे भोग भोगवतो सतो कालने निर्गमन करतो सतो इष्ट एवा शब्दादिक भोग भोगवतो यावत् रख्यो. (भोगववा लाग्यो.)

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं सिद्धत्था नाम आयरिया जातिसंपन्ना जहा केसी, नवरं बहुस्सुया बहुपरिवारा जेणेव रोहीडए नगरे जेणेव मेहवन्ने उज्जाणे जेणेव मणिदत्तस्स जम्बखस्स जम्बखाययणे तेणेव उवागते अहापडिरूवं जाव विहरति । परिसा निगगया ।

अर्थ—ते काले ते समये सिद्धार्थ नामना आचार्य जातिसंपन्न विगेरे केशी गणधरनी जेवा विशेषणवाळा, विशेष ए के बहुश्रुतवाळा घणा परिवारवाळा ज्यां रोहिड नगर हतुं, ज्यां मेघवर्ण उद्यान हतुं, ज्यां मणिदत्त यक्षनुं यक्षायतन हतुं त्यां आब्या सता यथायोग्य यावत् उपाश्रय याचीने विहर्या—रह्या. तेमने बांदवा माटे नगरमांथी पर्षदा नीकळी.

मू०—तते णं तस्स वीरंगतस्स कुमारस्स उपि पासायवरगतस्स तं महता जणसदं च जहा जमाली निगगतो धम्मं सोच्चा जं नवरं देवाणुप्पिया ! अम्मापियरो आपुच्छामि जहा जमाली

तहेव निक्खंतो जाव अणगारे जाते जाव गुत्तबंभयारी ।

अर्थ—ते वखते ते वीरंगदत्त कुमार श्रेष्ठ ग्रासादनी उपर क्रीडा करतो रहेलो हतो, ते आवा प्रकारना मोटा जनशब्दने सांभळी जमालिनी जेम वांदवा नीकळ्यो. धर्म सांभळी प्रतिबोध पाम्यो. विशेष ए के (ते आ प्रमाणे गुरु पासे वोल्यो के) हे देवानुग्रिय ! हुं मारा मातापितानी रजा लइने आबुं. (एम कही घेर आवी मातापितानी रजा लइ) जेम जमालि तेम नीकळ्यो यावत् अनगर (साधु) थयो यावत् गुप्त ब्रह्मचारी थयो.

मू०—तते णं से वीरंगते अणगारे सिद्धत्थाणं आयरियाणं अंतिए सामाइयमादियाइं जाव एक्कारस अंगाइं अहिज्जति, अहिज्जित्ता बहूइं जाव चउत्थ जाव अप्पाणं भावेमाणे बहुपडिपुण्णाइं पणयालीसवासाइं सामन्नपरियायं पाउणित्ता दोमासियाए संलेहणाए अत्ताणं झूसित्ता सवीसं भत्तसयं अणसणाए छेदिता आलोइयपडिक्कते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा बंभलोए कप्पे मणोरमे विमाणे देवत्ताए उववन्ने । तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं दससागरोवमाइं ठिई पन्नत्ता । तत्थ णं वीरंगयस्स देवस्स दससागरोवमाइं ठिई पणत्ता ।

अर्थ—त्यारपछी ते वीरंगदत्त अनगर सिद्धार्थ आचार्यनी पासे सामाधिकारिक यावत् अण्यार अंग भण्या, भणीने

ઘણા ઉપવાસ, છઠ્ઠ, અઠ્ઠમ વિગેરે તપવડે યાવત્ આત્માને ભાવતા સતા પરિપૂર્ણ પીસ્તાઢીશ વર્ષ સુધી ચારિત્રપર્યાય પાઢીને બે માસની સંલેખનાવડે આત્માને (શરીરને) શુષ્ક કરી ઇકસો ને વીશ મક્ત (મોજન) અનશનવડે છેડીને આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કરી સમાધિપૂર્વક કાઢ સમયે (મરણસમયે) કાઢ કરી (મરણ પામી) બ્રહ્મલોકકલ્પ નામના પાંચમા દેવલોકમાં મનોરમ નામના વિમાનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. ત્યાં કેટલાક દેવોની દશ સાગરોપમની સ્થિતિ કહેલી છે. ત્યાં વીરંગદત્ત દેવની પળ દશ સાગરોપમની સ્થિતિ કહી છે.

મૂ૦—તે ણં વીરંગતે દેવે તાતો દેવલોગાઓ આઝવલ્લણં જાવ અણંતરં ચયં ચડત્તા ઇહેવ બારવડ્ડાં નયરીં બલદેવસ્સ રત્તો રેવડ્ડાં દેવીં કુલ્લિંસિ પુત્તત્તાં ઉવવન્ને ।

અર્થ—તે વીરંગદત્ત દેવ તે દેવલોકથી આયુષ્યને ક્ષયે યાવત્ આંતરા રહિત ચવીને આ જ દ્વારવતી નગરીમાં બઢદેવ રાજાની રેવતી રાણીની કુલ્લિને વિષે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો છે.

મૂ૦—તતે ણં સા રેવતી દેવી તંસિ તારિસગંસિ સયણિજ્ઞંસિ સુમિણદંસણં જાવ ડપ્પિ પાસા-યવરગતે વિહરતિ । તં ઇવં લલુ વરદત્તા ! નિસદ્દેણં કુમારેણં અયમેયારુવે ઓરાલે મણુયડ્ડી લલ્લા ।

અર્થ—ત્યારપહી તે રેવતી રાણી તે તેવા પ્રકારના શયનને વિષે સિંહનું સ્વપ્ન જોઈને જાગી યાવત્ (તેણીં પુત્ર પ્રસવ્યો. તેનું નામ નિષધ પાડયું) તે શ્રેષ્ઠ પ્રાસાદની ઉપર રહ્યો સતો વિચરે છે—ક્રીડા કરે છે. તે આ પ્રમાણે નિશ્ચે હે

वरदत्त मुनि ! निपथ कुमारे आ आवा प्रकारनी उदार मनुष्यक्रद्धि प्राप्त करी छे,

मू०—पमू णं भंते ! निसढे कुमारे देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडा जाव पव्वइत्तए ? हंता पमू !
से एवं भंते ! से एवं भंते ! इइ वरदत्ते अणगारे जाव अप्पाणं भवेमाणे विहरति ।

अर्थ—(वरदत्त मुनिए पूछुं के—) हे भगवान ! ते निपथ कुमार आप देवानुप्पियनी पासे मुंड थइ यावत् प्रव्रज्या लेवाने समर्थ थशे ? (प्रभु बोल्या) हा, समर्थ थशे. (वरदत्त बोल्या) हे भगवान ! ते ए ज प्रमाणे हो, हे भगवान ! ते ए ज प्रमाणे हो. ए प्रमाणे कही भगवाननुं वचन अंगीकार करी वरदत्त अनगार यावत् आत्माने भावता सता विचरवा लाग्या.

मू०—तत्ते णं अरहा अरिट्टुनेमी अणणदा कदाइ बारवतीओ नगरीओ जाव बहिया जणवय-
विहारं विहरति । निसढे कुमारे समणोवासए जाए अभिगतजीवाजीवे जाव विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी अहंन् श्री अरिट्टुनेमि भगवान एकदा कदाचित् द्वारवती नगरीथी नीकळी यावत् बहार जनपद (देश) विगेरेमां विहार करवा लाग्या. तथा निपथ कुमार पण श्रमणोपासक थयो सतो जीव अजीव विगेरे तच्चनो जाणकार एवो सतो यावत् वर्तवा लाग्यो.

मू०—तत्ते णं से निसढे कुमारे अणणया कयाइ जेणेव पोसहसाला तेणेव उवागच्छइ, उवाग-

च्छित्ता जाव दब्भसंस्थारोगते विहरति ।

अर्थ—त्यारपणी ते निपध कुमार एकदा कदाचित् ज्यां पौषधशाळा हती त्यां आव्यो. आवीने यावत् दर्भना संथारापर र्हो सतो विचरतो हतो—रहो हतो.

मू०—तते णं तस्स निसढस्स कुमारस्स पुव्वरत्तावत्तकालसमयांसि धम्मजागरियं जागरमाणस्स इमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पजित्था—धन्ना णं ते गामागर जाव संनिवेसा जत्थ णं अरहा अरिट्टनेमी विहरति, धन्ना णं ते राईसर जाव सत्थवाहप्पभित्तिओ जे णं अरिट्टनेमिं वंदति नमंसति जाव पज्जुवासति, जति णं अरहा अरिट्टनेमी पुव्वाणुपुव्विं नंदणवणे विहरेज्जा तेणं अहं अरहं अरिट्टनेमिं वंदिज्जा जाव पज्जुवासिज्जा ।

अर्थ—त्यारपणी ते निपध कुमार पूर्वरात्रि अने अपररात्रि (मध्यरात्रि) ने समये धर्मजागरिका प्रत्ये जागतो हतो ते वरवते तेने आवा प्रकारनो अध्यवसाय (विचार) यावत् उत्पन्न थयो—धन्य छे ते गाम, आकर, यावत् संनिवेशने के ज्यां अर्हन् श्रीअरिट्टनेमि भगवान विचरे छे. धन्य छे ते राजा, ईश्वर, यावत् सार्थवाह विगेरेने के जेओ श्रीअरिट्टनेमि भगवानने वांदे छे, नमस्कार करे छे, यावत् तेमनी पर्युपासना (सेवा) करे छे. जो अर्हन् श्रीअरिट्टनेमि भगवान पूर्वाणुपूर्वीए (अनुक्रमे) विचरता सता अहीं नंदनवनमां विचरे (पधारे) तो हुं अर्हन् श्रीअरिट्टनेमि भगवानने

वंदना करुं यावत् षर्युपासना करुं.

मू०—तते णं अरहा अरिदुनेमी निसढस्स कुमारस्स अयमेयारूवं अज्झत्थियं जाव विया-
णित्ता अट्टारसहिं समणसहस्सेहिं जाव नंदणवणे उज्जाणे विहरति । परिसा निग्गया ।

अर्थ—त्यारपछी अहंन् श्रीअरिदुनेमि भगवान निपध कुमारना आ आवा प्रकारना अध्यवसाय (विचार) ने यावत्
जाणीने अडार हजार साधु विगरे सहित यावत् नंदनवन उद्यानमां विहर्या (पधार्या). तेमने वांदवा माटे नगरीमांथी
पर्यदा नीकळी.

मू०—तते णं निसढे कुमारे इमीसे कहाए लच्छट्टे समाणे हट्ट तुट्ट चाउग्घट्टेणं आसरहेणं
निग्गते, जहा जमाली, जाव अस्मापियरो आपुच्छित्ता पवयित्ते, अणगारे जाते, जाव गुत्तबंभयारी ।

अर्थ—त्यारपछी ते निपधकुमार आ कथानो अर्थ पामे सते हट्टतुट्ट थइ चार घंटावाळा अश्व जोडिला स्थवडे (रथमां
वेसी) नीकळ्यो. जमालिनी जेस भगवान पासे आव्यो. यावत् मातापितानी रजा लइ प्रव्रजित थयो, अनगार (साधु)
थयो, यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळो थयो.

मू०—तते णं से निसढे अणगारे अरहतो अरिदुनेमिस्स तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइय-
माइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जति, अहिज्जित्ता बहूइं चउत्थच्छट्ट जाव विचित्तेहिं तवोक्कम्मेहिं

अप्पाणं भावेमाणे बहुपडिपुण्णाइं नव वासाइं सामण्णपरियागं पाउणति वायालीसं भत्ताइं
अणसणाए छेदेति आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते आणुपुवीए कालगतं ।

अर्थ—त्यारपल्ली ते निषध अनगार अर्हन् श्रीअरिष्टनेमि भगवानना तथाप्रकारना स्थविरसुनिनी पासे सामायिकादिक
अग्यार अंगने भण्या. भणीने दणा उपवास, छट्ठ, अष्टम विगेरे यावत् विचित्र प्रकारना तपकर्मवडे आत्माने भावता
सत्ता परिपूर्णं नव वर्ष सुधी चारित्रपर्यायने पाळी वेंतालीश भक्तने अनशनवडे छेदी आलोचना प्रतिक्रमण करी समाधिने
पाम्या सत्ता अनुक्रमे कालधर्म पाम्या.

मू०—तते णं से वरदत्ते अणगारे निसंढे अणगारं कालगतं जाणित्ता जेणेव अरहा अरिट्टनेमी
तेणेव उदागच्छइ, उवागच्छित्ता जाव एवं वयासी—एवं खलु देवाणुप्पियाणं अंतेवासी निसंढे नामं
अणगारे पगतिभइए जाव विणीए से णं भंते ! निसंढे अणगारे कालमासे कालं किच्चा कहिं
गते ? कहिं उववण्णे ?

अर्थ—त्यारपल्ली ते वरदत्त अनगार निषध अनगारने कालधर्म पामेला जाणीने ज्यां अर्हन् श्रीअरिष्टनेमि भगवान
हता त्यां आव्या. आवीने यावत् आ प्रमाणे बोल्या—हे भगवान ! आ प्रमाणे निश्चे आप देवानुप्रियना शिष्य निषध
नामना अनगार प्रकृतिथी भद्रक यावत् विनयवाळा हता. ते निषध अनगार हे भगवान ! काल समये काल करीने क्यां

गया ? क्यां उत्पन्न थया ?

मू०—वरदत्तादि अरहा अरिटुनेमी वरदत्तं अणगारं एवं वयासी—एवं खलु वरदत्ता ! ममं अंतेवासी निसढे नामं अणगारे पगइभदे जाव विणीए ममं तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइय-
माइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिजित्ता बहुपडिपुण्णाइं नव वासाइं सामणपरियागं पाउणित्ता
बायालीसं भत्ताइं अणसणाए छेदेत्ता आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा उहुं
चंदिमसूरियगहनक्खत्ततारारूवाणं सोहम्मीसाण जाव अच्छुते तिणिण य अट्टारसुत्तरे गेविज्ज-
विमाणे वाससते वीतीवत्तिता सबट्टसिद्धविमाणे देवत्ताए उववण्णे । तत्थ णं देवाणं तेत्तीसं
सागरोवमाइं ठिई पणत्ता ।

अर्थ—वरदत्तादिक सर्वने उद्देशीने अर्हन् श्री अरिष्टनेमि भगवान वरदत्त अनगारने आ प्रमाणे कहेता हत्ता—आ
प्रमाणे निश्चे हे वरदत्त ! मारो शिष्य निषध नामनो अनगार प्रकृतिथी भद्रक यावत् विनयवालो हतो, ते मारा तथाप्रकारना
स्थविर साधुनी पासे सामायिकादिक अग्यार अंग भणीने परिपूर्ण नव वर्ष सुधी चारित्रपर्याय पाळीने वेंतालीश भक्तने
(२१ दिवसने) अनशनवडे छेदीने आलोचना प्रतिक्रमण करीने समाधि पामीने काळसमये काळधर्म पामीने उंचे चंद्र,

સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર અને તારાઓના વિમાનોને ઓલંગી, સૌધર્મ, ઈશાન વિગેરે યાવત્ અચ્યુત નામના વારમા દેવલોકને ઓલંગી, તે ઉપર નવ ગ્રૈવેયકના ત્રણસો ને અઢાર વિમાનોને ઓલંગીને સર્વાર્થસિદ્ધ નામના વિમાનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો છે. ત્યાં દેવોની તેત્રીશ સાગરોપમની સ્થિતિ કહેલી છે.

મૂ૦— સે પં મંતે ! નિસઢે દેવે તાતો દેવલોગાઓ આઠઠ્ઠવણં ભવઠ્ઠવણં ઠિઠ્ઠઠ્ઠવણં અણંતરં ચયં ચઢ્ઠતા કહિં ગઠ્ઠિઠ્ઠહિતિ ? કહિં ઉવવઞ્જિહિતિ ?

અર્થ—હે ભગવાન ! તે નિષદ્ય દેવ તે દેવલોકથકી આયુષ્યના ક્ષયે કરીને ઇટલે આયુકર્મના દલીયાની નિર્જરણાવઢે કરીને, ભવના ક્ષયે કરીને ઇટલે દેવગતિ વિગેરેના કારણભૂત કર્મની નિર્જરાવઢે કરીને, સ્થિતિના ક્ષયે કરીને ઇટલે આયુ-કર્મની સ્થિતિના પૂર્ણ વેદવાણ કરીને આંતરા રહિત ચયને ઇટલે દેવભવ સંવંધી શરીરને તજીને અથવા ય્યવનને કરીને કયાં જશે ? જહને યણ કયાં ઉત્પન્ન થશે ?

મૂ૦—વરદત્તા ! ઇહેવ જંબુદ્વીવે દીવે મહાવિદેહે વાસે ઉન્નાતે નગરે વિસુઠ્ઠપિઠ્ઠવંસે રાયકુલે પુત્તત્તાણ પઞ્ચાયાહિતિ ।

અર્થ—હે વરદત્ત મુનિ ! આ જ જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપમાં મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ઉન્નતનામના નગરમાં વિશુદ્ધ માતાપિતાના વંશમાં રાજાના કુલમાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થશે.

मू० तते णं से उम्मुक्कबालभावे विणयपरिणयमित्ते जोवणगमणुप्पत्ते तहारूवाणं थेराणं अंतिए केवलबोहिं बुज्झित्ता अगाराओ अणगारियं पवज्झिहिति । से णं तत्थ अणगारे भविस्सति इरियासमिते जाव गुत्तबंभयारी ।

अर्थ—त्यारपछी ते बाल्यपणाथी मुक्त थइ, विज्ञान अवस्थाने प्राप्त थइ शौचनने पाम्यो सतो तथाग्रकारना स्थविर साधुनी पासे केवल (संपूर्ण) बोधिने पामीने अगारवासथी अनगारपणाने पामशे. ते त्यां अनगार (साधु) थशे. ते ईर्यासमितिवाळा यावत् गुप्त ब्रह्मचारी थशे.

मू०—से णं तत्थ बहूइं (हिं) चउत्थछट्टुमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासखमणेहिं विचित्तेहिं तवोकम्मोहिं अप्पाणं भावेमाणे बहूइं वासाइं सामणपरियागं पाउणिस्सति, पाउणित्ता मासियाए संलेहणाए अत्ताणं झूसिहिति, झूसित्ता साट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदिहिति । जस्सट्ठाए कीरति णगगभावे मुंडभावे अणहाणाए जाव अदंतवणाए अच्छत्ताए अणोवाहणाए फलहसेज्जा कट्ठसेज्जा केसलोए बंभंचेखासे परधरपवेसे पिंडवाउलद्धावलद्धे उच्चावया य गामकंटया अहियासिज्जति, तमट्ठं आराहेहिति, आराहित्ता चरिमेहिं उस्सासानिस्सासेहिं सिज्झिहिति बुज्झिहिति जाव

अध्ययननो आ निक्षेप कह्यो छे. ए ज प्रमाणे बाकीना अग्यार अध्ययनो जाणवा. संग्रहणीने अनुसारे न्यूनाधिक रहित-
पणे अग्यारे जाणवा.
इति पंचमवर्गो संमत्तो

मू०—निरयावलियासुयखंधो सम्मत्तो । संमत्ताणि उवंगाणि । निरयावलियाउवंगे णं एगो
सुयखंधो पंच वर्गा पंचसु दिवसेसु उद्दिस्संति । तत्थ चउसु वर्गसु दस दस उद्देसगा, पंचमवर्गो
बारस उद्देसगा । निरयावलियासुयखंधो सम्मत्तो ।

॥ निरयावलिया सुत्तं सम्मत्तं ॥

अर्थ—निरयावलिका श्रुतस्कंध समाप्त थयो. सर्व (बारे) उपांगो समाप्त थया. निरयावलिका उपांगमां एक श्रुतस्कंध छे
तेना पांच वर्गोनो पांच दिवसेवडे उद्देशो थाय छे. तेमां चार वर्गोमां दश दश उद्देशा छे. पांचमा वर्गोमां बार उद्देशा छे.

सवदुस्खाणं अंतं काहिति ।

अर्थ—ते त्यां घणा उपवास, छठ, अष्टम, दशम (चार उपवास), द्वादशम (पांच उपवास) विगेरे तथा मास-क्षपण अर्धमासक्षपण विगेरे विचित्र प्रकारना तपकर्मवडे आत्माने भावता सता घणा वर्ष सुधी चारित्रपर्याय पाळशे. पाळीने एक मासनी संलेखनावडे आत्माने (शरीरने) क्षीण करशे, क्षीण करीने साठ भक्तने अनशनवडे छेदशे. जे अर्थने माटे नग्नपणुं अंगीकार कर्युं, मुंडपणुं कर्युं, स्नाननो अभाव, यावत् दांत साफ न करवा, छत्र रहितपणुं, मोजडी रहितपणुं, पाटीयापर शयन, काष्ठपर शयन, केशनो लोच, ब्रह्मचर्यवास, आहारपाणी माटे परधरमां प्रवेश, आहारनी प्राप्ति अने अप्राप्तिमां समभाव तथा उंचा नीचा ग्रामकंटक एटले कानने कांटा समान लोकोना आक्रोश वचननुं श्रवण ए सर्व सहन करशे, ते अर्थने आराधशे. आराधीने छेछा उद्धासनिश्वासे करीने कार्यनी समाप्तिने लीधे सिद्ध थशे, केवळज्ञाने करीने बुद्ध थशे, यावत् (सर्व कर्मना अंशोवडे मूकाशे, समग्र कर्म करेला विकारवडे रहित थवाथी स्वस्थ थशे,) तथा सर्व दुःखनो अंत करशे.

मू०—एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव निक्खेवओ ! एवं सेसा वि एक्कारस अज्झयणा नेयवा संगहणीअणुसारेण अहीणमइरित्त एक्कारससु वि ॥

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीए यावत् वह्निदशा नामना पांचमा वर्गना पहेला

